

MIRANDA PTAK

GÓRNICCTWO ODKRYWKOWE W POLSCE UWARUNKOWANIA PRAWNE I ŚRODOWISKOWE STAN – ANALIZA – OCENA

WYDZIAŁ GEOINŻYNIERII, GÓRNICCTWA I GEOLOGII POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ 2019

Miranda Ptak

GÓRNICTWO ODKRYWKOWE W POLSCE

Uwarunkowania prawne i środowiskowe
STAN – ANALIZA – OCENA

Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii
Politechniki Wrocławskiej
Wrocław 2019

Recenzenci

Zbigniew KASZTELEWICZ

Jan KUDEŁKO

Projekt okładki

Ada CZERNEK

Fotografie na okładce

Miranda PTAK

Lucyna ZON

Wszelkie prawa zastrzeżone. Niniejsza książka, zarówno w całości, jak i we fragmentach, nie może być reprodukowana w sposób elektroniczny, fotograficzny i inny bez zgody wydawcy i właściciela praw autorskich.

© Copyright by Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii
Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2019

WYDZIAŁ GEOINŻYNIERII, GÓRNICCTWA I GEOLOGII
POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław

<http://www.wggg.pwr.edu.pl>

e-mail: wggg@pwr.edu.pl

ISBN 978-83-953956-0-4

Druk i oprawa: beta-druk, www.betadruk.pl

MAMIE

*Aby życie było mądre, najważniejsza jest dobrze pojęta troska,
po części o naszą terażniejszość, po części o naszą przyszłość,
tak aby jedno nie było przeszkodą drugiego.*

Arthur Schopenhauer

Spis treści

Od autora	9
Wprowadzenie	11
1. Górnictwo odkrywkowe w Polsce	15
1.1. Górnictwo węgla brunatnego	16
1.2. Górnictwo skalne	20
2. Uwarunkowania prawne odkrywkowej działalności górniczej	27
2.1. System regulacji prawnych dla odkrywkowej działalności górniczej	28
2.2. ETAP I – Poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin wraz z ich dokumentowaniem	30
2.2.1. Postępowanie w sprawie dokumentacji geologicznej, hydrogeologicznej i geologiczno-inżynierskiej	34
2.2.2. Użytkowanie górnicze	36
2.2.3. Informacja geologiczna	37
2.2.4. Projekt zagospodarowania złoża	38
2.2.5. Obszar i teren górniczy	40
2.3. ETAP II – Postępowanie koncesyjne na wydobywanie kopalin	42
2.3.1. Prawo własności górniczej	43
2.3.2. Własność nieruchomości gruntowej	44
2.3.3. Koncesjonowanie	46
2.3.4. Procedury koncesyjne na przykładzie koncesji wydobywczej dla węgla brunatnego – kopaliny objętej prawem własności górniczej	52
2.3.5. Procedury koncesyjne dla koncesji marszałkowskich – kopaliny objęte prawem własności nieruchomości gruntowej	61
2.3.6. Procedury koncesyjne dla koncesji starościńskich – kopaliny objęte prawem własności nieruchomości gruntowej	65
2.4. ETAP III – Postępowanie o zatwierdzenie plan ruchu	68
2.5. ETAP IV – Eksploatacja złoża	72
2.5.1. Ruch zakładu górniczego	80
2.5.2. Ramowe warunki prowadzenia robót górniczych w ruchu odkrywkowego zakładu górniczego	82
2.5.3. Organizacja ruchu zakładu górniczego, odpowiedzialność poszczególnych służb specjalistycznych zakładu górniczego, przedsiębiorcy oraz kierownika ruchu zakładu górniczego	83
2.5.4. Dokumentacja ruchowa	100
2.6. Kwalifikacje górnicze	106
2.7. Nadzór górniczy	110
2.7.1. Kompetencje organów nadzoru górniczego – zakres przedmiotowy i podmiotowy	111
2.7.2. Wizja i misja organu nadzoru górniczego	115

2.8.	ETAP V – Likwidacja zakładu górniczego	116
2.8.1.	Rys historyczny regulacji prawnych dotyczących likwidacji zakładu górniczego ..	116
2.8.2.	Przepisy dotyczące likwidacji zakładu górniczego	117
2.8.3.	Właściwe organy nadzorujące proces likwidacji zakładu górniczego	119
2.8.4.	Adresaci obowiązku likwidacji zakładu górniczego	120
2.8.5.	Standardowa procedura likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego	122
2.8.6.	Aspekty finansowe likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego	123
2.8.7.	Aspekty techniczne likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego	125
2.8.8.	Dobre praktyki w procesie likwidacji odkrywkowych zakładów górniczych	125
3.	Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne a odkrywkowa działalność górnicza	129
3.1.	Procedura planistyczna na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1945) UOPIZP	131
3.1.1.	Procedura uchwalania bądź zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy	133
3.1.2.	Procedura uchwalenia bądź zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	140
3.2.	Szczegółne tryby zmiany dokumentów planistycznych	148
3.2.1.	Zadanie rządowe dla inwestycji celu publicznego	149
3.2.2.	Zarządzenie zastępcze wojewody	154
3.3.	Planowanie przestrzenne na terenach górniczych	155
3.3.1.	Szczegółne zadania organu nadzoru górniczego w procesie planowania przestrzennego na terenach górniczych	159
4.	Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej – zagadnienia ogólne	161
4.1.	Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej – założenia podstawowe	161
4.2.	Podstawy prawne uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej	163
4.2.1.	Źródła prawa unijnego i międzynarodowego dotyczącego ochrony środowiska	164
4.2.2.	Rys historyczny polskich źródeł prawa dotyczących ochrony środowiska	166
4.3.	Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej w aktach prawnych	168
4.3.1.	Uwarunkowania środowiskowe w Konstytucji RP	168
4.3.2.	Ustawa z dnia 21 kwietnia 2001 r. – Prawo Ochrony Środowiska	170
4.3.3.	Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze	174
4.3.4.	Ustawa z dnia 3 października 2008 r. – o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko	176
4.3.5.	Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne	178
4.3.6.	Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. – o ochronie przyrody	180
4.3.7.	Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym	183
4.3.8.	Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach	185
4.3.9.	Ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych	185
4.3.10.	Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych	187
4.3.11.	Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane	189
4.4.	Podstawowe definicje pojęć związanych ze środowiskowymi uwarunkowaniami odkrywkowej działalności górniczej	191
4.5.	Zasady generalne w ochronie środowiska	200
4.5.1.	Zasada zrównoważonego rozwoju	200
4.5.2.	Zasada ochrony zintegrowanej (zasada kompleksowej ochrony)	201

4.5.3.	Zasada powszechności	202
4.5.4.	Zasada zapobiegania i przezorność	202
4.5.5.	Zasada zanieczyszczający płaci (<i>polluter pays principle</i>)	202
4.5.6.	Zasada prawa do informacji	203
4.6.	Postępowania środowiskowe, czyli oceny oddziaływania na środowisko	203
4.6.1.	Geneza instytucji prawnej, jaką jest ocena oddziaływania na środowisko	204
4.6.2.	Oceny oddziaływania na środowisko dla odkrywkowej działalności górniczej	205
4.6.3.	Postępowanie w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko	221
4.7.	Kompensacja przyrodnicza a działania naprawcze – ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 954)	222
4.7.1.	Pojęcie kompensacji przyrodniczej i działań naprawczych	223
4.7.2.	Zakres kompensacji przyrodniczej i działań naprawczych	226
4.7.3.	Kompensacja przyrodnicza na obszarach Natura 2000	227
4.8.	Publiczne bazy danych i bazy danych środowiskowych w działalności górniczej	228
4.8.1.	Publiczne bazy danych a prawo do informacji publicznej i o środowisku	229
4.8.2.	Najpopularniejsze bazy danych publicznych i środowiskowych	230
4.9.	Oplaty za korzystanie ze środowiska w działalności odkrywkowej	235
4.9.1.	Oplaty za koncesję na poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin	236
4.9.2.	Oплата za udostępnianie informacji geologicznej	236
4.9.3.	Oплата za użytkowanie górnicze	237
4.9.4.	Oплата eksploatacyjna	237
4.9.5.	Fundusz likwidacji zakładu górniczego	239
4.9.6.	Oplaty za korzystanie ze środowiska	239
4.10.	Organy ochrony środowiska – kto jest kim?	240
4.10.1.	Rodzaje organów ochrony środowiska	240
4.10.2.	Kompetencje organów ochrony środowiska wynikające z ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony Środowiska	242
4.11.	Odpowiedzialność w ochronie środowiska	244
4.12.	Zabezpieczenie złóż kopalin i polityka surowcowa	246
4.12.1.	Dlaczego zabezpieczenie złóż a nie ich ochrona?	246
4.12.2.	Rola studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUIKZPG) dla zabezpieczenia złóż	248
4.12.3.	Rola miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP) dla zabezpieczenia złóż	249
4.12.4.	Polityka surowcowa państwa i propozycje rozwiązań dla skutecznego zabezpieczenia złóż	250
4.13.	Nielegalna eksploatacja	253
5.	Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej – zagadnienia ochrony środowiska	257
5.1.	Ochrona powietrza	259
5.2.	Ochrona przed hałasem	264
5.3.	Rekultywacja jako element ochrony gleb i powierzchni ziemi	269
5.4.	Ochrona wód i gospodarka wodno-ściekowa	274
5.5.	Oddziaływanie od robót strzałowych	278
5.6.	Gospodarka odpadami	282
5.7.	Szkody górnicze	291
5.8.	Obszary chronione a odkrywkowa działalność górnicza	292
5.8.1.	Obszary chronione jako kategoria prawna	293

5.8.2.	Rodzaje obszarów chronionych	294
5.8.3.	Możliwość eksploatacji kruszyw naturalnych a obszary chronione na podstawie przepisów innych niż ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r o ochronie przyrody	294
5.8.4.	Stan obszarów chronionych wyznaczonych w trybie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody bez obszarów Natura 2000	299
5.8.5.	Obszary ochrony wyznaczone w trybie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody a prawna możliwość eksploatacji	301
6.	Uwarunkowania prawne i środowiskowe jako źródła konfliktów	305
6.1.	Pojęcie konfliktu	306
6.2.	Przyczyny konfliktów w działalności górniczej	307
6.3.	Mechanizm tworzenia konfliktów	309
6.4.	Zarządzanie konfliktem w górnictwie i działania profilaktyczne, dobre praktyki w zarządzaniu konfliktem	310
6.5.	Najczęściej stosowane techniki efektywnego zarządzania konfliktem	313
7.	Edukacja jako czynnik determinujący uwarunkowania prawne i środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej	315
8.	Podsumowanie	319
	Piśmiennictwo	327
	Wykaz aktów prawnych	337
	Wykaz skrótów	345
	Wykaz tabel, rysunków i fotografii	347
	Streszczenie w języku angielskim	353

Od autora

Odkrywkowa działalność górnicza nierozzerwalnie wiąże się z koniecznością pełnej akceptacji społecznej. Jest to możliwe w sytuacji spełnienia wymogów prawnych, środowiskowych przy opłacalności przedsięwzięcia i technicznej możliwości eksploatacji kopaliny. Taki stan rzeczy jest znakiem obecnych czasów, gdyż procedury udzielania koncesji w pierwszej kolejności gwarantują prawa i wolności obywatelskie. Państwo jako właściciel tylko niektórych złóż kopalin, nie angażuje się bezpośrednio w rozpoznanie czy dokumentowanie nowych złóż, planowanie, prowadzenie czy likwidację działalności górniczej. Natomiast w sytuacjach, gdzie jest właścicielem kopaliny, proces decyzyjny odkładany jest z uwagi na ciągły brak przyjęcia i wdrożenia polityki surowcowej państwa. Tym samym dla inwestycji na poziomie koncesji marszałkowskich, starosty, państwo pozostawia to sferze inwestorów prywatnych, pełniąc rolę biernego administratora. Rzeczywistość natomiast jest bardzo złożona pod względem uwarunkowań prawnych, środowiskowych czy górniczo-geologicznych. Z tych powodów wiele projektów górniczych jest niemożliwych do realizacji. Aktualnie występujące na mapie Polski duże projekty górnicze odkrywkowe, są śladem czasów minionych. Środkiem zaradczym wydaje się być, takie przygotowanie działalności górniczej, które odpowiadałaby zasadzie zrównoważonego rozwoju, uwzględniając jednocześnie potrzeby każdej ze stron.

Bogaty dorobek zebrany w pracach, badaniach i publikacjach, przyczynia się do lepszego przygotowania projektów górniczych, rozwiązywania sytuacji problemowych i nakreślenia nowych kierunków zmian. Ważnym elementem staje się też wzajemna wymiana doświadczeń, jaka ma miejsce choćby podczas branżowych konferencji czy górniczych kongresów. Jest to bardzo bogaty materiał, którego uporządkowanie i nadanie cech metodycznych narzędzi, pozwoliłoby na uniwersalne zastosowanie. Jednakże pomimo dużej ilości opracowań poświęconych uwarunkowaniom prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej, dotąd brak jest pełnej, kompleksowej publikacji o charakterze monografii. Niniejsza publikacja ma ambicje choć w części uzupełnić ten niedostatek. Jednocześnie ma przede wszystkim na celu w sposób najbardziej holistyczny przedstawić uwarunkowania prawne i środowiskowe, jakie determinują odkrywkową działalność górniczą na każdym jej etapie. Intencją autora było również zawarcie w jednej publikacji wszystkich istotnych elementów i ich wzajemnych po-

wiązań. Autor tego opracowania jest w pełni świadomy, że mimo chęci i podjętych starań, nie udało się zawrzeć wszystkiego. Być może też nie udało się wyeliminować subiektywnego podejścia do niektórych zagadnień. Wynika to z bardzo dużej złożoności zagadnienia. W tych sytuacjach pomocne było odsyłanie do licznych źródeł literaturowych.

Na ostateczną formę i treść monografii decydujący wpływ miały również osoby, jak i ich prace. W pierwszej kolejności prof. dr hab. Zbigniew Kasztelewicz oraz prof. dr hab. inż. Monika Hardygóra. Dalej prof. dr hab. inż. Ryszard Uberman, prof. dr hab. inż. Wiesław Koziół, prof. dr hab. Marek Nieć, dr hab. inż. Jerzy Malewski, prof. Aleksander Lipiński, prof. Wojciech Radecki. To niekończące się dyskusje, czasem ostre polemiki oraz analiza publikacji, pozwoliły na powstanie tej monografii, w tym kształcie i w tej treści. Osobne podziękowania kieruję do osób kierownictwa nadzoru górniczego, w szczególności do dr. inż. Adama Mirka – Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego i mgr. inż. Roberta Podolskiego – wieloletniego Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego we Wrocławiu za inspirację i stawiane pytania. Pomoc i zrozumienie znalazłam również wśród swoich bliskich oraz kolegów i koleżanek z branży, za co serdecznie dziękuję. Szczególne podziękowania należą się recenzentom dr. hab. inż. Janowi Kudełko i prof. dr. hab. inż. Zbigniewowi Kasztelewiczowi, których ślady ołówka z cennymi uwagami uczyniły tę publikację bardziej przejrzystą i kompleksową.

Wprowadzenie

Wiedza o uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych determinuje działalność górnictwa odkrywkowego. Od zawsze istotnie wpływała na sposób realizacji wszystkich projektów górniczych. W dobie coraz wyższych standardów środowiskowych i coraz trudniejszych warunków górniczo-geologicznych, przy jednoczesnym deficycie bezkonfliktowych obszarów złożowych, uwarunkowania prawne i środowiskowe, jak się ocenia, stanowią obok czynników ekonomicznych, najistotniejszy czynnik wpływający na decyzję o możliwości powstania tego typu przedsięwzięcia.

Pytania jak uzyskać koncesję wydobywczą dla węgla brunatnego? Kto ma prawo do informacji geologicznej? Jak przebiega proces likwidacji zakładu górniczego na koncesji udzielonej przez starostę? Czy skutecznie instrumenty planistyczne zabezpieczają złoża udokumentowane? Czy planowanie przestrzenne na terenach górniczych chroni przed zabudową w strefach oddziaływań od robót strzałowych? Jak wygląda system prawa dla działalności górniczej w Polsce? Który projekt górniczy nie wymaga przeprowadzania oceny oddziaływania na środowisko? Jaka procedura obowiązuje na obszarach Natura 2000? Kto odpowiada i za co w ochronie środowiska? Czy odzysk odpadów w wyrobiskach górniczych wymaga planu ruchu? Jakie kroki podejmują zakłady górnicze zmierzające do ograniczania zanieczyszczeń? Dlaczego górnictwo odkrywkowe jest działalnością o dużym ryzyku konfliktu? Na te i wiele innych pytań podjęto próbę odpowiedzi w niniejszej monografii pt. *Górnictwo odkrywkowe w Polsce. Uwarunkowania prawne i środowiskowe. Stan – analiza – ocena*. Tym samym przyjęta teza, niniejszej pracy określona została następująco: wiedza o uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych, jak również znajomość ich wzajemnego przenikania w zdefiniowanej przestrzeni górniczo-geologicznej, pozwala na uruchomienie oraz na optymalne prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej, na każdym etapie projektu górniczego. W tym celu w monografii został przedstawiony model – Linia Życia Projektu Górniczego – MINE-LIFE LINE, w modułach złożonych i zagregowanych z uwarunkowań prawnych i środowiskowych dla górnictwa odkrywkowego w Polsce. Monografia dokonuje charakterystyki obecnego stanu oraz analizy i jego oceny. Dodatkowo opracowanie eksponuje w wielu miejscach piękny dorobek polskiej myśli prawniczej i działań na rzecz ochrony środowiska oraz pozwala zrozumieć istotę danej instytucji prawnej poprzez sygnalizację jej historycznych korzeni.

Monografia w sposób syntetyczny ujmuje podstawowe problemy, z jakimi musi zmierzyć się w polskim górnictwie odkrywkowym inwestor, przedsiębiorca, kierownik ruchu zakładu górniczego, projektant, obywatel, organ administracji. Uzupełnienie tych informacji znajduje się w licznych tabelach kompleksowo analizujących zagadnienie ze wskazaniem podstawy prawnej aktu prawnego oraz z odesłaniem do zebranej i zweryfikowanej w tym zakresie literatury. Całość opracowania obejmuje szerokie spektrum zagadnień, zebranych w podsumowaniu w jeden model Linii Życia Projektu Górniczego, tzw. MINE-LIFE LINE. Model MINE-LIFE LINE celowo podzielono na poszczególne bloki wynikające z etapów życia projektu górniczego i zgrupowano w obszarach uwarunkowań prawnych, górniczych, planowania przestrzennego, w tym planowania na terenach górniczych, uwarunkowań środowiskowych ogólnych wraz z procedurami ocen oddziaływania na środowisko, ochrony poszczególnych komponentów środowiska w ruchu zakładu górniczego. Jako dopełnienie całości opracowania, aczkolwiek istotne z punktu widzenia akceptacji społecznej, wprowadzono tematykę zarządzania konfliktem spowodowanym działalnością górniczą oraz edukacji w dziedzinie górnictwa i geologii. Monografia realizuje cel naukowy, jakim jest przedstawienie oraz wyjaśnienie istoty uwarunkowań prawnych i środowiskowych, wpływających na cały proces odkrywkowej działalności górniczej, na każdym etapie życia projektu górniczego, wraz ze złożonością tych procesów wynikającą ze wzajemnego ich przenikania. Realizując dążenie do przedstawienia najpełniejszych informacji dotyczących danych instytucji prawnych bądź danych aspektów środowiskowych, przedstawiono pełną specyfikę uwarunkowań, wraz z ich wewnętrznym zróżnicowaniem, poziomem ich występowania czy też dynamiką. Można stwierdzić, że wszelkie rozważania zawarte w monografii, zmierzały do wzbogacenia wiedzy o istocie i funkcjonowaniu badanego procesu, jakim jest odkrywkowa działalność górnicza. Monografia stara się również zaoferować model aplikacyjny o wymiarze praktycznym – utylitarnym, czego wynikiem jest wspomniany model MINE-LIFE LINE. Ponadto monografia w wielu miejscach wykorzystuje i posługuje się metodą komparatystyczną, dokonując analizy aktów prawnych w różnym ujęciu. Istotne znaczenie dla realizacji postawionych celów badawczych miało zagadnienie relacji między poszczególnymi obszarami, co w wielu miejscach publikacji znalazło odwołanie do konkretnej lokalizacji. Jednocześnie realizacja zamierzonych celów badawczych wymagała oparcia się nie tylko o materiały legislacyjne, interpretacje doktryny prawa, ale również o różne źródła literaturowe i doświadczenia praktyczne.

Struktura publikacji obejmuje w pierwszej kolejności ogólną charakterystykę górnictwa odkrywkowego, wraz ze wskazaniem jego różnorodności, poziomu wydobywania, metodami eksploatacji. Czytelnik może się zorientować po przeczytaniu tej części monografii, co będzie stanowiło dalszy przedmiot badań, jaki jest stan polskiego górnictwa odkrywkowego i skala zagadnienia. Następny rozdział poświęcony został uwarunkowaniom prawnym odkrywkowej działalności górniczej, w którym na wstępie przedstawiono system regulacji prawnych. Cały rozdział drugi podzielony został na

pięć etapów, jakie wynikają z Linii Życia Projektu Górniczego – MINE-LIFE LINE. Pierwszy etap, rozdziału drugiego, przedstawia zasady poszukiwania, rozpoznawania i dokumentowania złóż, z przedstawieniem takich zagadnień, jak prawo do informacji geologicznej, użytkowanie górnicze, dokumentacja geologiczna, projekt zagospodarowania złoża, obszar i teren górniczy. W etapie drugim, rozdziału drugiego, prezentowane są procedury koncesyjne dla koncesji wydobywczych, kopalin stanowiących własność górniczą lub własność nieruchomości gruntowej. W tej części monografii szczegółowo zostały przedstawione rodzaje koncesji, warunki jej udzielenia dla koncesji ministerialnych, koncesji marszałkowskich oraz koncesji udzielanych przez starostę. Trzecim etapem w rozdziale drugim, jest opisana procedura zatwierdzania planu ruchu, dla działalności na koncesji marszałkowskiej i ministerialnej. Część tego rozdziału porusza również uwarunkowania prawne dla prowadzenia ruchu zakładu górniczego, bez planu ruchu na koncesji starosty. Etap czwarty w całości dotyczy prowadzenia eksploatacji. W tej części rozdziału drugiego przedstawiono ramowe warunki prowadzenia robót górniczych w ruchu odkrywzkowego zakładu górniczego. Jednocześnie w ramach przedstawienia wymagań prawnych, scharakteryzowano podstawowe obowiązki i prawa kierownika ruchu zakładu górniczego, przedsiębiorcy, opisano wszystkie służby działające w ruchu zakładu górniczego, scharakteryzowano dokumentację ruchową. Rozdział ten w swej treści zawiera również informacje o szczególnych projektach eksploatacyjnych, dla wyszczególnionych przepisami prawa robót górniczych (np. urabianie termiczne). Koniec tego etapu zamykają zagadnienia kwalifikacji górniczych oraz kompetencji nadzoru górniczego. Ostatni etap – etap piąty drugiego rozdziału poświęcony jest tematyce likwidacji zakładu górniczego. Przedmiotem tej części publikacji jest procedura likwidacji, w oparciu o plan ruchu lub w oparciu o koncesje dla zakładów górniczych działających na koncesji starosty. Poruszana jest kwestia genezy instytucji prawnej, jaką jest likwidacja zakładu górniczego, jak również aspekty techniczne i finansowe likwidacji. Kolejnym obszarem, obejmującym całościowo zakres tematyczny związany z planowaniem przestrzennym, jest rozdział trzeci monografii. Tytuł tego rozdziału to planowanie i zagospodarowanie przestrzenne a odkrywzkowa działalność górnicza. Z dużą dokładnością i starannością, rozdział ten obrazuje rolę, jaką odgrywa planowanie przestrzenne dla inwestycji górniczych. Dlatego też przedstawiono szczegółowe procedury dokonywania uchwalania zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególne tryby wprowadzania inwestycji górniczej o statusie celu publicznego, przy zadaniu rządowym. Zaprezentowano również tryb zarządzenia zastępczego wojewody oraz przeanalizowano kompetencje nadzoru górniczego w planowaniu przestrzennym na terenach górniczych. Rozdział następny koncentruje się na ogólnych zagadnieniach ochrony środowiska, które tworzą uwarunkowania środowiskowe dla odkrywzkowej działalności górniczej. W tym czwartym rozdziale istotną rolę odgrywają definicje pojęć, jak również generalne zasady ochrony środowiska, dokładnie opisane. Znajomość tych za-

gadnień pozwala na sprawne poruszanie się w dalszej części publikacji. Rozdział czwarty to również przedstawienie całego systemu prawa ochrony środowiska, charakterystyka poszczególnych ustaw wraz z dokonaną analizą w formie zestawień tabelarycznych uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej. W zagadnieniach ogólnych znalazły się procedury ocenowe, tj.: strategiczna ocena oddziaływania na środowisko, zwykła ocena oddziaływania na środowisko, oceny oddziaływania na obszary Natura 2000. Rozdział ten zawiera charakterystykę postępowania w przypadku oddziaływania transgranicznego, zasady kompensacji przyrodniczej wraz z genezą jej powstawania. Rozważania dotyczące odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska, a także informacje o dostępnych bazach danych o środowisku i prawie do informacji o środowisku stanowią istotną część tego rozdziału. Rozdział kończy się zagadnieniami dotyczącymi kompetencji poszczególnych organów administracji, zabezpieczania złóż kopalin oraz nielegalną eksploatacją. Kolejny rozdział poświęcony jest ochronie środowiska z podziałem na poszczególne komponenty środowiska. W piątym rozdziale przedstawiono systemowo zasady ochrony powietrza, wody, ochrony środowiska przed hałasem, zasady ochrony powierzchni ziemi, ochrony gleb, zasady gospodarowania odpadami, zasady gospodarowania ściekami, jak również oddziaływanie od robót strzałowych. W zakresie prezentowanych zagadnień znalazły się tematy związane ze szkodami górniczymi powodowanymi ruchem zakładu górniczego, jak również odkrywkowa działalność górnicza a obszary chronione. W rozdziale szóstym zwrócono uwagę na fakt, że uwarunkowania prawne i środowiskowe mogą stanowić przesłanki do konfliktów w obszarze górniczych przedsięwzięć. Rozdział ten przedstawia rodzaje konfliktów, mechanizm tworzenia konfliktu, jak również dobre praktyki w ich rozwiązywaniu. Przedostatni rozdział traktuje natomiast o potrzebie dokonania zmian w systemie edukacji szkolnej w zakresie budowania zrozumienia i akceptacji społecznej dla przemysłu wydobywczego, od najmłodszych pokoleń. Ostatni rozdział stanowi podsumowanie na podstawie opracowanego modelu MINE-LIFE LINE, ze szczególnym podkreśleniem realizacji tezy pracy i celów pracy. Integralną częścią monografii są załączniki w formie praktycznego wykazu aktów prawnych, wykazów zastosowanych skrótów, listy rysunków, fotografii i tabel oraz piśmiennictwo dedykowane temu zagadnieniu.

Autor monografii ma nadzieję, że obszerność pracy nie zniechęci do jej lektury, a przystępność języka, praktyczne wskazówki, syntetyczne zestawienia tabelaryczne, przysporzą czytelników.

*Górnictwo nie jest wszystkim,
ale bez górnictwa wszystko jest niczym*

Max Planck

1. Górnictwo odkrywkowe w Polsce

Górnictwo odkrywkowe w Polsce jest zakorzenione mocno w historii naszego kraju jak i w jego krajobrazie. Wynika to z prostego faktu, jakim jest zasobność naszego kraju w bogactwa naturalne. Przekłada się to na aktywność gospodarczą i ilość czynnych zakładów górniczych. Na koniec 2017 roku liczba czynnych odkrywkowych zakładów górniczych wynosiła 7399, w tym 7383 zakładów górniczych eksploatujących kopaliny stanowiące własność nieruchomości gruntowej (WUG 2017). W przemyśle wydobywczym odkrywkowym, bezpośrednio w zakładach górniczych, w roku 2017 było zatrudnionych ponad 28 tysięcy pracowników a trzykrotnie więcej w firmach kooperujących z odkrywkowymi zakładami górniczymi. Z zawartych danych w Bilansie zasobów 2017 r. wynika, że mamy liczne złoża kopalin, które mogą być eksploatowane metodą odkrywkową. Szacuje się, że gospodarczo możemy wykorzystywać ponad 13 tys. złóż kopalin (Bilans 2017). Polskie górnictwo odkrywkowe to ponad 40 rodzajów kopalin, w tym kopaliny energetyczne, skalne, metaliczne i chemiczne. Bogactwo surowców naturalnych umożliwia stały rozwój kraju począwszy od sektora energetycznego, budowlanego, drogowego a na chemicznym i medycznym kończąc. Dzisiejsze wszechobecne zapotrzebowanie na surowce tylko potwierdza fakt, że nadeszła nowa era w rozwoju cywilizacji – ERA SUROWCÓW. Stanowi to dobry prognostyk dla górnictwa odkrywkowego.

1.1. Górnictwo węgla brunatnego

*Brylant jest kawałkiem węgla,
który zdołał zmienić swe marzenia w rzeczywistość*

Roman Gomez de la Serna

Obecnie w Polsce węgiel brunatny eksploatuje się w pięciu odkrywkowych kopalniach węgla brunatnego. Są wśród nich kopalnie, które rozpoczęły zdejmowanie nadkładu już w 1945 r. a wydobywanie węgla trwa w nich nieprzerwanie od 1947 r., jak np. Konin. Przekrojowe zestawienie poszczególnych kopalń węgla brunatnego z charakterystyką rozpoczęcia zdejmowania nadkładu i wydobywania węgla przedstawia tabela 1. (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017).

Tabela 1. Kopalnie węgla brunatnego – rozpoczęcie zdejmowania nadkładu i wydobywania
(Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017)

Kopalnia	Nadkład	Węgiel
Kopalnia Adamów	1959 r.	1964 r.
Kopalnia Bełchatów	1977 r.	1980 r.
Kopalnia Konin	1945 r.	1947 r.
Kopalnia Turów	1947 r.	1947 r.
Kopalnia Sieniawa	b.d.	ok. 1853 r.

Kopalnie węgla brunatnego w Polsce w 2017 roku wydobły ponad 61 mln Mg węgla. Od początku swojej działalności poziom wydobywania wyniósł ponad 2,9 mld Mg węgla brunatnego. Podstawowe parametry poszczególnych zakładów górniczych i charakterystykę branży węgla brunatnego w liczbach za rok 2017 przedstawia tabela 2.

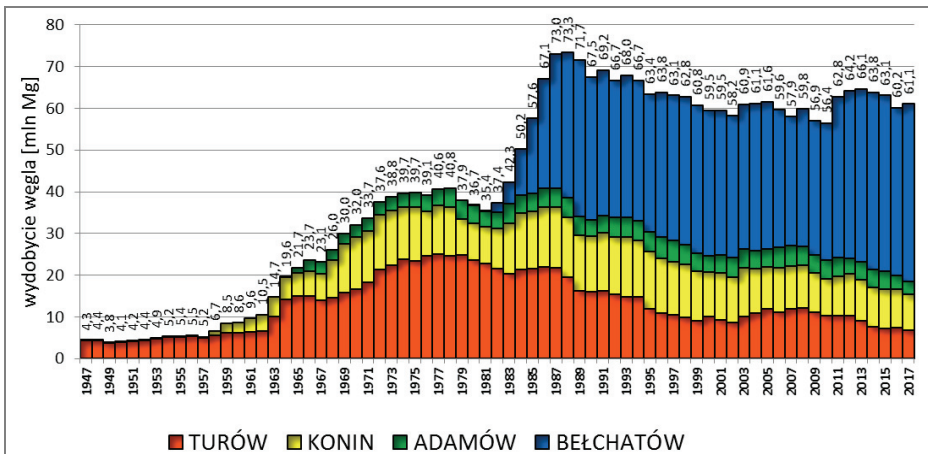
Tabela 2. Parametry charakteryzujące polskie kopalnie węgla brunatnego za 2017 rok
(opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017)

Kopalnia	Węgiel mln Mg	Nadkład mln m ³	Zatrudnienie osób	Średni wskaźnik N:W (objętościowy) m ³ /Mg	Procentowy udział wydobywania %
Adamów	2,9	12,5	376	4,31	5
Bełchatów	42,6	127,7	4874	3,00	70
Konin	8,6	50,9	1104	5,92	14
Turów	6,9	14,0	2507	2,03	11
Sieniawa	0,1	bd	bd	Bd	bd
Łącznie	61,1	205,1	8 861	3,36	100

Zbiorcze zestawienie uzyskanych wyników produkcyjnych polskich kopalń węgla brunatnego od 1945 roku do 2017 roku włącznie pokazano w tabeli 3 oraz na rysunku 1.

Tabela 3. Podstawowe parametry polskich kopalń węgla brunatnego od 1945 do 2017 roku włącznie (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz i in. 2017)

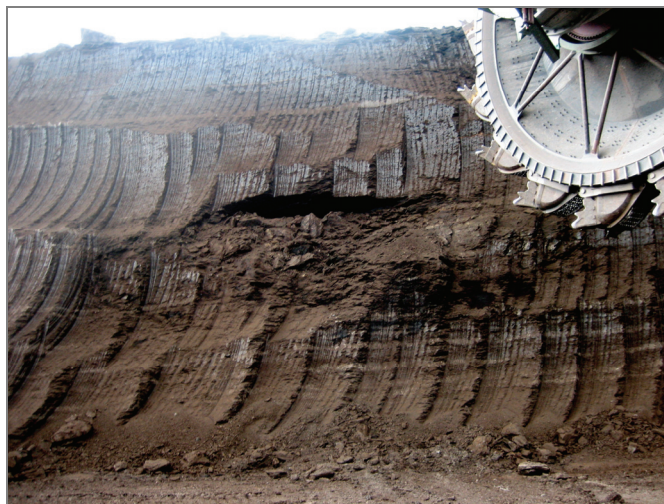
Kopalnia	Węgiel	Nadkład	Średni wskaźnik N:W (przemysłowy)	Objętość wypompowanej wody	Średni wskaźnik zawodnienia
	mln Mg	mln m ³	m ³ /Mg	mln m ³	m ³ /Mg
Adamów	214,3	1 406,3	6,56	4 212,6	19,6
Bełchatów	1168,7	4 510,5	3,86	9 298,4	7,9
Konin	618,8	3 385,0	5,47	5 344,2	8,6
Turów	920,5	2 206,5	2,40	1 069,1	1,2
Sieniawa	8,6	bd	bd	Bd	bd
Łącznie	2 923,6	11 508,4	3,94	19 924,3	6,8

Rys. 1. Sumaryczna ilość wydobytego węgla w Polsce od początku działalności do 2017 roku włącznie (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz i in. 2017)

W Polsce udokumentowano ponad 23 mld ton zasobów bilansowych węgla brunatnego, jest to tzw. brunatne polskie złoto. Zasoby znajdują się w obszarach (zagłębiach) obecnie eksploatowanych oraz w nowych regionach-obszarach. Należą do nich zagłębie: adamowskie, bełchatowskie, konińskie, turowskie i sieniawskie oraz regiony, gdzie występują złoża węgla brunatnego: lubuskie, dolnośląskie, wielkopolskie oraz łódzkie. Dotychczas udokumentowanych zostało 91 złóż węgla brunatnego, w tym 8 złóż jest zagospodarowanych. Geologiczne zasoby bilansowe węgla brunatnego wynoszą 23 385,06 mln ton, z czego większość, czyli 23 384,42 mln ton stano-

wią węgle energetyczne, pozostałe 0,64 mln ton są to węgle bitumiczne. Wartość opałowa polskich węgla brunatnych w złożach zagospodarowanych wynosi od 7,400 MJ/kg do 10,300 MJ/kg, zawartość popiołu od 6% do 12%, wilgotność od 50% do 60%, a zawartość siarki od 0,2% do 1,1% (PIG-PIB Bilans 2017).

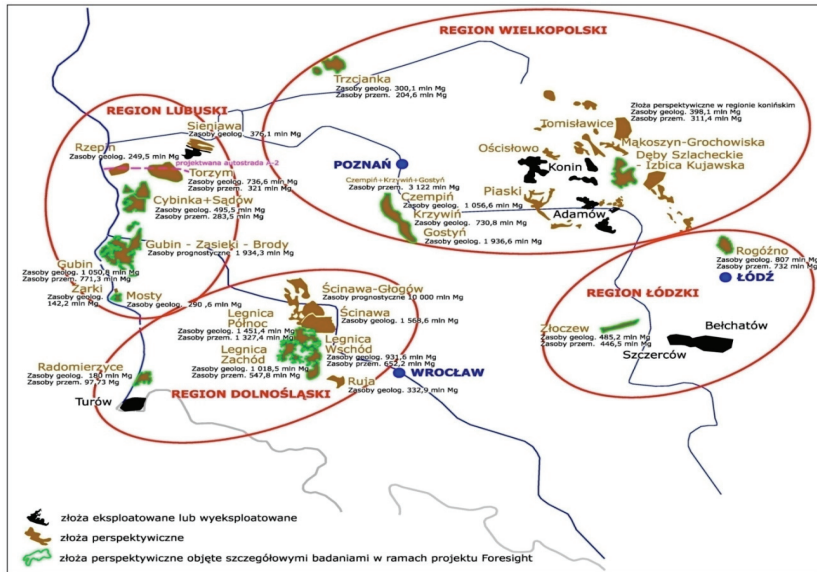
Fot. 1. KWB Turów – skarpa eksploatacyjna pokładu węgla brunatnego (fot. M. Ptak)

Biorąc pod uwagę potrzebę wykonania listy strategicznych złóż węgla brunatnego dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, należy wyróżnić najbardziej zasobne i najmniej konfliktowe złoża węgla brunatnego, które powinny być ujmowane w długoterminowej polityce energetycznej i polityce surowcowej kraju. Tabela 4 wymienia rejony występowania złóż węgla brunatnego najbardziej zasobnych.

Tabela 4. Rejony złożowe wraz z najbardziej zasobnymi złożami węgla brunatnego w Polsce (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2018)

Nazwa regionu złożowego	Ważniejsze złoża występujące w regionie
Lubuski	Gubin, Torzym, Mosty, Babina, Cybinka, Sieniawa, Słubice–Rzepin
Wielkopolski	Pątnów, Adamów, Lubstów, Drzewce, Tomisławice, Mąkoszyn–Grochowiska, Morzyczyn, Dęby Szlacheckie, Piaski, Izbica Kujawska, Mosina, Krzewino–Czempin, Szamotuły, Gostyń, Góra, Oczkowice, Trzcianka, Więcbork, Nakło
Łódzki	Belchatów, Szczerców, Złoczew, Rogoźno
Dolnośląski	Turów, Legnica, Ścinawa, Ruja, Mosty, Babina, Gubin, Cybinka, Sieniawa, Słubice–Rzepin

Lokalizację wymienionych złóż węgla brunatnego z tabeli 4 przedstawiono na rysunku 2, gdzie zarysowane zostały najważniejsze rejony złożowe wraz z poszczególnymi złożami węgla brunatnego.

Rys. 2. Lokalizacja złóż węgla brunatnego w Polsce (Bednarczyk 2008)

Tabela 5. Ilość nabytych gruntów, stan posiadania i ilość gruntów zbytych od początku działalności do końca 2017 roku (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017)

Kopalnia	Nabycie gruntów od początku działalności do końca 2017r.	Udział procentowy nabycia	Zbycie gruntów od początku działalności do końca 2017 r.	Stan posiadania gruntów na koniec 2017 r.	Udział procentowy posiadania	Ilość nabytych gruntów przypadająca na 1 mln Mg wydobytego węgla
	ha	%	ha	ha	%	ha/mln Mg
Adamów	6 341	17	3 836	2 505	13	29,6
Bełchatów	11 322	30	3 898	7 424	39	9,7
Konin	14 462	39	8 643	5 819	31	23,4
Turów	5 340	14	2 080	3 260	17	5,8
Łącznie	37 465	100	18 457	19 008	100	12,8

Kopalnie węgla brunatnego od początku działalności nabyły pod działalność przemysłową, związaną z wydobywaniem węgla brunatnego, 37,5 tys. ha gruntów. Analizując wykorzystanie powierzchni gruntów pod odkrywkową działalność górnictwem kopalni węgla

brunatnego zauważyć należy ogromną dbałość, od początku działalności każdej kopalni, o rekultywację terenów górniczo przekształconych. Przegląd gospodarki gruntami na cele górnicze i ich rekultywację w poszczególnych kopalniach od początku działalności do końca roku 2017 przedstawia tabela 5 i 6.

Tabela 6. Gospodarka gruntami w poszczególnych kopalniach od początku ich działalności do końca 2017 roku (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz i in. 2017)

Wyszczególnienie		ZE PAK S.A.		PGE GiEK S.A.		Razem
		Adamów	Konin	Bełchatów	Turów	
Nabyto ha		6341	14 462	11 322	5340	37 465
Przekazano –sprzedano	Ogółem ha	3836	8643	3898	2080	18 457
W tym:	Nieprzekształcone ha	293	2507	2324	278	5402
	Zrekultywowane ha	3543	6136	1574	1802	13 055
Stan posiadania na koniec 2017 roku ha		2505	8519	7424	3260	19 008

Według zebranych danych na rok 2017, należy przyjąć, że pod działalnością związaną z górnictwem odkrywkowym węgla brunatnego znajduje się aktualnie, po dokonaniu rekultywacji, około 19 tys. ha. W skali powierzchni kraju stanowi to zaledwie 0,06%.

1.2. Górnictwo skalne

Surowce skalne, zwane też w wielu krajach surowcami niemetalicznymi, obejmują bardzo szeroką i zróżnicowaną grupę skał, do której zalicza się wszystkie kopaliny stałe (17 grup) poza surowcami energetycznymi, metalicznymi i chemicznymi. W skład tej grupy wchodzi zarówno kopaliny bardzo zwarte i zwarte (w tym bloczne), jak również surowce okruczowe (piaski, żwiry) i ilaste (gliny itp.). Główną wspólną cechą surowców skalnych jest to, że zalegają na niedużych głębokościach (przypowierzchniowo) i do ich wydobywania powszechnie stosowane są odkrywkowe metody eksploatacji. Polskie górnictwo skalne to ponad 7 tys. zakładów górniczych eksploatujących takie kopaliny, jak gliny ceramiczne, gliny ogniotrwałe, kamienie łamane i bloczne, kwarcyty ogniotrwałe, kwarc żyłowy, kreda, magnezyty, pisaki w tym: piaski formierskie, do produkcji betonów komórkowych, podsadzkowe piaski i żwiry, surowce ilaste, w tym: ility do produkcji cementu, do ceramiki budowlanej, do produkcji kruszywa lekkiego; surowce kaolinowe, surowce skaleńnicowe, surowce szklarskie, wapienie i margle do przemysłu cementowego i wapienniczego. Różnorodność surowców skalnych pozwala na szerokie ich zastosowanie

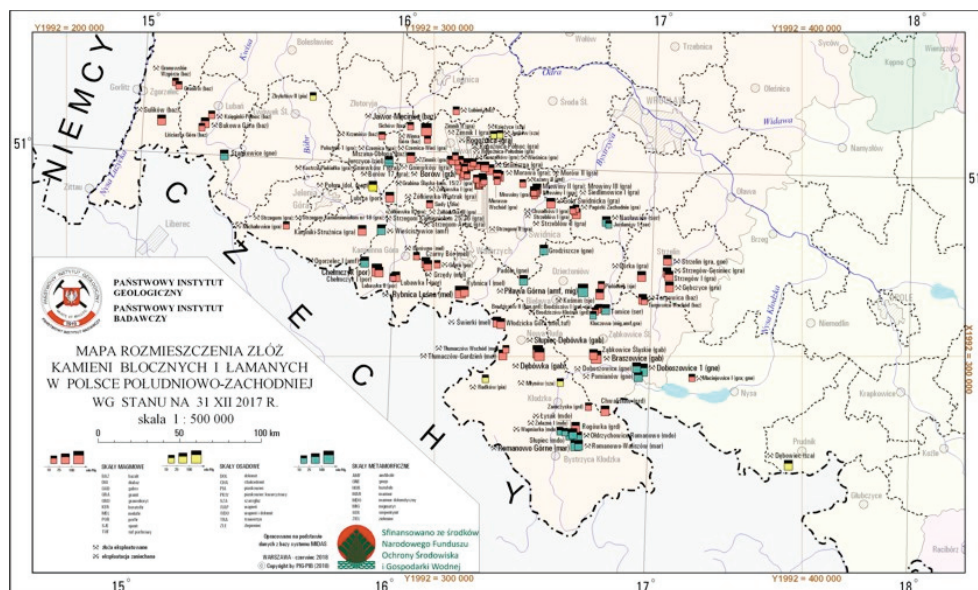
do wielu gałęzi przemysłu, a zasobność polskich złóż powinna wzmacniać tendencję rozwoju. W 2017 roku (PIG-PIB Bilans 2017) znajdowało się ponad 13 tysięcy złóż kopalni skalnych, z czego ponad 4,7 tysięcy zagospodarowanych. Łączne wydobycie w roku 2017 wyniosło prawie 320 mln ton. Szczegółowe dane dotyczące ilości złóż, wielkości zasobów oraz wielkości wydobycia, stan na rok 2017, dla poszczególnych rodzajów kopalni przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Charakterystyka ilości złóż, zasobów i wydobycia w roku 2017 dla poszczególnych rodzajów kopalni (PIG-PIB Bilans 2017)

Kopalina	Ilość złóż			Geologiczne zasoby bilansowe			Wydobycie	
	razem	zagospodarowane		stan na: 31 XII 2017	w tym zasoby zagospo- darowane	+ przyrost -ubytek	ilość	2016 = 100%
		ilość	2016 = 100%					
Kopaliny inne (skalne)	13 175	4734	101	60 959.10	20 086.77	+199.68	319.77	108.51
Bentonity i ily bentonitowe	8	1	100	2.88	0.49	–	–	–
Dolomity	12	5	100	527.12	233.02	–1.89	3.02	110.22
Gipsy i anhydryty	15	4	100	256.32	84.42	–1.21	1.11	106.73
Gliny ceramiczne	23	4	100	137.44	9.76	+2.69	0.46	104.55
Gliny ogniotwale	16	1	50	54.26	1.24	–0.05	0.06	75.00
Kamienie łamane i bloczne	736	327	99	11 163.84	5 851.54	+243.66	70.79	118.87
Kreda	197	16	114	207.26	18.40	–0.11	0.20	111.11
Kwarcyty ogniotwale	8	–	–	6.59	–	–	–	–
Kwarc żyłowy	6	2	100	5.61	3.83	–	–	–
Magnezyty	6	1	100	13.82	3.79	–0.10	0.10	125.00
Piaski:								
– formierskie	73	4	80	302.97	49.21	–1.15	1.02	94.44
– d/p betonów komórek i cegły wapienno-piaskowej (1.8*)	165	36	97	727.07	130.12	–13.31	1.69	89.42
– podsadzkowe (1.7*)	33	9	100	4 279.94	875.18	–210.63	4.59	92.73
Piaski i żwiry	10 117	4 004	102	19 253.77	5 979.62	+237.29	186.30	107.58
Surowce ilaste:								
– ceramiki budowlanej (2.0*)	1 157	179	85	4 061.76	498.18	–3.60	3.08	9.47
– d/p cementu	29	1	25	277.21	1.30	+0.40	0.01	–
– d/p krusz lekkiego (2.0*)	41	1	100	336.38	16.40	–0.74	0.21	110.53
Surowce kaolinowe	15	2	100	226.50	54.33	+26.36	2.45	108.41
Surowce skaleniowe	11	3	100	139.21	16.33	–0.09	0.09	100.00
Surowce szklarskie	37	8	114	649.94	167.87	+26.36	2.45	108.41
Torf (1.0*)	289	87	105	89.03	47.21	–0.00	1.03	88.79
Wapienie margle przemysłu cement. i wapienniczego	181	39	108	18 240.18	6 044.53	–92.56	43.28	102.29

* Zasoby, wydobycie przeliczone z mln m³ na mln ton wg gęstości przestrzennej podanej w nawiasach.

Z punktu widzenia rozwoju kraju, kopaliny górnictwa skalnego są obecne w każdej dziedzinie życia. Powszechne zastosowanie surowców do budowy dróg, mostów, budownictwa mieszkaniowego i przemysłowego, wykorzystanie w przemyśle chemicznym, rolnictwie, przemyśle medycznym, czyni górnictwo odkrywkowe skalne mocnym kołem zamachowym dla rozwoju gospodarczego kraju. Powierzchnia Polski pod względem surowców skalnych przedstawia nierównomierną mozaikę. Główna koncentracja jest na Dolnym Śląsku i Małopolsce oraz na Ziemi Kieleckiej. Szczególne zagęszczenie surowców skalnych złóż kamieni łamanych i blocznych widać na mapie opracowanej przez PIG przy Bilansie zasobów 2017 r. – rysunek 3, część – Polska południowo-zachodnia.

Rys. 3. Mapa rozmieszczenia złóż kamieni łamanych i blocznych w Polsce południowo-zachodniej (Bilans zasobów 2017)

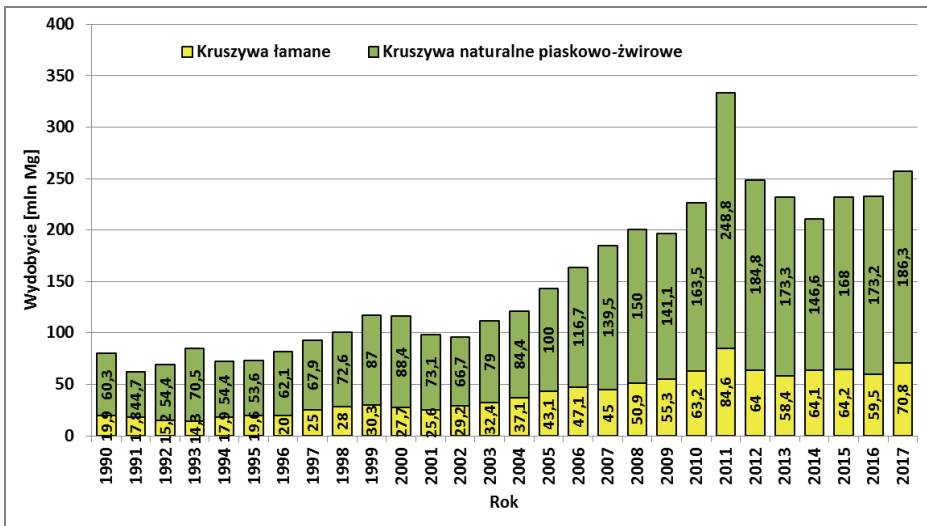
Powierzchnia terenu (Machniak 2015; 2015a; 2015b) zajęta pod odkrywkową działalność w Polsce w granicach obszarów górniczych dla kopalni zwięzłych to około 11 tys. ha, dla kopalni okruszowych to ok. 25 tys. ha, a dla kopalni ilastych to ok. 4,7 tys. ha, co stanowi ok.0,1% powierzchni całego kraju. Fotografia 2 przedstawia panoramę najwyższej położonego w Polsce kamieniołomu, zakład górniczy Stanisław, eksploatujący kwarc żyłowy.

Dokonując przeglądu źródeł literaturowych (Kozioł 2018; Machniak 2017a; 2017b; Dubiński 2016; Galos 2016; Nieć 2017; Kabziński 2018; Głapa 2017) można zauważyć, że stale następuje wzrost wydobycia zarówno kruszyw żwirowo-piaskowych, jak i kruszyw łamanych. Tendencja wzrostu utrzymuje się mimo dwu-, czasami trzyletnich okresów zmniejszonego wydobycia. Prognozę rozwojów dla kruszyw naturalnych do 2022 roku potwierdza również Polski Związek Producentów Kruszyw (Kabziński 2018). Wy-

dobycie i produkcję kruszyw naturalnych w Polsce w latach 1990–2017 przedstawiono na rysunku 4.

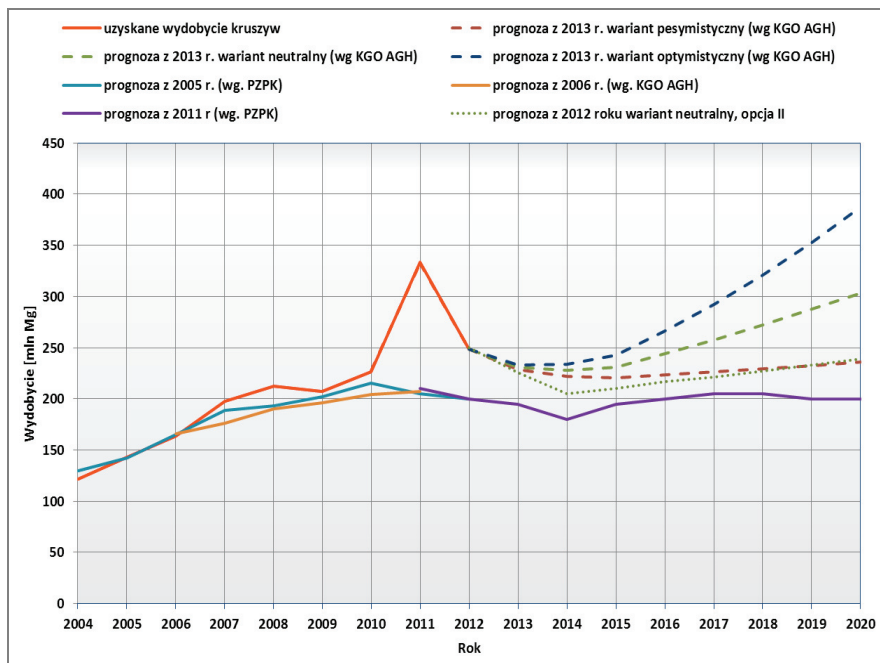

Fot. 2. ZG Stanisław, najwyżej położony kamieniołom w Polsce, eksploatacja kwarcu żyłowego, województwo dolnośląskie (fot. J. Gromada)

Rys. 4. Wydobywanie i produkcja kruszyw naturalnych w Polsce w latach 1990–2017 (Kozioł 2018)

Zapotrzebowanie na surowce nadal będzie się utrzymywało w związku z potrzebą rozbudowy infrastruktury transportowej, mieszkaniowej, usługowej itp. Natomiast możliwe scenariusze (prognozy) produkcji kruszyw naturalnych w Polsce do 2020 roku (wg Kozioł 2018) pokazano na rysunku 5.

Rys. 5. Prognoza produkcji kruszyw naturalnych w Polsce do 2020 roku (wg: Kozioł 2018)

Fot. 3. Słupy nefilitowego bazaltu – tzw. skalne talerze w ZG Księginki, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)

Scenariusz rozwoju rynku surowców skalnych w Polsce przy tak udokumentowanych zasobach do 2020 roku wydaje się być pewny i będzie się utrzymywał na poziomie ok. 300 mln ton. Fotografia 3 przedstawia ciekawe formy geologiczne nefilitowego bazaltu tzw. skalne talerze, jakie odsłaniają się w kamieniołomie Księginki.

„Mente et malleo”
Myślą i młotem

Łacińska maksyma geologów

2. Uwarunkowania prawne odkrywkowej działalności górniczej

Odkrywkowa działalność górnicza jest działalnością koncesjonowaną. Fakt ten powoduje, że jest to działalność reglamentowana i jako taka regulowana jest przepisami o szczególnym charakterze i prowadzona pod nadzorem organów administracji. Ustawodawca dla tego rodzaju działalności przewidział inne od wszystkich wymagania, kierując się zasadą, że jest to interes państwa i obywateli. Zasada ta jest zapisana w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i wyraża się następująco:

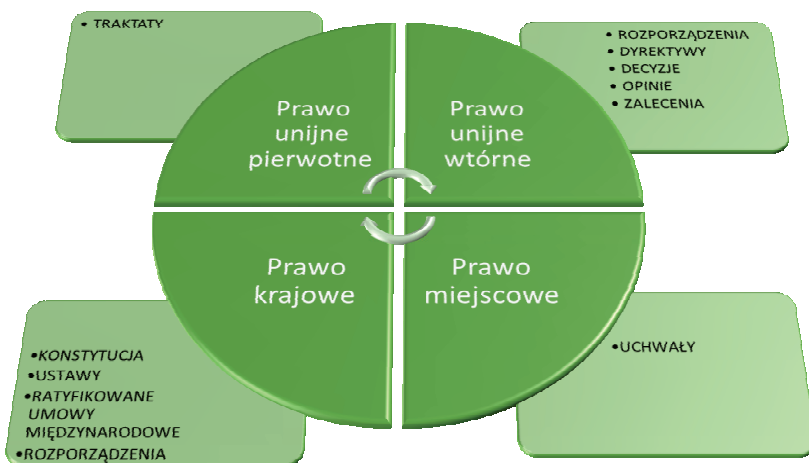
Art. 31 ust. 3 „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia, moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.

W Polsce ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2018 poz. 646), przewiduje, że działalność koncesjonowana obejmuje takie rodzaje aktywności gospodarczej związane z górnictwem, jak: poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie kopalin ze złóż, podziemne bezzbiornikowe magazynowanie substancji, podziemne składowanie odpadów lub dwutlenku węgla. Poza działalnością górniczą forma koncesji jest zastrzeżona dla wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją, produktami o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym. Do grona działalności objętych koncesją należą również: wytwarzanie, przetwarzanie, magazynowanie, transportowanie i sprzedaż paliw i energii; przesyłanie dwutlenku węgla w celu podziemnego składowania, ochrona osób i mienia, przewozy lotnicze oraz rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych oraz prowadzenie kasyn gry. Każda z tych

gałęzi gospodarczych z punktu widzenia państwa jest strategiczna i związana z bezpieczeństwem.

2.1. System regulacji prawnych dla odkrywkowej działalności górniczej

W Polsce obowiązuje prawo krajowe i od pierwszego maja 2004 roku cały dorobek prawa wspólnotowego tzw. *Acquis communautaire*. Tym samym oprócz krajowych źródeł prawa musimy przestrzegać również źródeł prawa unijnego. Na źródła prawa unijnego składa się tzw. prawo pierwotne i prawo wtórne. Prawo pierwotne stanowiące jest przez państwa członkowskie jako część prawa międzynarodowego i są to traktaty. Do wtórnego prawa unijnego należą natomiast źródła prawa stanowiące przez instytucje Unii Europejskiej i są to rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady, decyzje, opinie i zalecenia. Zgodnie z art. 87 Konstytucji RP na źródła prawa krajowego składają się Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia a na obszarze działania organów, które je ustanowiły również akty prawa miejscowego. Dla właściwego stosowania przepisów prawa należy znać zasadę pierwszeństwa prawa unijnego nad prawem krajowym, zapisaną w art. 91 Konstytucji RP. Wynika to dokładnie z art. 91 ust. 2 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. „Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową”. Rysunek 6 przedstawia źródła prawa powszechnie obowiązującego oraz ich wzajemne relacje.

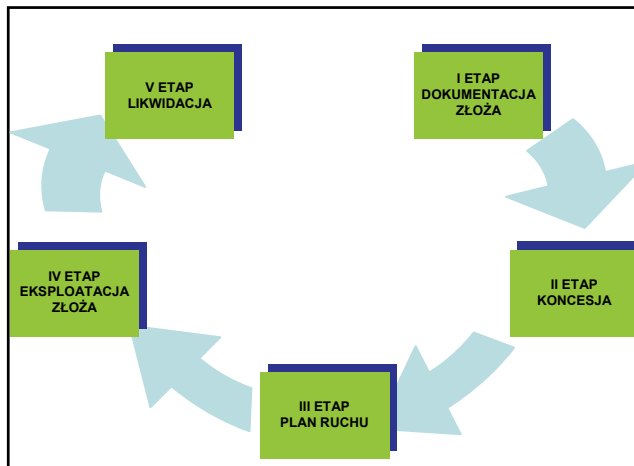

Rys. 6. Źródła prawa powszechnie obowiązującego

Dla odkrywkowej działalności górniczej zasadniczy wpływ ma kilka sektorowych ustaw wraz z wydanymi do nich aktami wykonawczymi. Są to między innymi takie ustawy, jak:

- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 2126, z późn. zm.) – PGG,
- ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 235),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 2204) – UOGN,
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jedn., Dz. U. z 2018 r., poz. 799) – POŚ,
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 1945) – UOPIZP,
- ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (tekst jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 646) – UPP,
- ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (tekst. jedn. Dz. U. z 2018 r., poz. 2081) – UOOŚ.

Są to podstawowe ustawy, tworzące ramy uwarunkowań prawnych i środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej.

Rys. 7. Etapy życia projektu górniczego – MINE-LIFE LINE

Na osi czasu działalność górnicza z uwagi na podejmowane czynności, przechodzi różne etapy. Można je wyodrębnić na pięć wyraźnie różniących się okresów. Są to:

- Poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin wraz z ich dokumentowaniem;
- Postępowanie koncesyjne na wydobywanie kopalin;
- Postępowanie o uzyskanie decyzji zatwierdzającej plan ruchu;

- Eksploatacja złoża;
- Likwidacja zakładu górniczego w tym rekultywacja i rewitalizacja terenów pogórnich (Ptak, 2008).

Na każdym etapie prowadzenia działalności górniczej, występują inne uwarunkowania, którym inwestor musi sprostać chcąc prowadzić odkrywkowy zakład górniczy. Poniżej przedstawione zostały te wymagania, jakie są niezbędne do uruchomienia odkrywki, jej prowadzenia i zakończenia w świetle obowiązujących przepisów. Rysunek 7 przedstawia schemat poszczególnych etapów życia odkrywkowej działalności górniczej dla całego projektu górniczego.

2.2. ETAP I - Poszukiwanie i rozpoznawanie złóż kopalin wraz z ich dokumentowaniem

Podstawowym celem odkrywkowej działalności górniczej jest eksploatacja złoża. Złoże jest początkiem działalności górniczej. Czym zatem jest złoże? Według legalnej definicji zamieszczonej w art. 6 pkt 19 PGG złożem kopaliny – *jest naturalne nagromadzenie minerałów, skał oraz innych substancji, których wydobywanie może przynieść korzyść gospodarczą*. Przeglądając inne definicje (Głapa, Korzeniowski 2005) złoże określane jest też jako – *naturalne nagromadzenie kopaliny lub kilku kopalin, które może być przedmiotem eksploatacji*. W jednym i drugim przypadku podkreśla się, że w obowiązującym stanie prawnym jest to naturalne nagromadzenie. Stanowi to decydujące kryterium do stwierdzenia, czy złoże występuje? Nie ma tu niestety miejsca dla złoża antropogenicznego (Nieć 1999; Uberman 2012; Ney 2007).

W dalszej kolejności dla gospodarczego wykorzystania złoża, będzie istotne czy wielkość stwierdzonych zasobów jest wielkością opłacalną oraz czy warunki geologiczno-górnice zapewnią możliwość efektywnej eksploatacji. Aktualne przepisy dla kopalin stanowiących własność górniczą, określonych w art. 10 ust 1 PGG, przewidują uzyskanie koncesji na poszukiwania i rozpoznawania złóż kopalin, z wyjątkiem węglowodorów. Dla kopalin stanowiących własność nieruchomości gruntowej proces poszukiwania i rozpoznawania nie jest koncesjonowany. Zgodnie z art. 6 pkt 13 PGG – *„rozpoznawaniem jest wykonywanie prac geologicznych na obszarze wstępnie udokumentowanego złoża kopaliny, wód podziemnych albo kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla”*. Informacje z zakresu poszukiwania i rozpoznania złoża są niejako zawarte w wynikach prac geologicznych i robót geologicznych, które to prace odbywać się muszą na podstawie projektu robót geologicznych. Zakres projektu robót geologicznych musi odpowiadać wymaganiom określonym w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Dz. U. z 2011 r. Nr 288, poz. 1696). Uzyskane w ten sposób wy-

niki winny się znaleźć w dokumentacji geologicznej. Niezależnie od zmieniających się przepisów prawa, wiedza dotycząca złoża kopaliny zawsze będzie u podstaw każdego projektu górniczego. Konieczność dokumentowania złóż, wynika również z sytuacji, kiedy nie ma właściwego rozpoznania zasobów złoża, lub kiedy inwestor nie dysponuje dokumentacją geologiczną i prawem do informacji geologicznej. Polska ma tę szczęśliwą sytuację, że dobrze jest rozpoznana budowa geologiczna kraju. Zapewniły to pokolenia wielkich Polaków od Stanisława Staszica począwszy (Boarska-Dahlig 1958). Powoduje to, że z większym lub mniejszym prawdopodobieństwem możemy wskazać na rejonu występowania złoża kopaliny.

Przy podejmowaniu decyzji o poszukiwaniu złóż kopalin jak i decyzji o jej rozpoznaniu niezbędne jest wcześniejsze zdefiniowanie kryteriów bilansowości, które określą graniczne wymagania, jakie są jej stawiane. W celu określenia jakie jest to występujące złożo, prowadzi się rozpoznanie złoża na obszarze wstępnie udokumentowanego złoża, które szacuje jego zasobność. Wśród kryteriów bilansowości na tym etapie należy wymienić graniczne wymagania stawiane jakości kopaliny i jej ilości, górniczo-techniczne warunki jej udostępnienia i eksploatacji (Gruszczuk 1975). Wykonawca prac poszukiwawczych i rozpoznawczych obowiązany jest do dokumentowania prac w miarę postępu prowadzonych robót. Wyniki tych prac geologicznych wraz z ich interpretacją oraz określeniem stopnia osiągnięcia zamierzonego celu, stają się później elementem dokumentacji geologicznej. Jednocześnie uzyskane w wyniku prowadzonych prac geologicznych dane i próbki tworzą tzw. informację geologiczną. Rozpoznanie przeprowadza się na obszarze wstępnie udokumentowanego złoża kopaliny. Zazwyczaj etap ten kończy się sporządzeniem dokumentacji geologicznej, która jest niezbędna przy pozyskiwaniu koncesji na prowadzenie eksploatacji rozpoznanego złoża. Jeżeli podczas rozpoznawania złoża będziemy prowadzić roboty geologiczne to lokalizacja, cel i przebieg tych badań musi być określony w projekcie robót geologicznych, który na podstawie art. 80 PGG, zatwierdzany jest przez organ administracji geologicznej w drodze decyzji. Dla złóż kopalin sporządza się dokumentację geologiczną, która musi natomiast spełnić wymagania określone w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2015 r. – w sprawie dokumentacji geologicznej dla złoża kopaliny, z wyłączeniem złoża węglowodorów (Dz. U. z 2015, poz. 987). W dokumentacji geologicznej zgodnie z § 2 niniejszego rozporządzenia określa się złożo w: *jego naturalnych granicach lub granicach wyznaczonych przez zastosowanie granicznych wartości parametrów definiujących złożo i jego granice, lub jego wydzielonej części, jeżeli eksploatacja wydzielonej części złoża kopaliny nie zagrazi racjonalnemu wykorzystaniu złoża kopaliny i złóż sąsiednich*. Istotne w procesie dokumentowania jest spełnienie granicznych wartości parametrów definiujących złożo i jego granice w zależności od rodzaju kopaliny. Załącznik nr 8 do ww. rozporządzenia przedstawia takie wymagania. Dla przykładu w tabeli 8 i 9 przedstawiono aktualnie obowiązujące graniczne wartości parametrów dla węgla brunatnego i dla kopaliny skalnych budowlanych blocznych.

Tabela 8. Graniczne wartości parametrów definiujących złoża i jego granice dla węgla brunatnego (na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2015 r. w sprawie dokumentacji geologicznej złóż kopalni, z wyłączeniem złóż węglowodorów)

Złóża węgla brunatnego			
Lp.	Parametr	Jednostka	Wartość brzeżna
1	Maksymalna głębokość spągu złoża	m	350
2	Minimalna miąższość węgla brunatnego w pokładzie	m	3
3	Maksymalny stosunek grubości nadkładu do miąższości złoża	–	12
4	Minimalna średnia ważona wartość opałowa węgla brunatnego w pokładzie wraz z przerostami, przy wilgotności węgla 50%	MJ/kg	6,5

Tabela 9. Graniczne wartości parametrów definiujących złoża i jego granice dla kopalni skalnych budowlanych blocznych (na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2015 r. w sprawie dokumentacji geologicznej złóż kopalni, z wyłączeniem złóż węglowodorów)

Złóża kopalni skalnych budowlanych blocznych			
Lp.	Parametr	Jednostka	Wartość brzeżna
1	Maksymalna głębokość dokumentowania	m	Do głębokości możliwej eksploatacji
2	Maksymalny stosunek grubości nadkładu do miąższości złoża	–	1
3	Minimalna bloczność geologiczna:		
	– marmurów, serpentynitów	% obj.	5
	– sjenitów, gabr, granodiorytów oraz przyjmujących poler wapieni i dolomitów	% obj.	10
	– granitów, tufów, piaskowców oraz nieprzyjmujących poleru wapieni i dolomitów	% obj.	15

Złoża może zostać rozpoznane w różnych kategoriach (Banaś i in. 1971). Dla kopalni stałych rozporządzenie wyróżnia 5 kategorii rozpoznania złoża: D, C₂, C₁, B i A. Każda kategoria została zdefiniowana w § 6 ww. rozporządzenia i oznacza:

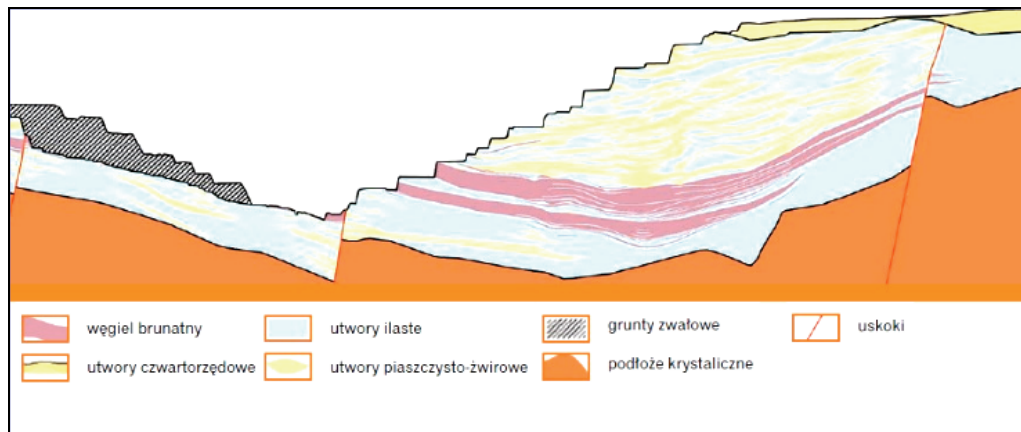
- w kategorii D granice złoża, budowa geologiczna i zasoby określone są na podstawie dostępnych danych geologicznych uzyskanych z odosobnionych wyrobisk lub odsłoneń naturalnych oraz danych geofizycznych zinterpretowanych geologicznie przy użyciu ekstrapolacji. Błąd oszacowania średnich wartości parametrów złoża i zasobów może przekraczać 40%;
- w kategorii C₂ określa się granice złoża kopaliny na podstawie danych pochodzących z wyrobisk, odsłoneń naturalnych oraz danych geofizycznych, gdzie badania zostały wykonane metodą interpolacji lub uzasadnionej ekstrapolacji. Poznane są główne cechy budowy, formy i tektoniki złoża. Do parametrów

wstępnie rozpoznanych zalicza się warunki geologiczno-górnice eksploatacji. Jakość kopaliny jest rozpoznawana na podstawie bieżących i określonych harmonogramem opróbowań w pełnym zakresie możliwych zastosowań kopaliny. Błąd oszacowania średnich wartości parametrów złoża i zasobów nie może przekraczać 40%;

- w kategorii C₁ granice złoża kopaliny są określone na podstawie danych pochodzących z wyrobisk rozpoznawczych, odsłonięć naturalnych oraz badań geofizycznych przeprowadzonych metodą interpolacji lub w ograniczonym stopniu ekstrapolacji. Stopień rozpoznania złoża jest wystarczający dla opracowania projektu zagospodarowania złoża, w tym umożliwia szczegółowo określenie formy, budowy, tektoniki złoża oraz jakości kopaliny w złożu. Dodatkowo znane są warunki geologiczno-górnice eksploatacji co pozwala dokonać oceny wpływu przewidywanej eksploatacji na środowisko. Błąd oszacowania średnich wartości parametrów złoża i zasobów nie może przekraczać 30%;
- w kategorii B określa się granice złoża kopaliny na podstawie danych pochodzących ze specjalnie wykonanych wyrobisk rozpoznawczych lub badań geofizycznych. Wymaga się określenia formy, budowy złoża, korelacji warstw oraz elementarnych cech tektoniki w sposób jednoznaczny. Własności technologiczne kopaliny i jej jakość należy potwierdzić na podstawie wyników prób w skali półtechnicznej lub przemysłowej. Mając powyższe dane możliwe jest opracowanie projektu zagospodarowania złoża. Błąd oszacowania średnich wartości parametrów złoża i zasobów nie może przekraczać 20%;
- w kategorii A złożo kopaliny jest rozpoznane na poziomie umożliwiającym bieżące planowanie i prowadzenie eksploatacji przy jak najwyższym wykorzystaniu zasobów. Niezbędne jest określenie formy i budowy złoża, tektoniki i zasobów. Parametry te są określone na podstawie danych pochodzących z wyrobisk udostępniających, przygotowawczych i eksploatacyjnych. Rodzaj, jakość i właściwości technologiczne są określone na podstawie regularnego opróbowania wyrobisk oraz danych uzyskanych z aktualnej produkcji. Stopień rozpoznania złoża jest wystarczający i pozwala opracować projekt zagospodarowania złoża. Błąd oszacowania średnich wartości parametrów złoża i zasobów w poszczególnych blokach nie może przekraczać 10%.

Im lepsze rozpoznanie tym mniejsze ryzyko dla projektu górniczego. Bez względu na warunki dla dalszej realizacji jest takie uzyskanie rozpoznania złoża, by móc wykonać projekt zagospodarowania złoża. Z formalnego punktu widzenia jest to możliwe w sytuacji, kiedy dokumentacja geologiczna jest rozpoznana w kategorii C₁. W praktyce nie jest ta zasada zawsze przestrzegana, co niejednokrotnie doprowadza do zaniechania eksploatacji złoża lub prowadzenia eksploatacji w sposób selektywny.

Rysunek 8 przedstawia przekrój geologiczny przez złożo kopalni Turów.

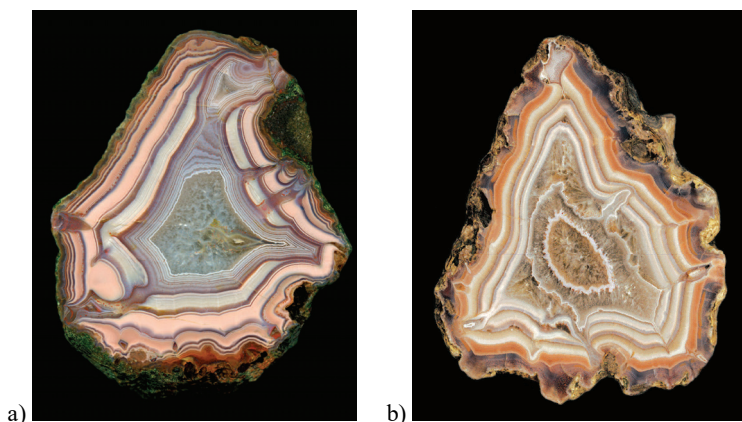

Rys. 8. Przekrój geologiczny przez złożę kopalni Turów (PIG)

2.2.1. Postępowanie w sprawie dokumentacji geologicznej, hydrogeologicznej i geologiczno-inżynierskiej

Z wykonywanych prac geologicznych w ramach poszukiwania, rozpoznawania złóż kopalin, jak zostało to wcześniej podkreślone, sporządzana jest dokumentacja. Zarówno prace poszukiwawcze, jak i prace rozpoznawcze należą do prac geologicznych, które mogą odbywać się tylko na podstawie projektu prac geologicznych (art. 79 ust. 1 PGG). O szczegółowych wymaganiach, jakim powinny odpowiadać projekty prac geologicznych stanowi rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Dz. U. z 2011 r. Nr 288, poz. 1696). Aktualnie oprócz dokumentacji geologicznej, która określa między innymi ilość i jakość kopaliny oraz jej rozmieszczenie w pionie i w poziomie jest konieczna w postępowaniu koncesyjnym. Ustawa w art. 88 ust. 1 PGG przewiduje dokumentację hydrogeologiczną, w związku z koniecznością projektowania prac związanych z odwodnieniem złoża czy nadkładu. Natomiast szczegółowe wymagania, jakim powinny odpowiadać dokumentacje hydrogeologiczna i geologiczno-inżynierskie określa rozporządzenie Ministra Środowiska z 18 listopada 2016 r. w sprawie dokumentacji hydrogeologicznej i dokumentacji geologiczno-inżynierskiej (Dz. U. z 2016 r., poz. 2033). Z kolei dokumentacja geologiczno-inżynierska określa między innymi właściwości fizyczno-mechaniczne gruntów i skał koniecznych do określenia na przykład urabialności skały płonnej (nadkładu) czy kopaliny dla doboru maszyn urabiających, czy określenia nachylenia piętér eksploatacyjnych, czy zwałowych. Zarówno dokumentacja geologiczna jak i dokumentacja hydrogeologiczna przedkładana jest w czterech egzemplarzach, celem jej zatwierdzenia w drodze decyzji administracyjnej

do właściwego organu administracji geologicznej, tj. odpowiednio do ministra właściwego do spraw środowiska, marszałka województwa lub starosty. Szczegółowy podział własności rzeczowej organów administracji geologicznej został dokonany w art. 161 PGG w odniesieniu zarówno do zatwierdzania projektów robót geologicznych, jak i dokumentacji geologicznej. Podkreślić należy, że organy administracji geologicznej wykonują zadania przy pomocy odpowiednio: Głównego Geologa Kraju, Geologa Wojewódzkiego, Geologa Powiatowego. Fotografia 4a i b przedstawia kolekcjonerskie okazy agatów pochodzące z okolic Lwówka Śląskiego.

Fot. 4. Agaty z Płóczek Górnych, okolice Lwówka Śląskiego, woj. dolnośląskie (kolekcja K. Poloński, fot. T. Praszkiar)

Poniżej zamieszczono 1 i 2 MODUŁ, stanowiący element modelu Linii Życia Projektu Górniczego – MINE-LIFE LINE. Moduły te można dla rozpatrywanego konkretnego stanu faktycznego zmieniać i generować o inne istotne treści, związane z uwarunkowaniami prawnymi, a w dalszej kolejności również środowiskowymi uwarunkowaniami. Uzupełnienie informacji, nawet w sposób lakoniczny, pozwala na bardzo szybkie zorientowanie się w uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych, koniecznych dla rozpoczęcia działalności górniczej jak też jej kontynuowania.

MODUŁ 1 MINE-LIFE LINE

Charakterystyka ogólna:				
Kopalina/ kopalina towarzysząca	Obszar górniczy w ha	Obszar udokumentowanego złoża w ha	Wielkość wydobycia w Mg	Technologia eksploatacji (np. MW, spod wody)

MODUŁ 2 MINE-LIFE LINE

Dokumentacja projektowa:				
Dokumentacja geologiczna	Dokumentacja hydrogeologiczna	Projekt zagospodarowania złóża PZZ	Prognoza oddziaływania	Opracowanie ekofizjograficzne

2.2.2. Użytkowanie górnicze

Dla prowadzenia działalności górniczej dla kopalin stanowiących własność górnictw, jak również prowadzących działalność określoną w art. 2 ust. 1 PGG, potrzebne jest uzyskanie uprawnienia do korzystania z przestrzeni, jaką jest górotwór. Uprawnienie to określa się mianem użytkowania górniczego i jest emanacją prawa własności górniczej. Zgodnie z zapisami ustawy PGG, Skarb Państwa, któremu przysługuje na zasadzie wyłączności prawo własności górniczej, rozporządza tym prawem poprzez ustanowienie użytkowania górniczego. W części nieunormowanej przepisami, do użytkowania górniczego mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego, w szczególności regulacje dotyczące dzierżawy. Co oznacza, że charakter użytkowania górniczego najbardziej jest tożsamy z umową dzierżawy. Użytkowanie górnicze ustanawiane jest w celu uprawnienia przedsiębiorcy górniczego do eksploatacji złóż kopalin. W granicach określonych przez ustawy Skarb Państwa, z wyłączeniem innych osób, może korzystać z przedmiotu własności górniczej albo rozporządzać swoim prawem wyłącznie przez ustanowienie użytkowania górniczego. Ustanowienie użytkowania górniczego następuje w drodze zawarcia umowy na piśmie pomiędzy Skarbem Państwa reprezentowanym przez ministra właściwego ds. środowiska a podmiotem, który ubiega się o ustanowienie użytkowania górniczego. Umowa zawierana jest na okres nie dłuższy niż 50 lat. Umowa określa wynagrodzenie z tytułu ustanowienia użytkowania górniczego i sposób jego zapłaty. Ponadto umowa powinna określać złożę kopaliny i jego usytuowanie w przestrzeni oraz sposób i przyczyny rozwiązania umowy. Samo zawarcie umowy w formie pisemnej nie powoduje jednak jeszcze ustanowienia użytkowania górniczego. Powstaje ono dopiero w momencie uzyskania koncesji. W razie ustanowienia użytkowania górniczego dla działalności nie podlegającej koncesjonowaniu (prace geologiczne inne niż prowadzone w celu poszukiwania i rozpoznawania złóż kopalin) użytkowanie górnicze może powstać z chwilą zawarcia umowy. Użytkownik górniczy może rozporządzać swym prawem, obciążając je stosunkiem obligacyjnym (np. dzierżawiąc na rzecz innego podmiotu – Radwański, Olejniczak 2006). Użytkowanie górnicze wchodzi również w skład masy upadłości upadłego przedsiębiorcy (Szwarc 2012; Rokoczy 2015). Użytkownik górniczy może na przestrzeni objętej swoim prawem wznosić urządzenia, obiekty, które stanowią jego własność. Przed wygaśnięciem użytkowania górniczego, jego użytkownik powinien w odpowiedni

sposób zabezpieczyć swoje urządzenia, bądź je usunąć. W określonych w ustawie sytuacjach może być użytkowanie górnicze poprzedzone przetargiem. Zgodnie z art. 15 PGG „ten, kto w wyniku robót geologicznych (...) udokumentował złoża kopaliny (...) w stopniu umożliwiającym sporządzenie projektu zagospodarowania złoża oraz uzyskał decyzję zatwierdzającą dokumentację geologiczną tego złoża albo kompleksu, może żądać ustanowienia na jego rzecz użytkowania górniczego z pierwszeństwem przed innymi”. Uprawienie ustanowienia pierwszeństwa przed innymi, wygasa z upływem 3 lat od dnia doręczenia decyzji zatwierdzającej dokumentację geologiczną złoża kopaliny. Samo użytkowanie górnicze oznacza po zawarciu umowy, że użytkownik górniczy może z wyłączeniem innych osób, korzystać z przestrzeni objętej tym użytkowaniem. W szczególności może on odpowiednio wykonywać roboty geologiczne, wydobywać kopalinę ze złoża, oraz także wykonywać działalność określoną w art. 2 ust. 1 PGG, tj.: np. budowa, rozbudowa oraz utrzymywanie odwadniania zlikwidowanych zakładów górniczych. Fotografia 5 przedstawia monumentalną ścianę piaskowca, zaniechanej historycznej eksploatacji kamieniołomu Jerzmanice Zdrój, z którego wykonano wiele zabytkowych budowli we Wrocławiu, np. Bazylikę Mniejszą – Kościół Garnizonowy we Wrocławiu.

Fot. 5. Monumentalna ściana piaskowca – stary kamieniołom Jerzmanice Zdrój, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)

2.2.3. Informacja geologiczna

Kolejnym warunkiem niezbędnym do realizacji projektu górniczego, obok posiadania dokumentacji geologicznej, prawa użytkowania górniczego jest wykazanie się

prawem do informacji geologicznej. Ustawa Prawo geologiczne i górnicze przewiduje tu następujące regulacje. Z mocy samej ustawy prawo do informacji geologicznej ma Skarb Państwa oraz podmiot, który poniósł koszty. Dokładnie zgodnie z art. 99 pkt. 2 PGG ten, kto ponosząc koszty prac prowadzonych w wyniku decyzji wydanych na podstawie ustawy lub prowadzonych na podstawie zgłoszenia, o którym mowa w art. 85 ust. 2 i art. 85 a ust. 1, uzyskał informację geologiczną, przysługuje prawo do nieodpłatnego korzystania z niej. W okresie 3 lat od dnia doręczenia decyzji zatwierdzającej dokumentację geologiczną lub od dnia przekazania dokumentacji sporządzonej w przypadkach, o których mowa w art. 92 pkt 3 i 5, podmiotowi, o którym mowa w ust. 2, przysługuje wyłączne prawo do korzystania z informacji geologicznej w celu ubiegania się o wykonywanie działalności, o której mowa w art. 100 ust. 2 PGG. Aktualne przepisy wprowadziły również uporządkowanie i tak, jeżeli przed upływem trzech lat od doręczenia zatwierdzonej decyzji, ten komu przysługuje wyłączne prawo do korzystania z informacji geologicznej, uzyska decyzję na wydobywanie kopaliny, to wówczas zachowuje wyłączne prawo do korzystania z informacji geologicznej przez okres określony w takiej decyzji oraz dodatkowo przez dwa lata od dnia utraty jej mocy. Korzystanie z informacji geologicznej następuje w trybie umowy za wynagrodzeniem. Podstawę wynagrodzenia zgodnie z art. 100 ust. 4 PGG stanowi wycena określająca koszt projektowania, wykonywania i dokumentowania prac geologicznych sfinansowanych przez podmiot ubiegający się o korzystanie z informacji. Wycena ta podlega weryfikacji przez Skarb Państwa. Szczegółowe warunki korzystania z informacji geologicznej, metody szacowania i wymagania dotyczące wycen określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie korzystania z informacji geologicznej za wynagrodzeniem (Dz. U. 2011 Nr 292, poz. 1724). Prawem do informacji geologicznej należy się wykazać również w przypadku przenoszenia koncesji przez podmiot, na którego rzecz ma być dokonane przeniesienie zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 PGG (Rakoczy i in. 2015).

2.2.4. Projekt zagospodarowania złoża

Projekt zagospodarowania złoża (dalej skrót – PZZ) odgrywa bardzo ważną rolę w całym przedsięwzięciu górniczym. Jest niezbędnym dokumentem i załącznikiem do wniosku koncesyjnego (art. 26 ust. 3 PGG) z wyłączeniem koncesji starościańskich. Jest też podstawą dla późniejszego sporządzenia planu ruchu zakładu górniczego. Dokument ten wykonywany jest w oparciu o dokumentację geologiczną, hydrogeologiczną inwestora i w formie zgodnej z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektu zagospodarowania złóż (Dz. U. z 2012, poz. 511). PZZ ma na celu przedstawienie najlepszego wariantu wykorzystania zasobów złóż, przy uwzględnieniu uwarunkowań geologicznych, wymagań z zakresu ochrony środowiska, bezpieczeństwa powszechnego, bezpieczeństwa życia i zdrowia ludzkiego, technicznych możliwości oraz ekonomicznych uwarun-

kowań wydobywania kopaliny. Sam projekt tak jak i dokumentacja geologiczna sporządzana jest w formie opisowej, graficznej i tabelarycznej. Zgodnie z wymienionym rozporządzeniem projekt zagospodarowania złoża ostatecznie jest koncepcją racjonalnego sposobu wydobycia złoża i dlatego zawiera m.in. dane:

- informacje o położeniu i granicach udokumentowanego złoża,
- określenie granic projektowanego obszaru i terenu górniczego, składowania nadkładu, odpadów pogórnich i przeróbczych,
- przedstawienie proponowanych systemów eksploatacji kopaliny, z określeniem sposobów odwodnienia i jakości odpompowywanej wody,
- przedstawienie zagrożeń, mogących wpłynąć na bezpieczeństwo eksploatacji i ochronę zasobów oraz sposobów przeciwdziałania tym zagrożeniom,
- przedstawienie stanu środowiska i sposobu jego ochrony przed ujemnymi skutkami eksploatacji i przeróbki kopaliny,
- przedstawienie sposobu ochrony wód podziemnych i powierzchniowych, sposobu korzystania z wód kopalnianych, a w szczególności postępowania z wodami nie nadającymi się do wykorzystania i wodami skażonymi,
- przedstawienie sposobu likwidacji i rekultywacji terenów przekształconych działalnością górniczą.

Wyżej wymienione informacje, jakie zawiera projekt zagospodarowania złoża, są przez organ koncesyjny analizowane i stanowią treść merytoryczną decyzji koncesyjnej. Jeżeli PZZ dotyczy złóż kopalin stanowiących własność górniczą, określonych w art. 10 ust. 1 PGG, to wówczas właściwy organ nadzoru górniczego opiniuje ten dokument. Oznacza to, że PZZ dla złóż węgla brunatnego będzie opiniowany przez nadzór górniczy w terminie 14 dni, a np. PZZ złoża granitu nie będzie podlegał opiniowaniu. Niejednokrotnie na PZZ zwykło się mówić, że jest dokumentem „całego życia złoża”. Zmiany PZZ dokonuje się w formie dodatku. Jednym z aktualnych problemów, jakie funkcjonują w praktyce, to ustalenie miejsca tego jednego z najważniejszych dokumentów w całym procesie dokumentacyjnym działalności górniczej. Instytucja wykonywania projektu PZZ, była na długo przed obecnymi procedurami uzyskiwania decyzji środowiskowych. Z chwilą wejście w życie ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 954), która wprowadziła obowiązek wydawania decyzji środowiskowych, PZZ tworzone bez ustaleń nakazów czy zakazów z decyzji środowiskowych, może powodować niespójność. Procedura wydania decyzji środowiskowej nie jest bowiem w żadnym miejscu wspólna z procesem tworzenia PZZ-tu. Natomiast tworzenie PZZ nie podlega wprost regulacjom wynikającym z postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko. Praktyka wykazuje bardzo różne sposoby procedowania. W większości przypadków najpierw następuje przygotowanie PZZ, który określa optymalny wariant zagospodarowania złoża, przy założeniach wynikających z celu racjonalnej gospodarki złożem i uwzględnieniu uwarunkowań środowiskowych, o których autor PZZ wie. Następnie albo po opracowanym PZZ, który czasami jest

składany jako materiał informacyjny (wykorzystany do Karty Informacji o Przedsięwzięciu – KIP), albo też równoległe prowadzi się postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, kończącym się wydaniem decyzji środowiskowej. W dalszej kolejności spotykamy się z trzema sytuacjami:

- wydana decyzja środowiskowa jest w całości spójna z PZZ,
- wydana decyzja środowiskowa częściowo nie jest spójna z PZZ,
- ustalenia decyzji środowiskowej nakładają takie rozwiązania lub warianty, których PZZ nie przewidywał.

Organ koncesyjny, u którego inwestor składa w załączeniu zarówno PZZ, jak i decyzję środowiskową, formalnie stwierdza istnienie załączników. Z treścią merytoryczną tych dokumentów, w przypadku decyzji środowiskowej organ jest związany. Nie ma również szerokich podstaw aby odrzucić PZZ sporządzony zgodnie z przypisaną formą w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektu zagospodarowania złóż. Dlatego najczęściej spotykanymi w koncesji zapisami są zapisy w brzmieniu „zgodnie z projektem zagospodarowania złoża” i równocześnie – „zgodnie z warunkami decyzji środowiskowej”. Prawdziwy problem powstaje na etapie planu ruchu i eksploatacji, jeśli te dwa dokumenty się różnią. Jest to niewątpliwie pilący problem do rozwiązania. Dokonując analizy, należy stwierdzić, że PZZ jest dokumentem w oparciu, o który jest możliwe faktycznie wykonanie planu ruchu i koniecznych projektów technicznych. Tym samym jest to wstęp do stadium wykonalności danego przedsięwzięcia. Powinien być jednak wykonany po uzyskaniu decyzji środowiskowej, gdyż ona często określa, że z przyczyn ochrony środowiska np. część złoża nie może być przedmiotem wydobywania. Oznacza to, że jest potrzeba powiązania w sposób bezpośredni przepisów górniczych w zakresie PZZ i przepisów w sprawie postępowań ocenowych (Rakoczy i in. 2015; Schwarz 2012).

2.2.5. Obszar i teren górniczy

Obszar górniczy zdefiniowany jest jako przestrzeń w granicach, których przedsiębiorca ma uprawnienie do wydobywania kopaliny oraz do prowadzenia robót górniczych niezbędnych do wykonywania koncesji. W myśl obecnie obowiązujących przepisów, obszar ten wyznaczany jest w oparciu o dokumentację geologiczną i projekt zagospodarowania złoża (art. 6 pkt. 5 PGG). W udzielanych koncesjach, jednym z obligatoryjnych elementów jest określenie przestrzeni, czyli obszaru górniczego, w granicach, którego ma być prowadzona działalność. W tym celu określa się współrzędne punktów wyznaczających granice obszaru górniczego i terenu górniczego, wraz z konturami obszaru górniczego i terenu górniczego. Tak więc decyzją wyznaczającą obszar górniczy jest decyzja koncesyjna. Taki stan rzeczy historycznie nie zawsze był taki. Sam obszar górniczy wyznacza się dla każdej kopaliny oddzielnie i może on obejmować część złoża, pod warunkiem, że nie naruszy to racjonalnej gospodarki złożem. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 16 października 2014 r. w spra-

wie rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla (Dz. U. z 2014 r. poz. 1469) organy koncesyjne, a dla węgla brunatnego minister właściwy do spraw środowiska, przesyła do rejestru decyzję koncesyjną, mapę obszaru górniczego oraz terenu górniczego, odpis decyzji o zatwierdzeniu lub odpis zawiadomienia o przyjęciu dokumentacji geologicznej złoża. Rejestr jest prowadzony przez Ministra Środowiska. Na przedsiębiorcy, który uzyskał koncesję na wydobywanie kopaliny w wyznaczonym obszarze górniczym, ciąży obowiązek zgłoszenia do rejestru każdej zmiany danych, która podlega wpisowi do księgi rejestrowej. Zakres danych, jakie znajdują się w księdze rejestrowej określa § 3 ww. rozporządzenia. Jeżeli zostaje określony obszar górniczy, to „pochodną” tego obszaru będzie ustanowienie terenu górniczego. Teren górniczy uwzględnia na podstawie istniejącego obszaru górniczego, przewidywane szkodliwe wpływy robót górniczych zakładu górniczego. Teren górniczy również wyznacza organ koncesyjny w decyzji koncesyjnej. Te dwie instytucje prawne – obszar i teren górniczy, istotnie wpływają na funkcjonowanie tak planowanej inwestycji górniczej jak i istniejących projektów górniczych. Zgodnie bowiem z art. 104 ust. 1 PGG obszary i tereny górnicze uwzględnia się w dokumentach planistycznych. Zarówno w studium uwarunkowań oraz kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jak i w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Mogą również wystąpić okoliczności, że w wyniku planowanej działalności górniczej określonej w koncesji przewiduje się istotne skutki dla środowiska. Wówczas istnieje możliwość sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, na podstawie przepisów o zagospodarowaniu przestrzennym, dla całego terenu górniczego lub jego części. Jest to inne podejście niż przewidywała poprzednia ustawa z dnia 4 lutego

Fot. 6. Wielkie Organy Wielisławskie (ok. 80 m)
– widoczne słupy porfiry ryolitowego pięcio-, sześćo- i czworobocznego (fot. M. Ptak)

1994 r. – Prawo górnicze i geologiczne, gdzie sporządzanie takiego planu zagospodarowania przestrzennego było obligatoryjne. Tym samym plan miejscowy dla terenu górniczego powinien zapewniać integrację wszelkich działań podejmowanych w granicach terenu górniczego, co stanowi pewnego rodzaju gwarancję dla bezpieczeństwa, rozwoju działalności górniczej. Prowadzący rejestr jest zobowiązany w terminie 14 dni przekazać mapę obszaru górniczego wraz z adnotacją o wpisie tego obszaru do rejestru: przedsiębiorcy, właściwemu miejscowo organowi koncesyjnemu, organowi nadzoru górniczego oraz wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta). Od tego momentu, każdy adresat tej informacji ma pełną wiedzę o przebiegu granic obszaru i terenu górniczego (Lipiński, Mikosz 2003). Fotografia 6 przedstawia pomnik przyrody Wielkie Organy Wielisławskie (Ptak 2015).

2.3. ETAP II – Postępowanie koncesyjne na wydobywanie kopalin

Kolejnym etapem, jaki można wyodrębnić w cyklu życia projektu górniczego jest postępowanie koncesyjne. Postępowanie, które w zależności od rodzaju kopaliny będzie przebiegać różnie. Dla jasnego przedstawienia konieczne jest wyjaśnienie jak obecnie ustawodawca pod rządami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze dokonał podziału kopalin. Historycznie należy mieć świadomość, że podziały te wyglądały bardzo różnie i zmieniały się wraz z ustrojem społeczno-gospodarczym państwa. Kopaliny zgodnie z art. 10 PGG dzielimy na dwie grupy, tj. kopaliny objęte prawem własność górniczej i kopaliny objęte prawem własności nieruchomości gruntowej. Do kopalin objętych prawem własności górniczej należą złoża:

- węgłowodorów,
- węgla kamiennego,
- metanu występującego jako kopalina towarzysząca,
- węgla brunatnego,
- rud metali z wyjątkiem darniowych rud żelaza,
- metali w stanie rodzimym,
- rud pierwiastków promieniotwórczych,
- siarki rodzimej,
- soli kamiennej,
- soli potasowej,
- soli potasowo-magnezowej,
- gipsu i anhydrytu,
- kamieni szlachetnych, bez względu na miejsce ich występowania,
- wody lecznicze, termalne i solanki.

Do kopalin objętych własnością nieruchomości gruntowej, ustawodawca zaliczył wszystkie pozostałe, jakie nie znalazły się w art. 10 ust. 1 i 2 PGG tym samym takie kopaliny jak: bazalt, granit, skaień, marmur, piaskowiec, gabra, sjenit, melafir, magnezyt, piaski i żwiry, ility.

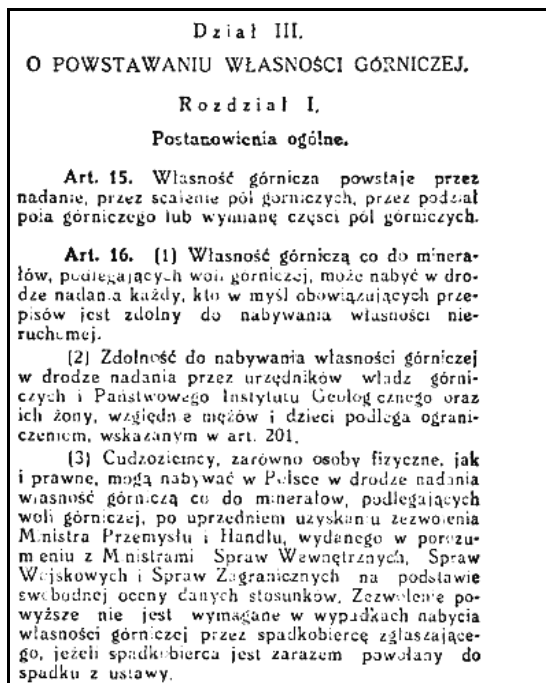
2.3.1. Prawo własności górniczej

Własność górnicza jest szczególnym rodzajem prawa przedmiotowego, które przysługuje Skarbowi Państwa. Dotyczy ono ściśle określonych złóż kopalin oraz także części górotworu położonego poza granicami przestrzennymi nieruchomości gruntowej, w szczególności znajdującej się w granicach obszarów morskich Rzeczypospolitej. Składowymi prawa własności górniczej są uprawnienia do korzystania i rozporządzania przedmiotem tej własności. Precyzując granice własności należy sobie zadać pytanie na ile są one znane? Ustawodawca daje z jednej strony kryterium w postaci granic nieruchomości gruntowej, z drugiej zaś strony granica ta musi niewątpliwie odpowiadać złożu kopaliny. Pierwszy aspekt stanowi odwołanie do prawa własności nieruchomości gruntowej, o której w następnym punkcie a drugi dotyczy kryteriów wyznaczania granic złoża, co było przedstawione w punkcie 2.2 dotyczącym dokumentowania złoża. Charakter własności górniczej to prawo przysługujące wyłącznie Skarbowi Państwa, który nie może jej zbyć ani się jej zrzec. Skarb Państwa może natomiast w granicach określonych przez ustawy, korzystać z wyłączeniem innych osób z przedmiotu własności górniczej, a także rozporządzać prawem własności górniczej, jednakże jedyną dopuszczalną formą rozporządzenia własnością górniczą jest ustanowienie użytkowania górniczego. Uprawnienia Skarbu Państwa w zakresie wynikającym z własności górniczej w odniesieniu do działalności:

- która wymaga koncesji, wykonują właściwe organy koncesyjne;
- o której mowa w art. 2 ust. 1 PGG, wykonują zarządy województw.

Jeżeli przedmiot własności górniczej znajduje się w granicach obszarów morskich Rzeczypospolitej Polskiej, wykonywanie uprawnień właścicielskich wymaga porozumienia z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej. W sprawach nieuregulowanych w ustawie do prawa własności górniczej, a także do rozstrzygnięcia sporów między Skarbem Państwa a właścicielem gruntu, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu cywilnego, a także prawa geodezyjnego i kartograficznego dotyczące nieruchomości gruntowych, w tym ich rozgraniczania. Prawo własności górniczej, jak to zostało wcześniej przedstawione, jest nierozzerwalnie związane z użytkowaniem górniczym. Można powiedzieć, że wyrażeniem prawa własności górniczej jest ustanowienie użytkowania górniczego. Jak to zostało wskazane w literaturze (Lipiński, Mikosz 2003), na przestrzeni minionych lat, własność kopalin ewaluowała. Miało to bezpośredni wpływ z ustrojem społeczno-gospodarczym. Obecny model, co prawda nie jest modelem zupełnie nowym, bo odwołuje się do konstrukcji zaczerpniętej z rozpo-

rządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz. U. Nr 85, poz. 654 z późn. zm.), tym niemniej w czytelny sposób wskazuje jakie kopaliny dla państwa są tymi, które w jego polityce bezpieczeństwa surowcowego są ważne. Rysunek 9 przedstawia wycinek Działu III – O powstaniu własności górniczej z przedwojennego Prawa górniczego.

Rys. 9. Wycinek z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz. U. Nr 85, poz. 654 z późn. zm.)

2.3.2. Własność nieruchomości gruntowej

Własność nieruchomości gruntowej to drugi rodzaj własności, jaki jest zapisany w PGG. Jest też szczególnym rodzajem prawa przedmiotowego, które przysługuje właścicielowi nieruchomości gruntowej. Ustawodawca przypisuje to prawo wszystkim złożom kopalin z wyłączeniem tych z art. 10 ust 1 i 2 PGG. Prawo to nie przysługuje Skarbowi Państwa. Prawo własności gruntowej jest przywołane w art. 10 ust. 3 PGG, ale brak jest regulacji wyczerpującej w ustawie. W kolejnym art. 11 PGG następuje uniwersalne odesłanie do przepisów Kodeksu cywilnego oraz prawa geodezyjnego i kartograficznego. Takie uregulowanie pozwala na wyciągnięcie oczywistych wnio-

sków, że prawo nieruchomości gruntowej wynika z powszechnie obowiązującego systemu prawnego. Przypomnieć należy, że prawo własności nazywane jest świętym prawem własności. Jest ono najtrwalszym prawem gwarantowanym przez Konstytucję RP. Zgodnie z art. 21 ust 1. Konstytucji „Rzeczpospolita chroni prawo własności i dziedziczenia”. Dodatkowo należy zauważyć, że do precyzyjnego określenia prawa własności górniczej, konieczne jest określenie granic nieruchomości gruntowej w odniesieniu do części górotworu. Pomocne w wyjaśnieniu i zrozumieniu tych zapisów są regulacje na gruncie rozwiązań cywilistycznych a dokładnie art. 143 KC, zgodnie z którym „*W granicach określonych przez społeczno-gospodarcze przeznaczenie gruntu własność gruntu rozciąga się na przestrzeń nad i pod jego powierzchnią. Przepis ten nie uchybia przepisom regulującym prawa do wód*”. Zapis ten, mimo że zawiera pojęcia nieostre (zbiór pojęć rozmytych), to jednak może stanowić dyrektywę dla wyznaczenia granic nieruchomości gruntowej (Fencenloben 2011). Z punktu widzenia praktycznego problem stanowi wyznaczenie granicy pionowej (wertykalnej), czyli na jakiej głębokości kończy się granica nieruchomości gruntowej, a gdzie zaczyna się własność górnicza. Zgoła innym problemem niż wytyczanie granic dla nieruchomości gruntowej jest samo prawo nieruchomości gruntowej obejmujące złoża kopaliny wszystkie, poza tymi, które wymienia art. 10 ust 1 i ust.2 PGG. Tutaj również obowiązują regulacje prawa cywilnego. Fotografia 7 przedstawia wyrobisko zakładu górniczego Borów 14, eksploatujące granit na bloki.

Fot. 7. Wyrobisko kamieniołomu granitu eksploatowanego na bloki, Zakład Górniczy Borów 14, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)

2.3.3. Koncesjonowanie

Górnictwo odkrywkowe cechuje się dużą różnorodnością w każdej płaszczyźnie. Nie jest przesadnym stwierdzeniem, że nie ma dwóch takich samych kopalń odkrywkowych. Oczywiście procesy, problemy, zagrożenia są tego samego rodzaju, ale rozwiązania są już zgoła inne. Inna jest bowiem specyfika i skala jednostkowa górnictwa odkrywkowego kopalni skalnych a inna węgla brunatnego. Pozwala to na lepsze zrozumienie faktu, że pod pewnymi względami te różnice, odzwierciedlane są w postępowaniu koncesyjnym, które co do zasady przebiega w oparciu o te same etapy. Już wprowadzenie samego podziału kopalni wymusza inne ścieżki postępowania koncesyjnego. Warto też dokładniej przyglądać się samej istocie koncesji jako decyzji administracyjnej. Historycznie źródła współczesnej koncesji należy szukać w królewskich regalach, górniczych nadaniach, statutach i mandantach, jako emanacji władzy monarszej (Ptak 2010; Madziar 2016). To władca państwa, starożytny jak Mezopotamii, Egiptu, Aten, czy też monarcha dziedziczny, elekcyjny trzymał w swoich rękach monopol dóbr, w tej sytuacji kopalni o znaczeniu strategicznym z punktu widzenia funkcjonowania państwa. Przeważnie znaczenie miał fakt uzupełnianie skarbcza państwa o wpływy z gospodarowania kruszcami, ale nie tylko. Górnictwo od zawsze niosło nierozdzielnie ze sobą postęp techniczny i technologiczny, co dawało przewagę nad innymi państwami i czyniło gospodarkę konkurencyjną. Z chwilą kiedy na scenach politycznych zmieniających się ustrojów państw, pojawił się w innej postaci suweren, to on automatycznie przejął władzę i uprawnienia do dysponowania i reglamentowania dobrami. Fotografia 8 przedstawia Statuty Kazimierza Wielkiego z 21 kwietnia 1368 roku dla Żup Krakowskich. Ciekawym dowodem

Fot. 8. Statut Kazimierza Wielkiego z 21 kwietnia 1368 r. dla Żup Krakowskich
(http://www.mowiawieki.pl/templates/site_pic/files/PPPW_3.pdf)

na przekazywanie prawa wydobycia od władcy, są źródła pisane z 1331 r., nadające prawa wydobycia ołowiu i srebra dla Srebrnej Góry, czy nadające przywileje w 1520 r. wydobycia srebra dla J. Thurzo i Tryster, o których pisze szerzej we wspomianej monografii Mikoś (Mikoś 2008; Piątek, Piątek 2004).

Koncesja jest zatem aktem administracyjnym i instrumentem prawa administracyjnego, który nadaje uprawnienie do wykonywania określonej działalności, ponadto ustala obowiązki i warunki jej prowadzenia. Dokonując analizy w piśmiennictwie (Boć i in. 2005; Adamiak, Borkowski 2005; Rakoczy i in. 2015; Schwarz 2012) można zgodzić się z twierdzeniem, że koncesja urzeczywistnia działania reglamentacji dóbr, w tym przypadku działalności gospodarczej przez państwo. Poprzez ową reglamentację dochodzi do ograniczenia zasady swobody działalności gospodarczej. Obowiązująca do kwietnia 2018 r. ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. – o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447 z późn. zm.), w tytule swoim nawiązywała do samej zasady swobody gospodarczej. Aktualnie obowiązująca ustawa – Prawo przedsiębiorców, która obowiązuje od maja 2018 r., również dla działalności związanej z górnictwem kontynuuje obowiązek uzyskania aktu administracyjnego, jakim jest w tej sytuacji koncesja. Tym samym ogranicza zasadę swobody, ale wyłącznie do działalności, która w zakresie górnictwa obejmuje zgodnie z art. 21 PGG następującą działalność:

- 1) poszukiwania lub rozpoznawania złóż kopalin, o których mowa w art. 10 ust. 1, z wyłączeniem złóż węglowodorów,
- 2) poszukiwania lub rozpoznawania kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla,
- 3) wydobywania kopalin ze złóż,
- 4) poszukiwania i rozpoznawania złóż węglowodorów oraz wydobywania węglowodorów ze złóż,
- 5) podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji,
- 7) podziemnego składowania odpadów,
- 7) podziemnego składowania dwutlenku węgla.

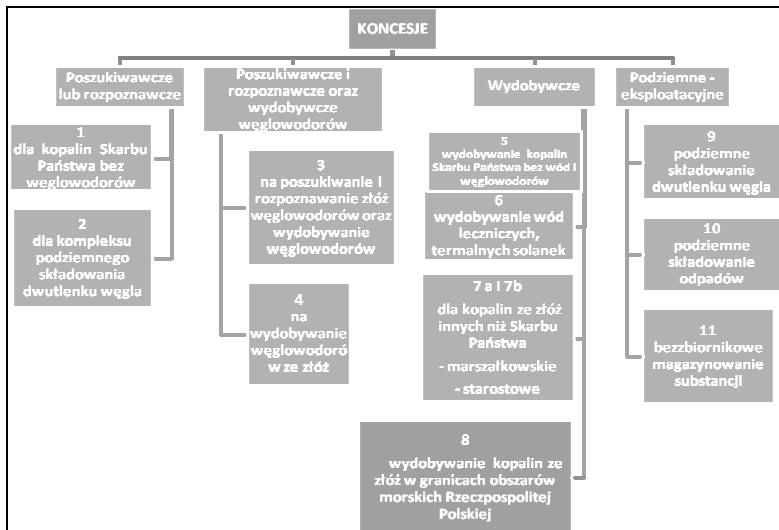
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 – Prawo geologiczne i górnicze, w dalszych ustępach art. 21 odwołuje się w zakresie spraw nieuregulowanych do ogólnych zasad wynikających obecnie z ustawy – Prawo przedsiębiorców. Oznacza to, że dla działalności koncesjonowanej, mają zastosowanie wszystkie przepisy dotyczące działalności gospodarczej jako takiej. Odnosząc się zatem do działalności gospodarczej, trzeba mieć na uwadze, że ma ona charakter ciągły, jest działalnością zorganizowaną i zarobkową i tylko taka wypełnia definicję działalności gospodarczej. Koncesja jako decyzja administracyjna, przytaczając główne tezy z definicji zawartej w *Encyklopedii Prawa*, (Kalina-Prasznic 2007), oznacza akt administracyjny zewnętrzny, rozstrzygający konkretną sprawę indywidualną w postępowaniu unormowanym przez przepisy zawarte w Kodeksie postępowania administracyjnego (KPA). Jest to akt prawny, który rozstrzyga sprawę co do jej istoty w całości lub w części albo w inny sposób kończy postępo-

wanie w danej instancji (Boć i in. 2005; Borkowski 2005). Rozstrzygnięcie jest jednoznacznym przejawem woli organu administracyjnego, który w sposób jednostronny i władczy określił prawa i obowiązki oznaczonego adresata decyzji. Normy prawa administracyjnego wskazują jaki organ jest organem kompetentnym do wydania decyzji oraz precyzyjnie określają treść decyzji. Podstawą prawną do wydania decyzji są normy prawne rangi ustawowej. Ustawa PGG zakłada również klauzulę generalną, że możliwa jest działalność koncesyjna, jeżeli jest zgodna z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (dalej określanym MPZP), a w przypadku braku jego ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy (dalej określanym SUIKZPG). Jest to w świetle utrwalonej praktyki i doktryny dziwna regulacja, bo o ile MPZP jest aktem prawa miejscowego, przepisem powszechnie obowiązującym to SUIKZPG już nie. Koncesja jest decyzją administracyjną konstytutywną inaczej nazywaną kształtującą, z uwagi na sytuację prawną adresata. Tworzy, zmienia lub znosi obowiązki i uprawnienia adresata decyzji (Dawidowicz 1989). Jak każdą decyzję administracyjną tak i koncesję można zmienić, przenieść, cofnąć, uchylić, tak jak stanowi to norma prawa materialnego w PGG. Ustawa z dnia 9 czerwca Prawo geologiczne i górnicze jest tu bowiem *lex specialis* w stosunku do regulacji ogólnych *lex generalis*, zawartych w KPA czy ustawie Prawo przedsiębiorcy (Kosikowski 1996; 2002; Kosikowski i in. 2006).

W Polsce, decyzje koncesyjne wydawane są na czas oznaczony i zgodnie z art. 21 ust. 4 PGG wydawane są na okres trwania od 3 do 50 lat. Określenie czasu trwania koncesji dla działalności górniczej, szczególnie dla kopalń węgla brunatnego ma bardzo istotne znaczenie. Są to bowiem długoletnie inwestycje i okres 50-letni wcale nie jest okresem długim. Tak jak jest to postulowane (Ptak, Kasztelewicz 2018) dla węgla brunatnego, koncesja powinna obowiązywać do wyczerpania zasobów. Takie przykłady są w świecie, np. Czechy. W ten sposób można mówić o racjonalnej gospodarce złożem, która wpisuje się w działania na rzecz ochrony środowiska. Charakteryzując koncesje jako decyzję administracyjną, należy zwrócić uwagę, że jest to przejaw władztwa administracyjnego, kompetentnego organu. Co oznacza, że w granicach i na podstawie prawa organ dokonał wszechstronnego zbadania sprawy i podjął rozstrzygnięcie. W tym miejscu należy dodać, że podjął rozstrzygnięcie również z zachowaniem uznania administracyjnego, które mieści się bezwzględnie w granicach prawa. Problem uznania administracyjnego w decyzjach administracyjnych (Ptak 2009; Kalina-Prasznic i in. 2007; Zimmermann 2018), jest szeroko ujmowany w literaturze przedmiotu i w doktrynie. Na gruncie postępowania koncesyjnego w praktyce obserwować można było na przykładzie koncesji ministerialnych, marszałkowskich w okresie od 2012 do 2018 r., bardzo ściśle, wąskie stosowanie przepisów prawa. Nadmienić też należy, że uznanie administracyjne absolutnie nie jest dowolnością organu administracyjnego. Jest to instytucja służąca do zgoła innych celów, a mianowicie do możliwości uzasadnienia swego rozstrzygnięcia w oparciu o wypracowane stanowisko organu w sprawie, przez pryzmat np. wiedzy organu o skutkach wydania decyzji koncesyjnej na nadrzędny interes państwa. Pod koniec 2018 r. widać w wydawanych decyzjach koncesyjnych ministerialnych, zmianę,

gdyż organ koncesyjny mimo stwierdzenia w uzasadnieniu, że wniosek spełnia wszystkie wymagania formalne i merytoryczne odmówił udzielenia koncesji. Zastosowane zostało w granicach prawa uznanie administracyjne, gdyż organ ocenił, że wydanie koncesji dla określonego podmiotu, nie jest zgodne z interesem państwa i nie będzie służyło polityce surowcowej kraju, w okolicznościach jakie były przedmiotem rozstrzygnięcia. Z decyzją koncesyjną wiąże się również ważna kwestia, bycia przedsiębiorcą w rozumieniu PGG. Zgodnie z art. 6 pkt. 9 PGG *przedsiębiorcą jest ten, kto posiada koncesję na prowadzenie działalności regulowaną ustawą*. Skutkuje to na gruncie PGG, przypisaniu wielu obowiązków i praw oraz nakreśla ramy odpowiedzialności prawnej za działania podejmowane jako przedsiębiorca w rozumieniu ustawy. Charakteryzując zagadnienia ogólne dotyczące decyzji koncesyjnej, należy dodać, że ustawa PGG, przewiduje aż 11 rodzajów koncesji. Oczywiście dotyczy to wszystkich kopalni. Organami koncesyjnymi dla koncesji kopalni eksploatowanych metodą odkrywkową, mogą być:

- A) właściwy minister ds. środowiska dla węgla brunatnego;
- B) właściwy starosta dla koncesji na wydobywanie kopalni ze złóż, jeżeli jednocześnie są spełnione następujące wymagania:
 - 1) obszar udokumentowanego złoża nieobjętego własnością górnictwem nie przekracza 2 ha,
 - 2) wydobyte kopaliny ze złoża w roku kalendarzowym nie przekroczy 20 000 m³,
 - 3) działalność będzie prowadzona metodą odkrywkową oraz bez użycia środków strzałowych;
- C) właściwy marszałek województwa dla pozostałych koncesji, których nie wymieniono w punkcie A i B.

Rys. 10. Rodzaje koncesji wg ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawa geologicznego i górniczego (PGG) (Ptak, Kasztelewicz 2012)

Rysunek 10 przedstawia wszystkie rodzaje koncesji, które wydają trzy organy koncesyjne.

W tabeli 10 zestawiono dla poszczególnych rodzajów koncesji (11) właściwe organy koncesyjne zgodnie z PGG, wraz ze wskazaniem organów współdziałających z różnieniem na organy opiniujące i uzgadniające.

Tabela 10. Rodzaje koncesji i kompetencje organów administracyjnych (Ptak, Kasztelewicz 2012)

Rodzaj koncesji	Organ koncesyjny	Organ współdziałający uzgadniający	Organ współdziałający opiniujący
1	2	3	4
Koncesje rozpoznawcze lub poszukiwawcze			
Nr 1 Dla kopalni Skarbu Państwa bez węglowodorów np. dla węgla brunatnego	Minister właściwy ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju		1. Dla rud pierwiastków promieniotwórczych Prezes Państwowej Agencji Atomistyki 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)
Nr 2 Dla podziemnego kompleksu składowania dwutlenku węgla	Minister właściwy ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju		1. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)
Koncesje poszukiwawcze i rozpoznawcze oraz wydobywcze węglowodorów ze złóż			
Nr 3 Na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż węglowodorów oraz wydobywanie	Minister właściwy ds. środowiska, poprzedzone postępowaniem kwalifikacyjnym		Wójt (burmistrz, prezydent miasta)
Nr 4 Na wydobywanie węglowodorów ze złóż	Minister właściwy ds. środowiska poprzedza postępowanie przetargiem i na etapie wydobywania konieczna jest decyzja inwestycyjna		Wójt (burmistrz, prezydent miasta)
Koncesje wydobywcze			
Nr 5 Wydobywania złóż należących do Skarbu Państwa bez wód i bez węglowodorów, np. węgiel brunatny	Minister właściwy ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju	1. Minister gospodarki złożami kopalni 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	1. Dla rud pierwiastków promieniotwórczych Prezes Państwowej Agencji Atomistyki
Nr 6 Na wydobywanie wód leczniczych, solanek i wód termalnych	Właściwy marszałek województwa, reprezentowany przez geologa województwa	1. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	

1	2	3	4
Nr 7a Wydobywanie kopalin stanowiących własność nieruchomości gruntowej bez warunków art. 22 PGG, tj. – powyżej 2 ha, – materiały wybuchowe – powyżej 20 tys. m ³ /rok	Właściwy marszałek województwa, reprezentowany przez geologa województwa	1 Kopaliny z gruntów pod wodami śródlądowymi oraz z obszarów z art. 88d ust 2 Prawa wodnego, właściwy organ – Polskie Wody 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	1 Kopaliny z gruntów pod wodami śródlądowymi oraz z obszarów z art. 88d ust. 2 Prawa wodnego, właściwy organ do wydania pozwolenia wodnego
Nr 7b Wydobywanie kopalin ze złóż stanowiących własność nieruchomości gruntowej w warunkach art. 22 ust 2 PGG (do 2 ha, bez materiałów wybuchowych, odkrywkowo, do 20 tys. m ³)	Właściwy starosta, reprezentowany przez geologa powiatowego	1 Kopaliny z gruntów pod wodami śródlądowymi oraz z obszarów z art. 88d ust 2 Prawa wodnego, właściwy organ Polskie Wody 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	1. Właściwy marszałek województwa 2. kopaliny z gruntów pod wodami śródlądowymi oraz z obszarów z art. 88d ust 2 Prawa Wodnego, właściwy organ do wydania pozwolenia wodnego
Nr 8 Wydobywanie kopalin ze złóż w granicach obszarów morskich Rzeczypospolitej Polskiej	Właściwy Minister ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju	Porozumienie z ministrem właściwym ds. gospodarki morskiej	
Podziemne – eksploatacyjne			
Nr 9 Podziemne składowanie dwutlenku węgla	Właściwy Minister ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju	1. Minister właściwy do spraw gospodarki 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	Komisja Europejska
Nr 10 Podziemne składowanie odpadów	Właściwy Minister ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju	1. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	
Nr 11 Podziemne bezzbiornikowe magazynowanie substancji	Właściwy Minister ds. środowiska, reprezentowany przez głównego geologa kraju	1. Minister właściwy do spraw gospodarki 2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	

Kolejną zasadą w postępowaniu administracyjnym jest zasada współdziałania organów administracyjnych, które opiniują lub uzgadniają treść decyzji koncesyjnej.

Standardowo organ prowadzący postępowanie na podstawie przepisów prawa, wysyła do kompetentnych organów wnioski o opinię lub uzgodnienie. Organ współdziałający zobowiązany jest do udzielenia odpowiedzi w terminie 14 dni, a jeżeli nie wyda w tej sprawie opinii lub uzgodnienia, organ prowadzący uznaje, że nastąpiła milcząca zgoda na zaproponowane rozstrzygnięcie. Jednocześnie, należy mieć na uwadze, że tylko uzgodnienie ma moc wiążącą organu w zakresie rozstrzygnięcia. Opinia tym samym jest niewiążąca, po wskazaniu uzasadnienia tak faktycznego jak i prawnego, nie musi być wzięta pod uwagę przez organ prowadzący całe postępowanie w sprawie. Tym samym, w praktyce, jeżeli wójt gminy np. wydaje opinię negatywną w przedmiocie zatwierdzenia w drodze decyzji treści planu ruchu, to organ zatwierdzający tj. dyrektor okręgowego urzędu górniczego, może mimo negatywnej opinii podjąć decyzję o zatwierdzeniu planu ruchu. I odwrotnie, jeżeli organ koncesyjny przy koncesji wydobywczej na kopaliny stanowiące własność Skarbu Państwa, otrzyma uzgodnienie od wójta (burmistrza, prezydenta) negatywne, wówczas nie może wydać koncesji, jest tym uzgodnieniem związany.

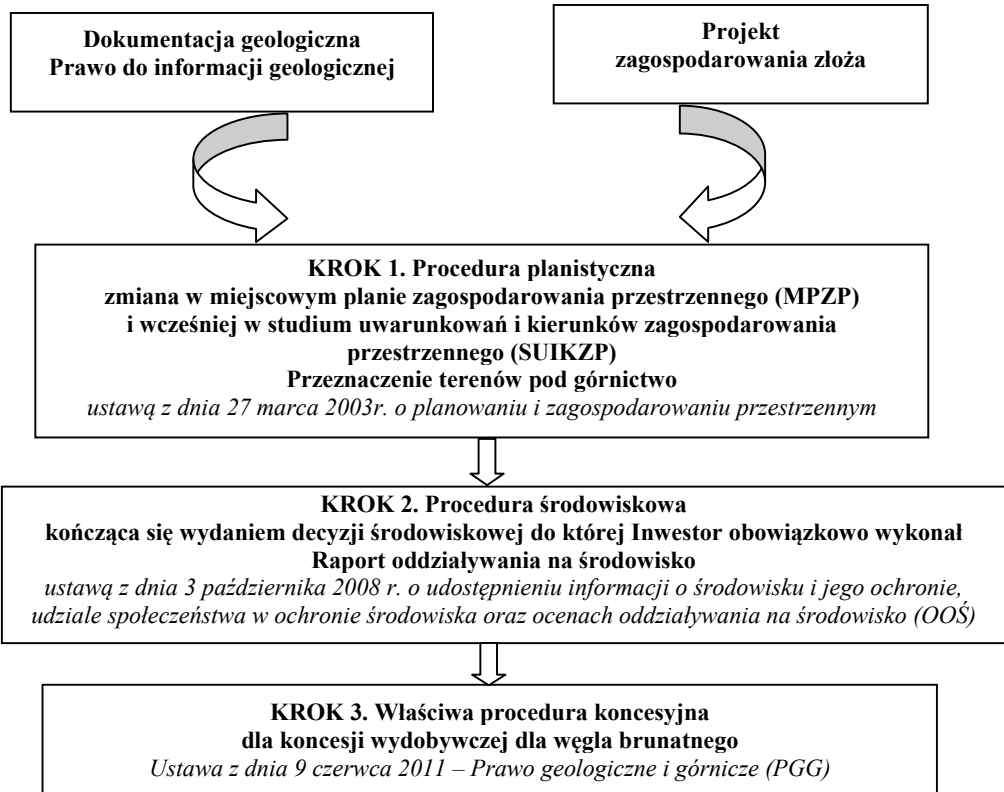
Poniżej MODUŁ 5, modelu MINE-LIFE LINE z podstawowymi zagadnieniami w zakresie koncesji.

MODUŁ 5 MINE-LIFE LINE

Koncesja i jej warunki:				
Wielkość wydobycia	Okres koncesji/ termin rozpoczęcia	Wielkość obszaru górnictwa, ha	Masy ziemne i skalne	Przeróbka kopaliny i inne warunki

2.3.4. Procedury koncesyjne na przykładzie koncesji wydobywczej dla węgla brunatnego – kopaliny objętej prawem własności górniczej

W Polsce, aby uzyskać koncesję na wydobywanie kopaliny, należy przed złożeniem wniosku o wydanie koncesji wydobywczej wykazać się zakończonymi procedurami planistycznymi i środowiskowymi. Procedura planistyczna, pozwala wpisać do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP), że teren jest przeznaczony pod eksploatację odkrywkową. Jednocześnie składający wniosek o koncesję wydobywczą załącza do wniosku decyzję środowiskową. Jedna i druga procedura jest trudna i czasochłonna i wynika z innych przepisów prawa. Rysunek 11 przedstawia ramowy schemat procedury koncesyjnej dla koncesji wydobywczej dla węgla brunatnego, przy założeniu, że inwestor posiada koncesje na poszukiwanie lub rozpoznanie złoża i dysponuje prawem do informacji geologicznej (Kasztelewicz i in. 2015; Ptak i in. 2018).

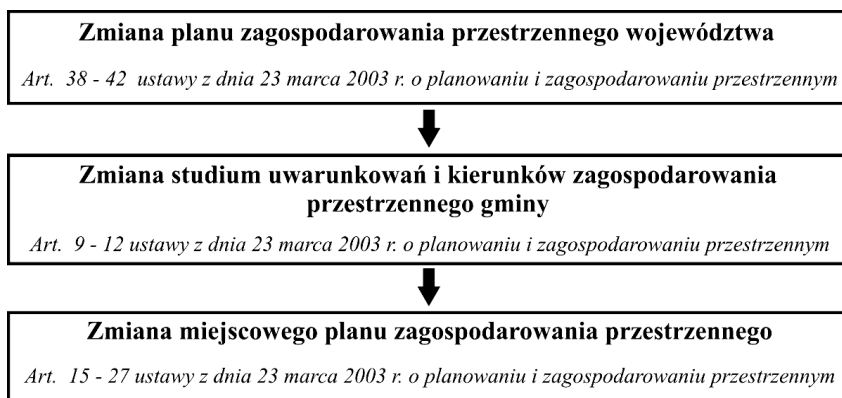
Rys. 11. Ramowy schemat dla koncesji wydobywczej np. węgla brunatnego, (opracowanie: M. Ptak)

Rys. 12. Wymagane dokumenty i opracowania do wniosku koncesyjnego

Właściwe postępowanie koncesyjne dla węgla brunatnego przebiega w sposób następujący. Inwestor mając udokumentowane złoża kopaliny oraz posiadając prawo do informacji geologicznej, może rozpocząć procedurę ubiegania się o koncesję na wydobywanie węgla brunatnego metodą odkrywkową. Na każdym etapie wymagane są inne dokumenty i opracowania, których wykonanie i przyjęcie odbywa się na podstawie określonych procedur. Rysunek 12 przedstawia obrazowo dokumenty i opracowania potrzebne do wniosku o koncesję na wydobywanie węgla brunatnego.

Procedura koncesyjna dla węgla brunatnego może rozpocząć się w sytuacji, kiedy dokumenty planistyczne dopuszczają taki rodzaj zagospodarowania powierzchni. Przepisy prawa dla odkrywkowej eksploatacji węgla brunatnego, widzą kilka okoliczności jakie mogą być związane z uruchomieniem zmian MPZP celem przeznaczenia terenu pod działalność górnictw. W przypadku węgla brunatnego, kopaliny stanowiącej własności Skarbu Państwa jedną z możliwości, jest zmiana hierarchicznie wyższych aktów planistycznych – np. w trybie realizacji zadania rządowego, realizując cel publiczny i nadrzędny interes państwa (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017). Drugi sposób dokonania zmian występuje w sytuacji, kiedy gmina uchwała sama zmianę MPZP i uwiadacznie udokumentowane złoża kopaliny, tj. węgla brunatnego, dokonując jednocześnie przeznaczenia tego terenu na powierzchniową eksploatację złoża. Natomiast trzeci scenariusz, wójt, burmistrz, prezydent miasta wydaje decyzję o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, kiedy brak jest studium i miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W każdym jednak przypadku poprzedzone jest to uchwaleniem dokumentu planistycznego, tj. zmianą w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUIKZPG). W przypadku scenariusza pierwszego, realizującego wprowadzenie przedsięwzięcia poprzez zadanie rządowe, rada gminy podejmuje uchwałę o zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy, z uwzględnieniem ustaleń wyżej hierarchicznych aktów kształtujących ład przestrzenny. Następuje to po uprzednim uzgodnieniu terminu realizacji tej inwestycji

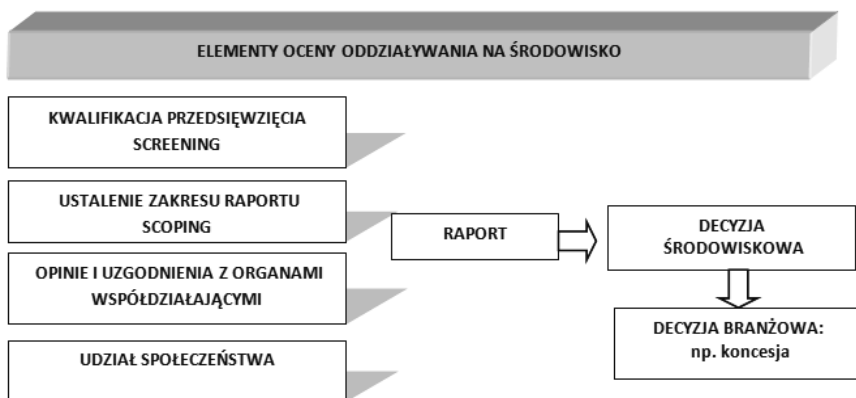
Rys. 13. Kolejność zmian w dokumentach planistycznych (Ptak, Kasztelewicz 2016)

między marszałkiem województwa a wójtem, burmistrzem lub prezydentem miasta. W sytuacji nie wywiązania się z tego obowiązku, wojewoda wzywa radę gminy do wprowadzenia inwestycji celu publicznego do MPZP, a po bezskutecznym wezwaniu sam sporządza MPZP albo jego zmianę w zakresie koniecznym dla możliwości realizacji inwestycji celu publicznego. Wprowadzony w ten sposób zapis do MPZP gminy, otwiera możliwość Inwestorowi do ubiegania się o koncesję na wydobywanie węgla brunatnego metodą odkrywkową, a teren złoża zabezpiecza przed innym użytkowaniem. Kolejność wprowadzenia zmian w dokumentach planistycznych przedstawia rysunek 13.

Kwestie przedsięwzięć górniczych w dokumentach planistycznych będą przedmiotem jeszcze dalszej analizy zarówno w płaszczyźnie planowania przestrzennego na terenach górniczych (rozdział 3), jak i prowadzenia ruchu zakładu górniczego oraz ochrony środowiska (rozdział 4 i 5). Po wprowadzeniu w dokumenty planistyczne inwestycji górniczej konieczne jest dla koncesji wydobywczej przeprowadzenie postępowania środowiskowego, które kończy się wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Uzupełnienia wymaga fakt, że na poziomie uchwalania dokumentów planistycznych, tj. MPZP, przeprowadza się w Polsce, podobną procedurę środowiskową tzw. strategiczną ocenę. Są to procedury środowiskowe przeznaczone dla planów, programów strategicznych, które poprzedzane są wykonaniem – prognozy oddziaływania na środowisko oraz opracowaniem ekofizjograficznym. Zapewnia się w tej ocenie strategicznej udział społeczeństwa, jak również współdziałanie organów w ramach postępowania administracyjnego. Natomiast przed złożeniem właściwego wniosku o koncesję wydobywczą, inwestor musi okazać się posiadaniem decyzji środowiskowej. Postępowania środowiskowe przeprowadzane są na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (UOoŚ). Każdy z etapów środowiskowych wymaga opracowania specjalistycznego dokumentu i tak w tym postępowaniu w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, odpowiednikiem prognozy jaka była wykonywana dla oceny strategicznej jest raport środowiskowy. Organ prowadzący postępowanie ma obowiązek każdorazowo zapewnić możliwość udziału społeczeństwu oraz przeprowadzić uzgadnianie i opiniowanie z organami współdziałającymi. Schematy oceny oddziaływania na środowisko przedstawia rysunek 14.

Postępowanie środowiskowe, w swoich założeniach, ma doprowadzić do wybrania wariantu, który jest najmniej obciążający środowisko. Trudnym i długotrwałym etapem w tej procedurze jest wykonywanie raportu, który ma przedstawić oddziaływania inwestycji zarówno te krótkotrwałe, jak i długotrwałe, a także skumulowane. Raport oddziaływania na środowisko jest weryfikowany przez organy ochrony środowiska. Często wykonanie takiego raportu trwa dwa, a nawet cztery lata, ujmując pełne roczne okresy wegetacyjne. Jeżeli raport jest przyjęty i została wydana decyzja środowiskowa, inwestor może wystąpić do organu koncesyjnego z wnioskiem o wydanie koncesji. Uwarunkowania środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej w tym postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko będą przedmiotem dalszej ana-

lizej w rozdziale 5. Zaznaczyć należy, że przypadku kopalni węgla brunatnego mamy do czynienia z przedsięwzięciem zawsze znacząco oddziałującym na środowisko.

Rys. 14. Schemat elementów oceny oddziaływania na środowisko
(Ptak, Kasztelewicz 2014)

Właściwe postępowanie koncesyjne rozpoczyna się z chwilą złożenia wniosku koncesyjnego, który musi spełnić formalne wymagania określone przepisami ustawy PGG, w szczególności art. 24–26 PGG oraz ustawy z dnia 6 marca 2018 – Prawo przedsiębiorców. Kompletny wniosek, który posiada: decyzję środowiskową, prawo do informacji geologicznej, PZZ, jest przez organ koncesyjny rozpoznawany. Minister właściwy do spraw środowiska udziela koncesji na wydobywanie kopalni stanowiących własność górnictw, w tym właśnie na wydobywanie węgla brunatnego, jeżeli zamierzonej działalności:

- nie sprzeciwia się interesowi publicznemu, w szczególności związanym z bezpieczeństwem państwa lub ochroną środowiska w tym racjonalną gospodarką złożami kopaliny
- nie uniemożliwiłaby wykorzystanie nieruchomości zgodnie z jej przeznaczeniem określonym odpowiednio przez miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub przepisy odrębne, a w przypadku braku MPZP w sposób określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy.

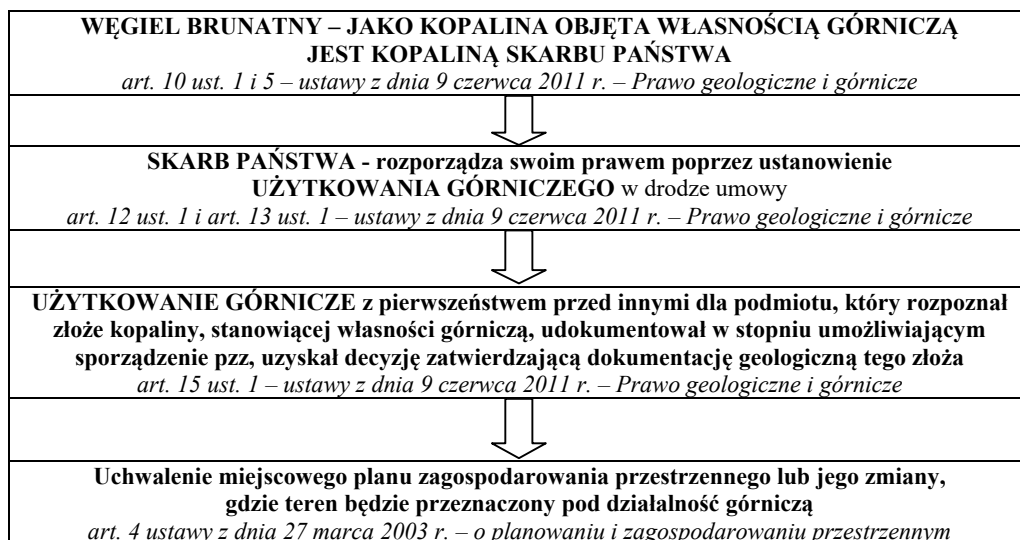
Podstawowe dane do wniosku koncesyjnego to między innym określenie: złoża kopaliny lub jego część, która ma być przedmiotem wydobywania; wielkość i sposób zamierzonego wydobywania kopaliny; stopień zamierzonego wykorzystania zasobów złoża kopaliny, w tym kopalni towarzyszących i współwystępujących użytecznych pierwiastków śladowych, jak również środki umożliwiające osiągnięcie tego celu, projektowanego położenie obszaru górnictwa i terenu górnictwa, przedstawione zgodnie z wymaganiami dotyczącymi map górnictwa, z zaznaczeniem granic podziału terytorialnego kraju; geologicznych i hydrogeologicznych warunków wydobywania, a w razie potrzeby

warunki włączania wód do górotworu; określenie czasu trwania koncesji, wskazanie terminu rozpoczęcia działalności, określenie środków finansowych inwestora, określenie obszarów objętych szczególnymi formami ochrony przyrody, określenie sposobu przeciwdziałania ujemnym wpływom na środowisko, informacja o przeznaczeniu terenu w MPZP i w przepisach odrębnych.

Do wniosku o udzielenie koncesji wydobywczej dla węgla brunatnego, dołącza się dowody istnienia:

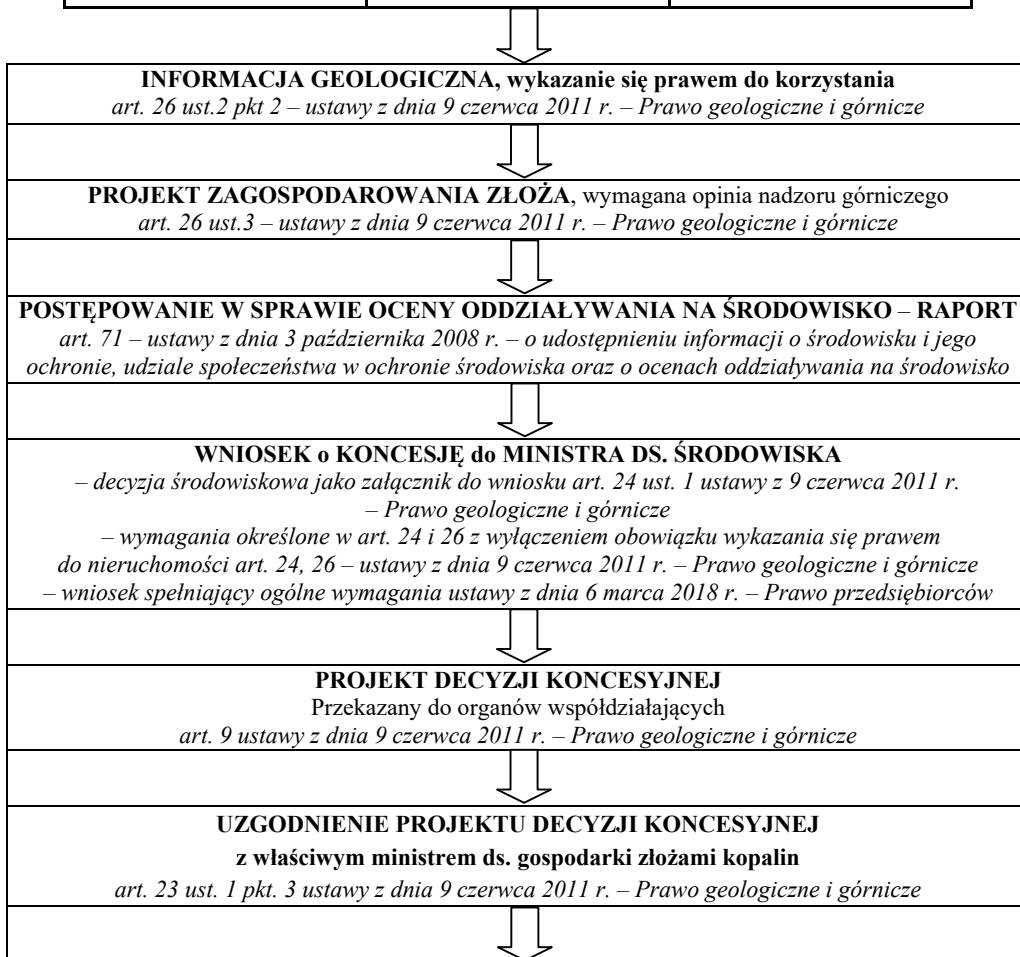
- prawa do korzystania z informacji geologicznej, jakie w zakresie niezbędnym do prowadzenia zamierzonej działalności przysługuje wnioskodawcy, oraz kopię decyzji zatwierdzającej dokumentację geologiczną,
- projekt zagospodarowania złoża, określający wymagania w zakresie racjonalnej gospodarki złożem kopaliny, w szczególności przez kompleksowe i racjonalne wykorzystanie kopaliny głównej i kopaliny towarzyszących, oraz technologii eksploatacji zapewniającej ograniczenie ujemnych wpływów na środowisko wraz z opinią właściwego organu nadzoru górniczego,
- decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach.

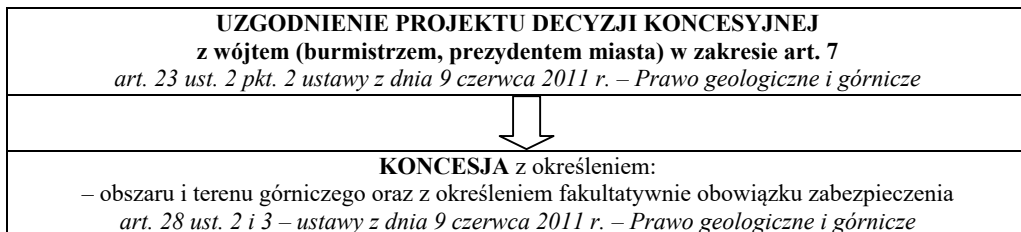
W dalszej kolejności organ koncesyjny projekt decyzji koncesyjnej przesyła celem uzgodnienia z ministrem ds. gospodarki złożami kopaliny oraz do uzgodnienia w zakresie art. 7 PGG do wójta, burmistrza, prezydenta miasta. Organy współdziałające w terminie 14 dni wydają w przedmiocie projektu koncesji postanowienie. Organ koncesyjny, jest związany uzgodnieniami, i na podstawie całego zebranego w sprawie materiału podejmuje rozstrzygnięcie. Wydaje decyzję koncesyjną bądź odmawia udzielenia decyzji koncesyjnej. Rysunek 15 przedstawia schemat procedury koncesyjnej dla węgla brunatnego (Kasztelewicz, Ptak, 2009; 2009a).

Scenariusz I	Scenariusz II KPZK	Scenariusz III
Udokumentowane złożo Rada Gminy wprowadza uchwałą do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	Inwestycja celu publicznego na podstawie art. 6 ust 1 pkt 8 ustawy o gospodarce nieruchomościami	Inwestycja celu publicznego w sytuacji braku studium i miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, wójt burmistrz, prezydent miasta wydaje decyzję o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego
	INWESTYCJA KRAJOWA	
	INWESTYCJA PONADLOKALNA	

Rys. 15. Procedura postępowania dla uzyskania koncesji na wydobywanie węgla brunatnego
 (opracowanie: M. Ptak)

W przypadku wystąpienia obszarów Natura 2000, czy oddziaływania poza granice kraju, przedstawiona procedura, wymaga poszerzenia o postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na obszary Natura 2000 oraz postępowanie transgraniczne. Informacje zasadach powyższych postępowań traktuje rozdział 4.

Przewidywany czas na uzyskanie koncesji wydobywczej przedstawia rysunek 16, zawsze zależy od indywidualnej sytuacji prawnej i faktycznej. Decydujące znaczenie ma tu wybrany scenariusz w postępowaniu planistycznym i środowiskowym. Niemniej jednak, jak wskazuje praktyka i doświadczenie, są to procedury bardzo długotrwałe. Poniżej schemat orientacyjnych – optymistycznych czasookresów realizacji poszczególnych procedur, aż do momentu uzyskania koncesji.

Rys. 16. Orientacyjny czas uzyskania koncesji wydobywczej

2.3.4.1. Najważniejsze problemy procesu koncesyjnego dla węgla brunatnego

Polski system koncesyjny jest bardzo skomplikowany. Do głównych bolączek należy fakt długotrwałych procedur planistycznych i środowiskowych. Sam etap

postępowania koncesyjnego przed organem koncesyjnym nie stanowi problemów. Ciężar spoczywa na postępowaniach planistycznych i środowiskowych. Jednocześnie w grupie problemów do rozwiązania jest wielkość i zmienność przepisów prawa. W tak ułożonej procedurze, już na etapie postępowania planistycznego, inwestycja jest skutecznie blokowana. Jeżeli inwestycja górnicza nie jest akceptowana na poziomie władzy uchwałodawczej gminy i nie ma statusu inwestycji celu publicznego, lub też nie jest zapisana w programie rządowym, to jej szanse na realizację bliskie są zeru. Taka sama sytuacja dotyka koncesji wydobywczych kopalin stanowiących własność nieruchomości gruntowej. Kolejnym problemem są obszary o różnym statusie ochronnym, gdzie prawo polskie na równi chroni je wszystkie. W przypadku kolizji interesów, prawo nie wskazuje, które powinno być priorytetem. Nie ma też skutecznego zabezpieczenia dla występujących złóż przed ich zabudową. Wiele jest w przedstawionej procedurze miejsc, które wymagają zmian, ale kluczową, wydaje się konieczność weryfikacji procedur środowiskowych, które w całym procesie wydania koncesji są powielane. Jest ocena strategiczna na poziomie tworzenia dokumentów strategicznych, tj. MPZP i SUIKZP. Dalej, wydając decyzje o środowiskowych uwarunkowaniach dokonuje się oceny oddziaływania na środowisko i kolejny oraz bada się wpływ tego przedsięwzięcia na środowisko. Mimo, że nie są to identyczne procedury – to szereg zagadnień traktowanych jest bliźniaczo. Na każdym z tych etapów, może wypowiedzieć się również społeczeństwo, które często zmienia zdanie między poszczególnymi dokumentami, co powoduje trudności w uzyskaniu konsensusu. Za istotne w tym miejscu należy uznać jeszcze konieczność dokonania zmian w zakresie czasu obowiązywania koncesji wydobywczych dla kopalin stanowiących własność Skarbu Państwa. Winny one, jak np. dla węgla brunatnego, wygasać wówczas, kiedy złożę zostaje wyeksploatowane. Uruchamianie zatem procedury uzyskania nowej koncesji przy *de facto*, braku możliwości innej lokalizacji jest bezzasadne. Nie jest to bowiem planowana działalność, która jest przedmiotem regulacji zawartych w przepisach ochrony środowiska, w tym dotyczących przeprowadzania oceny oddziaływania na środowisko, lecz kontynuowanie działalności już istniejącej. Jako podstawowy argument należy też wymienić fakt, iż polska energetyka oparta jest na energii wyprodukowanej z węgla brunatnego na poziomie ok. 35% (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2018). To bardzo duży większościowy udział w całym miksie energetycznym. Zachodzą więc przesłanki aby takie przedsięwzięcia strategiczne, będące nadrzędnym interesem państwa, stanowiące w sposób bezpośredni o bezpieczeństwie energetycznym państwa, nie stały u progu zakończenia okresu trwania koncesji, z pytaniem, czy jest możliwa dalsza działalność? Fotografia 9 przedstawia panoramę Kopalni Węgla Brunatnego – Turów.

Fot. 9. KWB Turów – Panorama (zasoby OUG)

2.3.5. Procedury koncesyjne dla koncesji marszałkowskich – kopaliny objęte prawem własności nieruchomości gruntowej

Procedury koncesyjne dla koncesji marszałkowskich w odniesieniu do górnictwa odkrywkowego dotyczą koncesji wydobywczych. Będą to koncesje wydobywcze np. na złoża piasków i żwirów, ilów, granitu, gabra, marmuru, skalenia, melafiru, bazaltu i wielu innych kopaliny, które nie są kopaliny Skarbu Państwa (nie stanowią własności górniczej) i jednocześnie są to złoża udokumentowane na obszarze powyżej 2 ha, z propozycją wydobywania powyżej 20 000 m³/rok, z użyciem środków strzałowych. Postępowania koncesyjne, co do zasady, są takie same. Wyróżnić można etap planowania przestrzennego, etap postępowania środowiskowego oraz etap właściwego wniosku koncesyjnego. Co natomiast odróżnia postępowanie koncesyjne dla koncesji marszałkowskich od koncesji ministerialnych? Po pierwsze organ właściwy, do którego wniosek o koncesję jest składany. Jest nim właściwy marszałek województwa, działający przez Geologa Wojewódzkiego. Po drugie, w procedurze planistycznej, nie ma praktycznie możliwości dokonania zmiany MPZP poprzez zadanie rządowe, jak to jest w przypadku węgla brunatnego. Kopalnie odkrywkowe złóż kopaliny objętych własnością nieruchomości gruntowej, nie są inwestycjami celu publicznego, i tym samym nie stanowią nadrzędnego interesu państwa. Złoża kopaliny w koncesjach marszałkowskich

nie są generalnie złożami strategicznymi. Mają natomiast istotny wpływ na rozwój regionu. Dlatego wprowadzenie do MPZP, może nastąpić poprzez przyjęcie uchwały o przystąpieniu do sporządzenia SUIKZPG z uwidocznionym udokumentowanym złożem a następnie, wprowadzenie ustaleń studium do aktu prawa miejscowego, powszechnie obowiązującego na terenie gminy tj. MPZP. W sytuacji nie wprowadzenia do SUIKZPG udokumentowanego złoża, interwencyjne działa w ramach zarządzenia zastępczego podejmuje wojewoda. Tak przygotowane przez wojewodę studium, wywołuje te same skutki jak podjęta przez gminę uchwała. I tak jak to w przypadku węgla brunatnego, jeżeli teren jest przeznaczony w MPZP pod powierzchnią eksploatację, można przystąpić do etapu postępowania środowiskowego. W przypadku koncesji marszałkowskich, nie jest on jednak tak oczywisty jak jednokierunkowe postępowanie przy węglu brunatnym. Eksploatacja złóż kopalin objętych prawem własności nieruchomości gruntowej, może stanowić przedsięwzięcie zarówno zawsze znacząco oddziaływające na środowisko, jak i przedsięwzięcie mogące potencjalnie znacząco oddziaływające na środowisko. W zależności z jakim przedsięwzięciem będziemy mieć do czynienia, tak potoczy się postępowanie środowiskowe.

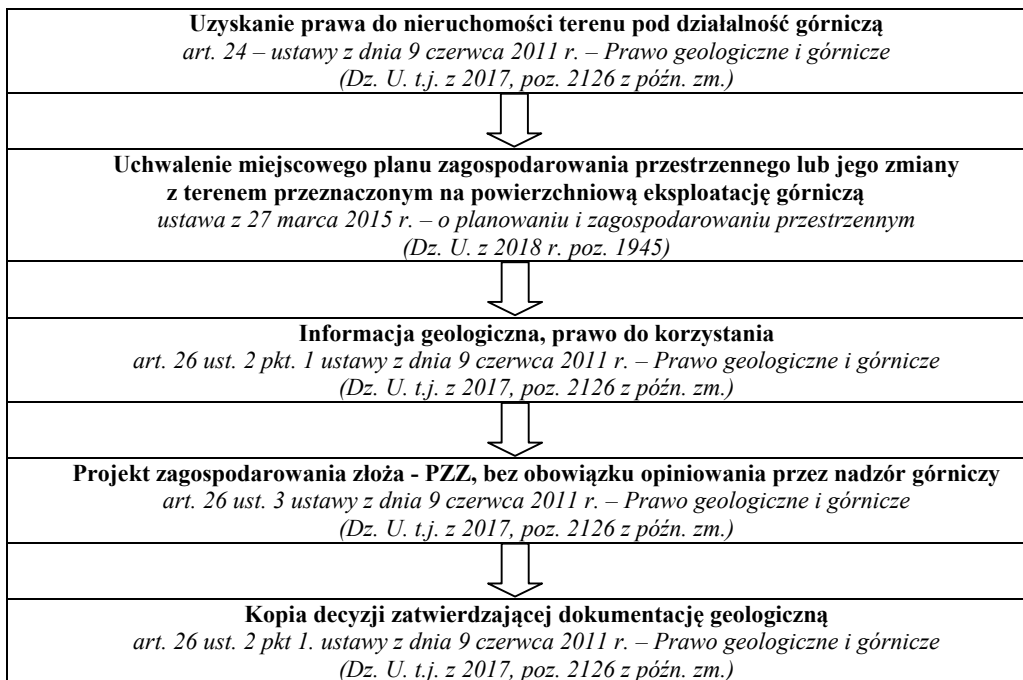
Tereny przyszłej eksploatacji mogą również być na terenach obszarów Natura 2000 czy oddziaływać poza granice kraju. Obowiązuje wówczas jak przy węglu brunatnym, przeprowadzenie postępowania transgranicznego i oceny oddziaływania na obszary Natura 2000. Jeżeli planowana działalność górnicza znajduje się w dokumentach planistycznych i zakończone zostało pozytywnie postępowanie środowiskowe, można składać wniosek koncesyjny. Pozytywnie zakończone postępowanie środowiskowe to decyzja środowiskowa lub przy przedsięwzięciach potencjalnie znacząco oddziałujących może być albo decyzja środowiskowa albo postanowienie o braku potrzeby przeprowadzania oceny oddziaływania i wykonania raportu. Dla koncesji wydobywczych marszałkowskich istnieje obowiązek uzyskania prawa do terenu pod działalność górniczą. Prawo do terenu może być udokumentowane nie tylko aktem własności ale również umową dzierżawy, umową przyrzeczenia. Inwestor pod koncesje na węgiel brunatny jest zwolniony z tego wymogu. Jednocześnie pozostałe warunki jak prawo do korzystania z informacji geologicznej, załączony PZZ, ale bez opiniowania organów nadzoru górniczego, pozytywna decyzja środowiskowa lub postanowienie o braku obowiązku przeprowadzenia raportu i oceny oddziaływania, oraz wszystkie podstawowe dokumenty, jakie wynikają z wymagań formalnych ustawy PGG i ustawy z 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców są wymagane. Do wniosku o koncesję wydobywczą marszałkowską, należy również dołączyć decyzję zatwierdzającą dokumentację geologiczną. Organ koncesyjny po dokonaniu oceny formalnej i merytorycznej wniosku, obowiązany jest przesłać organom współdziałającym projekt koncesji. W zakresie zgodności z art. 7 PGG uzgadnia z organami samorządu terytorialnego. Kolejno uzgodnienie z Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej, w przypadku eksploatacji kopalin z gruntów pod wodami śródlądowymi z obszarów bezpośredniego lub potencjalnego zagrożenia powodziom. Zgodnie z art. 23 ust 1 pkt 2 PGG, organ koncesyjny

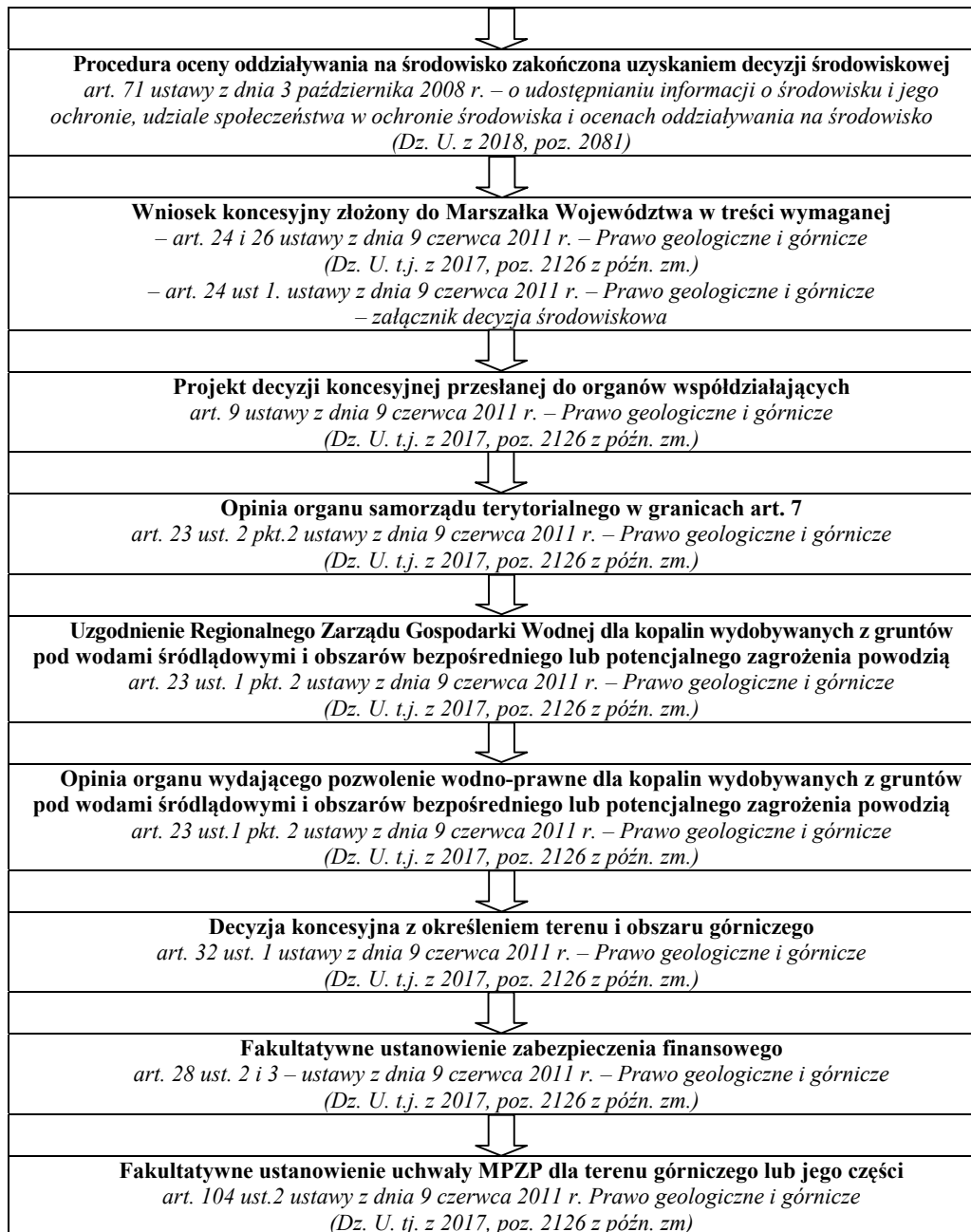
przekazuje projekt koncesji wydobywczej do organów wydających pozwolenie wodnoprawne dla eksploatacji kopaliny z gruntów pod wodami śródlądowymi z obszarów bezpośredniego lub potencjalnego zagrożenia powodziom. Po uzyskaniu uzgodnień i opinii organ koncesyjny wydaje bądź odmawia wydania koncesji. Przesłanki odmowy wydania koncesji, zgodnie z ustawą PGG jest sytuacja określona w art. 29 PGG ust 1 i 1a:

1. Jeżeli zamierzona działalność sprzeciwia się interesowi publicznemu, w szczególności związanemu z bezpieczeństwem państwa lub ochroną środowiska w tym z racjonalną gospodarką złożami kopaliny, bądź uniemożliwiłaby wykorzystanie nieruchomości zgodnie z ich przeznaczeniem określonym odpowiednio przez miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub przepisy odrębne, a w przypadku braku tego planu – uniemożliwiłaby wykorzystanie nieruchomości w sposób określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub w przepisach odrębnych, organ koncesyjny odmawia udzielenia koncesji.

1a. Organ koncesyjny odmawia udzielenia koncesji, jeżeli wniosek o udzielenie koncesji obejmuje tę samą przestrzeń oraz rodzaj działalności, a w przypadku wniosku o udzielenie koncesji na poszukiwanie lub rozpoznawanie złoża kopaliny lub koncesji na wydobywanie kopaliny ze złoża – również rodzaj kopaliny, objęte już koncesją udzieloną innemu podmiotowi.

Rysunek 17 przedstawia poszczególne węzłowe działania w procedurze koncesyjnej dla koncesji wydobywczej marszałkowskiej.

Rys. 17. Schemat procedury koncesyjnej dla koncesji wydobywczej, marszałkowskiej
(opracowanie: M. Ptak)

Jak widać na rysunku 17, zakres uzgodnienia z organami samorządu terytorialnego, ustawodawca ograniczył do treści art. 7 PGG, tj. do nienaruszalności przeznaczenia nieruchomości określonej w MPZP lub jeśli nie ma MPZP – również nienaruszalności sposobu wykorzystania nieruchomości ustalonego w SUIKZPG. Dla koncesji wydobywczych marszałkowskich, w trybie fakultatywnym, ale w określonych przypadkach, pozostawiając uznanie administracyjne, organ koncesyjny może wymagać zabezpieczenia finansowego. Również w trybie fakultatywnym, zgodnie z art. 104 ust. 2 PGG, po wydaniu już koncesji, w przypadku przewidywania istotnych skutków dla środowiska, można sporządzić dla terenu górniczego lub jego fragmentu miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Fotografia 10 przedstawia zakład górniczy Zimnik, eksploatujący granit.

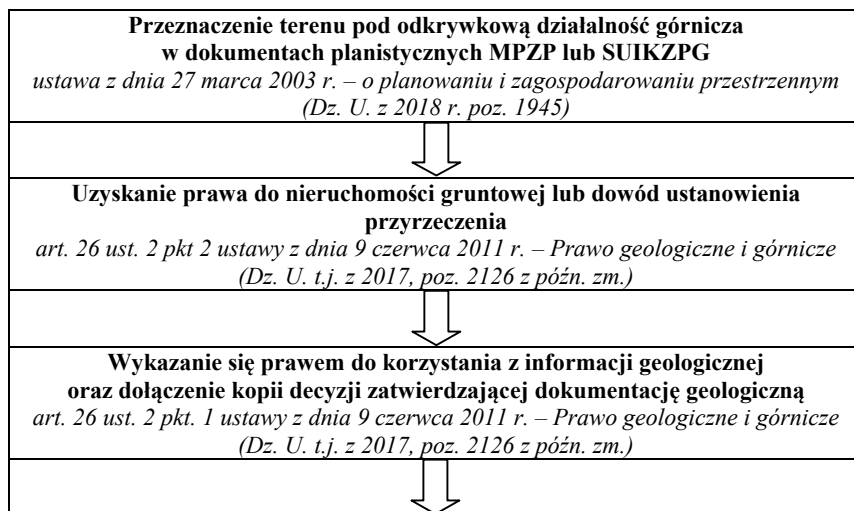
Fot. 10. Zakład Górniczy Zimnik (fot. J. Piątek; z zasobów OUG Wrocław)

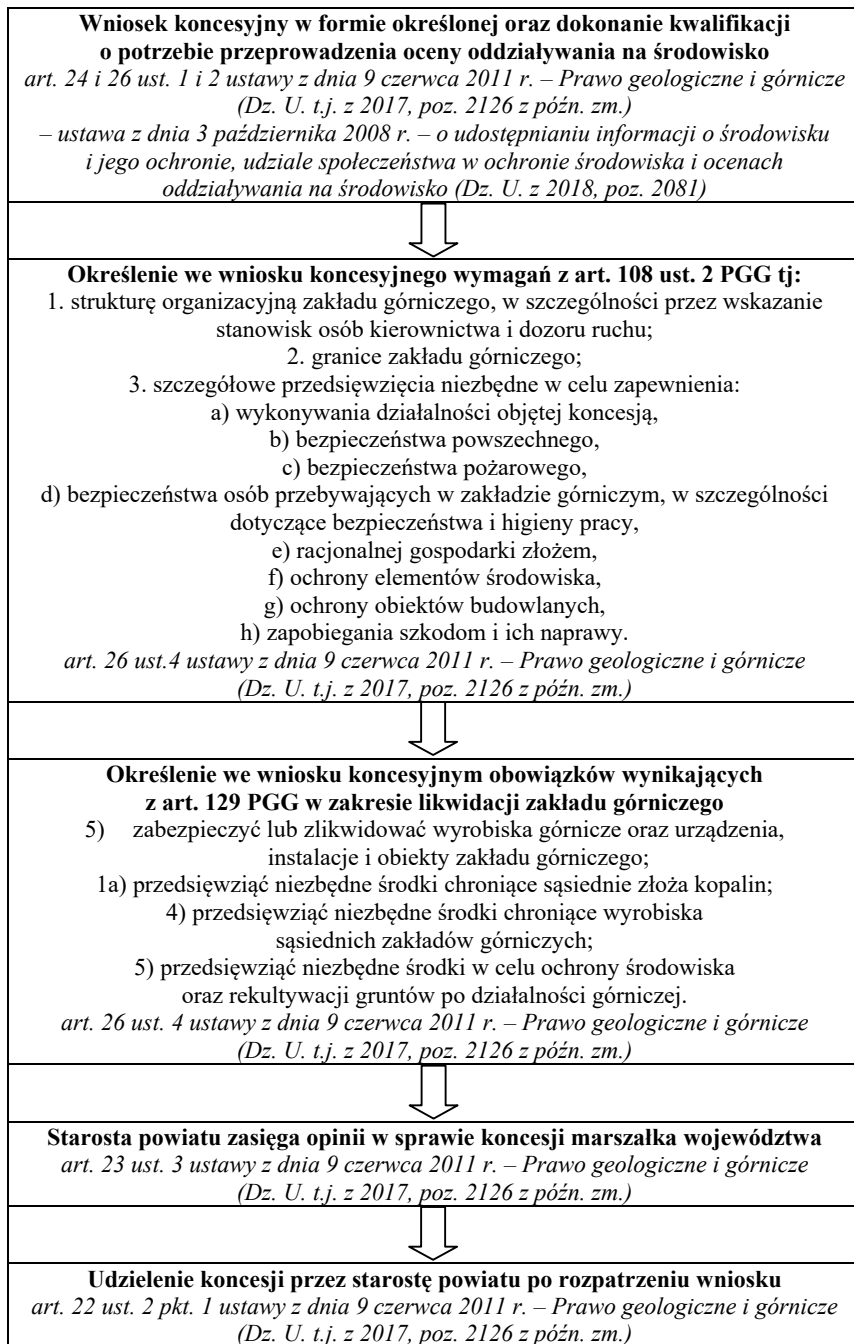
2.3.6. Procedury koncesyjne dla koncesji wydobywczych starościąńskich – kopaliny objęte prawem własności nieruchomości gruntowej

Koncesji wydobywczych dla złóż kopaliny objętych prawem nieruchomości gruntowej, których eksploatacja charakteryzuje się jednocześnie następującymi parametrami:

- obszar udokumentowanego złoża jest mniejszy niż 2 ha,
- planowane wydobycie kopaliny do 20 000 m³/rok,
- bez użycia środków strzałowych,

udziela starosta powiatu. Również w tym postępowaniu można wyróżnić etap planistyczny, środowiskowy i właściwego wniosku koncesyjnego. Wprowadzenie złoża udokumentowanego do dokumentów planistycznych odbywa się na tych samych zasadach jak dla koncesji marszałkowskich. Postępowanie środowiskowe, choć wydawałoby się, że powinno się ograniczać tylko do przedsięwzięć potencjalnie znacząco oddziałujących na środowisko (choćby z samej powierzchni przedsięwzięcia), to jednak wymaga dokonania kwalifikacji. Kwalifikacji, jakiego typu jest to przedsięwzięcie, dokonuje organ ochrony środowiska, biorąc pod uwagę całą charakterystykę przedsięwzięcia. Inwestor, który uzyskał decyzję środowiskową lub postanowienie o braku potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania, może kompletować wniosek do starosty powiatu. Wniosek w swej treści musi spełnić wymagania formalne i merytoryczne, w takim samym zakresie jak dla koncesji marszałkowskiej za wyjątkiem PZZ-tu. Do wniosku koncesyjnego rozpatrywanego przez starostę, zgodnie z art. 26 ust. 3 PGG na wydobywanie kopalin ze złóż, nie ma obowiązku załączania PZZ. Dołącza się dowód istnienia prawa do korzystania z informacji geologicznej, kopię decyzji zatwierdzającej dokumentację geologiczną, prawa do nieruchomości gruntowej lub dowód przyrzeczenia takiego prawa. Natomiast jako treść różnicującą wniosek marszałkowski a starościński, należy wymienić, obowiązek określenia we wniosku koncesyjnym, przewidywany sposób prowadzenia ruchu zakładu górnictwa, uwzględniający wymagania określone w art. 108 ust. 2 PGG oraz prognozowany sposób likwidacji zakładu górnictwa, uwzględniający obowiązki określone w art. 129 ust. 1 PGG. Schemat 18 przedstawia postępowanie koncesyjne dla koncesji starościńskich.

Rys. 18. Postępowanie koncesyjne dla koncesji starościańskich (opracowanie: M. Ptak)

2.4. ETAP III – Postępowanie o zatwierdzenie planu ruchu

Ostatnim etapem w zakresie przygotowania projektu górniczego do jego realizacji, jest postępowanie w sprawie uzyskania decyzji zatwierdzającej plan ruchu zakładu górniczego. Oczywiście zgodnie z przepisami, procedura ta nie dotyczy działalności górniczej koncesjonowanej przez starostów powiatów. W tych przypadkach zapisy i warunki, jakie znajdują się w koncesji są namiastką właśnie planu ruchu. W pozostałych przypadkach dla działalności odkrywkowej plan ruchu jest bezwzględnie wymagany. Plan ruchu stanowi szczególnego rodzaju dokument ramowy o charakterze techniczno-projektowym, który jest sporządzany dla każdego zakładu górniczego osobno. Szczegółowy zakres planów ruchu określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. – w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2293). Plan ruchu zakładu górniczego eksploatującego metodą odkrywkową sporządza się zgodnie z załącznikiem nr 2 lub w przypadku likwidacji całego zakładu górniczego lub oznaczonej części odkrywkowego zakładu górniczego na podstawie załącznika nr 10 ww. rozporządzenia w sprawie planów ruchu. Odpowiedzialnym za sporządzanie planu ruchu jest przedsiębiorca, czyli ten kto posiada koncesję. Zgodnie z art. 108 ust 2 PGG, plan ruchu określa:

1. *strukturę organizacyjną zakładu górniczego, w szczególności przez wskazanie stanowisk osób kierownictwa i dozoru ruchu;*
2. *granice zakładu górniczego;*
3. *szczegółowe przedsięwzięcia niezbędne w celu zapewnienia:*
 - a) *wykonywania działalności objętej koncesją,*
 - b) *bezpieczeństwa powszechnego,*
 - c) *bezpieczeństwa pożarowego,*
 - d) *bezpieczeństwa osób przebywających w zakładzie górniczym, w szczególności dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy,*
 - e) *racjonalnej gospodarki złożem,*
 - f) *ochrony elementów środowiska,*
 - g) *ochrony obiektów budowlanych,*
 - h) *zapobiegania szkodom i ich naprawy.*

Określając w sporządzanym planie ruchu, wyżej wymienione zagadnienia, należy przede wszystkim uwzględnić warunki określone w koncesji oraz w projekcie zagospodarowania złoża. W przypadku zakładu górniczego zorganizowanego w sposób, gdzie wyróżnić można dwa lub więcej samodzielnych ruchów zakładu, przedsiębiorca sporządza plan ruchu, określając dane odrębne dla poszczególnych jego części. Plan ruchu odkrywkowego zakładu górniczego sporządza się na okres od 2 do 6 lat albo na okres krótszy, jeżeli planowana eksploatacja jest na okres krótszy. Właściwym

organem do zatwierdzenia decyzji planu ruchu jest dyrektor okręgowego urzędu górniczego, na którego terenie planowane roboty mają być realizowane. W sytuacjach, kiedy planowana działalność górnicza będzie wykonywana w granicach własności miejscowej, co najmniej dwóch organów nadzoru górniczego, organem zatwierdzającym planu ruchu, będzie organ nadzoru, na którego terenie znajduje się siedziba zakładu górniczego. Postępowanie w sprawie o zatwierdzenie planu ruchu zakładu górniczego rozpoczyna się z chwilą złożenia wniosku. Wniosek składa się do organu nadzoru górniczego, z wyprzedzeniem co najmniej trzydziestodniowym, przed dniem zamierzonego rozpoczęcia wykonywania robót. Przedsiębiorca obowiązany jest, przedkładając do zatwierdzenia planu ruchu organowi nadzoru górniczego, załączyć do wniosku:

- dwa jednobrzmiące egzemplarze planu ruchu wraz z załącznikami, podpisane przez przedsiębiorcę i kierownika ruchu zakładu górniczego, który będzie realizował plan ruchu,
- odpisy decyzji dla zamierzonych robót w szczególności dotyczących ochrony środowiska,
- opinie, o którą przedsiębiorca sam występuje, właściwego wójta, burmistrza lub prezydenta miasta albo informację o jej braku a w przypadku uwag także oświadczenie przedsiębiorcy o sposobie ich uwzględnienia lub przyczynach ich nieuwzględnienia,
- do wglądu odpis koncesji oraz PZZ.

Zauważyć należy, że załącznikami do wniosku mogą być rozmaite decyzje administracyjne, które mają wpływ na zakres zamierzonych robót, nie tylko dotyczące ochrony środowiska. Katalog decyzji jest otwarty i w zależności od rozpatrywanej sprawy, charakterystyki zakładu górniczego, mogą być różne. Taki zapis wskazuje na obowiązek załączania nie tylko decyzji środowiskowej ale wszelkich innych decyzji określających warunki korzystania ze środowiska przy planowanych robotach, np. decyzje budowlane, decyzje rekultywacyjne, pozwolenia wodno-prawne, pozwolenia emisyjne. W postępowaniu o zatwierdzenie planu ruchu obowiązują wszystkie zasady wynikające z ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeksu postępowania administracyjnego (KPA). Organ bada wniosek pod względem formalnym i pod względem merytorycznym. Jeżeli wniosek jest kompletny, jak również spełnia wszystkie inne wymagania wynikające z przepisów prawa, właściwy organ nadzoru górniczego (dyrektor okręgowego urzędu górniczego), bez zbędnej zwłoki wydaje decyzję zatwierdzającą planu ruchu zakładu górniczego. Kopię decyzji zgodnie z art.108 ust. 12 PGG przekazuje do organu koncesyjnego.

Zmiany w planie ruchu dokonuje się w formie dodatku do planu ruchu w dwóch trybach: zwykłym i uproszczonym. Tryb zwykły przebiega identycznie jak postępowanie w sprawie o zatwierdzenie planu ruchu. Tryb uproszczony jest możliwy natomiast w sytuacji, kiedy zmiany dotyczą zagadnień innych niż, bezpieczeństwa powszechnego, pożarowego, bezpieczeństwa osób przebywających w zakładzie górniczym, bez-

pieczeństwa ruchu zakładu górniczego, gospodarki złożem, ochrony środowiska, robót budowlanych, ochrony obiektów budowlanych oraz zapobiegania szkodom i ich naprawie. Szczegółowy zakres zagadnień, które mogą być przedmiotem trybu uproszczonego, został wyróżniony, w treści rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r., poz. 2293). Przy przedkładaniu dodatku do planu ruchu, opinia organów samorządu terytorialnego nie jest wymagana, jeżeli zmiana planu ruchu zakładu górniczego nie spowoduje negatywnego wpływu na środowisko oraz obiekty budowlane. Dodatkowo przesłanką do wykonania zmian planu ruchu w formie dodatku, jest sytuacja zmiany lub uzyskania nowej decyzji administracyjnej, która kształtuje wykonywanie zamierzonych robót w planie ruchu – zmiany te dokonuje się w trybie przewidzianym do zatwierdzenia planu ruchu zakładu górniczego. Jeżeli przedsiębiorca dokonuje zmian, oznaczonych w rozporządzeniu w sprawie planów ruchu zakładu górniczego, w trybie uproszczonym, wówczas sam zatwierdza taki dodatek do planu ruchu, po wcześniejszym podpisaniu przez kierownika ruchu zakładu górniczego, który realizuje plan. Tak zatwierdzony przez przedsiębiorcę dodatek planu ruchu, ewidencjonuje się w karcie zmian. Kartę zmian, wraz z zatwierdzonymi dodatkami do planu ruchu zakładu górniczego, przedsiębiorca przekazuje do właściwego nadzoru górniczego, nie rzadziej niż raz na kwartał.

Fotografia 11 przedstawia zakład górniczy Krzeniów, eksploatujący bazalt na kruszywo.

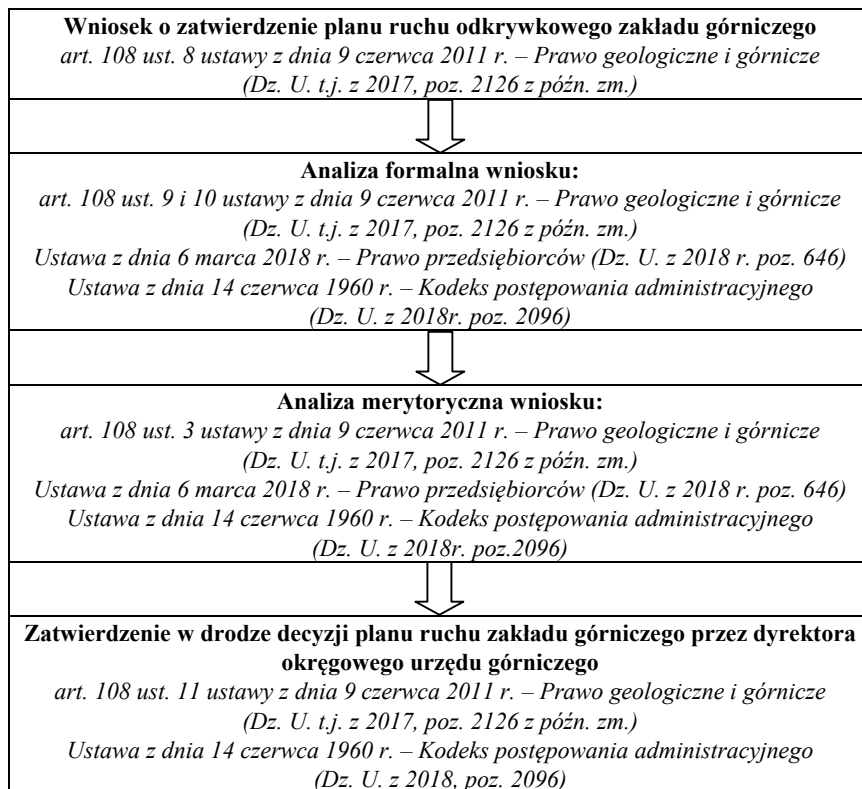
Fot. 11. Zakład Górniczy Krzeniów, woj. dolnośląskie
– eksploatacja bazaltu na kruszywo (fot. z zasobów OUG)

Plan ruchu jest, jak wspomniano, dokumentem ramowym o charakterze techniczno-projektowym, który pozwala na realizację projektu górniczego, na który ma zgodę przedsiębiorca w postaci koncesji. Zgodnie z ustawą PGG ruch zakładu górniczego prowadzi się w sposób zgodny z przepisami prawa, w szczególności na podstawie planu ruchu i zgodnie z zasadami techniki górniczej. Przepisy ustawy dopuszczają jednak szczególną sytuację, kiedy przedsiębiorca może odstąpić od zatwierdzonego planu ruchu. Jest to możliwe wyłącznie w sytuacji powstania zagrożenia bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub jego części, bezpieczeństwa powszechnego lub środowiska. W każdej innej sytuacji ruch zakładu górniczego odbywa się na podstawie planu ruchu. Sam dokument, jakim jest plan ruchu zakładu górniczego, składa się z części opisowej zagadnień wymienionych wcześniej oraz załączników. Załączniki dla planu ruchu odkrywkowego zakładu górniczego zgodnie z rozporządzeniem w sprawie planów ruchu zakładów górniczych, załącznikiem nr 2 tegoż rozporządzenia, zawierają między innymi: schemat organizacyjny zakładu górniczego, mapę sytuacyjno-wysokościową wraz z naniesieniem istotnych dla projektu górniczego informacji dotyczących granic zakładu górniczego, granic obszaru i terenu górniczego, zasięgi oddziaływania robót strzałowych, zakresy robót eksploatacyjnych, obiekty budowlane, zwałowiska, obiekty unieszkodliwiania odpadów, mapę wyrobisk w skali nie mniejszej niż 1: 5 000, charakterystyczne przekroje geologiczne złożeń, charakterystyczne profile wyrobisk górniczych, zwałowisk, składowisk, schematy ideowe zasilania, odwadniania, transportu. Treść natomiast innego rodzaju planu ruchu, tj. planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego lub jego likwidowanej oznaczonej części, dodatkowo jest poszerzona o treści i załączniki dotyczące likwidacji. W załącznikach do przedmiotowego planu likwidowanego zakładu załączony jest harmonogram robót likwidacyjnych, inwentaryzacja gruntów przekształconych w wyniku prowadzenia ruchu zakładu górniczego oraz przewidywany kierunek, sposób i termin rozpoczęcia oraz zakończenia rekultywacji. Tabela 11 przedstawia zestawienie informacji wg wzoru nr 6, załącznika nr 10 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchów zakładów górniczych, dla planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego odkrywkowego.

Tabela 11. Inwentaryzacja gruntów przekształconych w wyniku prowadzenia ruchu zakładu górniczego oraz przewidywany kierunek, sposób i termin rozpoczęcia i zakończenia rekultywacji wg wzoru tabeli nr 6, załącznika nr 10 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r., poz. 2293)

Numer ewidencyjny działki	Powierzchnia gruntów przekształconych w wyniku prowadzenia ruchu zakładu górniczego [ha]		Rekultywacja			Uwagi
	Ogółem	Wymagających rekultywacji	Kierunek, sposób	Termin		
				rozpoczęcia	zakończenia	
1	2	3	4	5	6	7

Rysunek 19 przedstawia procedury zatwierdzającej plan ruchu odkrywkowego zakładu górniczego.

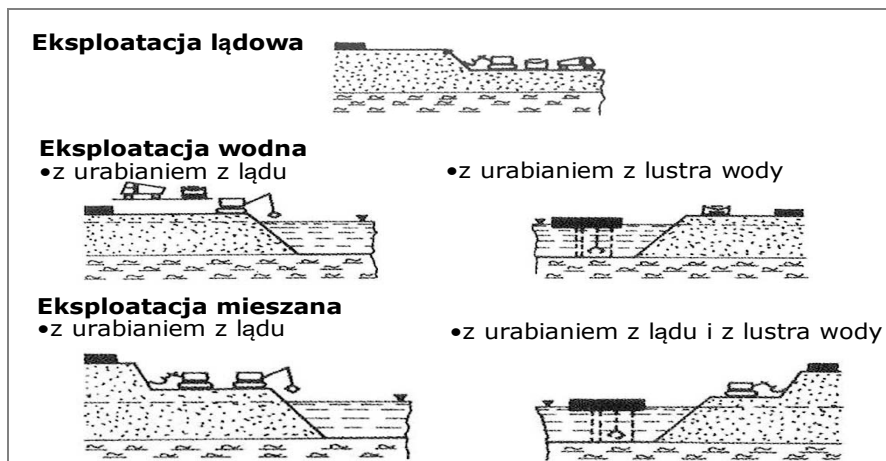
Rys. 19. Postępowanie w sprawie o zatwierdzenie decyzji planu ruchu (opracowanie: M. Ptak)

Decyzja zatwierdzająca plan ruchu uprawnia, po jej ustatecznieniu się, do wicia przysłowiowego pierwszego szpadla pod budowę projektu górniczego.

2.5. ETAP IV – Eksploatacja złoza

Realizacja projektu górniczego to duże wyzwanie prawne, finansowe, organizacyjne i środowiskowe. Wymaga od kadry technicznej umiejętności i wiedzy, a od przedsiębiorcy zapewnienia odpowiednich środków finansowych. W górnictwie odkrywkowym zasadniczo wyróżnia się dwa podstawowe systemy eksploatacji: lądowy i spod lustra wody (Burnat, Korzeniowski 2003). W zależności od samego zalegania złoza i lustra wody może mieć też miejsce eksploatacja mieszana. Rysunek 20 przedstawia

podstawowe systemy eksploatacji odkrywkowej: lądowa, spod lustra wody, mieszana (Bęben 2008).

Rys. 20. Podstawowe systemy eksploatacji odkrywkowej (Bęben 2008)

Istnieją jeszcze inne rodzaje klasyfikacji systemów eksploatacji odkrywkowej w zależności od przyjętych kryteriów. Tabela 12 przedstawia klasyfikację wg wybranych kryteriów, do których należą między innymi: zaleganie złoża w odniesieniu do poziomu lustra wody, generalny kierunek eksploatacji, liczba pięter, liczba kierunków eksploatacji, system wybierania złoża, sposób przemieszczania frontów (Kasztelewicz, Zajączkowski, Sikora 2014).

Tabela 12. Klasyfikacja systemów eksploatacji odkrywkowej (Ptak; na podstawie: Kasztelewicz, Zajączkowski, Sikora 2014)

Kryterium podziału	Systemy eksploatacji odkrywkowej
Zalegania złoża i kształtowania poziomu lustra wody	lądowej (eksploatacja sucha) spod wody mieszana
Generalny kierunek eksploatacji	pionowy poziomy
Liczba pięter eksploatacyjnych	jednopiętrowy wielopiętrowy
Liczba kierunków eksploatacji	jednoskrzydłowy wieloskrzydłowy
System wybierania złóż	ścianowy zabierkowy ubierkowy
Sposób przemieszczania frontów eksploatacyjnych	równoległy wachlarzowy kombinowany pierścieniowy

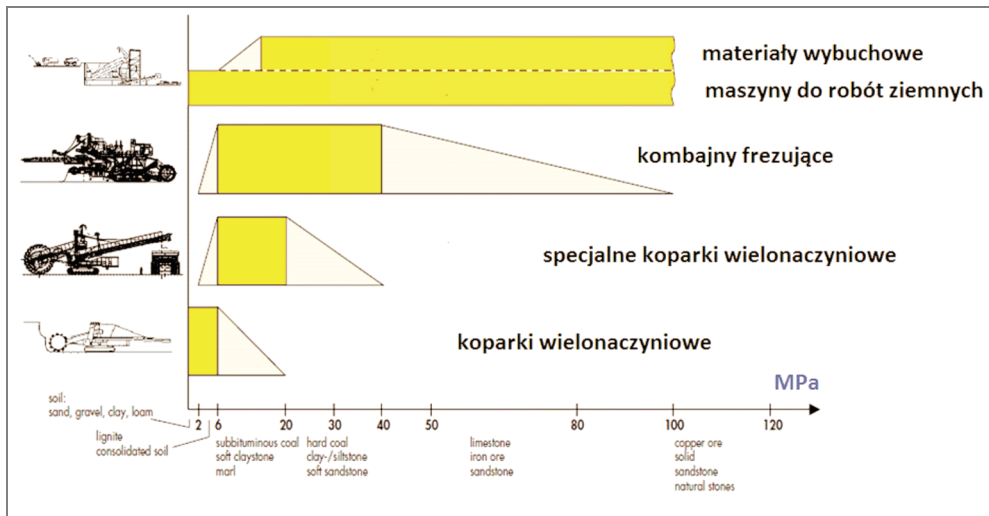
Sam system eksploatacji odkrywkowej wg definicji zawartej w Małym Leksykonie górnictwa (Głapa, Korzeniowski 2005) oznacza, zbiór zasad technologii górniczej, przystosowanych do konkretnych warunków geologiczno-górnich i przeznaczenia

kopaliny, uporządkowanych i powiązanych w całość, których realizacja ma doprowadzić do racjonalnej eksploatacji złoża kopaliny. Tym samym przy systemach eksploatacji złóż, istotna jest również technologia górnicza wydobywania kopaliny. Technologia, która w zależności od rodzaju kopaliny oraz sposobu eksploatacji, czy jest to eksploatacja stokowo-wgłębna, czy np. tylko stokowa, będzie wskazywać optymalną metodę urabiania złoża. Ostatnie dwudziestolecie to rozwój, w Polsce i na świecie, nowych technologii wydobywania kopaliny. Obecnie metody urabiania kopaliny bazują na osiągnięciach minionych lat usprawniając systemy wydobywcze o lepsze i bardzo efektywne maszyny i urządzenia. Tabela 13 przedstawia aktualnie najczęściej stosowane metody urabiania kopaliny w górnictwie odkrywkowym, z uwzględnieniem ich rodzaju.

Tabela 13. Metody urabiania kopaliny w górnictwie odkrywkowym w zależności od rodzaju kopaliny (Ptak; na podstawie: Kasztelewicz i in. 2017; Machniak, Koziół, Borcz 2013; Strykowski i in. 2012)

Metody urabiania kopaliny w górnictwie odkrywkowym			
	górnictwo skalne /bez piasków i żwirów	piaski i żwiry	węgiel brunatny
1	2	3	4
Mechaniczne			
Koparki wielonaczyniowe	TAK – duże odkrywki np. ilów, gliny	TAK – duże odkrywki np. piasków szklarskich	TAK
Kombajny odkrywkowe	TAK w ograniczonym zakresie	NIE	TAK
Ładowarki łyżkowe	TAK	TAK	TAK
Koparki jednonaczyniowe: – łyżkowe – chwytakowe – zgarniakowe	TAK	TAK	TAK
Maszyny uniwersalne do prac ziemnych: – spycharki – zgarniarki – równiarki – zrywarki	TAK	TAK	TAK
Mechaniczne dedykowane do eksploatacji spod lustra wody			
Pogłębiarki ssące	NIE	TAK	NIE
Pogłębiarki ssąco-frezujące	NIE	TAK	NIE
Pogłębiarki hydropneumatyczne	NIE	TAK	NIE
Pogłębiarki wielonaczyniowe	NIE	TAK	NIE
Pogłębiarki chwytakowe	NIE	TAK	NIE
Zgarniarki linowe	NIE	TAK	NIE

1	2	3	4
Techniką strzelniczą			
Strzelanie otworami krótkimi Strzelanie otworami długimi Strzelanie komorowe Strzelanie rozszczepkowe	TAK	TAK strzelania rozluźniające utwory trudnourabialne	TAK strzelania rozluźniające utwory trudnourabialne
Strzelanie przy użyciu prochu czarnego	TAK bloczne	NIE	NIE
Strzelanie lontem detonującym	TAK bloczne	NIE	NIE
Urabianie na bloki			
Ręczne klinowanie	TAK	NIE	NIE
Materiałami pęczniającymi	TAK	NIE	NIE
Piłą liniową	TAK	NIE	NIE
Linką diamentową	TAK	NIE	NIE
Termiczne (palnik wrębowy)	TAK	NIE	NIE

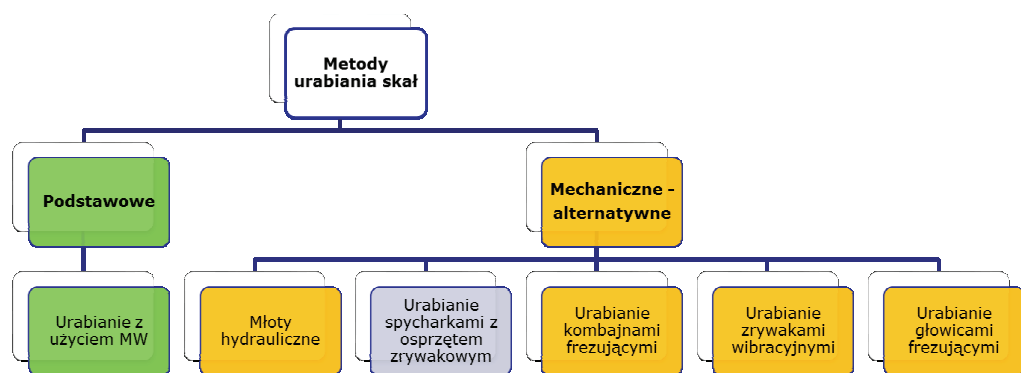

Rys. 21. Dobór metod urabiania w zależności od zwięzłości skał
(Kasztelewicz; mat. niepublikowane)

Urabianie jest pierwszym podstawowym procesem w całym cyklu wydobywczym i prowadzi do odspojenia skały od calizny. Właściwą metodę urabiania dobiera się w zależności od właściwości mechanicznych skał i ich sposobu zalegania. Do określenia najbardziej optymalnej metody urabiania, stosuje się skałe charakteryzujące mię-

dzy innymi zwięzłość, twardość, sprężystość skał. Jedną z najstarszych skał opisujących cechy skały jest pięciostopniowa skala Wernera. Pomocna i używana jest też klasyfikacja urabialności wg Protodiakonowa, posługująca się współczynnikiem zwięzłości (f), która dzieli skały na 10 klas urabialności. Rysunek 21 przedstawia dobór metod urabiania w zależności od właściwości skał – od urabiania gleby, piasków, żwirów, glin, węgla brunatnego, margli, węgla kamiennego, do piaskowców, wapieni, aż do rud żelaza i miedzi.

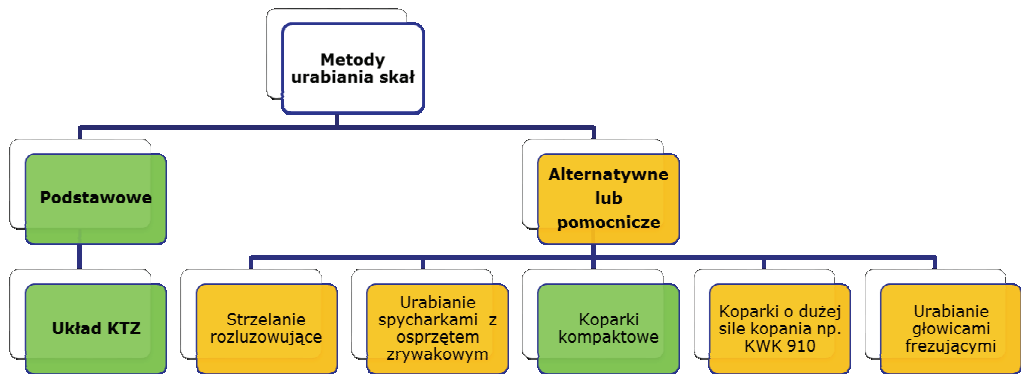
W górnictwie odkrywkowym w coraz większym zakresie występują ograniczenia stosowania robót wiertniczo-strzałowych stanowiących podstawową metodę urabiania skał o zwięzłości powyżej 20 MPa. Ograniczenia te wynikają z faktu występowania znacznych zakresów drgań parasejsmicznych czy powietrznej fali uderzeniowej przy tych robotach, które mają negatywne oddziaływania na obiekty chronione czy na skupiska zamieszkującej ludności w obrębie kopalń odkrywkowych. W takich przypadkach konieczne jest zastąpienie robót strzałowych inną technologią urabiania, która umożliwiłaby dalsze utrzymanie konkurencyjności pozyskiwanej kopaliny – opis tych metod pokazano na rysunku 22. Część przedstawionych metod jest znana i stosowana w Polsce już od dawna. Natomiast niektóre z nich, pomimo ich powszechnego stosowania na świecie, dopiero zaczynają być stosowane w krajowych warunkach, jak np. kombajny frezujące. Natomiast stosowanie zrywaków wibracyjnych czy głowic frezujących jest nowym podejściem do mechanicznego urabiania skał w warunkach skrzepowanej eksploatacji.

Rys. 22. Metody urabiania skał z podziałem na metodę podstawową i mechanicznie – alternatywną (Zajączkowski, Sikora, Kasztelewicz 2014)

W kopalniach węgla brunatnego oprócz trudno urabialnych glin zwałowych i ilów występujących w warstwach nadkładowych spotyka się wtrącenia w postaci granitowych głazów narzutowych, rozległych warstw piaskowców, syderytów, zlepień-

ców kwarcytowych i wapieni, które reprezentowane są przez szare wapienie, wapienie margliste, margle i opoki, mułowce i iłowce. Miąższość tych warstw dochodzi nawet do kilku metrów. Utwory te nie mogą być urabiane przez koparki wielonaczyniowe, nawet o zwiększonych jednostkowych siłach kopania. Gdy sporadycznie koparki wielonaczyniowe napotkają te utwory trudno urabialne, wówczas następuje niszczenie organów urabiających koparek wielonaczyniowych, ciągła degradacja układów KTZ, mniejsze czasy pracy i wydajności maszyn urabiających oraz duże straty ekonomiczne kopalń. Na rysunku 23 pokazano alternatywne – pomocnicze metody urabiania skał nadkładowych (trudno urabialnych) w górnictwie węgla brunatnego.

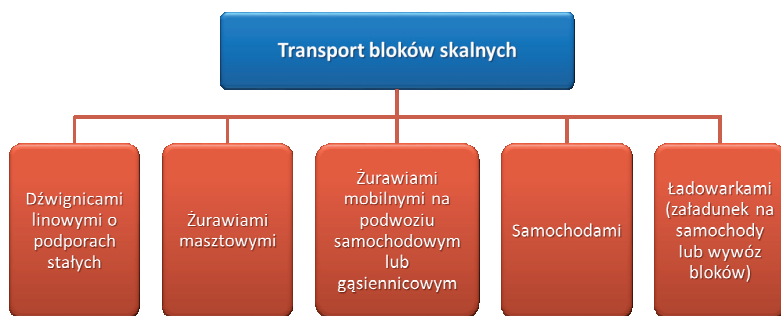
Rys. 23. Metody urabiania skał nadkładowych (trudno urabialnych) w górnictwie węgla brunatnego (Kasztelewicz, Zajączkowski, Sikora 2014)

Na rysunku 24 przedstawiono różne metody urabiania skał na bloki. Podstawowym uwarunkowaniem wyboru metody urabiania skał na bloki jest zapis w koncesji na wydobywanie, czy jest możliwość stosowania środków strzałowych. Drugim uwarunkowaniem jest hałas, czy wokół kopalni jest ustanowiona strefa ochronna ograniczająca emisję hałasu. Następnym zagadnieniem branym pod uwagę jest doświadczenie w stosowaniu poszczególnych metod, dostępność sprzętu i materiałów. Innym warunkiem jest wybór metody podstawowej urabiania na bloki i wybór metod pomocniczych dla uzyskania np. płaszczyzny odslonięcia (wrębu): metody termiczne, piły tnące, maszyny tnące i inne. Natomiast czynnikiem decydującym jest koszt m^2 urabianej skały (odciętego bloku).

Na rysunku 25 wskazano rodzaje transportu bloków skalnych z wyrobiska górniczego na powierzchnię – do zakładu obróbki bloków. Podstawowym uwarunkowaniem wyboru metody transportu bloków skalnych jest głębokość i powierzchnia kopalni.

Rys. 24. Metody urabiania skał na bloki (Kasztelewicz 2013)

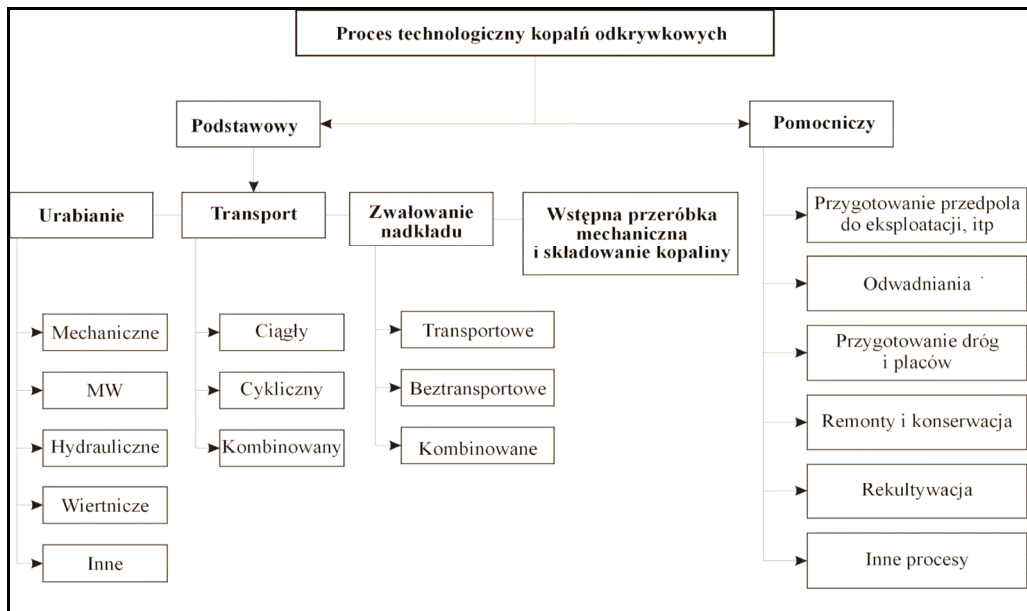

Rys. 25. Rodzaje transportu bloków skalnych (Kasztelewicz 2013)

W przypadku kopalń głębokich stosuje się transport przy pomocy dźwignic liniowych na podporach stałych i żurawi masztowych (derricków). Pomocnymi wówczas są żurawie mobilne. W przypadku kopalń o umiarkowanej głębokości używa się transportu samochodowego lub wywozu ładownikami. Przy transporcie samochodowym

ładowarki służą do załadunku bloku na samochód. Decydującym czynnikiem również tutaj jest koszt jednostkowy przemieszczenia bloku, dostępność sprzętu i materiałów. Urabianie skał na bloki i transport tych bloków z kopalni odkrywkowej na powierzchnię jest tematyką złożoną, wymagającą dużej wiedzy oraz doświadczenia. Wybór metod urabiania skały na bloki i sposobów transportu bloków na powierzchnię wymaga dokonania analiz technicznych, technologicznych i ekonomicznych. Właściwą metodą doboru na przykład ładówek do wywozu lub załadunku bloków na samochody jest zawsze eksperyment w naturalnych warunkach kopalnianych.

Kolejnymi istotnymi elementami procesu eksploatacji kopaliny jest załadunek, transport oraz zwałowanie. W niektórych układach technologicznych dochodzi proces przeróbki. Jako pomocnicze i towarzyszące procesy należy wymienić jeszcze rekultywację, którą realizować należy na każdym etapie działalności górniczej. Rysunek 26 przedstawia wszystkie procesy technologiczne z podziałem na podstawowe i pomocnicze, które są związane z eksploatacją odkrywkową.

Rys. 26. Procesy technologiczne w górnictwie odkrywkowym
(Kasztelewicz, Sikora, Zajączkowski 2014)

Eksploatacja złoża odbywa się w oparciu o ustalenia planu ruchu, w którym zostały opisane systemy eksploatacji kopaliny, zwałowania nadkładu i składowania urobku a w przypadku zakładów górniczych na koncesji starościańskiej, eksploatacja odbywa się na podstawie projektu technicznego zatwierdzonego przez kierownika ruchu zakładu górniczego. Ponadto zgodnie z § 35 ust. 1 rozporządzeniem Ministra

Gospodarki z dnia 28 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu odkrywkowego zakładu górniczego (Dz. U. z 2013 r. poz. 1008) (dalej określane rozp. BHP), w przypadku hydromechanicznego i termicznego urabiania nadkładu lub kopaliny oraz prowadzenia eksploatacji złoża spod lustra wody urządzeniami pływającymi wymagane jest sporządzenie projektu technicznego eksploatacji.

2.5.1. Ruch zakładu górniczego

Eksploatacja złoża jest nierozzerwalnie związana z pojęciem ruchu zakładu górniczego. Termin ten w literaturze i w doktrynie prawa doczekał się bogatej interpretacji (Lipiński, Mikosz 2003; Mikosz 2006; Agopszowicz 1974; Szalewska 2015). Na przestrzeni lat pojęcie to ewaluował. W piśmiennictwie (Burnat, Korzeniowski 2003; Korzeniowski 2010; Mikosz 2006; Lipiński Mikosz 1995) definicja ruchu zakładu górniczego oznacza „wszystkie przedsięwzięcia i czynności związane z prowadzeniem i utrzymaniem kopalni w pełnej działalności produkcyjnej”. Dla lepszego zrozumienia tego podstawowego terminu odkrywkowej działalności górniczej należy zakres treściowy definicji skonstruować w oparciu o przepisy ustawy i akty wykonawcze. Ustawa z 9 czerwca 2011 – Prawo geologiczne i górnicze nie zawiera definicji legalnej, jednakże w bardzo wielu miejscach posługuje się pojęciem „ruch zakładu górniczego”. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że jest to pojęcie kluczowe, dla całego systemu prawnego górnictwa. Zatem ruch zakładu górniczego jest przejawem wszelkiej działalności objętej regulacjami ustawy PGG, w tym w szczególności wykonywanie robót górniczych oraz innych czynności związanych z funkcjonowaniem zakładu górniczego. Zakład górniczy, który zgodnie z definicją zawartą w PGG jest „wyodrębnionym technicznie i organizacyjnie zespołem środków służących bezpośrednio do wykonywania działalności regulowanej ustawą w zakresie wydobywania kopalni ze złóż, a w podziemnych zakładach górniczych wydobywających węgiel kamienny wraz z pozostającym w związku technologicznym z wydobyciem kopaliny przygotowaniem wydobytej kopaliny do sprzedaży, podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów albo podziemnego składowania dwutlenku węgla, w tym wyrobiska górnicze, obiekty budowlane, urządzenia oraz instalacje”. Zdecydowanie pojęcie ruchu zakładu górniczego jest kategorią szerszą niż roboty górniczej zdefiniowanej w art. 6 pkt. 12 PGG obejmujące „wykonywanie, utrzymywanie, zabezpieczanie lub likwidowanie wyrobisk górniczych oraz zwalowanie nadkładu w odkrywkowych zakładach górniczych w związku z działalnością regulowaną ustawą”. Pojęcie ruchu zakładu górniczego należy rozpatrywać również w kategorii skutków prawnych w postaci odpowiedzialności za szkody górnicze wyrządzone ruchem zakładu górniczego (Lipiński, Mikosz 1990; Agopszewicz 1974) w tym odpowiedzialności wynikającej z art. 435 Kodeksu cywilnego. Pojęcie „ruchu” dotyczy również sytuacji, kiedy zakład górniczy nie prowadzi wydobywania, kiedy jest postój technologiczny, awaria lub np. brak zbytu. Praktyczne urzeczywistnienie tego termi-

nu, najlepiej definiuje analiza na podstawie działu VI ustawy PGG oraz rozporządzeniu Ministra Gospodarki z 28 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu w odkrywkowych zakładach górniczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1008) (roz. BHP). Dział VI PGG w sposób ogólny reguluje zasady prowadzenia ruchu odkrywkowego zakładu górniczego w zakresie:

- podstaw prowadzenia ruchu zakładu górniczego,
- prac budowlanych w zakładzie górniczym,
- kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego,
- szkoleń pracowników,
- wymagań dotyczących stosowania wyrobów w ruchu zakładu górniczego,
- oddawania do ruchu obiektów i urządzeń pracujących w ruchu zakładu górniczego,
- robót strzałowych, przechowywania lub użytkowania sprzętu strzałowego,
- prowadzenia dokumentacji mierniczo-geologicznej,
- obowiązków przedsiębiorcy w zakresie ruchu zakładu górniczego,
- zagrożeń naturalnych w zakładzie górniczym i obowiązków w tym zakresie,
- podmiotów wykonujących czynności w ruchu zakładu górniczego,
- ratownictwa górniczego,
- likwidacji zakładu górniczego.

Rozporządzenie w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu w odkrywkowych zakładach górniczych (rozp. BHP) normuje w sposób szczegółowy zasady prowadzenia ruchu zakładu górniczego, tym samym dokonuje ich zdefiniowania. Aktualne przepisy w inny sposób niż w poprzednich regulacjach unormowały zasady prowadzenia ruchu. Wszystkie kopaliny eksploatowane metodą odkrywkową znalazły się w jednym rozporządzeniu, gdzie w normach prawnych zostały zapisane zasady prowadzenia ruchu zakładu górniczego odkrywkowego (roz. BHP).

Fot. 12. Panorama zakładu górniczego Księginki (fot. R. Gruza)

Podstawa prowadzenia ruchu zakładu górniczego jest zapisana w art. 105 ust. 1 PGG – „*Ruch zakładu górniczego prowadzi się w sposób zgodny z przepisami prawa, w szczególności na podstawie planu ruchu, a także zgodnie z zasadami techniki górniczej*”.

Należy tutaj zastrzec eksploatację prowadzoną na podstawie koncesji starościańskiej oraz sytuacje awarii i konieczności odstąpienia od planu ruchu. Czym jest sam plan ruchu, zostało określone w punkcie 2.4, natomiast zasady techniki górniczej, należy rozumieć jako zbiór specjalistycznej wiedzy w dziedzinie górnictwa. Dodatkowo należy zauważyć, że podejmowane działania muszą być zgodne ze wszelkimi normami prawnymi, w tym też unijnymi. Dalsze regulacje PGG wskazują, że ruch zakładu górniczego prowadzi się pod kierownictwem i dozorem osób posiadających wymagane kwalifikacje. Szczególne miejsce zarówno w ustawie jak i w rozp. BHP zajmuje osoba kierownika ruchu zakładu górniczego (KRZG). Gdyby szukać odpowiednika w innych regulacjach np. w prawie budowlanym, KRZG byłby kierownikiem budowy. Rozporządzenie BHP, bezpośrednio do KRZG kieruje obowiązki, powinności w zakresie zasad prowadzenia ruchu zakładu górniczego. Zatem zgodnie z rozp. bhp ruch zakładu górniczego organizuje i prowadzi kierownik ruchu zakładu górniczego (KRZG), który w szczególności:

- ustala zakres działania poszczególnych działów ruchu zakładu górniczego oraz służb specjalistycznych zakładu górniczego,
- dokonuje właściwego oraz zgodnego z przeznaczeniem doboru maszyn, urządzeń, materiałów, wyrobów z tworzyw sztucznych oraz środków strzałowych i sprzętu strzałowego w taki sposób, aby nie stwarzały one zagrożenia dla bezpieczeństwa i zdrowia osób oraz środowiska,
- wyznacza osobę kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego do wykonywania nadzoru nad prowadzeniem ruchu tego zakładu na danej zmianie albo ruch zakładu górniczego na danej zmianie nadzoruje osobiście,
- ustala zasady zabezpieczenia zakładu górniczego na zmianach, na których ruch nie jest prowadzony, w dni wolne od pracy oraz w przypadku czasowego wstrzymania eksploatacji,
- zapewnia odpowiedni nadzór lub środki łączności, jeżeli stanowiska pracy są zajmowane przez odosobnionych pracowników.

Kierownik ruchu zakładu górniczego jest tą osobą, której przedsiębiorca górniczy powierza całą organizację kopalni i związaną z jej funkcjonowaniem odpowiedzialność.

2.5.2. Ramowe warunki prowadzenia robót górniczych w ruchu odkrywkowego zakładu górniczego

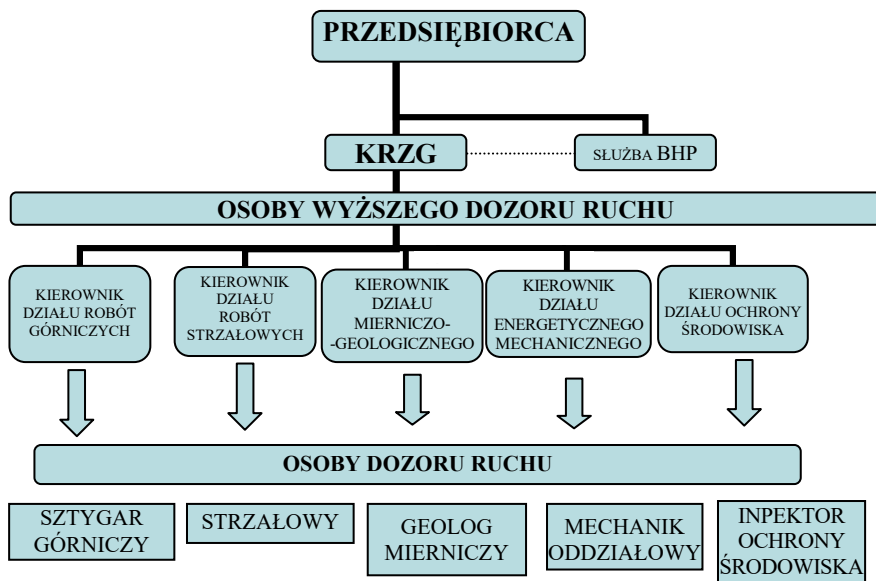
Ruch zakładu górniczego to przede wszystkim wykonywanie robót udostępniających, eksploatacyjnych oraz zwałowanie nadkładu. Prace te należy zgodnie z rozp. BHP dostosować odpowiednio do warunków geologiczno-górnictwa i wyposażenia technicznego zakładu górniczego, w tym zachowania odpowiednich parametrów elementów

wyrobiska górniczego, zwałowiska, określonych w Polskiej Normie PN-G-02400:2010, oraz szerokości pasów zagrożenia i pasów ochronnych wyrobisk odkrywkowych PN-G-01210:2013 i rekultywacji PN-G-07800:2002. Ma to na celu zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego i geotechnicznego oraz bezpieczeństwa pracowników i ciągłości ruchu zakładu górniczego. Ruch zakładu górniczego przy wykonywaniu robót górniczych w złożu lub jego części koordynuje się z pracami w nadkładzie uwzględniając jednocześnie możliwość wzajemnego oddziaływania złoża lub jego części oraz zwałowania nadkładu. Zasadą podstawową jest racjonalna gospodarka złożem, tym samym roboty górnicze projektuje się i wykonuje zapewniając możliwie największe wykorzystanie złoża, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z zachowania bezpieczeństwa powszechnego, bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony środowiska, ochrony obiektów budowlanych oraz zapobiegania szkodom. W sytuacji kiedy mamy złoża wielosurowcowe, ustawodawca przewidział możliwość eksploatacji selektywnej. Dla hydromechanicznego i termicznego urabiania nadkładu lub kopaliny oraz prowadzenia eksploatacji złoża spod lustra wody urządzeniami pływającymi konieczne jest, co było podkreślane wcześniej, wykonanie projektów technicznych tej eksploatacji. Przedmiotowy projekt techniczny eksploatacji zatwierdza KRZG. Projekt techniczny wymagany jest również dla prowadzenia ruchu zakładu górniczego na koncesji starościańskiej.

2.5.3. Organizacja ruchu zakładu górniczego, odpowiedzialność poszczególnych służb specjalistycznych zakładu górniczego, przedsiębiorcy oraz kierownika ruchu zakładu górniczego

Zgodnie z art. 112 PGG ruch zakładu górniczego prowadzi się pod kierownictwem i dozorem osób posiadających wymagane kwalifikacje. Sposób organizacji ruchu zakładu górniczego precyzuje w dalszej kolejności § 7 ust. 3 rozp. BHP, który stanowi, że KRZG może wykonywać swoje obowiązki przy pomocy podległych mu osób kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego. Osobami kierownictwa, są kierownicy działów ruchu a dozór stanowią osoby mające kwalifikacje wyższego dozoru i dozoru ruchu. Do osób dozoru ruchu w zależności od zakładu górniczego odpowiednio należą osoby wykonujące czynności mierniczego górniczego i geologa górniczego nazywane służbą mierniczą i geologiczną. Kierownik ruchu zakładu górniczego dla osób kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego sporządza zakresy czynności, szczegółowo określając obowiązki, uprawnienia i zakresy odpowiedzialności. Zakres obowiązków dla KRZG sporządza przedsiębiorca. W ruchu zakładu górniczego działa kilka służb, między innymi służba dyspozytorska, służba geologiczna, miernicza, bhp, ochrony środowiska. Obecność tych służb wynika z art. 117 pkt 2 PGG, który nakłada na przedsiębiorcę obowiązek posiadania odpowiednich służb ruchu zapewniających bezpieczeństwo pracowników i ruchu zakładu. Rodzaj, liczebność, forma i organizacja

służb zakładu górniczego wynika z charakteru i wielkości kopalni. Może być on bardzo rozbudowany lub bardzo prosty. Na rysunku 27 przedstawiono przykładowy schemat organizacyjny odkrywkowego zakładu górniczego.

Rys. 27. Przykładowy schemat organizacyjny zakładu górniczego (opracowanie: M. Ptak)

Pracę w ruchu zakładu górniczego mogą wykonywać wyłącznie osoby, które posiadają wymagane kwalifikacje lub potrzebne umiejętności do wykonywania tych prac. Ponadto mają dostateczną znajomość przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, potwierdzoną posiadaniem aktualnego zaświadczenia o odbyciu szkolenia w dziedzinie bhp oraz aktualne badania lekarskie, badania stwierdzające brak przeciwwskazań do wykonywania pracy na określonym stanowisku.

2.5.3.1. Służba dyspozytorska

Służba dyspozytorska wiąże się tylko z odkrywkowymi zakładami górniczymi wydobywającymi kopaliny stanowiące własność górnictw (węgiel brunatny). W odkrywkowych zakładach górniczych organizuje się służbę dyspozytorską ruchu zakładu górniczego, wyposażoną w odpowiednie środki techniczne, która na bieżąco kontroluje ruch tego zakładu. Służba ta ma zapewnić prawidłową pracę zakładu górniczego oraz wczesną reakcję na zaistniałe sytuacje awaryjne. Organizację i obsadę służby dyspozytorskiej ruchu zakładu górniczego ustala KRZG. Jeśli w zakładzie górniczym nie została zorganizowana służba dyspozytorska ruchu zakładu górniczego, zadania tej służby, dostosowane do potrzeb organizacji ruchu zakładu górniczego, wykonuje wy-

znaczona przez kierownika ruchu zakładu górniczego osoba kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego.

2.5.3.2. Służby ratownicze

Organizacja ratownictwa górniczego dla odkrywkowych zakładów górniczych, zgodnie z art. 122 ust. 19 drugie zdanie PGG sprowadza się aktualnie do zobowiązania przedsiębiorcy do zabezpieczenia możliwość prowadzenia akcji ratowniczej poprzez zawodowe jednostki ratownicze. Nie ma zatem dla odkrywkowych zakładów górniczych obowiązku tworzenia odrębnej służby ratowniczej. Obowiązki jej w zakresie niezwłocznego niesienia pomocy w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia osób przebywających w zakładzie górniczym, bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub bezpieczeństwa powszechnego, realizuje inny podmiot, z którym pracodawca podpisał umowę na świadczenie takiej usługi. Ponadto na terenie zakładu górniczego oraz wydzielonego jego oddziału lub jednostki terenowej w ramach realizacji zadań zmierzających do ratowania życia i zdrowia pracowników, umieszcza się w widocznym miejscu:

- informacje o adresach i numerach telefonów najbliższych jednostek straży pożarnej, policji i pogotowia ratunkowego oraz sposobach ich wezwania,
- informację o numerze alarmowym 112,
- instrukcje postępowania w przypadku pożaru.

Osobą odpowiedzialną za powyższe jest KRZG.

2.5.3.3. Służba geologiczna i miernicza

Służba geologiczna i miernicza jest jedną z najważniejszych służb działających w ruchu zakładu górniczego. Ma ona charakter zarówno opiniodawczy, jak i wykonawczy. W odkrywkowej działalności górniczej z pracy geologa i mierniczego korzysta KRZG, któremu ona bezpośrednio podlega. Zakres obowiązków, jaki spoczywa na geologach zakładu górniczego jest szeroki i zgodnie z rozp. BHP obejmuje:

- kontrolowanie robót górniczych i wiertniczych wykonywanych na potrzeby zakładu górniczego,
- kontrolowanie racjonalnego wykorzystania kopaliny,
- kontrolowanie zgodności prowadzenia robót górniczych z koncesją, projektem zagospodarowania złoża i planem ruchu zakładu górniczego, selektywnej eksploatacji i zwałowania złóż wielosuwrowcowych,
- kartowanie, profilowanie i opróbowywanie robót górniczych i wiertniczych,
- badanie budowy geologicznej górotworu, wykonywanie obserwacji i pomiarów hydrogeologicznych oraz prowadzenie ewidencji ich wyników,
- prowadzenie badań strukturalnych, mineralogicznych i petrograficznych, niezbędnych do określenia zjawisk geologicznych,
- prowadzenie aktualizacji treści geologicznej map podstawowych, przeglądowych i specjalnych,

- prowadzenie badań geologicznych wyprzedzających i rozpoznawczych,
- prowadzenie okresowych analiz gospodarki złożem,
- sporządzanie podstawowych dokumentów dotyczących prac geologicznych i górniczych,
- sporządzanie operatu ewidencyjnego zasobów złoża kopaliny,
- dokumentowanie przyczyn powstania strat w zasobach złoża,
- badanie stosunków wodnych w terenie górniczym i jego bezpośrednim sąsiedztwie,
- badanie i kontrolowanie jakości złoża oraz zmienności parametrów jakościowych w procesie wydobywania kopaliny,
- aktualizowanie i uzupełnianie dokumentacji mierniczo-geologicznej wynikami badań i pomiarów geologicznych, hydrogeologicznych i geologiczno-inżynierskich oraz wynikami badań laboratoryjnych,
- prognozowanie i analizowanie zagrożeń naturalnych.

Zakres służby mierniczej jest również obszerny i zgodnie z rozp. BHP obejmuje:

- kontrolowanie zgodności prowadzonych robót górniczych z planem ruchu zakładu górniczego i wymaganiami określonymi w koncesji,
- wykonywanie prac geodezyjnych związanych z budową, rozbudową i ruchem zakładu górniczego, w tym pomiarów zdjętego nadkładu i wydobytej kopaliny,
- wykonywanie pomiarów określających wpływ robót górniczych na powierzchnię terenu górniczego,
- wykonywanie pomiarów uzupełniających i kontrolnych,
- sporządzanie, aktualizowanie i uzupełnianie dokumentacji mierniczo-geologicznej,
- wyznaczanie w terenie punktów załamania granicy obszaru górniczego, filarów, pasów i półek ochronnych oraz kontrolowanie prowadzenia robót górniczych w ich granicach,
- prognozowanie i określanie deformacji powierzchni w granicach terenu górniczego,
- sporządzenie dokumentacji mierniczej dla prowadzenia rekultywacji, zjawisk osuwiskowych, występujących w wyrobiskach górniczych i w rejonie zwałowisk,
- kontrolowanie sposobu zagospodarowania terenów oraz opracowywanie wniosków dotyczących sposobu zagospodarowania lub przekazywania terenów zbędnych.

Zarówno geolog, jak i mierniczy przy wykonywaniu tak licznych zadań w ramach dokumentowania bieżącego postępu robót, czy też innych wskazanych przez KRZG potrzeb dokumentacyjnych i pomiarowych, jest obowiązany stosować się do zasad wynikających z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 października 2015 r. w sprawie dokumentacji mierniczo-geologicznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1941). Tym samym działania tej służby są komplementarne i w ramach sporządzanej dokumentacji mierniczo-geologicznej zakładu górniczego obejmuje dokumenty pomiarowe, oblicze-

niowe i kartograficzne, przedstawiające sytuacje w granicy terenu górniczego. Przedsiębiorca ma dowolność w organizacji swoich służb, natomiast ciąży na nim obowiązek posiadania dokumentacji mierniczo-geologicznej (art. 116 PGG) wraz z jej aktualizacją i uzupełnieniem w miarę postępu robót, którą odpowiednio może sporządzić:

- mierniczy górniczy lub geodeta,
- geolog górniczy w części w jakiej przedstawia ona sytuację geologiczną lub osoba posiadająca kwalifikacje zawodowe w zakresie sporządzania dokumentacji geologicznej złoża.

Z obowiązku posiadania dokumentacji mierniczo-geologicznej zgodnie z art. 116 ust. 1 PGG zwolnieni są przedsiębiorcy posiadający wydobywający kopaliny na podstawie koncesji starosty. W praktyce duże odkrywkowe zakłady górnicze posiadają w schemacie organizacyjnym swoje służby miernicze i geologiczne. Natomiast mniejsze zakłady odkrywkowe opierają się na usługach zewnętrznych podmiotów gospodarczych świadczących kompleksowe profesjonalne usługi w tym zakresie.

2.5.3.4. Służba bezpieczeństwa i higieny pracy (BHP)

Działanie służby bezpieczeństwa i higieny pracy w odkrywkowym zakładzie górniczym sprowadzają się do działań doradczych, informacyjnych i kontrolnych. Wynika to z mocy ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks Pracy (Dz. U. z 2018 r., poz. 917) oraz aktu wykonawczego do tej ustawy tj. z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 2 września 1997 r. w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. nr 109, poz. 704) oraz rozp. BHP. Służba bhp bezpośrednio podlega przedsiębiorcy (patrz rysunek 22). Umieszczenie takie w strukturach przedsiębiorstwa wynika z faktu bezpośredniej odpowiedzialności przedsiębiorcy za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy. Na gruncie przepisów górniczych, jak każda służba, która funkcjonuje w ruchu zakładu górniczego, musi działania swoje koordynować z KRZG. Do podstawowych zadań służby bhp związanych z ruchem zakładu górniczego, na podstawie rop. BHP należą:

- przeprowadzenie kontroli warunków pracy oraz przestrzegania przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy,
- bieżące informowanie przedsiębiorcy o stwierdzonych zagrożeniach oraz przedkładanie wniosków zmierzających do ich usunięcia,
- sporządzanie i przedstawienie przedsiębiorcy analiz stanu bhp wraz z propozycjami działań naprawczych,
- opiniowanie instrukcji,
- udział w ustaleniu okoliczności i przyczyn wypadków,
- prowadzenie rejestrów i dokumentacji dotyczących wypadków przy pracy, chorób zawodowych, warunków na stanowiskach pracy.

Wymienione zadania w części pokrywają się z katalogiem zadań i obowiązków wynikających z regulacji Kodeksu pracy, a w szczególności z rozporządzenia w spra-

wie służby bezpieczeństwa i higieny pracy. Dodatkowo z regulacji kodeksowej służby bhp mają obowiązek uczestniczenia w opracowywaniu planów modernizacji, ocenie założeń i dokumentacji dotyczącej modernizacji zakładu, nowych inwestycji, uczestniczenia w przekazywaniu do użytku nowo budowanych lub przebudowywanych obiektów budowlanych. Ponadto do zadań służb bhp należy wnioskowanie w zakresie wymagań bezpieczeństwa i higieny pracy w stosowanych i w nowo wprowadzanych procesach produkcyjnych, udział w dokonywaniu oceny ryzyka zawodowego, udział w komisjach bhp, doradztwo w zakresie organizacji i metod pracy na stanowiskach pracy na których występują czynniki niebezpieczne, szkodliwe lub warunki uciążliwe, doradztwo w zakresie doboru środków ochrony zbiorowej i indywidualnej. W zakresie szeroko pojętej współpracy i koordynacji służby bhp są zobligowane do działań z właściwymi komórkami organizacyjnymi w zakresie szkoleń, adaptacji pracowniczkiej, z laboratoriami w zakresie pomiarów stanu środowiska naturalnego w ramach monitoringu środowiskowego, z lekarzem sprawującym profilaktyczną opiekę zdrowotną nad pracownikami, ze społecznym inspektorem pracy oraz zakładowymi organizacjami związkowym w zakresie przestrzegania przepisów i zasad bhp oraz podejmowania przez przedsiębiorcę przedsięwzięć mających na celu poprawę warunków pracy. Organizacja służby bhp wynika wprost z delegacji art. 237¹¹ Kodeksu pracy i zależy od stanu zatrudnienia oraz występujących w zakładzie warunków pracy i związanych z nimi zagrożeniami zawodowymi oraz uciążliwościami pracy. Rozporządzenie w sprawie służby bhp nakłada obowiązek na pracodawców zatrudniających od 100 do 600 pracowników organizacji służby bhp – jednoosobowej lub wieloosobowej albo zatrudnienie w tej komórce pracownika służby bhp w niepełnym wymiarze czasu pracy. Dla pracodawców zatrudniających ponad 600 pracowników, pracodawca zobligowany jest do zatrudnienia co najmniej jednego pracownika służby bhp na każdych 600 pracowników. Na małych zakładach odkrywkowych, organizacja służby bhp opiera się na usłudze zlecenia dla podmiotów zawodowo trudniących się obsługą bhp. Koordynacją pracy tej służby na terenie zakładu górniczego zajmują się KRZG.

2.5.3.5. Służba ochrony przeciwpożarowej

W zakładzie górniczym organizuje się i wyposaża się w środki do zapobiegania i zwalczania pożarów służbę ochrony przeciwpożarowej, a w przypadku zakładów górniczych wydobywających kopaliny palne – w jednostkę ochrony przeciwpożarowej. Kierownik ruchu zakładu górniczego jest odpowiedzialny za ochronę przeciwpożarową zakładu górniczego i określa w regulaminie ochrony przeciwpożarowej zasady jej funkcjonowania w zakładzie górniczym. Regulamin zawiera zakazy i nakazy dotyczące przechowywania materiałów łatwopalnych, materiałów pędnych, smarów i olejów a także zasady tankowania maszyn i urządzeń z napędem spalinowym i innych robót mogących być przyczyną wystąpienia pożaru. Kierownik ruchu zakładu górniczego

w dokumencie tym określa wyposażenie zakładu górniczego w środki gaśnicze oraz zasady profilaktyki pożarowej.

2.5.3.6. Pomoc przedlekarska

Niezależnie od wymagań określonych w ogólnych przepisach bezpieczeństwa i higieny pracy, osoby kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego oraz wyznaczonych pracowników, szkoli się w udzielaniu pierwszej pomocy. Na każdej zmianie powinien być co najmniej jeden przeszkolony pracownik. Zakład górniczy oraz jego wydzielone oddziały wyposaża się w nosze oraz apteczkę z niezbędnymi środkami medycznymi. Kierownik ruchu zakładu górniczego ustala liczbę i lokalizację punktów pierwszej pomocy oraz miejsca rozmieszczenia instrukcji udzielania pierwszej pomocy, noszy i apteczek.

Fotografia 13 przedstawia panoramę zakładu górniczego Jaro, eksploatującego iły.

Fot. 13. Zakład górniczy Jaro, kopalnia iłów, woj. dolnośląskie
(fot. z zasobów OUG)

2.5.3.7. Zabezpieczenie terenu zakładu górniczego

Jednym z zadań KRZG jest zabezpieczenie terenu zakładu górniczego. Jeżeli teren zakładu górniczego nie jest ogrodzony, oznakowuje się go tablicami, na których umieszcza się nazwę zakładu górniczego oraz napis zakazujący wstępu osobom nieupoważnionym. Miejsca niebezpieczne, zlokalizowane na terenie zakładu górniczego i nieznajdujące się pod stałym nadzorem, zabezpiecza się w sposób ustalony przez KRZG. Natomiast miejsca o szczególnym zagrożeniu dla życia i zdrowia zabezpiecza się i oznakowuje znakami bezpieczeństwa. Kierownik ruchu zakładu górniczego

ustala liczbę i umiejscowienie tablic informacyjnych oraz znaków bezpieczeństwa, w zależności od wielkości terenu, na którym są stosowane, oraz rodzajów i poziomu występujących zagrożeń. Przepis dotyczący ustalania przez KRZG ilości tablic i znaków jest przepisem doprecyzowanym w ostatnim rozp. BHP, gdyż wcześniejsze rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 17 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny podstawowe (Dz.U. z 2002 r. Nr 96, poz. 858) oraz rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny pospolite (Dz.U. z 2002 r. Nr 109, poz. 962) nie nakładały takiego obowiązku. Dla ruchu zakładu górniczego i jego skutków oznakowanie i zabezpieczenie terenu jest ważnym elementem na płaszczyźnie odpowiedzialności prawnej, w szczególności przy prowadzeniu robót z użyciem materiałów wybuchowych.

2.5.3.8. Obiekty budowlane

W ruchu odkrywkowych zakładów górniczych do projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych zakładu górniczego stosuje się przepisy Prawa budowlanego. Obiektem budowlanym zakładu górniczego w brzmieniu ustawy art. 6 pkt 4 PGG jest: *„znajdujący się poza podziemnym wyrobiskiem górniczym obiekt zakładu górniczego będący obiektem budowlanym w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 oraz z 2014 r. poz. 40), służący bezpośrednio do wykonywania działalności regulowanej ustawą w zakresie:*

a) wydobywania kopaliny ze złóż, a w podziemnych zakładach górniczych wydobywających węgiel kamienny wraz z pozostającym w związku technologicznym z wydobyciem kopaliny przygotowaniem wydobytej kopaliny do sprzedaży, (...)”.

Jednocześnie poprzez art. 168 ust. 2 PGG ustawodawca włączył pod względem kontroli i nadzoru, wszystkie obiekty budowlane będące na terenie zakładu górniczego. Aktualnie możemy stwierdzić, że mamy obiekty budowlane ruchu zakładu górniczego, czyli te związane z jego ruchem oraz wszystkie inne obiekty budowlane, które nie są związane bezpośrednio z ruchem zakładu górniczego, względem których organy nadzoru górniczego w odniesieniu do projektowania i wykonywania robót budowlanych oraz utrzymania obiektów budowlanych, wykonuje zadania z zakresu administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego. W § 57 rozp. BHP określa się jeszcze podstawowe obiekty budowlane zakładu górniczego, do których należą: główne rozdzielnie elektryczne wysokiego i średniego napięcia; centrale telefoniczne i dyspozytorskie wraz z systemami łączności i alarmowania oraz główne urządzenia i układy odwadniania. Pozwolenie na oddanie do ruchu podstawowych obiektów i urządzeń zakładu górniczego wydaje się na wniosek KRZG w oparciu o przedłożoną

dokumentację techniczną oraz protokół odbioru technicznego sporządzony przez komisję powoływaną przez KRZG. W protokole odbioru technicznego zamieszcza się stwierdzenie, że obiekt lub urządzenie przewidziane do oddania do ruchu w zakładzie górniczym jest wykonany zgodnie z dokumentacją techniczną. W projekcie budowlanym uwzględnia się planowane zmiany usytuowania obiektów budowlanych zakładu górniczego lub ich części. W przypadkach uzasadnionych względami technologicznymi zmiana usytuowania istniejących obiektów budowlanych zakładu górniczego lub ich części, takich jak między innymi: rurociągi technologiczne, sieci i rozdzielnie elektroenergetyczne, stałe drogi technologiczne, obiekty warsztatowe i magazynowe, stacje paliw, fundamenty i konstrukcje wsporcze pod maszyny i urządzenia technologiczne, inne obiekty budowlane związane z prowadzeniem ruchu zlokalizowane w granicy zakładu górniczego, jest dokonywana na podstawie dokumentacji zatwierdzonej przez KRZG. W odniesieniu do obiektów budowlanych zakładu górniczego usytuowanych w wyrobisku górniczym, w miejsce map zasadniczych do wniosku o pozwolenie na budowę dołącza się mapę wyrobiska górniczego z naniesionym uzbrojeniem terenu. W okresie użytkowania obiektu budowlanego zakładu górniczego należy zapewnić:

- utrzymanie stanu technicznego obiektu na poziomie zapewniającym bezpieczeństwo ludzi i mienia,
- utrzymanie wymaganego stanu estetycznego obiektu,
- użytkowanie obiektu zgodnie z jego przeznaczeniem.

Realizując zasadę racjonalnej gospodarki złożem, w granicach zasobów bilansowych złoża nie dopuszcza się lokalizowania przez przedsiębiorcę obiektów budowlanych w sposób powodujący pogorszenie warunków późniejszej eksploatacji złoża. Jednakże ustawodawca warunkuje to postępowanie fakultatywnie, gdyż w przypadkach uzasadnionych warunkami terenowymi i techniczno-ekonomicznymi dopuszcza lokowanie tymczasowych obiektów budowlanych w granicach zasobów bilansowych złoża. W takich przypadkach KRZG określa termin likwidacji lub przeniesienia obiektu. Nadzór górniczy w granicy kompetencji, jako organ nadzoru budowlanego, dokonuje kontroli przedsiębiorcy w zakresie wykonania obowiązku kontroli okresowej obiektów budowlanych zakładu górniczego uwzględniających:

- ocenę stanu technicznego poszczególnych elementów obiektu,
- określenie stopnia zużycia lub uszkodzenia poszczególnych elementów obiektu,
- ustalenie zakresu robót remontowych i naprawczych oraz w oparciu o kryteria bezpieczeństwa konstrukcji i bezpieczeństwa użytkowania obiektu określenie stopnia pilności ich wykonania.

Fotografia 14 przedstawia obiekty budowlane – układ odpylania w zakładzie górniczym Wieśnica.

Fot. 14. Układ odpylania Berger Surowce Sp. z o.o. – Zakład Górniczy Wieńnica, woj. dolnośląskie
(fot. T. Wojtaszek)

2.5.3.9. Zwałowiska i składowiska

Eksploatacja złoża wiąże się nierozdzielnie z usuwaniem mas nadkładowych. Konieczne jest więc racjonalne zagospodarowanie danych mas ziemnych i skalnych. Zwałowisko lub składowisko można lokalizować w części wyrobiska górniczego, z której całkowicie wyeksploatowano kopalinę lub poza granicą zasobów bilansowych, w miejscu niepowodującym pogorszenia warunków późniejszej eksploatacji zasobów złóż. Zgodnie z rozp. BHP, w przypadkach uzasadnionych warunkami terenowymi i techniczno-ekonomicznymi dopuszcza się lokalizowanie tymczasowych zwałowisk lub składowisk w granicach zasobów bilansowych złoża. Teren przeznaczony pod zwałowiska lub składowiska:

- odwadnia się i zabezpiecza się przed dopływem wody, z wyjątkiem wyrobisk stanowiących zbiorniki wodne,
- bada się pod względem wytrzymałości i stateczności podłoża (o potrzebie przeprowadzenia badań decyduje kierownik ruchu zakładu).

Zagadnienie kształtowania zwałowisk, w zależności od skali przedsięwzięcia może być traktowane bardzo marginalnie, poprzez ograniczenie się wyłącznie do odwadniania i zabezpieczania przed dopływem wody. Nie ma bowiem bezwzględnego obowiązku sporządzenia i zatwierdzenia dokumentacji zwałowania. Proces zwałowania i składowania, jak i wiele innych elementów ruchu zakładu górniczego jest pozostawiony ocenie KRZG. W przypadku kiedy KRZG stwierdzi taką potrzebę, zatwierdza

dokumentację techniczną zwałowania i składowania, która obejmuje: technologię wykonywania zwałowania albo składowania, określenie kątów generalnych zboczy, określenie bezpiecznych odległości, w tym od krawędzi wyrobisk górniczych, krawędzi frontów eksploatacyjnych dla zwałowania w wyrobisku górniczym, od cieków i zbiorników wód, dróg, obiektów budowlanych, linii kolejowych i innych urządzeń, określenie wysokości pięter i ich ilości, określenie maszyn i urządzeń stosowanych do zwałowania i składowania. Zasadą generalną jest, że zwałowiska i składowiska kształtuje się, użytkuje oraz utrzymuje w sposób niepowodujący zagrożenia dla pracowników i osób postronnych oraz zapobiegający zanieczyszczeniu gleby, wód powierzchniowych i podziemnych. Budowę zwałowisk prowadzi się tak, aby masy nadkładowe najbardziej przydatne do rekultywacji były zwałowane jako wierzchowina. W wielkopowierzchniowych odkrywkowych zakładach górniczych proces kształtowania zwałowisk jest jednym z najważniejszych elementów prowadzenia ruchu zakładu górniczego. Ujawniające się problemy związane z bezpiecznym kształtowaniem tych niepowtarzalnych pod względem skali i rodzaju obiektów są dla kadry inżynierskiej prawdziwymi wyzwaniami. Od możliwości kształtowania zwałowiska w wielu przypadkach będzie zależała bieżąca eksploatacja, szczególnie w sytuacji, kiedy nie ma powierzchni wolnych dla formowania zwałowisk zewnętrznego. Największe tego typu obiekty w Polsce to zrekultywowane zwałowisko zewnętrzne KWB Bełchatów, obecnie góra Kamieńsk oraz przedstawione na fotografii 15 zwałowisko zewnętrzne KWB Turów.

Fot. 15. Zrekultywowane zwałowisko zewnętrzne KWB Turów, woj. dolnośląskie
(fot. z zasobów OUG)

2.5.3.10. Transport i komunikacja

Kolejnym procesem technologicznym, który towarzyszy odkrywkowej eksploatacji górniczej jest organizacja transportu i komunikacji. Drogi komunikacyjne oraz dojścia do miejsc i stanowisk pracy w zakładzie górniczym muszą być oznakowane i utrzymywane w stanie umożliwiającym bezpieczne poruszanie się po nich. Budowę dróg stałych wewnętrznych zakładu górniczego wykonuje się zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentacji zatwierdzonej przez KRZG. Drogi przeznaczone dla ruchu kołowego w zakładzie górniczym:

- dostosowuje się do gabarytów i ciężaru pojazdów technologicznych używanych w ruchu zakładu górniczego oraz do natężenia ruchu,
- oznakowuje się odpowiednio,
- dzieli się na drogi stałe i tymczasowe, z określeniem wymagań dotyczących nawierzchni oraz wyodrębnieniem dróg dla pojazdów gaśnicowych.

Zasady używania i utrzymywania pojazdów oraz dróg wewnętrznych zakładu górniczego określa regulamin ruchu, zatwierdzony przez KRZG, uwzględniający odrębne przepisy w tym zakresie. Regulamin ten określa w szczególności:

- pojazdy, w kabinach których podczas załadunku nie mogą przebywać ludzie,
- zasady przewozu osób pojazdami.

Dla zakładów górniczych prowadzących eksploatację spod lustra wody transport osób do miejsc i stanowisk pracy może odbywać się przy użyciu sprzętu pływającego pod warunkiem zapewnienia bezpieczeństwa tych osób. W przypadku gdy transport osób odbywa się wyłącznie przy użyciu takiego sprzętu, zapewnia się stały dostęp do rezerwowego sprzętu pływającego. Urządzenia pływające oraz dojścia do stanowisk pracy na urządzeniach pływających wyposaża się obustronnie na całej długości w pomosty wyposażone w balustrady z poręczami ochronnymi umieszczonymi na wysokości 1,1 m. Na każdej zmianie roboczej, przed rozpoczęciem pracy, kontroluje się stan zanurzenia pontonów urządzenia pływającego. Wyniki kontroli wpisuje się do książki kontroli.

Transport linowy pionowy, pochyły i poziomy, w tym pionowy za pomocą wiszących kolejek linowych, prowadzi się zgodnie z regulaminem ruchu, zatwierdzonym przez KRZG. (§ 96 rozp. BHP) „*Transport linowy prowadzi się w sposób określony w projekcie technicznym i regulaminie ruchu, zatwierdzonym przez kierownika ruchu zakładu górniczego*”. Zgodnie z zasadami bhp, na początku każdej zmiany roboczej dokonuje się przeglądu stanu przydatności lin oraz mechanizmów transportu linowego. Liny nośne i ciągnące poddaje się badaniom okresowym, co najmniej raz w roku, zgodnie z instrukcją opracowaną na podstawie dokumentacji techniczno-ruchowej i zatwierdzoną przez KRZG.

2.5.3.11. Prace szczególnie niebezpieczne

Rodzaje prac, które są szczególnie niebezpieczne, określa KRZG. Prace te wykonują pracownicy pod bezpośrednim nadzorem osoby dozoru ruchu zakładu górniczego, a poprzedza się je: sprawdzeniem stanu bezpieczeństwa miejsca pracy i urządzeń przez osobę dozoru ruchu zakładu górniczego, instruktażem pracowników o sposobach prawidłowego wykonywania prac oraz mogących wystąpić zagrożeniach i sposobach ograniczenia związanego z nimi ryzyka, doбором odpowiednich środków ochrony. Podczas wykonywania ww. prac przebywanie osób niebiorących udziału w tych pracach oraz wykonywanie innych prac w pobliżu tego miejsca jest niedozwolone.

Jeśli dokument bezpieczeństwa tego wymaga, KRZG udziela zezwoleń na wykonywanie prac niebezpiecznych, jak i zwykłych czynności, które współwystępują z inny-

mi, mogą powodować poważne zagrożenie. Za zgodą kierownika ruchu zakładu górniczego dopuszcza się wydawanie takich zezwoleń przez osoby kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego. Zezwolenie wydaje się przed rozpoczęciem wykonywania pracy i określa się w nim warunki, które muszą zostać spełnione, oraz środki ostrożności podejmowane przed, w trakcie i po zakończeniu wykonywania pracy.

2.5.3.12. Ochrona środowiska

Szczegółowe uwarunkowania środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej w Polsce będą przedmiotem analizy przedstawionej w rozdziałach 4 i 5 niniejszej książki. Zgodnie z rozp. BHP, KRZG podejmuje działania mające na celu zmniejszenie negatywnego wpływu ruchu zakładu górniczego na środowisko. Ustawodawca w dalszej części szczegółowych wymagań prowadzenia ruchu odkrywkowego zakładu górniczego odsyła do przepisów dotyczących ochrony środowiska. Jako regułę ogólną, należy przyjąć zasadę odesłania do przepisów ramowych w zakresie ochrony poszczególnych komponentów środowiska. I tak w zakresie do:

- wód z odwodnienia zakładów górniczych jest odesłanie do przepisów ustawy z dnia 10 lipca 2018 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2018 r. poz. 2268),
- sposobu postępowania z odpadami wydobywczymi jest odesłanie do przepisów ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1849),
- wykonywania w zakładzie górniczym pomiarów emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego i emisji hałasu do środowiska jest odesłanie do przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. t.j. z 2018 r. poz. 799),
- prowadzenia rekultywacji gruntów w granicach zakładu górniczego są odrębne uregulowania w rozp. BHP jak ten proces w zakładzie górniczym ma przebiegać oraz jest odesłanie do przepisów ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. t.j. z 2017 r., poz. 1161),
- wypełniania wyrobisk górniczych i innych terenów w granicach zakładu górniczego z wykorzystaniem rodzajów odpadów określonych w przepisach wydanych na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. t.j. z 2018 r., poz. 992).

2.5.3.13. Rola i zadania kierownika ruchu zakładu górniczego

Przedstawiając zagadnienia związane z organizacją i prowadzeniem ruchu zakładu górniczego wielokrotnie adresatem obowiązków i uprawnień był kierownik ruchu zakładu górniczego – KRZG. Jego szczególna rola i zakres zadań, jaki ma do realizacji w ramach prowadzenia ruchu zakładu górniczego wyłania się na podstawie przepisów górniczych. Tabela 14 jest próbą najbardziej pełnego przedstawienia istoty instytucji, jaką jest KRZG w odkrywkowych zakładach górniczych, w oparciu o obowiązujące przepisy (Kasztelwicz, Ptak 2013).

Tabela 14. Rola i zadania KRZG w ruchu odkrywkowego zakładu górniczego

Lp.	Rola i zadania kierownika ruchu zakładu górniczego	Podstawa prawna
1	2	3
1	Prowadzenie ruchu zakładu górniczego W szczególności z rozp. BHP: – ustala zakres działania poszczególnych działów ruchu oraz służb specjalistycznych zakładu górniczego; – dokonuje właściwego oraz zgodnego z przeznaczeniem doboru maszyn, urządzeń, materiałów, wyrobów z tworzyw sztucznych oraz środków strzałowych i sprzętu strzałowego, – ustala zasady zabezpieczenia zakładu górniczego na zmianach, na których ruch nie jest prowadzony, w dni wolne od pracy oraz w przypadku czasowego wstrzymania eksploatacji, – zapewnia odpowiedni nadzór lub środki łączności, jeżeli stanowiska pracy są zajmowane przez odosobnionych pracowników – koordynuje prac wykonywanych przez poszczególne działy ruchu zakładu górniczego i służby specjalistyczne oraz pracowników zatrudnionych w podmiotach wykonujących czynności powierzone w ruchu zakładu górniczego	112 ust. 1 PGG, § 7 rozp. BHP
2	Ustalenie dla każdego miejsca wykonywania robót strzałowych w formie pisemnej bezpiecznego sposobu ich wykonywania	115 ust. 8 PGG
3	Dokonanie zaliczeń, do kategorii, klas, stopni zagrożeń naturalnych oparciu o dokumentację niezwłocznie po stwierdzeniu okoliczności określonych w tych przepisach	118 ust. 2 PGG
4	Zapoznanie pracownika z obowiązującym dokumentem bezpieczeństwa	§ 6 rozp. BHP/ bez ZG na koncesji starosty
5	Ustalenie organizacji i obsady służby dyspozytorskiej ruchu zakładu górniczego	§ 8 ust. 3 rozp. BHP/ tylko koncesje ministerialne
6	Zatwierdzenie zakresów czynności dla podległych mu osób kierownictwa i dozoru ruchu zakładu górniczego.	§ 9 ust. 2 pkt. 2 rozp. BHP
7	Opracowanie i zatwierdzenie po konsultacji zrozumiącej dla pracowników instrukcji bezpiecznego wykonywania pracy dla stanowiska lub miejsca pracy w ruchu zakładu górniczego	§ 10 ust. 1 i 3 rozp. BHP
8	Ustalenie sposobu zabezpieczenia miejsc niebezpiecznych, na terenie zakładu górniczego i bez stałego nadzoru wraz z określeniem ilości	§ 13 rozp. BHP
9	Ustalenie sposobów dokumentowania wykonanych prac oraz potwierdzania opuszczenia przez pracowników stanowisk pracy	§ 16 ust. 5 rozp. BHP/ bez ZG na koncesji starosty
10	Określenie prac szczególnie niebezpiecznych	§ 18 ust. 1 rozp. BHP

1	2	3
11	Ustala liczbę i lokalizację punktów pierwszej pomocy oraz miejsca rozmieszczenia instrukcji udzielania pierwszej pomocy, noszy i apteczek	§ 21 ust. 3 rozp. BHP
12	Zawiadamia organ nadzoru górniczego o każdym wypadku śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym, zgonie naturalnym oraz niebezpiecznych zdarzeniach związanych z ruchem zakładu górniczego, stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa powszechnego oraz innym wypadku	Art 119 ust. 4, 5, 6 PGG; § 22 ust. 1 i 5 rozp. BHP
13	Określenie prowadzenia wyprzedzenia (terminu i zakresu) dla robót przygotowawczych na przedpolu wyrobiska górniczego i zwałowiska	§ 23 rozp. BHP
14	Ustalenie zakresu i terminu oraz sposobu kontroli wyrobisk górniczych i zwałowisk	§ 29 rozp. BHP
15	Zatwierdzenie projektu technicznego eksploatacji dla działalności prowadzonej na koncesji starosty	§ 34 rozp. BHP
16	Zatwierdzenie projektów technicznej eksploatacji dla hydromechanicznego i termicznego urabiania nadkładu lub kopaliny i dla eksploatacji spod lustra wody urządzeniami pływającymi	§ 35 rozp. BHP
17	Określenie zasad funkcjonowania ochrony przeciwpożarowej w zakładzie górniczym w regulaminie	§ 40 ust 2 i 3 rozp. BHP/ bez ZG na koncesji starosty
18	W przypadku wystąpienia pożarów endogenicznych kierownik ruchu zakładu górniczego określa wielkość pola pożarowego oraz sposoby zabezpieczenia i likwidacji tych pożarów	§ 42 rozp. BHP
19	Przygotowanie zakładu górniczego do ruchu w okresie zimowym i opracowanie harmonogramu do 15 października	§ 46 rozp. BHP/ bez ZG na koncesji starosty
20	Ocena zagrożenia występujące w zakładzie górniczym na podstawie opinii powołanych przez siebie zespołów	§ 48 rozp. BHP
21	Odpowiada za utrzymanie zgodności warunków środowiska pracy z wymaganiami określonymi w przepisach prawa pracy	§ 48 rozp. BHP
22	Określa zagrożone rejony, strefy lub stanowiska pracy	§ 48 rozp. BHP
23	Określa warunki stateczności oraz parametry skarp i zboczy na podstawie opinii służby geologicznej	§ 49 rozp. BHP
24	Opracowuje harmonogram przeglądów, konserwacji, a w razie potrzeby badań sprzętu mechanicznego i elektrycznego oraz urządzeń	§ 56 ust. 4 rozp. BHP
25	Powołuje komisje odbiorowe i wnioskuje o oddanie do ruchu dla podstawowych obiektów budowanych zakładu górniczego	§ 57 rozp. BHP
26	Ustala dla każdej maszyny szerokość pasa bezpieczeństwa od górnej lub dolnej krawędzi poszczególnych skarp	§ 65 rozp. BHP
27	Budowę dróg stałych wewnętrznych zakładu górniczego wykonuje się zgodnie z wymaganiami określonymi w dokumentacji zatwierdzonej przez kierownika ruchu zakładu górniczego.	§ 116 rozp. BHP

1	2	3
28	Zatwierdza regulamin ruchu określający zasady używania i utrzymywania pojazdów oraz dróg wewnętrznych	§ 117 rozp. BHP
29	Zatwierdzenie dokumentacja techniczna określającej sposób odwadniania wyrobisk odkrywkowych	§ 130 rozp. BHP
30	Zatwierdzenie dokumentacji technicznej kształtowania zwałowisk lub składowisk	§ 143 rozp. BHP/ bez ZG na koncesji starosty
31	Ustala zakres zadań dla pracowników służby geologicznej i mierniczej	§ 151 ust 2 rozp. BHP
32	Podjmuje działania mające na celu zmniejszenie negatywnego wpływu ruchu zakładu górniczego na środowisko.	§ 157 rozp. BHP
33	Zatwierdzenie dokumentacji technicznej rekultywacji gruntów w granicy zakładu górniczego	§ 162 rozp. BHP

2.5.3.14. Obowiązki przedsiębiorcy

Analogenicznie do przedstawionych zadań KRZG, w tabeli 15 ujęto najważniejsze obowiązki przedsiębiorcy odkrywkowego zakładu górniczego, jakie wynikają z ustawy PGG i rozp. BHP. Uzupełnienia wymaga odniesienie się do robót strzałowych, które aktualnie znalazły uregulowanie w samej ustawie PGG, częściowo w rozp. BHP a częściowo w rozporządzeniach:

- z dnia 9 listopada 2016 r. Ministra Energii w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących przechowywania i używania środków strzałowych i sprzętu strzałowego w ruchu zakładu górniczego (Dz. U. z 2017 r., poz. 321),
- z dnia 28 czerwca 2002 r. Ministra Gospodarki w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny pospolite (Dz. U. z 2002 Nr 109, poz. 962),
- z dnia 17 czerwca 2002 r. Ministra Gospodarki w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny podstawowe (Dz. U. z 2002 r., Nr 96, poz. 858).

Dodatkowo należy zauważyć, że ustawa PGG przewiduje taką samą odpowiedzialność jak dla przedsiębiorcy również dla podmiotów, które uzyskały inne niż koncesja decyzje stanowiące podstawę wykonywania działalności regulowanej ustawą (art. 1 ust. 3 PGG) oraz stosowanie w sposób odpowiedni przepisów rozdziału III PGG (ruch zakładu górniczego) przez podmioty wykonujące czynności powierzone w ruchu zakładu górniczego (Kasztelewicz, Ptak 2013).

Tabela 15. Obowiązki przedsiębiorcy prowadzącego odkrywkowy zakład górniczy

Lp.	Obowiązki przedsiębiorcy	Podstawa prawna
1	2	3
1	Prowadzenie, ewidencjonowanie oraz przechowywanie operatów ewidencyjnych zasobów złóż kopalin	Art. 101 ust. 1 i 11 PGG
2	Sporządzanie planu ruchu	Art. 108 PGG
3	Przy odstąpieniu od zatwierdzonego planu ruchu obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa pracowników i zakładu oraz obowiązek niezwłocznego poinformowania właściwego organu nadzoru górniczego	Art. 111 PGG
4	Organizacja i prowadzenie szkoleń lub zlecenie jednostkom prowadzącym działalność szkoleniową	Art. 112 ust. 3 PGG
5	Powiadamianie organu nadzoru górniczego, najpóźniej na 7 dni przed zamierzonym terminem rozpoczęcia robót strzałowych, o powierzeniu wykonywania tych robót podmiotowi wykonującemu w zakresie swojej działalności zawodowej czynności powierzone w ruchu zakładu górniczego	Art. 115 ust. 6 PGG
6	Przy robotach strzałowych obowiązek przestrzegania wymagań dotyczących bezpiecznego przechowywania środków strzałowych i sprzętu strzałowego oraz prowadzenia prac przy użyciu tych środków i sprzętu	Art. 115 ust.7 pkt. 1 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
7	Przy robotach strzałowych zapewnić nadzór nad osobami, którym powierzyli wykonywanie czynności związanych z dostępem do środków strzałowych i sprzętu strzałowego	Art. 115 ust.7 pkt. 2 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
8	Przy robotach strzałowych zapewnić ewidencjonowanie znajdujących się w zakładzie górniczym oraz wykorzystanych tam środków strzałowych	Art. 115 ust.7 pkt. 3 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
9	Przy robotach strzałowych przechowywać dokumentację ośrodków strzałowych, przez co najmniej 10 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym wykorzystano środki strzałowe, oraz udostępnić ją na żądanie właściwego organu nadzoru górniczego	Art. 115 ust.7 pkt. 4 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
10	Przy robotach strzałowych zapewnić prowadzenie wykazu używanych środków strzałowych i sprzętu strzałowego, określającego warunki ich używania	Art. 115 ust.7 pkt. 5 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
11	Przy robotach strzałowych zapewnić prowadzenie rejestru jednoznacznych oznaczeń	Art. 115 ust. 7 pkt. 6 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
12	Posiadać dokumentację mierniczo-geologiczną, aktualizowaną, uzupełnianą	Art. 116 ust.1 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
13	Rozpoznawać zagrożenia związane z ruchem zakładu górniczego i podejmować środki zmierzające do zapobiegania i usuwania tych zagrożeń;	Art. 117 pkt.1 PGG
14	Posiadać odpowiednie środki materialne i techniczne oraz służby ruchu zapewniające bezpieczeństwo pracowników i ruchu zakładu górniczego	Art. 117 pkt.2 PGG

1	2	3
15	Prowadzić ewidencję osób przebywających w zakładzie górnictwym, przez wskazanie imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego	Art. 117 pkt.3 PGG
16	Oceniać i dokumentować ryzyko zawodowe oraz stosować niezbędne rozwiązania zmniejszające to ryzyko, w tym przez sporządzenie dokumentu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia	Art. 117 pkt.4 PGG
17	Posiadać i odpowiednio przechowywać dokumentację prowadzenia ruchu zakładu górnictwego;	Art. 117 pkt.5 PGG
18	W przypadku spostrzeżenia zagrożenia na żądanie kierownika ruchu tego zakładu, każdy przedsiębiorca jest obowiązany udzielić mu niezbędnej pomocy	Art 119 ust. 2 PGG
19	Utworzenia funduszu likwidacji zakładu górnictwego oraz gromadzenia na nim środków	Art 125 ust. 1 i 2 PGG/ bez ZG na koncesji starosty
20	Przedstawienia na żądanie właściwego organu koncesyjnego lub właściwego organu nadzoru górnictwego aktualnego wyciągu z rachunku bankowego, na którym gromadzi środki funduszu likwidacji zg, oraz informacje o sposobie ich wykorzystania	Art 128 ust. 10 PGG / bez ZG na koncesji starosty
21	Niezwłocznie po zakończeniu likwidacji zakładu górnictwego przedsiębiorca przekazuje Prezesowi Wyższego Urzędu Górnictwego dokumentację mierniczo-geologiczną, w sposób i w trybie ustalonym w art. 116 ust. 7 PGG	Art 129 PGG
22	Przedsiębiorca, który uzyskał koncesję na wydobywanie kopaliny ze złoża, (...), wnosi opłatę eksploatacyjną ustaloną jako iloczyn jej stawki oraz ilości kopaliny wydobytej ze złoża bilansowego i pozabilansowego, w okresie rozliczeniowym.	Art 133 ust. 1 PGG
23	Opowiada za szkody w wyniku ruchu zakładu górnictwego	Art. 146 ust. 1 PGG
24	Sporządza, uzupełnia i aktualizuje dokumentację dotyczącą prowadzenia ruchu zakładu górnictwego, oceny ryzyka zawodowego i stosowania rozwiązań zmniejszających to ryzyko oraz przeprowadza bieżące analizy i badania niezbędne dla bezpiecznego prowadzenia tego ruchu	§ 4 rozp. BHP
25	Regularnie dokonuje przeglądu działań podjętych w celu zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników	§ 5 rozp. BHP
26	Przed rozpoczęciem prac przedsiębiorca sporządza dla zakładu górnictwego dokument bezpieczeństwa i ochrony zdrowia pracowników, zwany dalej „dokumentem bezpieczeństwa”	§ 6 rozp. BHP
27	Dla KRZG sporządza zakresy czynności, szczegółowo określając obowiązki, uprawnienia i zakres odpowiedzialności.	§ 9 pkt. 1 rozp. BHP

2.5.4. Dokumentacja ruchowa

Na etapie prowadzenia ruchu zakładu górnictwego KRZG, ale również przedsiębiorca jest zobowiązany do prowadzenia, wykonania, aktualizowania i zatwierdzania różnego rodzaju dokumentacji. Katalog dokumentacji ruchu zakładu górnictwego jaki wylania się z regulacji przepisów rozp. BHP, nie jest katalogiem zamkniętym. Pewne

dokumenty projektowe są wymagane obligatoryjnie a niektóre nie, w zależności od rodzaju zakładu górniczego, jego skali i zasięgu. Dokumentacja ruchowa jest skorelowana z dokumentacją jaka powstała na etapie planowania projektu górniczego, w tym na etapie postępowania koncesyjnego. Z informacji tych w szczególności z dokumentacji geologicznej, hydrogeologicznej, PZZ-tu, na bieżąco korzysta KRZG, który odpowiada za wszystkie techniczne i technologiczne procesy prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej. Próbuąc ustalić najbardziej pełny katalog takiej dokumentacji ruchowej na podstawie wymagań ustawy PGG, rozp. BHP oraz innych aktów wykonawczych należy wymienić takie dokumenty jak: plan ruchu opisany wcześniej w punkcie 2.4, dokument bezpieczeństwa (jego treść określa załącznik nr 1 do rozp. BHP), dokumentację techniczno-ruchową (rozumianą także jako instrukcje wymienione w przepisach określających zasadnicze wymagania dla wyrobów podlegających ocenie zgodności, instrukcje bezpiecznego wykonywania pracy na stanowisku lub miejscu pracy w ruchu zakładu górniczego), ocenę ryzyka zawodowego, dokumentację wykonania pracy i opuszczenia stanowiska pracy w formie określonej przez KRZG, zezwolenia wynikające z nałożonego obowiązku w dokumencie bezpieczeństwa na wykonywanie prac niebezpiecznych i czynności mogących wywoływać poważne zagrożenia, projekt techniczny eksploatacji złoża dla kopalin wydobywanych na koncesji starosty, projekt techniczny eksploatacji dla hydromechanicznego i termicznego urabiania nadkładu lub kopaliny, projekt techniczny eksploatacji spod lustra wody urządzeniami pływającymi, regulamin ochrony przeciwpożarowej, dokumentację techniczno-ruchową maszyn i urządzeń wraz z instrukcjami opracowanymi na jej podstawie, dokumentację na oddanie do ruchu podstawowych obiektów i urządzeń zakładu górniczego wraz z dokumentacją techniczną i protokołami odbioru technicznego, regulamin transportu szynowego, dokumentacja budowy dróg stałych wewnętrznych zakładu górniczego, regulamin ruchu dla używania i utrzymywania pojazdów i dróg wewnętrznych zakładu górniczego, regulamin transportu linowego, dokumentacja techniczna odwadniania wyrobisk odkrywkowych, dokumentacja techniczna kształtowania zwałowisk lub składowisk, dokumentację mierniczo-geologiczną w zakresie wymaganym § 153 (zakres obsługi geologicznej i górniczej) i § 155 (zakres obsługi mierniczej) rozp. BHP, w tym książki uwag oraz książki ewidencji dokumentacji mierniczo-geologicznej, dokumentację rekultywacji. Przedstawiając uwarunkowania prawne prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej należy odnieść się do dokumentacji ruchowej, jednakże opis szczegółowy poszczególnych dokumentów, nie może przysłonić celu jakim jest przedstawienie w sposób kompleksowy uwarunkowań prawnych prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej. Dlatego, z wymienionych dokumentów ruchowych bliżej przedstawiono dokument bezpieczeństwa, projekt eksploatacji spod lustra wody, projekt eksploatacji termicznego urabiania, książkę uwag.

Poniżej MODUŁ 6 MINE-LIFE LINE przedstawiający podstawowe zagadnienia w zakresie planu ruchu i dokumentacji ruchowej zakładu górniczego.

MODUŁ 6 MINE-LIFE LINE

Dokumentacja ruchowa:				
Plan ruchu/ dodatki	Projekt eksploatacji	Dokument bezpieczeństwa	Projekt rekułtywacji	Zarządzenia KRZG, regulaminy

2.5.4.1. Dokument bezpieczeństwa

Dokument bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, nazywany w skrócie dokumentem bezpieczeństwa w odkrywkowych zakładach górniczych, stanowi zbiór wewnętrznych instrukcji, dokumentów, innych regulacji, które umożliwiają ocenę i dokumentowanie ryzyka zawodowego oraz stosowania niezbędnych środków profilaktycznych zmniejszających to ryzyko. Dokument ten sporządza przedsiębiorca dla każdego zakładu górniczego. Zawartość dokumentu bezpieczeństwa określa załącznik nr 1 do rozp. BHP. Sam dokument bezpieczeństwa powinien być dostępny i każdorazowo analizowany w przypadku rozbudowy bądź przebudowy miejsca lub stanowiska pracy, powodującej zmianę warunków pracy. Tym samym jest to wyjątkowy dokument, który „żyje” i podlega ciągłym zmianom. O ile za stworzenie dokumentu bezpieczeństwa odpowiada przedsiębiorca, to za zapoznanie z jego treścią odpowiada KRZG. Każdy pracownik jest zobowiązany do pisemnego potwierdzenia zapoznania się z tym dokumentem lub jego częścią, w szczególności z oceną ryzyka zawodowego oraz stosowania niezbędnych rozwiązań zmniejszających to ryzyko. W zakładzie górniczym wydobywającym kopaliny na podstawie koncesji udzielonej przez starostę dokument bezpieczeństwa stanowią instrukcje lub inne dokumenty, opracowane przez przedsiębiorcę w zakresie odpowiednim do wielkości i zakresu działania zakładu górniczego. Dokument bezpieczeństwa zawiera treści, które zawiera plan ruchu takie jak schemat organizacyjny czy opis zagrożeń występujących w zakładzie górniczym, jak również informacje inne w szczególności takie jak: sposób w jaki została dokonana i udokumentowana ocena ryzyka zawodowego, opis postępowań związanych z bezpieczeństwem na miejscach i stanowiskach pracy, ochrona przed zagrożeniami występującymi w zakładzie górniczym, zasady zlecania i koordynacji wykonywania prac przez inne podmioty, reguły obiegu dokumentów pokontrolnych organów nadzoru zewnętrznego. Ponadto dokument bezpieczeństwa zawiera opisy postępowań związanych z bezpieczeństwem zatrudnienia w ruchu zakładu w tym zasady identyfikacji i monitoringu zagrożeń, wyposażenia w środki ochrony zbiorowej i indywidualnej, przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników, badań przyczyn i okoliczności wypadków, ustalania i wykonywania prac szczególnie niebezpiecznych, stosowania znaków bezpieczeństwa i ich lokalizacji. Ostatnia część dokumentu bezpieczeństwa poświęcona jest sytuacjom wyjątkowym, tj. awariom z uwzględnieniem opisu postępowania ewakuacji, zabezpieczenia środków ratunkowych, organizacji ratownictwa i pierwszej pomocy oraz całego systemu łączności, alarmowania i ostrzegania.

Jak wspomniano, dokument ten jest „żywym” i w chwili zmian stanowiska, zmian organizacji lub pojawienia się np. bardziej skutecznych środków ochrony indywidualnej, powinien być zmieniany. W treści swojej dokument bezpieczeństwa również zawiera reguły jego zmian.

2.5.4.2. Projekt eksploatacji spod lustra wody

Górnictwo odkrywkowe to również eksploatacja spod lustra wody. Dla tego rodzaju eksploatacji wymagany jest projekt techniczny zatwierdzony przez KRZG, który musi zawierać optymalny wariant wykorzystania zasobów złoża (§ 35 rozp. BHP). W tym celu projekt techniczny określa docelowy zasięg eksploatacji oraz projektowanych granic filarów i pasów ochronnych, miejsce i sposoby udostępnienia złoża i miejsca zwałowania nadkładu, sposób urabiania, zwałowania i transportu urobku, stosowanie maszyn i urządzeń oraz ich rodzaj. Zamieszczone w projekcie technicznym treści, tylko w niewielkiej części pokrywają się z planem ruchu. Projekt techniczny powinien w sposób dokładny i bardzo szczegółowy przedstawić każde działanie. Do projektu technicznego dołącza się mapę sytuacyjno-wysokościową powierzchni w skali nie mniejszej niż 1:2000 z oznaczeniem granic: obszaru i terenu górniczego, udokumentowanego złoża, zakładu górniczego, nieruchomości gruntowych, do których przedsiębiorcy przysługuje tytuł prawny, miejsc określających docelowy zasięg eksploatacji oraz projektowanych granic filarów i pasów ochronnych.

Fotografia 16 przedstawia pracującą pogłębiarkę wielonaczyniową PK-300, w zakładzie górniczym Pilce.

Fot. 16. Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych – Zakład górniczy „Pilce”,
pogłębiarka wielonaczyniowa PK-300 (fot. z zasobów OUG)

Przy prowadzeniu eksploatacji złoża spod lustra wody urządzeniami pływającymi uwzględnia się w projekcie technicznym eksploatacji:

- na wodach płynących uznanych za śródlądowe drogi wodne przepisy ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej (Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 857, z późn. zm.),
- na morzu uwzględnia się wymagania określone w przepisach ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (Dz. U. Nr 228, poz. 1368, z 2012 r. poz. 1068 oraz z 2013 r. poz. 852).

Zasady podziału obowiązków i współdziałania osób załogi urządzenia pływającego i osób zatrudnionych przy prowadzeniu ruchu zakładu górniczego, ustala przedsiębiorca, powiadamiając właściwe organy nadzoru górniczego, a także administracji śródlądowej albo morskiej.

2.5.4.3. Projekt technicznej eksploatacji – urabianie termiczne

Specyfika urabiania termicznego polega na wykorzystaniu właściwości fizykochemicznych skał, o budowie krystalicznej, gdzie dochodzi do przekształcenia kwarcu α na kwarc β pod wpływem temperatury, dochodzącej do ok. 750 °C i więcej. W wyniku działania temperatury kwarc zwiększa objętość, co powoduje wykruszanie się jego ze skały. Eksploatacja ta jest ograniczona do skał ze znaczną zawartością kwarcu, głównie w granicie i prowadzona jest na złożach blocznych. Przy pomocy palnika wrębowego wykonuje się wręby w celu uzyskania odsłonięcia minimum

Fot. 17. Borowskie Kopalnie Granitu – urabianie termiczne (fot. z zasobów OUG)

trzech płaszczyzn przy urabianiu na bloki. Wybraną ławę bloczną, która ma przynajmniej odsłoniętą płaszczyznę stropową i płaszczyznę czołową, przecina się poprzecznie wrębami w odległości od 5 do 20 m na głębokość równą wysokości ławy. Szerokość pojedynczego wrębu wynosi ok. 12–15 cm. Zasada działania palnika wrębowego polega na tym, że wydobywający się z dyszy, z prędkością 1200–1500 m/s strumień gazu stanowi mieszkankę oleju napędowego i sprężonego powietrza. Po zapaleniu strumień pali się ostrym i skupionym płomieniem o temperaturze ok. 1200 °C. Operator palnika kieruje płomień we wręb. Silnie skupiony płomień nagrzewa powierzchnię skały, co powoduje przekształcenie kwarcu. Wylatujące z dyszy palnika gazy spalinowe wydmuchują okruchy skalne z powstałej szczeliny. Fotografia 17 przedstawia pracę palnikiem wrębowym – urabianie termiczne, wymagające projektu technicznego eksploatacji.

Zgodnie z rozp. BHP § 36 Podczas urabiania złoża palnikiem termicznym używanie otwartego ognia w odległości mniejszej niż 10 m od zbiornika paliw i butli gazowych jest niedopuszczalne. W pobliżu miejsca wykonywania pracy przy użyciu palnika termicznego lokalizuje się stanowisko sprzętu przeciwpożarowego. Ilość i rodzaj tego sprzętu ustala się w projekcie technicznym eksploatacji. Z uwagi na występujące zagrożenia przy tej metodzie urabiania, projekt techniczny eksploatacji powinien zawierać między innymi:

- podstawowa informacja o złożu i stosowanym systemie eksploatacji,
- opis urządzenia stosowanego do termicznego urabiania skał (palnika wrębowego) i zasady jego użytkowania, w tym w szczególności:
 - a) opis palnika i jego dane techniczne,
 - b) opis czynności operatora przed rozpoczęciem pracy, w trakcie pracy i po jej zakończeniu,
 - c) urządzenie stanowiska pracy i organizację pracy,
 - d) sposób przechowywania i konserwacji urządzenia:
- opis stosowanego obwodu tlenowego (butle z tlenem, przewody, zawory) i zasady jego użytkowania,
- specjalne warunki bezpieczeństwa obejmujące przede wszystkim:
 - a) zabezpieczenie ppoż. w tym organizację i wyposażenie punktu ochrony przeciwpożarowej,
 - b) wyposażenie pracowników w sprzęt zabezpieczający: hełm ochronny, nauszники, przeciwhałasowe, okulary przeciwdopryskowe, półmasksi przeciwpylowe, linki i szelki bezpieczeństwa – w razie potrzeby,
 - c) wyposażenie w odpowiednią odzież dostosowaną do pracy w warunkach możliwego kontaktu z wysoką temperaturą, intensywnym zapyleniem, powstawaniem odprysków, pracą w otwartym terenie w różnych warunkach pogodowych (ubranie trudnopalne, buty saperskie lub półsaperskie, ubranie wataowane, kurtka przeciwdeszczowa typu sztormowego, rękawice ochronne – spawalnicze, kołnierz kominiarski itp.),

d) określenie maksymalnego czasu efektywnej pracy (obsługa palnika) i zapewnienie pracownikom częstych przerw regeneracyjnych.

Prace związane z termicznym urabianiem skał palnikami mogą być prowadzone tylko przez doświadczonych pracowników, z zachowaniem szczególnego reżimu. Dokumenty związane z termicznym urabianiem skał (projekt prowadzenia prac, instrukcje stanowiskowe) muszą przewidywać specjalne warunki dotyczące:

- zabezpieczenia przeciwpożarowego (stanowisko sprzętu ppoż.),
- stosowania odpowiednich zabezpieczeń (maski przeciwpyłowe, ochronniki słuchu, odpowiednia odzież),
- odpowiedniej organizacji pracy (krótki czas efektywnej pracy operatora palnika, stosowanie częstych przerw regeneracyjnych, praca palników na zmianach, na których w wyrobisku nie są zatrudniani inni pracownicy).

2.5.4.4. Książka uwag

Kolejnym dokumentem ruchowym jest książka uwag. W zakresie obsługi geologicznej i mierniczej zakładu górniczego prowadzi się książkę uwag oraz książkę ewidencji dokumentacji mierniczo-geologicznej.

Książka uwag zawiera informacje dotyczące zakładu górniczego, w szczególności:

- prowadzenia robót niezgodnie z warunkami określonymi w koncesji lub w planie ruchu zakładu górniczego,
- uchybień w zakresie racjonalnej gospodarki złożem,
- zauważonych zagrożeń mających wpływ na bezpieczeństwo ruchu zakładu górniczego,
- stwierdzonych zmian warunków geologicznych lub hydrogeologicznych w stosunku do określonych w dokumentacji geologicznej i hydrogeologicznej, w tym zmian spowodowanych dokładniejszym rozpoznaniem złoża lub zmianą granic złoża.

W toku prowadzenia ruchu zakładu górniczego KRZG określa zakresy i częstotliwość kontroli. Stan wyrobisk górniczych i zwałowisk podlega zatem okresowym kontrolom, wykonywanym przez osoby kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego. Sposób dokumentowania kontroli określa KRZG. Informację wpisaną do książki uwag niezwłocznie przedkłada się KRZG, który wyznacza termin oraz osoby odpowiedzialne za usunięcie zgłoszonych nieprawidłowości (oprócz przypadku stwierdzenia zmian warunków geologicznych lub hydrogeologicznych w stosunku do określonych w dokumentacji geologicznej i hydrogeologicznej).

2.6. Kwalifikacje górnicze

Do roku 2011 obowiązywała ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (tekst jednolity: Dz. U. z 2005 r., Nr 228, poz. 1947 z późn. zm.), z której

wynikało, że osoby wykonujące w zakładzie górniczym czynności w dozorze ruchu (niższym, średnim, wyższym), w kierownictwie ruchu (kierownika działu ruchu, kierownika ruchu), mierniczego górniczego, geologa górniczego oraz osoby zatrudnione na stanowiskach robotniczych wymagających szczególnych kwalifikacji i obowiązane były posiadać świadectwo stwierdzające posiadanie tych kwalifikacji, wydane przez organ nadzoru górniczego. W dniu 1 stycznia 2012 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze, która zmieniła te regulacje. Od tego czasu stwierdzanie kwalifikacji górniczych (w dozorze i kierownictwie ruchu zakładów górniczych, mierniczego górniczego, geologa górniczego, geofizyka górniczego) następuje w oparciu o przepisy tejże ustawy. Z dniem 31 marca 2016 r. jej regulacje w zakresie kwalifikacji zostały zmienione ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. z 2016 r., poz. 1505). W okresie od 1 stycznia 2012 r. do 30 marca 2016 r. ustawa przewidywała jeszcze występowanie trzech szczebli dozoru ruchu: dozór niższy, dozór średni, dozór wyższy. Z dniem 31 marca 2016 r. ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów zmniejszyła ilość szczebli dozoru ruchu z trzech do dwóch (dozór, wyższy dozór). Stwierdzone kwalifikacje w dozorze niższym i średnim stały się kwalifikacjami w dozorze; to samo dotyczy wykonywanych czynności w zakładzie górniczym albo zakładzie.

Art. 58 ust. 1 ustawy – Prawo geologiczne i górnicze zawiera zamknięty katalog działów ruchu i specjalności technicznych w odniesieniu do poszczególnych rodzajów zakładów górniczych i zakładów. Od 1 stycznia 2012 r. nie jest wymagane posiadanie świadectwa organu nadzoru górniczego do wykonywania czynności specjalistycznych w ruchu zakładu górniczego, tj. czynności na stanowiskach robotniczych określonych w ustawie (będących odpowiednikiem dawnych stanowisk wymagających szczególnych kwalifikacji). Do ich wykonywania niezbędne jest spełnianie wymagań określonych w ustawie PGG, tj. ukończenie szkoły ponadpodstawowej/ ponadgimnazjalnej oraz spełnienie szczegółowych warunków określonych rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1229) w zakresie: wieku, ukończenia kursu, praktyki zawodowej, zdolności psychofizycznych do określonej pracy. Przepisy ustawy PGG oraz wydanego na jej podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1229) ustanawiają wymagania co do wykształcenia, kwalifikacji zawodowych oraz doświadczenia zawodowego, jakie winny być spełnione, aby można było: ubiegać się o stwierdzenie kwalifikacji wykonywać czynności w ruchu zakładu górniczego albo zakładu w przypadkach, gdy ustawa nie przewiduje stwierdzania kwalifikacji świadectwem organu nadzoru górniczego. Zgodnie z PGG osoby wykonujące czynności kierownika i zastępcy kierownika ruchu zakładu górniczego albo zakładu oraz kierownika i zastępcy kierownika działu ruchu zakładu górniczego albo zakładu w odkrywkowych zakładach górniczych, są obowiązane posiadać

kwalifikacje określone ustawą. Posiadać kwalifikacje określone w ustawie muszą również osoby wykonujące czynności w wyższym dozorze ruchu zakładu w odkrywkowych zakładach górniczych, mierniczego górniczego, geologa górniczego. Kwalifikacje stwierdza organ nadzoru górniczego. W odniesieniu do górnictwa odkrywkowego wykonywanie czynności:

- kierownika ruchu,
- kierowników działów ruchu: górniczego oraz energomechanicznego,
- w wyższym dozorze ruchu w specjalnościach: górniczej, mierniczej oraz geologicznej w odkrywkowych zakładach górniczych: wydobywających węgiel brunatny, wydobywających kopaliny z użyciem środków strzałowych, wydobywających kopaliny bez użycia środków strzałowych,
- kierownika działu ochrony środowiska oraz w wyższym dozorze ruchu specjalności: budowlanej, ochrona środowiska w odkrywkowych zakładach górniczych wymaga posiadania kwalifikacji stwierdzonych świadectwem dyrektora okręgowego urzędu górniczego.

Praktyką w zakresie obejmującym czynności w kierownictwie i dozorze ruchu lub w ruchu zakładu górniczego albo zakładu jest wykonywanie na podstawie umowy o pracę bądź umowy cywilnoprawnej czynności w dziale ruchu lub specjalności technicznej w: zakładach górniczych prowadzących działalność tą samą metodą lub

- zakładach wykonujących roboty geologiczne, o których mowa w art. 86 ustawy PGG lub
- zakładach prowadzących działalność określoną w art. 2 ust. 1 ustawy PGG lub
- podmiotach wykonujących w zakresie swojej działalności zawodowej powierzone im czynności w ruchu zakładu górniczego prowadzącego działalność tą samą metodą albo zakładu.

Praktyką mierniczą i geologiczną jest wykonywanie na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej czynności w zakresie miernictwa górniczego/geologii górniczej w zakładzie górniczym lub w podmiocie wykonującym w zakresie swojej działalności zawodowej powierzone mu czynności w ruchu zakładu górniczego.

Zakres ukończonych studiów wyższych potwierdza się na podstawie:

- nazw kierunków studiów lub
- nazw specjalności lub
- wykazu przedmiotów lub efektów kształcenia, określonych w suplemencie do dyplomu.

Złożenie egzaminów uzupełniających potwierdza się zaświadczeniem wydanym przez uczelnię realizującą program studiów w zakresie określonym w przepisach rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1229). Określony w ww. rozporządzeniu wymóg posiadania kwalifikacji zawodowych w zawodach określonych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego w grupie „technicy i inny średni personel” oznacza, że należy posiadać tytuł/kwalifikacje technika po złożonym

z wynikiem pozytywnym egzaminie z przygotowania zawodowego. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego przy określaniu wymagań dla ubiegania się o stwierdzenie kwalifikacji do wykonywania czynności w dozorze ruchu specjalności górniczej w odkrywkowych zg zawiera wymóg posiadania kwalifikacji w zawodach dających przygotowanie do pracy w górnictwie danego rodzaju, określonych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego w grupie „technicy i inny średni personel”. Oznacza to, że do ubiegania się o stwierdzenie takich kwalifikacji uprawniają nie tylko kwalifikacje w zawodzie technik górnik, lecz także kwalifikacje na poziomie technika w zawodach, dla których przewidziano w przepisach specjalność w dozorze ruchu lub odpowiadający tej specjalności dział w kierownictwie ruchu zakładów górniczych (np. technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik budownictwa, technik elektryk, technik elektronik, technik mechanik, technik mechatronik, technik ochrony środowiska).

Z ustawy PGG wynikają zatem trzy drogi do wykonywania czynności w dozorze ruchu:

- powierzenie czynności w dozorze ruchu przez pracodawcę, na podstawie własnych ustaleń w odniesieniu do czynności w dozorze ruchu w zakładach górniczych innych niż podziemne oraz w pozostałych zakładach, jak również w odniesieniu do czynności w wyższym dozorze ruchu, gdy ustawa – Prawo geologiczne i górnicze nie przewiduje stwierdzania kwalifikacji w drodze świadectwa dyrektora okręgowego urzędu górniczego i jednocześnie wymagania co do wykształcenia/kwalifikacji zawodowych i praktyki zawodowej takich osób nie są uregulowane w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1229);
- powierzenie czynności w dozorze ruchu, wyższym dozorze ruchu oraz kierownika działu ruchu przez pracodawcę, z uwzględnieniem przepisów ww. rozporządzenia w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego w sytuacji, gdy ustawa – Prawo geologiczne i górnicze nie przewiduje dla określonej specjalności technicznej, działu ruchu i zakładów górniczych albo zakładów stwierdzania kwalifikacji w drodze świadectwa dyrektora okręgowego urzędu górniczego, natomiast ww. rozporządzenie w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego określa wymagania w zakresie wykształcenia/kwalifikacji zawodowych i praktyki zawodowej;
- powierzenie przez pracodawcę czynności w dozorze ruchu, wyższym dozorze ruchu oraz kierownictwie ruchu (kierownik działu, kierownik ruchu) osobie legitymującej się świadectwem dyrektora okręgowego urzędu górniczego w przypadku, gdy wykonywanie takich czynności wymaga posiadania kwalifikacji stwierdzonych świadectwem dyrektora okręgowego urzędu górniczego – posiadanie świadectwa dyrektora okręgowego urzędu górniczego jest warunkiem koniecznym wykonywania czynności i ich powierzenia przez pracodawcę.

Jako wymagający interwencji jest problem udzielania pracownikom kwalifikacji wydawanych przez samych przedsiębiorców bez właściwego przygotowania zawodowego. Przepisy w obecnym kształcie na to zezwalają. Jest to postulat do ustawodawcy, gdyż obecna regulacja może stworzyć niebezpieczne warunki dla osób pracujących w górnictwie odkrywkowym. Takie postulaty między innymi były wysuwane na branżowych konferencjach górnictwa odkrywkowego. Nie jest bowiem dobrym rozwiązaniem dla pracowników, kiedy pracodawca ma legitymacje do tego aby samodzielnie udzielał kwalifikacji, bez jasno sprecyzowanych kryteriów.

2.7. Nadzór górniczy

Czytelną misją polskiego nadzoru górniczego jest wykonywanie służby publicznej, dążąc do poprawy bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia górników, optymalnego zagospodarowania złóż kopalin oraz ograniczenia uciążliwości oddziaływania górnictwa na ludzi i środowisko. Jest to możliwe dzięki prostej, lecz skutecznej organizacji. Misja ta ma również wartość przekazu historycznego, gdyż wszystkie te obszary od 90 lat nadzór górniczy realizuje (Tarabuła 2012). Struktura polskiego nadzoru górniczego opiera się na jednej centralnej jednostce administracji rządowej – Wyższym Urzędzie Górniczym w Katowicach, 11 jednostkach terenowych, okręgowych urzędach górniczych (OUG) oraz 1 urzędzie specjalistycznym z siedzibą w Katowicach – Specjalistycznym Urzędzie Górniczym (SUG). Wszystkie jednostki okręgowe (OUG)

Mapa nr 1. Podział właściwości miejscowej 11 okręgowych urzędów górniczych
(źródło: www.wug.gov.pl)

oraz specjalistyczny urząd podległe są Wyższemu Urzędowi Górniczemu, a w sferze prawnej oznacza to, że organ administracji państwowej, tj. Prezes Wyższego Urzędu Górniczego jest wyższą instancją dla dyrektorów okręgowych urzędów górniczych i dyrektora SUG. Na poziomie ministerialnym Prezes Wyższego Urzędu Górniczego jest nadzorowany przez Ministra Energii.

Mapa nr 1 przedstawia jak przebiega podział własności miejscowych poszczególnych OUG. Zakres terytorialny Wyższego Urzędu Górniczego i Specjalistycznego Urzędu Górniczego w Katowicach obejmuje cały kraj.

Realizację zadań nadzorczych i kontrolnych w tak ujętej strukturze organizacyjnej wykonują pracownicy inżynieryjno-techniczni, różnych branż. Pozostali pracownicy zapewniają obsługę prawną, organizacyjną i techniczną.

2.7.1. Kompetencje organów nadzoru górniczego – zakres przedmiotowy i podmiotowy

Organami nadzoru górniczego w Polsce jest Prezes Wyższego Urzędu Górniczego, dyrektorzy okręgowych urzędów górniczych oraz Dyrektor Specjalistycznego Urzędu Górniczego. Zgodnie z ustawą PGG, każdy z tych organów ma ściśle określone kompetencje. W myśl zasad powszechnie obowiązującego prawa, każdy organ ma obowiązek przestrzegania swojej kompetencji rzeczowej i miejscowej. Nadzór górniczy reprezentowany przez wcześniej wymienione organy zajmuje się w szczególności:

- bezpieczeństwem i higieną pracy,
- bezpieczeństwem pożarowym,
- ratownictwem górniczym,
- gospodarką złożami kopalin w procesie ich wydobywania,
- ochroną środowiska i gospodarką złożem,
- zapobieganiem szkodom,
- budową i likwidacją zakładu górniczego, w tym rekultywacją gruntów po działalności górniczej.

Kompetencje nadzoru górniczego w głównej mierze realizowane są poprzez sprawowanie nadzoru i kontroli nad podmiotami, jakie wskazuje ustawa PGG. W szczególności są to takie podmioty, jak:

- przedsiębiorcy prowadzący ruch podziemnych, odkrywkowych i otworowych zakładów górniczych;
- przedsiębiorcy prowadzący ruch zakładów górniczych prowadzących podziemne bezzbiornikowe magazynowanie substancji, podziemne składowanie odpadów, podziemne składowanie dwutlenku węgla;
- podmioty prowadzące ruch zakładów prowadzących działalność w zakresie:
 - budowy, rozbudowy oraz utrzymywania systemów odwadniania zlikwidowanych zakładów górniczych,

- robót prowadzonych w wyrobiskach zlikwidowanych podziemnych zakładów górniczych w celach innych niż określone ustawą PGG, w szczególności turystycznych, leczniczych i rekreacyjnych,
- robót podziemnych prowadzonych w celach naukowych, badawczych, doświadczalnych i szkoleniowych na potrzeby geologii i górnictwa,
- drażenia tuneli z zastosowaniem techniki górniczej;
- przedsiębiorcy oraz inne podmioty prowadzące ruch zakładów wykonujących roboty geologiczne;
- podmioty zawodowo trudniące się ratownictwem górniczym;
- jednostki organizacyjne prowadzące działalność szkoleniową wobec osób wykonujących czynności w ruchu zakładu górniczego albo zakładu wykonującego roboty geologiczne;
- podmioty wykonujące w zakresie swej działalności zawodowej czynności powierzone im w ruchu zakładu górniczego.

2.7.1.1. Kompetencje Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego

Prezes Wyższego Urzędu Górniczego jest organem wyższego stopnia w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego w stosunku do dyrektorów okręgowych urzędów górniczych oraz dyrektora SUG. Jako organ nadrzędny sprawuje również nadzór nad działalnością wszystkich dyrektorów OUG i dyrektora SUG. Jednocześnie Prezes WUG, zgodnie z ustawą PGG:

- jest organem pierwszej instancji w sprawach dotyczących podziemnego składowania dwutlenku węgla,
- powołuje, w drodze zarządzenia, komisje do opiniowania stanu bezpieczeństwa powszechnego związanego z ruchem zakładu górniczego,
- gromadzi i archiwizuje dokumentację mierniczo-geologiczną zlikwidowanych zakładów górniczych oraz udostępnia ją,
- jest wyspecjalizowanym organem kontroli wyrobów wprowadzonych do obrotu w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz. U. z 2017 r. poz. 1226 z późn.zm.), w odniesieniu do wyrobów przeznaczonych do stosowania w ruchu zakładu górniczego,
- jest organem nadzoru rynku w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach oceny zgodności i nadzoru rynku (Dz. U. poz. 1398 z późn.zm.), w odniesieniu do wyrobów przeznaczonych do stosowania w ruchu zakładu górniczego,
- prowadzi działalność promocyjną i informacyjną w zakresie związanym z zadaniami organów nadzoru górniczego,
- inicjuje prace naukowo-badawcze oraz inicjuje i podejmuje przedsięwzięcia w zakresie poprawy bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia w górnictwie, wdrożenia postępu technicznego w dziedzinie górnictwa, racjonalnej gospodar-

ki złożami kopalin oraz ograniczenia uciążliwości oddziaływania górnictwa na ludzi i środowisko,

- ustala kierunki i wytyczne działania urzędów górniczych,
- dokonuje kompleksowego sprawdzenia i oceny stanu bezpieczeństwa powszechnego związanego z ruchem zakładu górniczego, stanu bezpieczeństwa pracy w górnictwie, stanu rozpoznania i zwalczania zagrożeń w zakładach górniczych, stanu ratownictwa górniczego oraz innych zagadnień związanych z prowadzeniem ruchu zakładów górniczych, a także przedkłada właściwym organom informacje, opinie i wnioski w tej dziedzinie,
- sporządza roczne sprawozdania z działalności urzędów górniczych,
- w zakresie bezpieczeństwa działalności polegającej na poszukiwaniu, rozpoznawaniu lub wydobywaniu węglowodorów ze złóż w granicach obszarów morskich Rzeczypospolitej Polskiej, m.in. współpracuje z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej oraz dyrektorem właściwego urzędu morskiego w celu zapewnienia bezpieczeństwa morskiego.

2.7.1.2. Kompetencje dyrektorów okręgowych urzędów górniczych

Realizując zakres swoich kompetencji, dyrektor okręgowego urzędu górniczego jako terenowy organ administracji rządowej podległy Prezesowi Wyższego Urzędu Górniczego m.in.:

- przeprowadza kontrole w podziemnych, odkrywkowych i otworowych zakładach górniczych, w siedzibach przedsiębiorców i w miejscach wydobywania kopalin,
- przeprowadza kontrole w zakładach prowadzących działalność w zakresie: budowy, rozbudowy oraz utrzymywania systemów odwadniania zlikwidowanych zakładów górniczych, robót prowadzonych w wyrobiskach zlikwidowanych podziemnych zakładów górniczych w celach innych niż określone ustawą PGG, w szczególności turystycznych, leczniczych i rekreacyjnych, robót podziemnych prowadzonych w celach naukowych, badawczych, doświadczalnych i szkoleniowych na potrzeby geologii i górnictwa, drażenia tuneli z zastosowaniem techniki górniczej, a także likwidacji wymienionych obiektów, urządzeń oraz instalacji,
- jest co do zasady organem nadzoru górniczego pierwszej instancji,
- wykonuje zadania z zakresu administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego w sprawach dotyczących projektowania i wykonywania robót budowlanych oraz utrzymania obiektów budowlanych na terenie zakładu górniczego,
- przeprowadza kontrole w zakładach wykonujących roboty geologiczne,
- przeprowadza kontrole w podmiotach zawodowo trudniących się ratownictwem górniczym.

Realizując swoje kompetencje, pracownicy nadzoru górniczego działają poprzez:

- nakazywanie usunięcia nieprawidłowości powstałych wskutek naruszenia przepisów stosowanych w ruchu zakładu górniczego lub warunków określonych w planie ruchu zakładu górniczego, a w przypadku działalności prowadzonej na podstawie koncesji udzielonej przez starostę – warunków dotyczących ruchu zakładu górniczego, określonych w tej koncesji,
- wstrzymywanie w całości lub w części ruchu zakładu górniczego lub jego urządzeń oraz określanie warunków wznowienia ruchu tego zakładu lub urządzeń, w przypadku bezpośredniego zagrożenia dla zakładu górniczego, jego pracowników, bezpieczeństwa powszechnego lub środowiska,
- nakazywanie podjęcia niezbędnych środków profilaktycznych, w tym skierowanie określonego zagadnienia do rozpatrzenia przez (powołaną przez Prezesa WUG) komisję do opiniowania stanu bezpieczeństwa powszechnego, związanego z ruchem zakładu górniczego, stanu bezpieczeństwa pracy w górnictwie oraz stanu rozpoznania i zwalczania zagrożeń w zakładach górniczych,
- nakazywanie dokonania określonych czynności, niezbędnych dla zapewnienia prawidłowego prowadzenia ruchu zakładu górniczego, innych niż środki profilaktyczne,
- badanie prawidłowości rozwiązań stosowanych lub przewidzianych przez przedsiębiorcę do stosowania,
- dokonywanie pomiarów służących ocenie stanu bezpieczeństwa w zakładzie górniczym oraz ocenie stanu bezpieczeństwa powszechnego lub środowiska w związku z ruchem zakładu górniczego,
- nakazywanie sprawdzenia prawidłowości rozwiązań stosowanych lub przewidzianych przez przedsiębiorcę do stosowania lub dokonania pomiarów służących ocenie stanu bezpieczeństwa w zakładzie górniczym oraz ocenie stanu bezpieczeństwa powszechnego lub środowiska w związku z ruchem zakładu górniczego, w tym w sposób określony przez dyrektora okręgowego urzędu górniczego,
- ustalanie stanu faktycznego i przyczyn niebezpiecznego zdarzenia, wypadku lub zgonu naturalnego zaistniałych w ruchu zakładu górniczego,
- sprawowanie nadzoru nad prowadzeniem akcji ratowniczych w przypadku wystąpienia zagrożenia życia i zdrowia pracowników zakładu górniczego, bezpieczeństwa ruchu zakładu górniczego lub bezpieczeństwa powszechnego, w związku z ruchem zakładu górniczego,
- opiniowanie projektów zagospodarowania złóż objętych własnością górnica, z wyjątkiem węglowodorów, a także dodatków do tych projektów,
- stwierdzanie niektórych kwalifikacji w zakresie górnictwa,
- opiniowanie rozwiązań przyjętych w projekcie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, w zakresie zagospodarowania terenów górniczych,

- uzgadnianie projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w zakresie zagospodarowania terenów górniczych,
- opiniowanie projektów planów zagospodarowania przestrzennego województwa,
- uzgadnianie decyzji w sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego w odniesieniu do terenów górniczych,
- uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy w odniesieniu do inwestycji na terenach górniczych,
- opiniowanie decyzji w sprawach rekultywacji gruntów po działalności górniczej, określających osobę obowiązaną do rekultywacji gruntów oraz kierunek i termin wykonania rekultywacji gruntów a także uznających rekultywację gruntów za zakończoną,
- wydawanie pozwoleń na nabywanie, przechowywanie, używanie materiałów wybuchowych przeznaczonych do użytku cywilnego lub wytwarzanie materiałów wybuchowych metodą *in situ* dla przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą regulowaną ustawą PGG,
- wydawanie pozwoleń na przechowywanie lub używanie w ruchu zakładu górniczego sprzętu strzałowego,
- udzielanie pozwoleń na oddanie do ruchu w zakładzie górnicy m.in. podstawowych obiektów zakładu górniczego, maszyn i urządzeń,
- kontrolowanie funduszu likwidacji zakładu górniczego oraz wyrażanie zgody na likwidację tego funduszu,
- zatwierdzanie programów szkoleń w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy,
- sporządzanie oraz kierowanie do sądów rejonowych wniosków o ukaranie w odniesieniu do niektórych wykroczeń określonych w ustawie PGG i Prawie budowlanym,
- nakładanie grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia,
- ustalanie opłaty podwyższonej w przypadku nielegalnej eksploatacji.

Ponadto okręgowe urzędy górnicze bardzo aktywnie współpracują z instytucjami publicznymi, organami administracji rządowej i samorządowej. Ma to na celu poprawę stanu bezpieczeństwa pracy w górnictwie oraz minimalizację oddziaływania działalności górniczej na środowisko.

2.7.2. Wizja i misja organu nadzoru górniczego

Nadzór górniczy w Polsce obejmuje skutecznie swoimi działaniami około 177 tys. pracowników branży górniczej i branż powiązanych, przy skromnej ilości pracowników własnych (około 500 osób). Jest to możliwe dzięki prostej, efektywnej strukturze organizacyjnej. Legitymację dla działalności nadzoru górniczego dali obywatele, uznając że dobrem wymagającym instytucjonalnej ochrony ze strony państwa polskiego są bezpieczne i higieniczne warunki pracy górników. Aktualna jest zatem misja urzędów górniczych:

Wykonując służbę publiczną, dążymy do poprawy bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia górników, optymalnego zagospodarowania złóż kopalin oraz ograniczenia uciążliwości oddziaływania górnictwa na ludzi i środowisko.

2.8. ETAP V – Likwidacja zakładu górniczego

Ostatnim etapem cyklu życia kopalni jest likwidacja zakładu górniczego. Nie musi ona oznaczać dla terenu po działalności górniczej czegoś złego. Czasy kiedy tereny przemysłowe straszyły pustkami, szarością na szczęście odeszły do lamusa. Dzisiaj tereny pogórnice stają się bardzo atrakcyjnymi powierzchniami biznesowymi lub atrakcyjnymi krajobrazowo, rekreacyjnie czy kulturowo. Proces likwidacji może przebiegać wg różnych scenariuszy. Dlatego potrzebne jest spojrzenie holistyczne, które pozwala proces likwidacji zakładu górniczego sprowadzić do dobrze zaplanowanego założenia biznesowego, które przedsiębiorca górniczy powinien zaplanować na samym początku przygody z działalnością górniczą (Ptak 2013).

2.8.1. Rys historyczny regulacji prawnych dotyczących likwidacji zakładu górniczego

Aktualne regulacje prawne dotyczące likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego zawarte są w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 roku Prawo geologiczne i górnicze. Są one dorobkiem legislacyjnym wcześniejszych uchylonych już ustaw. Sięgając do pierwszego scalonego prawa górniczego w młodym niepodległym państwie, zauważyć można, że generalnie rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz. U. Nr 85, poz. 654) nie podejmowało szczegółowo tych kwestii. Cedując sprawy likwidacji, a zasadniczo problemy z likwidacją kopalń, w wymiarze szkód górniczych na porozumienie w formie odszkodowania, między właścicielem zakładu górniczego a poszkodowanym. Następna ustawa górnicza, dekret z dnia 6 maja 1953 r. – Prawo górnicze (tekst pierwotny w Dz. U. Nr 29, poz. 113 wielokrotnie zmieniany) również nie zawierała szczególnych delegacji w zakresie likwidacji wyrobisk i ich zabezpieczania. Dopiero powtarzając za T. Płodowskim (Płodowski 1963) zagadnienie likwidacji wyrobisk górniczych i zagospodarowania terenów górniczych wprowadziła ustawa z dnia 16 listopada 1960 r. o zmianie prawa górniczego (Dz. U. Nr 52, poz. 302) zawierając w siedmiu artykułach (od 120 do 127) obowiązek likwidacji i zagospodarowania odkrywkowych wyrobisk. Już wtedy był to obowiązek likwidacji w miarę postępu eksploatacji, a więc w toku robót wydobywczych. Zakres i sposób tych działań miał być określony w planie ruchu zakładu górniczego a w szczególności w planie likwidacji wyrobisk górniczych lub ich zabezpieczenia. Plan likwidacji sporządzany był zarówno dla całości złoża jak i dla oznaczonej części, wówczas

kiedy zaniechanie było czasowe, tj. powyżej roku lub na zawsze (art. 126 ust. 2). Kolejna ustawa, tj. ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. nr 27, poz. 96 wielokrotnie zmieniana), przyjęła bliźniacze rozwiązania. W rozdziale piątym zatytułowanym „Likwidacja zakładu górniczego” od art. 80 do art. 82 ustalone zostały zasady i tryb likwidacji zakładu górniczego. Tutaj również tożsame były cele likwidacji, jak i tryb w formie planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego, zatwierdzanego przez nadzór górniczy, po uprzednim uzgodnieniu z właściwym organem gminy. Jednocześnie rozszerzono regulację, o możliwość pokrycia kosztów wykonania obowiązków likwidacyjnych z zabezpieczenia ustalonego w koncesji w art. 17 – Prawa górniczego i geologicznego (1994). Nowe PGG obowiązujące od 1 stycznia 2012, dużo więcej uwagi poświęciło regulacji w zakresie likwidacji zakładów górniczych, choć nie ustrzegła się obszarów, które są problemowe i dalej wymagają regulacji. Od stycznia 2015 roku wprowadzona została zmiana gdzie zrezygnowano z instytucji uzgadniania planu likwidowanego zakładu górniczego z organem samorządu terytorialnego.

2.8.2. Przepisy dotyczące likwidacji zakładu górniczego

Precyzując przedmiot zagadnienia należy bazować na definicji zakładu górniczego zamieszczonej w art. 6 ust. 1. pkt 18 PGG, który określa, że zakładem górniczym jest wyodrębniony technicznie i organizacyjnie zespół środków służących bezpośrednio do wykonywania działalności regulowanej ustawą w zakresie wydobywania kopaliny ze złóż, (...) w tym wyrobiska górnicze, obiekty budowlane, urządzenia oraz instalacje. Omawiane zatem przepisy będą się koncentrować na elementach ruchomych i na nieruchomości. Likwidacja elementów ruchomych dotyczyć będzie:

- instalacji – zdefiniowanej w ustawie POŚ rozumianej jako *stacjonarne urządzenie techniczne, zespół stacjonarnych urządzeń technicznych powiązanych technologicznie, do których tytułem prawnym dysponuje ten sam podmiot i położonych na terenie jednego zakładu oraz budowle niebędące urządzeniami technicznymi ani ich zespołami, których eksploatacja może spowodować emisję,*
- urządzeń, zdefiniowanych w ustawie POŚ jako niestacjonarne urządzenie techniczne, w tym środki transportu,
- obiektów budowlanych zdefiniowanych w ustawie Prawo budowlane, przez co należy rozumieć *budynek, budowlę bądź obiekt małej architektury wraz z instalacjami zapewniającymi możliwość użytkowania obiektu zgodnie z jego przeznaczeniem, wzniesiony z użyciem wyrobów budowlanych.*

Natomiast likwidacja w obszarze nieruchomości gruntowych, będzie dotyczyć wyrobiska górniczego, terenów zajętych pod zwałowiska wewnętrzne i zwałowiska zewnętrzne, miejsca magazynowania produktu, miejsca składowania produktów, tereny zajęte pod np. obiekty unieszkodliwiania odpadów lub też tereny zajęte pod zakład

przeróbczy ale zlokalizowany w granicy zakładu górniczego. Dla wyżej wymienionego zakresu przedmiotowego będzie prowadzony proces likwidacji. Procesu, którego immanentną cechą jest rekultywacja tych terenów. W tym miejscu zasadnym jest dodać, że rekultywacja wpisuje się jako ostatni etap całego złożonego procesu likwidacji zakładu górniczego i mają do niej zastosowanie w sposób odpowiedni przepisy ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych, zgodnie z art. 129 ust. 2 PGG. Należy również podkreślić, że cofnięcie koncesji, jej wygaśnięcie lub utrata jej mocy, bez względu na przyczynę, nie zwalnia dotychczasowego przedsiębiorcy z wykonania obowiązków dotyczących ochrony środowiska i likwidacji zakładu górniczego. Sam proces likwidacji odkrywkowych zakładów górniczych co do zasady odbywa się w oparciu o plan likwidowanego zakładu górniczego lub jego oznaczonej części. Oczywiście za wyjątkiem zakładów górniczych działających na koncesji wydanej na podstawie art. 20 ust 2 PGG, tj. koncesji udzielonych przez starostę. Przedsiębiorcy zakładów górniczych na koncesjach udzielonych przez starostę, obowiązek likwidacji realizują zgodnie z własnymi założeniami przedstawionymi do koncesji (art. 26 ust 4 PGG) oraz w sposób określony przez starostę w koncesji, uwzględniający obowiązki określone w art. 129 ust., co jest zgodnie z art. 32 ust. 5 PGG. Przepisy artykułu 129 są kwintesencją obowiązków przedsiębiorcy w procesie likwidacji zakładu górniczego, niezależnie od rodzaju tego zakładu. Wszystkie zatem zakłady górnicze działające na koncesjach starosty, marszałka czy ministra środowiska w zakresie przedmiotowym likwidacji zakładu górniczego, podlegają pod te właśnie przepisy. Szczególne miejsce w procesie likwidacji znajduje przepis art. 132 PGG, który nakazuje stosowanie odpowiednio przepisów do likwidacji zakładu górniczego, jego oznaczonej części oraz zbędnych ze względów technicznych i technologicznych urządzeń, instalacji, obiektów lub wyrobisk górniczych tego zakładu, prowadzonej przez podmiot niebędący przedsiębiorcą, w tym likwidacji byłego zakładu górniczego. Do wymienionych obowiązków w zakresie likwidacji zakładu górniczego w art. 129 ust. 1 PGG należy w pierwszej kolejności zabezpieczenie lub zlikwidowanie wyrobiska górniczego oraz urządzeń, instalacji i obiektów zakładu górniczego. Niezależnie czy obowiązki te będą określone w sporządzonym planie likwidowanego zakładu górniczego (lub oznaczonej części), czy określone w samej koncesji starosty, mogą dodatkowo wymagać różnych decyzji np. zezwalających na rozbiórkę obiektu budowlanego, decyzji ustalającej kierunek rekultywacji, osobę, termin zakończenia rekultywacji, decyzji na wycinkę drzew itp. Kwestie te powinny zostać szczegółowo przedstawione w planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego, sporządzonego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2293) bądź określone w koncesji starosty. W dalszej kolejności obowiązek likwidacji zakładu górniczego zobowiązuje przedsiębiorcę do przedsięwzięcia niezbędnych środków chroniących sąsiednie złoża oraz wyrobiska sąsiednich zakładów górniczych. Ostatnim elementem, ale nie mniej istotnym, jest obowiązek przedsięwzięcia niezbędnych środków w celu ochrony środowi-

ska oraz rekultywacji gruntów po działalności górniczej. Taki ogólny zapis w zakresie wymagań odnoszących się do ochrony środowiska oznacza, że przedsiębiorca winien gwarantować ochronę wszystkich komponentów środowiska, przez czynne działania, w tym nie wykluczając sięgnięcia po najlepsze dostępne techniki i technologie (BAT). Kwestie ochrony środowiska, jak również rekultywacji, częściowo są uregulowane w rozp. BHP w § 157 i § 162, z zachowaniem w przypadku rekultywacji, odpowiedniości stosowania przepisów wcześniej już wspomnianej ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Punkt 5.3 niniejszej książki szerzej traktuje o przedmiocie samej rekultywacji terenów po działalności górniczej. Brak wykonania obowiązku likwidacji zakładu górniczego, wynikającego z art. 129 PGG, skutkuje karę grzywny zgodnie z art. 184 ust. 3, pkt 2 lit. o PGG albo w sytuacji wydania przez organ nadzoru górniczego decyzji administracyjnej, postępowaniem egzekucyjnym.

2.8.3. Właściwe organy nadzorujące proces likwidacji zakładu górniczego

W procesie likwidacji zakładu górniczego uczestniczy w różnym stopniu zaangażowania wiele organów administracji. Jako pierwszy należy wymienić organ koncesyjny, który już na etapie wniosku koncesyjnego wymaga prognozowanego sposobu likwidacji zakładu górniczego. W zależności od rodzaju koncesji odkrywkowej będziemy mieć do czynienia z wymaganiami, jakie dla kopalin stanowiących własność górnica, stawia również projekt zagospodarowania złoża. I tak dla złóż węgla brunatnego, rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów zagospodarowania złóż (Dz. U. 2012, poz. 511) wymaga przewidywanego sposobu likwidacji zakładów górniczych, ochrony zasobów pozostawionych w złożu po zakończeniu eksploatacji oraz rekultywacji gruntów po działalności górniczej § 1. ust. 1. pkt 1 lit. c. marszałek województwa, udzielając koncesji w zakresie likwidacji często ogranicza się do stwierdzenia, że ruch zakładu górniczego będzie prowadzony na podstawie planu ruchu oraz z uwzględnieniem pzz i decyzji środowiskowej. Natomiast starosta jako organ koncesyjny określa sposób likwidacji zakładu górniczego uwzględniając wymagania z art. 129 ust. 1 PGG. Organy koncesyjne mają również decydujące znaczenie w sytuacjach skomplikowanych, kiedy istnieje potrzeba określenia osoby obowiązanej do wykonania likwidacji zakładu górniczego. W takich sytuacjach ustawodawca na organ koncesyjny nałożył obowiązek wydania decyzji ustalającej zakres i sposób wykonania likwidacji zakładu górniczego (art. 39 ust 3 PGG). Z uwagi na fakt, że to organy koncesyjne wydają decyzje o wygaśnięciu koncesji, to również ten sam organ odpowiada za wpisanie w tej decyzji obowiązków w zakresie likwidacji. Decyzja marszałka w tym przedmiocie będzie odsyłać do zakresu i sposobu likwidacji ustalanego w planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego a decyzje starosty, muszą same określić zakres i sposób likwidacji. Jednocześnie decyzje stwierdzające wygaśnię-

cie koncesji są uzgadniane z wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta). I tak pojawia się tu kolejny organ, który ma zdanie wiążące, z uwagi na formę uzgodnienia w przypadku starościąńskich zakładów górniczych. Organy koncesyjne, mają jeszcze jedną istotną rolę przy wydawanych decyzjach o cofnięciu lub wygaśnięciu koncesji. W decyzjach tych może znaleźć się zapis o dokonaniu obmiaru wyrobiska i przedłożeniu operatu ewidencyjnego w terminie innym niż ustawowy co trzy lata (art. 101 ust. 10 PGG), co ma znaczenie dla jakości przeprowadzanej likwidacji. Natomiast rola organów nadzoru górniczego sprowadza się do sprawowania nadzoru i kontroli nad ruchem zakładów górniczych, które przystąpiły do likwidacji i rekultywacji (art. 168 ust. 1, pkt 7 PGG). Ponadto organy nadzoru górniczego zajmują się funduszem likwidacji zakładu górniczego, co zostanie szczegółowo przedstawione w aspektach finansowych likwidacji zakładu górniczego. Organy nadzoru górniczego pełnią funkcje porządkujące w zakresie dokumentacji po procesie likwidacji, gdyż zgodnie z art. 131 PGG, niezwłocznie po zakończeniu likwidacji zakładu górniczego przedsiębiorca przekazuje Prezesowi Wyższego Urzędu Górniczego dokumentację mierniczo-geologiczną, w sposób i w trybie określonym w przepisach wydanych na podstawie art. 116 ust. 7 PGG. Szczególnym uprawnieniem dyrektora okręgowego urzędu górniczego w uzasadnionych przypadkach jest wydanie decyzji nakazującej wykonanie obowiązku likwidacji zakładu górniczego, a w przypadku jej nie wykonania przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego. Fotografia 18 przedstawia zrekultywowany teren byłej kopalni Świerki.

Fot. 18. Zrekultywowany w kierunku wodnym były zakład górniczy Świerki, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)

2.8.4. Adresaci obowiązku likwidacji zakładu górniczego

Ustawa widzi kilka podmiotów, które mogą być adresatami obowiązku likwidacji zakładu górniczego. W pierwszej kolejności jest to przedsiębiorca. Ustawa ściśle pre-

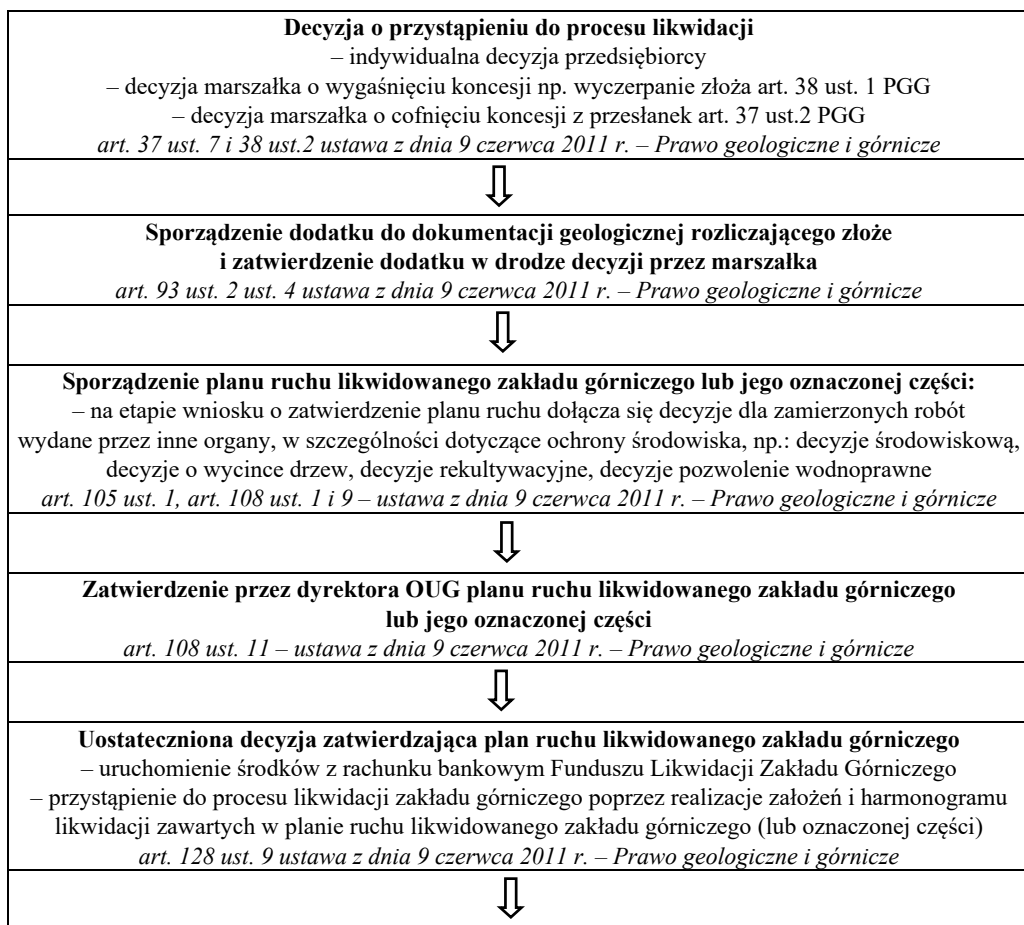
cyzuje, kim jest przedsiębiorca. Przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy jest ten, kto posiada koncesje na prowadzenie działalności regulowanej ustawą (art. 6 pkt 9 PGG). Innymi adresatami obowiązku likwidacji zakładu górniczego jest następcą prawny przedsiębiorcy. Ustawa nie precyzuje szczegółowo, kim jest następcą prawny. Tym samym należy się posilkować instytucjami prawa cywilnego. O następstwie prawnym, sukcesji mówi się, gdy jest nabycie, pochodne prawa podmiotowe, także wstąpienie w sytuację prawną obejmującą obok praw także obowiązki (Kalina-Prasznic red. 2005). Są dwa modele następstwa prawnego, sukcesja pod tytułem szczególnym i sukcesja uniwersalna. Wydaje się, że w tym przypadku mamy sukcesję uniwersalną. I w sytuacji, kiedy nie istnieje przedsiębiorca obowiązki likwidacji zakładu górniczego, wykonuje jego następcą prawny. Jako trzeci adresat obowiązku likwidacji w ustawie wymieniony jest właściciel lub osoba posiadająca inny niż własność tytuł prawny do nieruchomości. Podmioty te są obowiązane do likwidacji, jeśli nie ma przedsiębiorcy i nie ma następcy prawnego. Mimo pewnych niedoskonałości tego przepisu, pozwala on zamknąć krąg podmiotów odpowiedzialnych za likwidację zakładu górniczego, co jest bardzo istotne z punktu widzenia odpowiedzialności i skuteczności przeprowadzenia tego procesu. Fotografia 19 przedstawia nowy sposób zagospodarowania terenu wcześniej użytkowanego górniczo, po byłym zakładzie górniczym Pierwoszów.

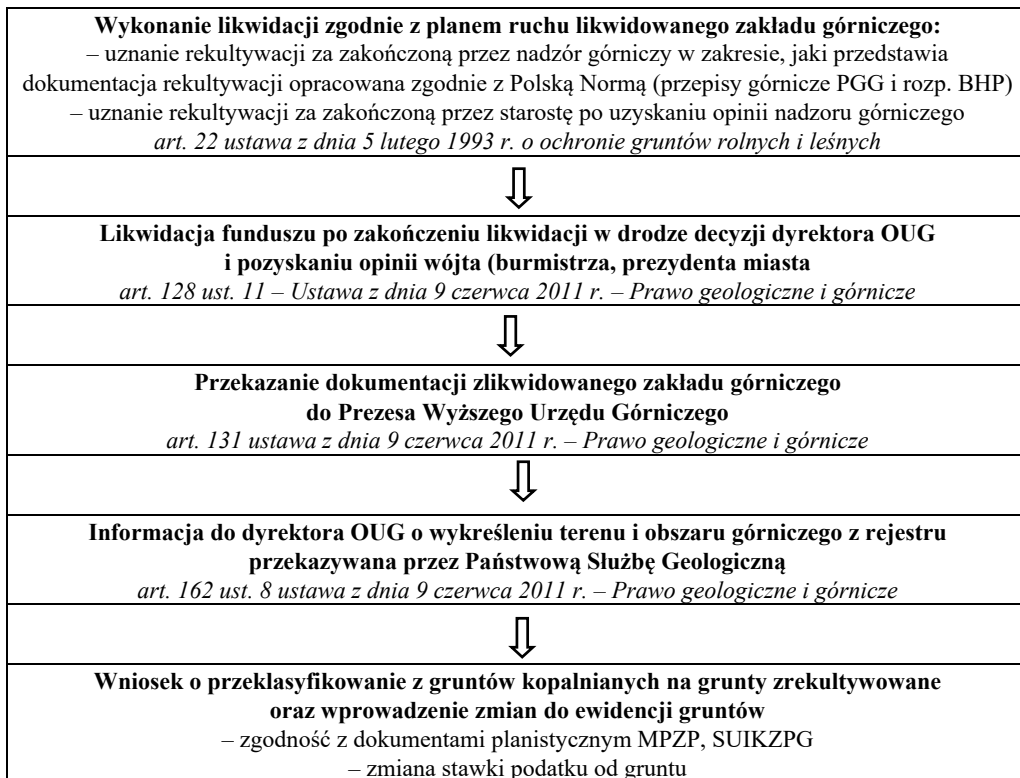

Fot. 19. Zreultywowany w kierunku wodnym byłý zakład górniczy Pierwoszów, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)

2.8.5. Standardowa procedura likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego

Sam fakt, że proces likwidacji może przebiegać wg różnych scenariuszy powoduje trudność w graficznym przedstawieniu standardowej procedury likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego. Dla zobrazowania wzorcowej procedury wybrano następujące studium przypadku, które występuje najczęściej. Zakład górniczy pracuje na koncesji udzielonej przez marszałka. Zasoby kopaliny są wyeksploatowane. Przedsiębiorca podejmuje decyzję o likwidacji zakładu górniczego. Dotychczasowa likwidacja i rekultywacja była wykonywana w zakresie minimalnym, określonym w planie ruchu, bez wykorzystywania na ten cel środków z funduszu likwidacji zakładu górniczego. Rysunek 28 przedstawia procedurę likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego, pracującego na koncesji marszałka.

Rys. 28. Procedura likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego pracującego na koncesji marszałkowskiej (opracowanie: M. Ptak)

Dla zakładu górniczego wydobywającego kopaliny na podstawie koncesji od starosty, procedura jest pozbawiona etapów związanych z funduszem likwidacji zakładu górniczego oraz postępowanie w sprawie zatwierdzenia planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego lub jego oznaczonej części.

2.8.6. Aspekty finansowe likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego

Przedsiębiorcy, którzy uzyskali koncesję na wydobywanie, za wyjątkiem koncesji udzielonych przez starostów, mają obowiązek tworzyć fundusz likwidacji zakładu górniczego i gromadzić na nim środki. Przedsiębiorca zgodnie z art. 128 ust. 1 PGG inaczej niż w ustawie z 1994 r. może utworzyć wspólny fundusz dla więcej niż jednego zakładu górniczego. Rozpoczęcie dokonywania wypłat z funduszu może nastąpić po przedstawieniu przez przedsiębiorcę prowadzącemu rachunek ostatecznej decyzji

właściwego organu nadzoru górniczego, zatwierdzającej plan ruchu likwidowanego zakładu górniczego lub jego oznaczonej części albo zatwierdzającej plan ruchu zakładu górniczego w części, w jakiej przewiduje on likwidację zbędnych ze względów technicznych i technologicznych urządzeń, instalacji, obiektów lub wyrobisk górniczych tego zakładu (art. 128 ust. 9 PGG). W ramach wcześniej opisanego nadzoru górniczego nad procesem likwidacji zakładu górniczego, inspektorzy okręgowych urzędów górniczych, mają prawo żądać przedstawienia aktualnego wyciągu konta bankowego, na którym przedsiębiorca gromadzi środki funduszu. Oprócz informacji na temat wysokości zgromadzonych środków na funduszu, kontroli może również podlegać sposób ich wykorzystania, w oparciu o składaną przez przedsiębiorcę informację w tym zakresie (art. 128 ust. 10 PGG). Zgodnie z art. 128 ust. 11 PGG, likwidacja samego funduszu może nastąpić po zakończeniu likwidacji zakładu górniczego, za zgodą właściwego organu nadzoru górniczego, wyrażoną, w drodze decyzji, po zasięgnięciu opinii właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Przepis ten jest niestety „martwy”, gdyż nagminnie łamią go banki. Z uwagi na fakt, że instytucja prawna, jaką jest fundusz likwidacji zakładu górniczego, jest kontynuacją regulacji poprzedniego prawa górniczego, które nakładało ten obowiązek również na przedsiębiorców z koncesją udzieloną przez starostę, ustawodawca od 1 stycznia 2012 r. zezwolił z mocy samej ustawy na likwidację tych funduszy zgodnie z art. 215 ust. 3 PGG. Dla odkrywkowej działalności górniczej na fundusz likwidacji zakładu górniczego trafiają środki o wysokości równowartości nie mniej niż 10% należnej opłaty eksploatacyjnej. Moment obowiązku przeznaczenia na fundusz likwidacji powstaje z dniem wymagalności opłaty eksploatacyjnej, a ustaje z dniem rozpoczęcia likwidacji zakładu górniczego. O ile rozpoczęcie gromadzenia środków na funduszu jest czytelne, to moment zaprzestania wpłat, w praktyce jest trudny czasem do ustalenia. Bowiem optymalny proces likwidacji zakładu górniczego powinien odbywać się sukcesywnie, na bieżąco w trakcie prowadzenia prac wydobywczych. Faktyczna data ustalenia rozpoczęcia likwidacji może więc być również datą ustatecznienia się decyzji zatwierdzającej planu ruchu, gdzie w treści i na załącznikach mapowych planu ruchu, znajdują się elementy przewidzianej likwidacji i rekultywacji obszarów zbędnych. Datą taką może być również data ustatecznienia się decyzji zatwierdzonego planu ruchu likwidowanego zakładu górniczego bądź jego oznaczonej części. Przedsiębiorca, jeżeli nie ma likwidacji zupełnej, to dla części gdzie jest prowadzona eksploatacja, jest zobowiązany do samodzielnego określenia adekwatności środków. Oceniając funkcjonowanie tych regulacji, należy zauważyć, że obecnie te środki mogą być gromadzone w różnych formach (bony skarbowe, obligacje Skarbu Państwa), ponadto stanowią koszty uzyskania przychodów w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym i nie mogą być wykorzystywane w celach innych niż na likwidację zakładu górniczego. Środki te zgodnie z art. 130 PGG nie podlegają egzekucji administracyjnej ani sądowej za wyjątkiem sytuacji, kiedy wystawiony jest tytuł wykonawczy na wniosek wierzyciela przedsiębiorcy lub w sytuacji, kiedy upłynął termin decyzji dyrektora okręgowego

urzędu górniczego nakazującej wykonanie likwidację zakładu górniczego. Istotnym jest również fakt, że środki funduszu nie wchodzi w skład masy upadłości podmiotów, które uzyskały koncesje wydobywcze ani też następców prawnych przedsiębiorców, którzy posiadali fundusz.

2.8.7. Aspekty techniczne likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego

Dla dobra całego procesu likwidacji zakładu górniczego, konieczne jest planowanie tego procesu razem z dokumentami, jakie składa się na etapie koncesji. Co do zasady elementy planowania procesu likwidacji zakładu górniczego przewijają się w takich dokumentach i decyzjach administracyjnych jak: dokumentacja geologiczna, projekt zagospodarowania złoża, raport oddziaływania na środowisko wraz z decyzją środowiskową, decyzje rekultywacyjne, ustalenia w uchwałach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, opracowaniu ekofizjograficznym, prognozie oddziaływania na środowisko, dokumentacji rekultywacji wykonanej zgodnie z Polską Normą. Brak jednak ich usystematyzowania i nadania odpowiedniej wagi. Ciekawym pomysłem było stworzenie propozycji zasad dokumentowania warunków geologiczno-inżynierskich dla celów likwidacji kopalń, opracowane przez zespół kilku ośrodków pod redakcją (Woźniak, Nieć 2009). Jednakże na chwilę obecną regulacje prawne nie przewidują takiego metodycznego rozwiązania. A przecież problemy, które wynikają z likwidacji zakładu górniczego są w wielu sytuacjach bardzo skomplikowane technicznie, czasochłonne i kosztotwórcze.

2.8.8. Dobre praktyki w procesie likwidacji odkrywkowych zakładów górniczych

W tym zakresie można przedstawić niezliczone przypadki doskonałych realizacji likwidacji zakładów górniczych. Jedną cechą dla tych wszystkich przypadków jest wspólna. Fakt, że są dobrze prosperującymi przedsięwzięciami biznesowymi. Każde z nich, gdyby nie dobry pomysł, stanowiłoby źródło kosztów, choćby tylko z powodu zachowania ochrony elementów przyrodniczych w formie nie pogorszonej. Dzięki wykorzystaniu niepowtarzalnych cech terenu, lokalizacji, uzbrojeniu w infrastrukturę techniczną były zakłady górnicze rozpoczęły nowe życie. Stały się kopalniami ciekawie zaaranżowanych miejsc, które zostały zaakceptowane przez społeczeństwo. Tereny dotychczasowo użytkowane górniczo świetnie nadają się na ścieżki dydaktyczne, geoparki, na miejską przestrzeń kulturalną jako galerie, miejsca wystaw czy amfiteatry. Szczególnie predyspozycje tych terenów widać dla organizacji różnej aktywności

sportowej. Od dawna tereny byłych zakładów górniczych pełnią też rolę prywatnych inicjatyw gospodarczych, szczególnie turystycznych i gastronomicznych. Z uwagi na duże powierzchnie część zlikwidowanych zakładów z powodzeniem nadaje się również na obszary imitujące naturalne pojezierza (Kasztelawicz 2010). Takie właśnie udane już realizacje mają nasi zachodni sąsiedzi w Saksonii. Poniżej zdjęcia z Pojezierza Łużyckiego po zlikwidowanych odkrywkach węgla brunatnego w Niemczech oraz ciekawy Park Głazów Narzutowych jako przykład udanych likwidacji zakładów górniczych, odpowiednio fotografie 20, 21 i 22.

Fot. 20. Obszar rekultywacji terenów pogórniczych prowadzony przez spółkę celową LMBV – Ostufer Silbersee (materiały OUG)

Fot. 21. Park głazów narzutowych Fildingspark po zlikwidowanej odkrywce węgla brunatnego w Nochten, odtworzona mapa Szwecji (fot. M. Ptak)

Fot. 22. Park głazów narzutowych Folingspark po zlikwidowanej odkrywce węgla brunatnego w Nochten, kolekcjonerskie nasadzenia na tle elektrowni (fot. M. Ptak)

Do likwidacji zakładu górniczego stosuje się przepisy o ruchu zakładu górniczego zawarte w ustawie PGG oraz odnośnych rozporządzeniach, a także przepisy Prawa budowlanego. Zastosowanie znajdują tu również przepisy ustawy Prawo ochrony środowiska w kwestii uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia, którym na etapie likwidacji zakładu górniczego może być np. likwidacja infrastruktury. W procesie likwidacji bardzo często dochodzi do przeprowadzenia rekultywacji. Kwestie związane z rekultywacją i zagospodarowaniem terenów pogórnich są bliżej przedstawione w rozdziale 4.6 niniejszej książki przy analizie uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej.

*Czasami jest ziemia, która nie daje plonów,
gdy się ją zasieje, lecz jeśli będziesz ją wydobywać,
wyżywi o wiele więcej ludzi, niż gdyby przyniosła plony*

Cytat myśli Ksenofanesa zaczerpnięty z XVI-wiecznego *De Re Metallica*
Georgiusa Agricoli

3. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne a odkrywkowa działalność górnicza

Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne ma za zadanie do przestrzeni, którą zarządza, wprowadzić ład przestrzenny w całej strefie gospodarki przestrzennej. Myśląc o gospodarce przestrzennej, należy mieć na względzie realizację celów i polityk dla ochrony szeroko pojętego interesu publicznego, interesu podmiotów prywatnych z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju, przy korzystaniu z każdego rodzaju zasobu (np. powierzchnia, woda, kopalina). Sama zasada zrównoważonego rozwoju traktuje o tym, że „*Prawo do rozwoju musi być egzekwowane tak, aby sprawiedliwie uwzględnić rozwojowe i środowiskowe potrzeby obecnych i przyszłych pokoleń*”. Zasada ta została wypracowana przez Światową Komisję ds. Środowiska i Rozwoju ONZ w 1987 r. i przedstawiona w tzw. Raporcie Brundtland, rozpoczynając swój byt jako koncepcja zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) (Macias, Bródka 2014; Ptak 2007; Ptak 2007a; Ptak 2009; Ptak 2011). Koncepcja ta, która obecnie leży u podstaw planowania i zagospodarowania przestrzennego, stała się podstawą dla przyjmowania polityk, planów i programów. Zanim zagadnienie to zostanie zawężone do planowania przestrzennego w odniesieniu do przedsięwzięć górniczych, wymaga krótkiego komentarza. Rolą planowania przestrzennego jest między innymi sprawne funkcjonowanie całego systemu planowania na wszystkich poziomach, jako podstawowego instrumentu zarządzania polityką przestrzenną władz publicznych. Dalej planowanie przestrzenne zapewnia (lub powinno zapewnić) transparentną i praworządzą politykę w planowaniu i realizacji procesów przestrzennego rozwoju, z zachowaniem ochrony praw jednostki, właściciela, przedsiębiorcy oraz interesu publicznego.

go. Przy realizacji tych planów, w szczególności na każdym szczeblu planowania przestrzennego winna być zapewniona partycypacja strony społecznej, tak by przyjmowane polityki, strategie oraz lokalne prawa miejscowe przyczyniały się do poprawy życia obywateli. Pytanie brzmi jak to zrealizować? – pozostaje bez odpowiedzi. Podejmowane stale próby reformy przepisów dotyczących planowania przestrzennego wraz z pracami nad Kodeksem urbanistycznym nie dały dotychczas odpowiednich rezultatów. Alarmujące wnioski z kontroli z roku 2017 przedstawiła Najwyższej Izby Kontroli o stanie planowania przestrzennego w Polsce, potwierdzając stan chaosu i zapaści w tej dziedzinie. Za najbardziej pilące i też istotne z punktu widzenia działalności górniczej, wydaje się rozwiązanie problemu:

- uzyskania wspólnego *consensusu* w odniesieniu do ograniczenia prawa własności
- ustalenia rangi interesu publicznego, w tym też na terenach objętych własnością prywatną
- wypracowania skutecznych narzędzi egzekwowania planowania przestrzennego i określenia jednoznacznej hierarchii planów.

Tabela 16 przedstawia hierarchię dokumentów planistycznych w Polsce wynikającą z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Tabela 16. Hierarchia dokumentów planistycznych w Polsce

Hierarchia	Nazwa dokumentu planistycznego
I	Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju KPZK
II	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa PZPW
III	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy SUIKZP
IV	Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego MPZP

W Polsce planowanie przestrzenne, co do zasady, opiera się na hierarchii aktów planistycznych (patrz tab. 16, na podstawie Niewiadomski 2006, Wiland 2012) oraz na dążeniu do pokrycia całego terenu kraju MPZP. Jest to idea, gdyż mimo takich zapisów ustawowych, w praktycznych działaniach nadal wiele obszarów w Polsce nie posiada MPZP, a planowanie przestrzenne odbywa się na podstawie wydawanych decyzji ustalających warunki budowy i zagospodarowania terenu. Konsekwencja takiego stanu rzeczy wypływa z zasady swobody planistycznej gminy, jej autonomii planistycznej i obranych kierunków polityki przestrzennej gminy oraz z faktu, że prawo inicjatywy uchwalenia MPZP, przysługuje wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta). Realizując projekty górnicze zawsze należy badać ich zgodność z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego MPZP (patrz art. 7 PGG). Wspomniane we wcześniejszych punktach uwarunkowania prawne polegające na wprowadzeniu odkrywkowej eksploatacji górniczej do dokumentów planistycznych, wymagają przejścia szczegółowej procedury planistycznej. Ustawodawca przewidział różne tryby przeprowadzenia procedury planistycznej w zależności od rodzaju przedsięwzięcia.

Poniżej zaprezentowano MODUŁ 2, dotyczący planowania przestrzennego a przedsięwzięcia górniczego.

MODUŁ 2 MINE-LIFE LINE

Dokumentacja planowania przestrzennego				
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy		Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego		Decyzja ustalająca warunki budowy i zagospodarowania terenu
SUIKZPG		MPZP dla terenu górniczego		

Należy zauważyć, że planowanie przestrzenne jest pierwszym krokiem zabezpieczenia obszarów występowania złóż. Procedura planistyczna powiązana jest ściśle z procedurami środowiskowymi, w szczególności ze strategiczną oceną oddziaływania na środowisko, programami środowiskowymi, planami gospodarki odpadami. Dobre zrozumienie procedur planistycznych pozwala na zmniejszenie ryzyka inwestycyjnego dla projektów górniczych jak również optymalne zapewnienie warunków prowadzenia procesu rekultywacji terenów pogórniczych. Rozwiązanie problemów planowania przestrzennego to również lepsze gospodarowanie bazą surowcową kraju i możliwość wypracowania wytycznych dla polityki surowcowej. Próbując jak najpełniej przedstawić tematykę planowania przestrzennego w aspekcie odkrywkowej działalności górniczej należy wyróżnić trzy podstawowe zagadnienia:

1. Procedura planistyczna ze szczególną charakterystyką dokumentów planistycznych.
2. Szczególne tryby zmian dokumentów planistycznych:
 - a) zadanie rządowe dla inwestycji celu publicznego,
 - b) zarządzenie zastępcze wojewody.
3. Planowanie przestrzenne na terenach górniczych.

3.1. Procedura planistyczna na podstawie przepisów ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1945) UOPIZP

W zależności od rodzaju przedsięwzięcia, czy będzie to kopalnia węgla brunatnego, zakład górniczy na koncesji marszałka czy starosty tak będą możliwe do za-

stosowania różne tryby procedury planistycznej. Dla przykładu budowa nowej kopalni węgla brunatnego jest przedsięwzięciem ponadlokalnym, krajowym i inwestycją celu publicznego *ex lege*, czyli z mocy samego prawa. Realizacja tego zamierzenia z racji swojej rangi powinna zostać poprzedzona sporządzeniem koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (KPZK) stanowiącej element strategii rozwoju kraju, i musi znaleźć miejsce w programach rządowych oraz strategiach branżowych. Takich wymagań nie ma w przypadku kamieniołomu czy zwirowni. Przy opracowywaniu strategii, planów, programów obowiązuje zasada zgodności planów zagospodarowania z ustaleniami planów wyższego szczebla, a także dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa (art. 39 ust. 4 i 5 UOPIZP). Opracowywanie KPZK musi ponadto odbywać się z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju. Mając na uwadze, iż sama ustawa dopuszcza różne scenariusze realizacji inwestycji polegającej na budowie odkrywkowej kopalni węgla brunatnego, szczegółowo przedstawiono uwarunkowania dotyczące procedury uchwalenia, bądź zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz procedurę uchwalania, bądź zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Procedury te są obecne w każdym wariantcie, niezależnie od wybranego scenariusza realizacji inwestycji, tj. zarówno dla:

- 1) procedury wprowadzenia do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, gdy przedmiotem opracowania jest eksploatacji węgla brunatnego terytorialnie obejmująca kilka gmin, na podstawie uchwał rad gmin o zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego poziom szczebla samorządu gminnego, inicjatywa oddolna władz gmin (patrz rys. 15),
- 2) procedurę wprowadzenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym polegającej na eksploatacji węgla brunatnego na podstawie koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju i zadania rządowego, wprowadzenie odgórnie zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
- 3) procedurę wprowadzenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, po wcześniejszym umieszczeniu jej w planie zagospodarowania przestrzennego województwa w wyniku podjętych działań przez sejmik województwa i przy akceptacji samorządów gminnych.

Zmiany zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dokonuje się na poziomie szczebla samorządu gminnego. Wnioskodawcą zmian w tym przypadku jest inwestor kierujący do rady gminy wnioskiem o wprowadzenie planowanej inwestycji do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W konsekwencji zostaje uruchomiona długotrwała procedura planistyczna wraz z dwukrotnym przeprowadzeniem strategicznej oceny oddziaływania,

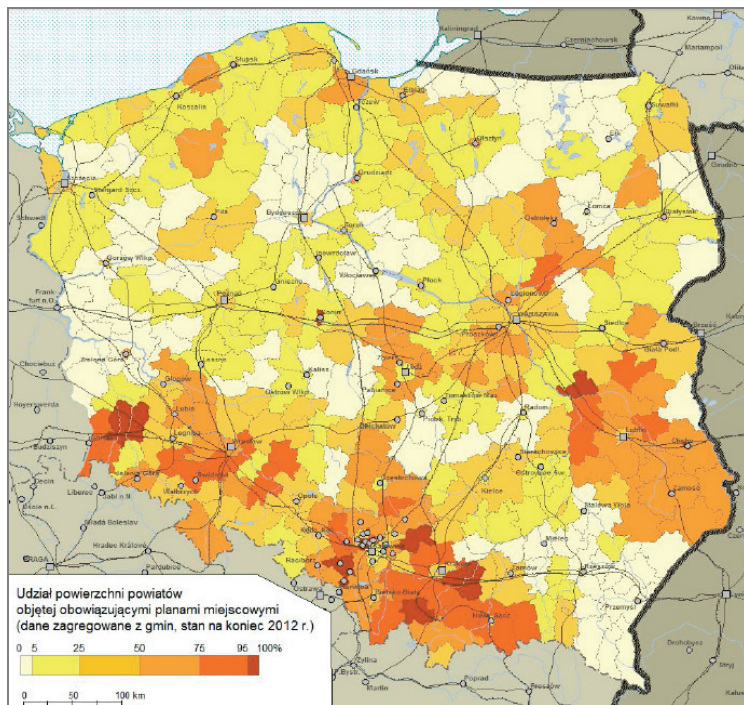
by w efekcie końcowym uzyskać zmianę w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (MPZP).

Najtrudniejszym etapem do uzyskania koncesji jest pozytywne zakończenie postępowań planistycznych. Z tego względu najistotniejsze znaczenie mają regulacje zawarte w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (UOPIZP). Procedura planistyczna to instrument prawnym, który ustala zasady kształtowania polityki przestrzennej prowadzonej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej. Ustawa określa zakres i sposób postępowania w sprawach przeznaczenia terenów na określone cele wraz z ustaleniem zasad ich zagospodarowania. Te dwie duże płaszczyzny regulacji, tj. polityka przestrzenna i określanie warunków dla poszczególnych inwestycji, oparte są z kolei na dwóch fundamentalnych zasadach. Zasadzie poszanowania ładu przestrzennego i zasadzie zrównoważonego rozwoju (Małysa-Sulińska 2008). Jakikolwiek decyzje, które będą podejmowane w tym zakresie muszą zatem zawsze uwzględniać w gospodarowaniu przestrzenią ww. zasady.

3.1.1. Procedura uchwalania bądź zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Procedura uchwalania zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUIKZPG) jest wieloetapowa i złożona, ale konieczna w sytuacji, opracowywania zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Obowiązek sporządzenia studium spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie miasta) zgodnie z art. 9 ust. 2 UOPIZP.

Obecnie w obrocie prawnym obowiązuje na dzień dzisiejszy, zarówno studium opracowane pod rządami ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym jak i studium opracowywane na podstawie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 27 marca 2003 r. Jest to wynikiem przyjęcia przez ustawodawcę zasady ciągłości planowania przestrzennego (art. 87 ust. 1 UOPIZP). W konsekwencji przyjęcia tych założeń mamy obecnie sytuację taką, że gminy posiadają prawie w 98% pokrycia powierzchni w studium, natomiast pokrycie powierzchni kraju miejscowymi planami, po 2003 roku jest małe, gdyż ustawa UOPIZP nie przedłużyła ich okresów obowiązywania. Rysunek 29 przedstawia udział powierzchni powiatów objętej obowiązującymi planami miejscowymi (Śleszyński i in. 2014).

Rys. 29. Pokrycie obowiązującymi planami miejscowymi w powiatach w końcu 2012 r. (Śleszyński i in. 2014)

3.1.1.1. Szczegółowy opis procedury zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Przyjmując założenia, które najczęściej występują w praktyce, obszar powierzchniowej eksploatacji nie jest przewidziany w studium. Tym samym wprowadzenie go jest pierwszym etapem, który rozpoczyna starania o uzyskanie koncesji na wydobywanie węgla brunatnego, ale również dla wydobywania innych kopalin. Sporządzenie zmiany studium wymaga uchwały rady gminy o przystąpieniu do działań w tym zakresie. Ustawa nie wskazuje podmiotów uprawnionych do inicjatywy uchwałodawczej, tak więc zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2018 r., poz. 994) inicjatywa ta należy zarówno do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) jak i do rady gminy czy radnego. Nie ma takiego uprawnienia inny podmiot, chyba że statut gminy przyznał mu taką inicjatywę uchwałodawczą (art. 22 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym). W praktyce, mechanizm uruchamiania inicjatywy zmian studium, opiera się na art. 32 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, gdzie władze gminy mają obowiązek dokonywania okresowej oceny aktualności dokumentów planistycznych. Wniosek inwestora w sprawie zmiany studium, może być podstawą do sformułowania przez wójta (burmistrza, prezydenta mia-

sta) wniosku o podjęcie przez radę gminy uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium. Jednakże należy podkreślić, że inicjatywa zmian studium leży po stronie władz gminy.

A) Etap podjęcia uchwały o przystąpieniu do sporządzania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Studium jest przyjmowane w drodze uchwały przez radę gminy. Inicjatywę w podejmowaniu uchwały o uchwaleniu studium ma rada gminy (art. 9 ust. 1 UOPIZP) oraz wójt (burmistrz, prezydent miasta), a w szczególnym przypadku wojewoda. Uchwała jest legitymacją dla wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do rozpoczęcia dalszej procedury. Treść uchwały jest swobodnie kształtowana przez radę gminy, ale przeważnie zawiera delegację dla wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do podjęcia działań planistycznych.

B) Etap ogłoszenia informacji o podjęciu uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Zgodnie z art. 11 pkt 1 UOPIZP wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek ogłosić w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie lub w sposób zwyczajowo przyjęty, że rada gmina podjęła uchwałę. Skutkiem tego jest oczekiwanie na zgłoszenie wniosków dotyczących studium, przy czym termin na ich zgłaszanie nie może być krótszy niż 21 od dnia ogłoszenia uchwały. Zasadą jest, że wnioski jakie wpłynęły nie są wiążące dla organu.

C) Etap zawiadomienia instytucji i organów właściwych w przedmiocie uzgadniania i opiniowania projektu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego o podjęciu uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzania zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Dalszym etapem jest zawiadomienie tylko określonych instytucji i właściwych organów do opiniowania i uzgadniania. Uzgodnień dokonuje m.in. zarząd województwa w zakresie zgodności projektu studium z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 11 pkt 6 UOPIZP); wojewoda w zakresie zgodności studium z ustaleniami programów rządowych zawierających zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym oraz inne organy. Projekt studium jest natomiast opiniowany przez organy wymienione w art. 11 pkt 5 i 6 litera a-m UOPIZP (tj. gminna komisja urbanistyczno-architektoniczna, starosta powiatowy, wójt (burmistrz prezydent) gmin sąsiednich, właściwy wojewódzki konserwator zabytków, właściwy organ wojskowy, ochrony granic, bezpieczeństwa państwa, dyrektor właściwego urzędu morskiego, właściwy organ nadzoru górniczego, właściwy organ administracji geologicznej, minister właściwy ds. zdro-

wia, regionalny dyrektora ochrony środowiska, właściwy organ Państwowej Straży Pożarnej, wojewódzki inspektor ochrony środowiska, właściwy państwowy wojewódzki inspektor sanitarny).

D) Etap rozpatrzenia wniosków dotyczących zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Obowiązek rozpatrzenia wniosków, wynikający z regulacji przepisu art. 11 ust. 3 UOPIZP spoczywa na wójcie (burmistrz, prezydent miasta). Jeżeli wnioski czynią zadość wymaganiom formalnym (termin złożenia, forma, miejsce), stanowią one dokumentację prac planistycznych. Materiał ten spełnia dla organów wykonawczych gminy cenne źródło informacji w zakresie społecznych oczekiwań w przedmiocie planowania przestrzennego. Zasadą jest, że wnioski te nie są wiążące dla wójta (burmistrz, prezydent miasta), ale wymagają od niego merytorycznego odniesienia się.

E) Etap sporządzania projektu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy wraz z prognozą oddziaływania na środowisko

Sporządzanie projektu studium musi się odbywać z zachowaniem przepisów rozporządzenia w sprawie wymaganego zakresu projektu studium w części tekstowej i graficznej, uwzględniającego wymogi dotyczące materiałów planistycznych, skali opracowań kartograficznych, stosownych oznaczeń, nazewnictwa, standardów oraz sposobu dokumentowania prac planistycznych. Rzeczą znamionną jest, że ustawodawca zdecydował się dla tego dokumentu (choć pierwotnie nie było takiego wymogu) na przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko (art. 46 pkt 1 UOOŚ). Organ opracowujący dokument sporządza dla niego prognozę oddziaływania na środowisko planowanych w studium rozwiązań planistycznych (art. 51 ust. 1 UOOŚ). Ta procedura jest w przypadku studium oparta jednocześnie na przepisach ustawy UOOŚ oraz ustawy UOPIZP.

F) Etap strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Jednocześnie organ przygotowujący studium jest obowiązany do sporządzenia prognozy oddziaływania na środowisko, która podlega strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko. Szczegółowy przebieg i zakres unormowany jest w ustawie z dnia 3 października 2008 r. (UOOŚ) w dziale IV. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) opracowujący projekt studium sporządza prognozę oddziaływania na środowisko. Zakres i stopień uszczegółowienia uzgadnia w tym przypadku z regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i wojewódzkim inspektorem sanitarnym.

Wykonana prognoza oddziaływania na środowisko ma za zadanie ustalenie potencjalnego znaczącego oddziaływania projektu studium na środowisko. Szczegóły

wy zakres przedstawia art. 51 ust. 2 UOOŚ. Po sporządzeniu prognozy jest ona razem z projektem studium poddawana opiniowaniu. Zasady opiniowania dla studium przebiegają odmiennie, co wynika z art. 54 ust. 3 ustawy UOOŚ. Opiniowanie ma przebiegać z zachowaniem zasad określonych przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Czyli dla analizowanej sytuacji ma zastosowanie art. 11 ust. 2 i art. 25 UOPIZP, gdzie wójt (burmistrz, prezydent miasta) ustala termin wydania opinii nie krótszy niż 21 dni od dnia udostępnienia projektu wraz z prognozą. Nie udzielenie opinii w terminie, uważa się za zaopiniowanie projektu. Opinia nie ma charakteru wiążącego, ale organ zgodnie z art. 11 pkt 9 UOPIZP wprowadza zmiany wynikające z uzyskanych opinii i dokonanych uzgodnień. Strategiczna ocena oddziaływania musi zostać przeprowadzona z udziałem społeczeństwa. Ten obowiązek spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie miasta) zgodnie z zasadami określonymi w dziale III rozdział 1 i 3 UOOŚ (ale tylko art. 39, 42, 42 bo jest odmiennosc z uwagi na art. 54 ust. 3 UOOŚ). Generalnie oznacza to odpowiednie poinformowanie wszystkich zainteresowanych, umożliwienie zgłaszania uwag i wniosków, udostępnienie dokumentów do wglądu. Takie konsultacje społeczne powinny odbywać się po uzyskaniu wszystkich opinii i uzgodnień i po uwzględnieniu ich w treści opracowywanego studium. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) po zakończeniu konsultacji społecznych przedstawia radzie gminy do uchwalenia projekt studium wraz z listą nieuwzględnionych uwag zebranych w ramach udziału społeczeństwa.

Po etapie opinii i uzgodnień następuje przyjęcie projektu dokumentu. Jest to bardzo newralgicznym momentem z uwagi na art. 55 ust. 2 UOOŚ, gdyż dokument studium nie może zostać przyjęty, jeżeli ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wynika, że może on znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000 i nie zachodzą przesłanki z art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (nadrzędny interes publiczny przy braku rozwiązań alternatywnych). Ustawa literalnie nie wskazuje jaki podmiot przyjmuje dokument ani jaka jest tego forma. W praktyce tym przyjmującym jest wójt (burmistrz, prezydent miasta), który jest „gospodarzem” całego postępowania. Po przyjęciu dokumentu wraz z podsumowaniem zawierającym uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu organ zobowiązany jest do umieszczenia informacji o przyjętym dokumencie w ogólnie dostępnym wykazie (art. 20 ust. 2 pkt 6 UOOŚ). W dalszej kolejności organ ma obowiązek przesłania dokumentu wraz z podsumowaniem do regionalnego dyrektora ochrony środowiska i wojewódzkiego inspektora sanitarnego oraz do prowadzenia monitoringu skutków realizacji postanowień przyjętego dokumentu. Faktyczne zakończenie postępowania nie następuje tu w formie decyzji, jak to jest w przypadku oceny oddziaływania w ramach postępowania w sprawie uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Przyjęcie dokumentu studium wraz z pisemnym podsumowaniem o sposobie uwzględnienia wyników strategicznej oceny oddziaływania stanowi wynik tego etapu procedury.

G. Etap uzyskania od właściwych instytucji i organów uzgodnień i opinii na temat zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Konsekwencją etapu wcześniejszego tj. informowania przez wójta (burmistrz, prezydent miasta) właściwych ciał uzgadniających i opiniodawczych, jest uzyskanie w wyniku zainicjowanych postępowań stosownych opinii i uzgodnień w sprawie projektu studium. Wójt, który skierował wnioski do ww. organów i instytucji, w kolejności, jaką przewiduje ustawa w art. 11 UOPIZP, oczekuje współdziałania organów w przedmiocie planu studium. Etap ten można określić jako wzajemną współpracę organów zewnętrznych i instytucji, która ma się zakończyć uzyskaniem opinii i warunków na jakich następuje uzgodnienie studium.

H. Etap wprowadzenia do projektu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zmian wynikających z uzyskanych opinii i dokonanych uzgodnień

Zgromadzone w postępowaniu opinie i uzgodnienia mogą zmienić sporządzony projekt studium. Zasadą powszechnie obowiązującą jest fakt, iż opinie nie wiążą organu w sprawie. Natomiast uzyskane uzgodnienia są bezwzględnie wiążące dla wójta (burmistrz, prezydent miasta), co oznacza, że stanowisko organu właściwego w przedmiocie uzgodnienia projektu studium musi być uwzględnione w opracowywanym studium.

I. Etap wyłożenia projektu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy do publicznego wglądu oraz przeprowadzenie publicznej dyskusji nad rozwiązaniami przyjętymi w projekcie

Wójt mając ostateczny kształt projektu studium, ogłasza w prasie lokalnej, przez obwieszczenie oraz w sposób zwyczajowo przyjęty, informację o tym, że projekt planu jest do publicznego wglądu (wyłożenie projektu studium). Informacja zgodnie z art. 11 pkt 10 i 11 UOPIZP zawiera informację o sposobie, terminie wnoszenia uwag. Każdy ma prawo przez 30 dni zapoznać się z projektem studium i wnieść uwagi. Ponadto innym aktywnym przejawem wypowiedzenia się o projekcie studium jest uczestniczenie w organizowanej przez wójta (burmistrz, prezydent miasta) dyskusji publicznej.

J. Etap rozpatrzenia uwag wniesionych do projektu zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy wraz z wprowadzeniem zmian wynikających z tych uwag

Po 30-dniowym upływie wystawienia projektu studium wójt przystępuje do rozpatrzenia uwag. Podkreślić należy, że rozstrzyganie uwag przez wójta opiera się na swobodzie planistycznej gminy, jej autonomii planistycznej i obranych kierunkach polityki przestrzennej gminy. Przepisy, nie nakładają na wójta, obowiązku uzasadnienia przyjętego rozstrzygnięcia, ani też nie ma obowiązku poinformowania zaintereso-

wanych o sposobie rozpatrywania wniesionych uwag. Dalsze działania polegają na wniesieniu do projektu studium uwag, które zostały zaakceptowane przez wójta oraz przedstawienia radzie gminy listę uwag, które nie zostały uwzględnione.

K. Etap uchwalenia zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Tak przygotowane studium jest uchwalane w drodze uchwały podejmowanej przez radę gminy (art. 12 ust. 2 UOPIZP). Po uzgodnieniu przez zarząd województwa i wojewodę w zakresie zgodności z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz programów zawierających zadania rządowe, z uwzględnieniem wszystkich uwag jakie zostały wniesione do projektu, poprzez określenie sposobu rozpatrzenia ich. Do uchwały załącza się tekst i rysunek studium oraz rozstrzygnięcie o sposobie rozpatrzenia uwag wniesionych do projektu studium.

L. Etap oceny zgodności z przepisami prawnymi postępowania w przedmiocie sporządzenia i uchwalenia zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

Po uchwaleniu przez radę gminy studium, wójt (burmistrz, prezydent) przedkłada niniejszą uchwałę wojewodzie wraz z załącznikami, tj. pracami planistycznymi precyzyjnie określonymi w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz.1233), celem dokonania oceny legalności tej uchwały z obowiązującymi przepisami prawa. Zakres badania legalności odnosi się do zasad, trybu sporządzania studium, kompetencji organów. Badanie nie obejmuje natomiast przyjętych rozstrzygnięć, poprawności merytorycznej.

3.1.1.2. Skutki prawne uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy

W uchwalonym studium, dokonuje się rozmieszczenia na terenie gminy inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym oraz adaptacji warunków zagospodarowania przestrzennego województwa, strategii rozwoju województwa i koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Studium jest dokumentem planistycznym, który ma za zadanie głównie koordynować ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, określać polityki rozwoju przestrzennego gminy i jest źródłem informacji „z pierwszej ręki”, jakie plany, zamierzenia są przewidywane dla powierzchni całej gminy. Określając charakter studium jako dokumentu planistycznego, można powiedzieć, że jest podsumowaniem wszelkich ustaleń planistycznych, poczynionych dla terenu gminy przez organy wszystkich szczebli planowania przestrzennego. Najważniejszym skutkiem uchwalenia studium jest dokonanie usta-

leń, które muszą być ujęte w MPZP w przedmiocie: m.in. zasad zagospodarowania, obszarów wyłączonych spod zabudowy, obszarów wymagających scaleń i podziału nieruchomości. To związanie spowodowane jest koniecznością ustalenia zgodności planowanych rozwiązań w MPZP z ustaleniami jakie zawiera studium (art. 15 ust. 1; 17 pkt 4 UOPIZP) oraz obowiązku stwierdzenia przez radę gminy przed uchwaleniem zgodności projektu planu z ustaleniami studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Zakres przedmiotowy studium określa art. 10 UOPIZP. Studium nie jest aktem prawa miejscowego (art. 9 ust. 5 UOPIZP), ale jego ustalenia są wiążące dla MPZP. Ponadto studium wyznacza obszary przeznaczone do objęcia MPZP. Dla inwestora, rzeczą ważną jest też fakt, że w przypadku braku MPZP, studium może być podstawą do określenia warunków decyzji lokalizacyjnej inwestycji. Zgodnie z art. 7 PGG działalność regulowana ustawą musi być zgodna z ustaleniami MPZP a w przypadku jego braku ze studium.

Rysunek 30 przedstawia przykładowy wycinek z mapy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy, z zaznaczeniem terenu na działalność przemysłową, kolor fioletowy.

Rys. 30. Przykładowy wycinek załącznika mapowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – kolor fioletowy – tereny przemysłowe (z zasobów OUG)

3.1.2. Procedura uchwalenia bądź zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Gmina nie ma obowiązku sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Jest to jej uprawnienie a nie jej obowiązek. Obowiązek sporządzenia

MPZP może wynikać tylko z przepisów odrębnych, np. art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 7 maja 1999 o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120), art. 16 ust. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067) lub z ustaleń studium. Pod rządami ustawy Prawo geologiczne i górnicze z 1994 r., takim obligatoryjnym przepisem był art. 53 ust. 1 PGG, którego nie ma w aktualnie obowiązującej ustawie PGG. Mimo, że tryb planów miejscowych w ustawie jest trybem pożądanym przez planistów, to ustawodawca nie dał obowiązku radom gmin ich sporządzania. Jest to tzw. władztwo administracyjne i autonomia samorządu gminnego w sprawach planowania przestrzennego. Odrębnym trybem jest sporządzanie miejscowego planu przez zarządzenie zastępcze wojewody. Następuje to w sytuacji, kiedy gmina nie wywiązała się z obowiązku uchwalenia studium lub jego zmiany w trybie przewidzianym w art. 12 ust. 3 UOPIZP. Sytuacja analizowana w niniejszym przypadku odnosi się do sytuacji, gdzie gmina ma wolę zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

3.1.2.1. Szczegółowy opis procedury zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Konsekwencją uchwalenia zmian studium jest dokonanie zmian ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów określonych w studium. Jak wskazano wcześniej, wynika to z zasady zgodności MPZP z ustaleniami studium. Cała procedura przebiega bliźniaczo jak przy zmianach studium z zachowaniem w kilku etapach pewnej odmienności. Generalnie jest to postępowanie bardzo sformalizowane, długotrwałe i wieloetapowe.

A. Etap sporządzania i uchwalania uchwały o przystąpieniu do sporządzenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Uchwałę w sprawie przystąpienia do sporządzania zmian MPZP przyjmuje rada gminy. Inicjatywę podjęcia uchwały ustawodawca ograniczył do wójta (burmistrza, prezydenta miasta) i rady gminy (art. 14 ust. 4 UOPIZP). Warunkiem podjęcia uchwały zgodnie z art. 14 ust. 5 UOPIZP, jest dokonanie przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) analizy zasadności przystąpienia do sporządzenia planu i stopnia zgodności ze studium.

B. Etap ogłoszenia uchwały o przystąpieniu do sporządzania zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Po podjęciu uchwały przez radę gminy wójt ma obowiązek, zgodnie z art. 17 pkt 1 UOPIZP, ogłosić informację o podjęciu uchwały o przystąpieniu do sporządzania zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ogłoszenie następuje w prasie lokalnej, ale również w formie obwieszczenia na tablicy informacyjnej w budynku urzędu gminy lub w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości.

Ogłoszenie w swej treści powinno informować o zachowaniu formy pisemnej dla składanych wniosków, określić miejsce i termin ich składania. Termin, jaki ustawodawca przewidział to minimum 21 dni od dnia ogłoszenia o podjęciu uchwały. Organ rozpatrujący wnioski nie jest związany z treścią wniosków, jednak zobowiązany jest do ich rozpatrzenia.

C. Etap zawiadomienia instytucji o przystąpieniu do sporządzania zmiany zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Równocześnie z etapem ogłoszenia o podjęciu uchwały, wójt ma obowiązek zawiadomić instytucje i organy właściwe w przedmiocie uzgodnienia i opiniowania projektu mpzp, o podjęciu uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzania tego planu (art. 17 pkt 2 UOPIZP). Zawiadomienie jest adresowane do określonej w przepisach ustawy grupy i przewiduje 21-dniowy termin zajęcia stanowiska, od chwili obwieszczenia o przystąpieniu do jego sporządzania. Opinie w sprawie MPZP wydaje właściwa komisja urbanistyczno-architektoniczna, wójtowie gmin graniczących z obszarem objętym planem, ale w zakresie lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu lokalnym, regionalny dyrektor ochrony środowiska, właściwy organ administracji geologicznej w zakresie udokumentowanych złóż kopalin i wód podziemnych, właściwy organ Państwowej Straży Pożarnej i wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska, ale w zakresie lokalizacji nowych zakładów o zwiększonym lub dużym ryzyku wystąpienia poważnych awarii, właściwy państwowy wojewódzki inspektor sanitarny, właściwy organ ochrony środowiska w zakresie terenów zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych (art. 17 pkt 6 lit.a UOPIZP). Uzgodnienia dokonują organ zgodnie z art. 17 pkt 6 lit. b UOPIZP z: wojewodą, zarządem województwa, zarządem powiatu w zakresie zadań rządowych i samorządowych, organami właściwymi do uzgodnienia na podstawie przepisów odrębnych, właściwym zarządcą drogi, właściwymi organami wojskowymi, ochrony granic oraz bezpieczeństwa państwa, dyrektorem właściwego urzędu morskiego, właściwym organem nadzoru górniczego, ministrem właściwym ds. zdrowia, ale w zakresie zagospodarowania obszarów ochrony uzdrowiskowej, właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, zarządem województwa w zakresie uwzględnienia wyników audytu krajobrazowego.

D. Etap rozpatrzenia wniosków dotyczących zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Przed przystąpieniem do sporządzania projektu MPZP, wójt (burmistrz, prezydent miasta) rozpatruje wnioski, które wpłynęły dotyczące planu. Wójt nie jest związany z treścią tych wniosków, jednakże ma obowiązek je rozpatrzyć. Czyni to zadość, obowiązkowi umożliwienia zainteresowanym podmiotom, wypowiedzenia się w sprawach dotyczących polityki przestrzennej gminy. Wójt, rozpatrując wnioski, odnosi się merytorycznie co do ich postanowień. Rozstrzyganie w przedmiocie uwzględniania po-

stanowień zawartych w złożonych wnioskach, zgodnie z ustawą UOPIZP, jest oparte na władztwie administracyjnym, gdzie wójt ma swobodę w ich ocenie.

E. Etap sporządzania projektu zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wraz z prognozą oddziaływania na środowisko

Po ogłoszeniu informacji dla jak największej ilości społeczeństwa oraz po wysłaniu do określonych organów i instytucji zawiadomienia, a także po rozpatrzeniu wniosków, wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza projekt miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W praktyce wójt powierza wykonanie takiego projektu planu MPZP osobą o odpowiednich kwalifikacjach. Ponadto MPZP musi być zgodny z wymaganiami, jakie przewiduje rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164, poz. 1587). Wraz z projektem MPZP wójt ma obowiązek wykonania prognozy oddziaływania na środowisko (art. 51 ust. 1 UOOŚ).

F. Etap strategicznej oceny oddziaływania na środowisko miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Procedura oparta jest na przepisach ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jak i ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku (...) ocenach oddziaływania (UOOŚ). Organ administracji opracowujący projekt planu zagospodarowania przestrzennego lub wprowadzający zmiany do przyjętego już planu sporządza prognozę oddziaływania na środowisko. W prognozie oddziaływania na środowisko obowiązkowo musi być zawarta warstwa informacyjna, jaka wynika z powiązanych z projektem opracowań, w tym wytycznych w zakresie planowania przestrzennego zawartych w prognozie oddziaływania planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz prognozie oddziaływania sporządzanej dla strategii rozwoju gminy. Zakres prognozy oddziaływania na środowisko projektu dokumentu reguluje art. 51 ust. 2 UOOŚ. Projekt MPZP wraz z prognozą jest przedstawiany, w tym przypadku regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska oraz państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu organom opiniującym i uzgadniającym oraz na zasadach UOOŚ i UOPIZP. Analogicznie jak przy procedurze zmiany studium, przebiega procedura strategicznej oceny oddziaływania dla MPZP. Postępowanie wymaga uzyskanie opinii i uzgodnień, sporządzenia prognozy oddziaływania na środowisko, konsultacji społecznych, zawiadomienia o przyjęciu projektu zmian MPZP oraz wymaga obowiązkowo monitorowania działań. Również i tu punktem newralgicznym będzie wynik strategicznej oceny oddziaływania. Zgodnie bowiem z art. 55 ust. 2 UOOŚ, jeżeli ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wyniknie, że projekt MPZP, może znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000 i nie zachodzą jednocześnie przesłanki z art. 34 ustawy o ochronie przyrody, to projekt mpzp nie może zostać przyjęty. Jeżeli natomiast, nie zajdzie powyższa sytuacja, wówczas procedura będzie przebiegać dalej poprzez przyjęcie dokumentu. Następnie, organ sporządzający pro-

jekt MPZP, który pozytywnie przeszedł strategiczną ocenę oddziaływania, ma obowiązek umieszczenia informacji o przyjętym dokumencie w ogólnodostępnym wykazie (art. 20 ust. 2 pkt 6 UOOS). Istotne jest również sporządzenie podsumowania do projektu MPZP, które jest odrębnym załącznikiem. Zawiera pisemne uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych (art. 55 ust. 3 UOOS). W dalszej kolejności organ sporządzający plan MPZP, przekazuje go wraz z podsumowaniem do regionalnego dyrektora ochrony środowiska oraz powiatowego inspektora sanitarnego. Całość procedury strategicznej oceny oddziaływania, faktycznie zamyka przyjęcie projektu MPZP wraz pisemnym podsumowaniem o sposobie uwzględnienia wyników strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

G. Etap sporządzania prognozy skutków finansowych uchwalenia zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

W dalszym etapie, wójt (burmistrz, prezydent miasta) zobowiązany jest do sporządzenia prognozy skutków finansowych, wynikających z uchwalenia zmian MPZP (art. 17 pkt 5 UOPIZP). Opracowanie to jest odrębnym opracowaniem „eksperckim” o charakterze analizy ekonomicznej. Jej zakres precyzyjnie określa §11 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164, poz. 1587). Opracowanie to ma znaczenie, dla wartości nieruchomości, gdyż zazwyczaj po zmianach planu dochodzi do bezpośredniej zmiany wartości nieruchomości. Taki stan rzeczy wiąże się często z koniecznością zaspokojenia roszczeń osób, które poniosły straty na skutek zmiany miejscowego planu. Pomimo wagi analizowanych elementów w prognozie finansowej, opracowanie to nie jest załącznikiem do uchwalonego MPZP. Jest on tylko przedkładany radzie gminy przy uchwaleniu projektu MPZP.

H. Etap uzyskania opinii i uzgodnień dla projektu zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w toku dalszego postępowania planistycznego ma obowiązek współdziałania z innymi organami i instytucjami uprawnionymi do opiniowania, uzgadniania, składania wniosków. Ustawodawca w art. 17 UOPIZP, enumeratywnie wymienia czynności wraz z ich kolejnością, jakie wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien podjąć w przedmiocie uzgodnienia, opiniowania projektu MPZP. Ustala termin dla wydania opinii i uzgodnień – 21 dni od dnia udostępnienia projektu zmiany MPZP wraz z załącznikami. Uzgodnienie następuje w formie postanowienia. I zgodnie z zasadami ogólnymi opinie nie wiążą organu sporządzającego dokument, natomiast uzgodnienia są bezwzględnie wiążące.

I. Etap uzyskania zgody na zmianę przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych

Bardzo ważnym i często długotrwałym procesem jest etap uzyskania przez wójta zgody na zmianę przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych, na cele nierolnicze i niele-

śne. Taka zmiana przeznaczenia gruntów następuje zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1161) w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Kompetencje w zakresie zmiany przeznaczenia gruntów w zależności od rodzaju gruntów, mają odpowiednio: minister właściwy ds. środowiska – jeżeli jest grunt leśny stanowiący własność Skarbu Państwa (art. 7 ust. 2 pkt 2 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych); minister właściwy ds. rozwoju wsi – jeżeli są grunty rolne klasy I–III, o powierzchni zwartej przekraczającej 0,5 ha (art. 7 ust. 2 pkt 1 uoogr1); marszałek województwa po uzyskaniu opinii izby rolniczej, dla pozostałych gruntów leśnych. Proces zmian przeznaczenia gruntów odbywa się wyłącznie na wniosek wójta poprzedzony opinią dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych lub w zależności od potrzeb, opinia dyrektora parku narodowego. Wniosek wójt przesyła przez marszałka województwa, który dołączając swoją opinie w terminie 30 dni, przekazuje właściwemu ministrowi. Dla inwestycji górniczych o powierzchni ponad 10 ha, wniosek składany przez wójta winien zawierać dane zgodnie z art. 10 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych oraz dodatkowo wariantowe rozwiązania w zakresie rekultywacji i zagospodarowania gruntów w trakcie i po zakończeniu działalności przemysłowej (art. 10 ust. 3 uoogr1). Szczegółową procedurę ustawodawca określił w ustawie o ochronie gruntów rolnych i leśnych i jest ona wieloetapowa, a dla wyłączenia gruntów leśnych długa i często bardzo kosztowna.

J. Etap uwzględniania i wprowadzania zmian wynikających z opinii i uzgodnień projektu zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

W wyniku wystąpień do instytucji i organów wójt uzyskuje opinie i uzgodnienia projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Zawarte warunki w uzgodnieniach są dla wójta wiążące. Inaczej jest w przypadku uzyskanych opinii, które nie zobowiązują wójta do ich uwzględnienia w MPZP. Konsekwencją opinii i uzgodnień jest zmiana projektu MPZP, która winna być jeszcze raz w zakresie wprowadzonych zmian uzgodniona z instytucjami i organami opiniującymi i uzgadniającymi (w praktyce też są sytuacje, gdzie nie ma ponownego opiniowania i uzgadniania). Wójt opracowując na tej podstawie MPZP w pierwszej kolejności ujmuje to, co ma charakter wiążący, czyli warunki wynikające z uzyskanych uzgodnień, a następnie uwzględnia opinie bądź nie.

K. Etap wyłożenie do publicznego wglądu projektu zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Kolejnym etapem procedury planistycznej jest wyłożenie planu do publicznej wiadomości (art. 17 pkt 9 UOPIZP). Wyłożenie planu jest poprzedzone informacją dla społeczności gminnej w formie powiadomienia w prasie lokalnej, obwieszczenia w gminie lub na zasadach zwyczajowo przyjętych. Informację o wyłożeniu projektu

MPZP, podaje się minimum na 7 dni przed wyłożeniem planu MPZP do wglądu. Okres wyłożenia do publicznego wglądu projekt MPZP wynosi 21 dni. Jest to czas, który ustawodawca przeznaczył na szeroko zakrojoną dyskusję nad przyjętymi rozwiązaniami w przedkładanym planie MPZP. Ramy tej dyskusji społecznej nie są do końca sprecyzowane, ale mają zapewnić szeroką debatę społeczną, celem przedstawienia swoich uwag do przyjętych rozwiązań.

L. Etap rozpatrywania i uwzględniania uwag wniesionych do projektu zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Uwagi pisemne od mieszkańców gminy, osób niezamieszkałych w gminie, osób prawnych, jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, organy administracji publicznej przyjmuje w okresie 14 dni po zakończeniu okresu wyłożenia projektu MPZP. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) musi rozpatrzyć wszystkie uwagi, jakie wpłynęły w terminie 21 dni, licząc od daty wpływu. Ustawodawca nie nałożył na wójta (burmistrza, prezydenta miasta), obowiązku uzasadniania rozstrzygnięć w przedmiocie rozpatrzenia uwag do projektu MPZP, ani też obowiązku informowania zainteresowanych o sposobie ich rozpatrzenia. Obowiązuje tu szeroko rozumiana zasada autonomii, zasada swobody planistycznej gminy oraz władztwa planistycznego. Jeżeli wójt (burmistrz, prezydent miasta) uzna uwagi za zasadne to dokonuje zmiany zapisów w projekcie MPZP. Jeżeli uzna, że uwagi nie zasługują na ich uwzględnienie, przedkłada je na odrębnej liście radzie gminy wraz z projektem MPZP (art. 17 pkt 14 UOPIZP).

Uwzględnione w projekcie MPZP uwagi, skutkują wprowadzeniem przez wójta do projektu zmian, które z kolei muszą w zakresie dokonanych zmian być uzgodnione z właściwymi organami i instytucjami. Na tym etapie wójt uwzględnia zmiany spowodowane uwagami w wyniku wyłożenia planu i szerokiej dyskusji społecznej. Projekt MPZP w zmienionej uwagami formie, ponownie przejść procedurą uzgadniania z podmiotami uzgadniającymi i opiniującymi w zakresie niezbędnym.

M. Etap uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

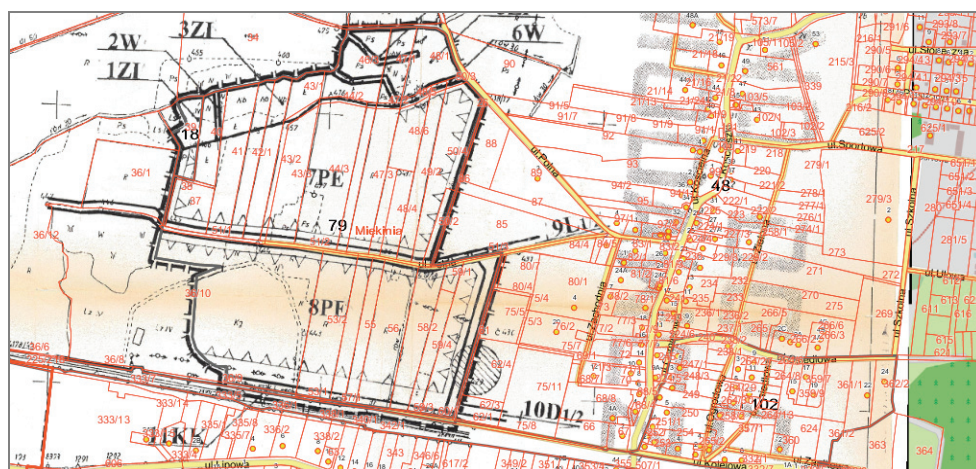
Wójt przedstawia radzie gminy projekt MPZP wraz z listą uwag, które nie zostały uwzględnione. Rada gminy zapoznaje się szczegółowo z nieuwzględnionymi do projektu MPZP uwagami i dokonuje oceny projektu. Na tym etapie może dojść do konieczności zmian w projekcie MPZP, co skutkuje ponowieniem czynności proceduralnych w niezbędnym zakresie. Następnie rada gminy musi stwierdzić, że projekt MPZP jest zgodny ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 20 ust. 1 UOPIZP), dokładnie stwierdza, że MPZP nie narusza studium. Stwierdzenie następuje przez podjęcie uchwały. Rada gminy podejmując uchwałę o przyjęciu MPZP jednocześnie powinna rozstrzygać w sprawie nieuwzględnionych uwag, o sposobie realizacji inwestycji (zadania własne gminy) i zasadach ich finansowania.

N. Etap ocena zgodności z prawem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Po uchwaleniu zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, wójt (burmistrz, prezydent miasta) w terminie 7 dni od uchwalenia, przekazuje uchwałę podjętą przez radę gminy w celu oceny jej zgodności z przepisami prawa. Oprócz uchwały przekazywana jest w całości dokumentacja prac planistycznych. Wojewoda w terminie 30 dni stwierdza nieważność w całości bądź w części przyjętej uchwały. Innym rozstrzygnięciem jakie może wojewoda podjąć, to stwierdzenie wydania uchwały z naruszeniem prawa (art. 91 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Kryteria, jakie stanowią ramy oceny zapisane są w art. 28 ust. 1 UOPIZP i dotyczą zarówno samego trybu procedury planistycznej jak i badania właściwości organów.

O. Etap ogłoszenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Publikatorem uchwały MPZP jest dziennik urzędowy właściwego wojewody. Publikacja uchwały ma nastąpić w terminie niezwłocznym. Obowiązkowi ogłoszenia podlegają również załączniki do uchwały. Uchwała w sprawie uchwalenia MPZP obowiązuje, zgodnie z art. 29 ust. 1 UOPIZP od dnia wejścia w życie w niej określonego, jednak nie wcześniej niż po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia w dzienniku urzędowym województwa. Ogłoszenie zgodnie z UOPIZP następuje również na stronach internetowych urzędu gminy. Rysunek 31 przedstawia przykładowy wycinek miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego z terenem przeznaczonym pod powierzchnię eksploatację – symbol PE.

Rys. 31. Przykładowy wycinek miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego z terenem przeznaczonym pod powierzchnię eksploatację (zasoby OUG)

3.1.2.2. Skutki prawne uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest w systemie aktów kształtujących ład przestrzenny jedynym aktem powszechnie obowiązującym, który stanowi podstawę dla indywidualnych rozstrzygnięć administracyjnych w drodze decyzji (np. decyzje koncesyjne, budowlane, wywłaszczeniowe na cele publiczne). Jest to podstawowy instrument planowania przestrzennego i prowadzenia gospodarki przestrzennej. Ma największą skalę szczegółowości i ma za zadanie:

- ustalić przeznaczenie terenu,
- określić rozmieszczenie inwestycji,
- określić sposób zagospodarowania terenu oraz warunki zabudowy.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego określa wprost jak na danym terenie będzie wykonywane prawo własności (art. 6 ust. 1 ustawy opizp). Rozmieszczenie w MPZP inwestycji celu publicznego stanowią ponadto podstawę prawną do wywłaszczenia lub ograniczenia prawa własności gruntów przeznaczonych w planie na cele publiczne, co dla gminy bezpośrednio rodzi obowiązek odpowiedzialności odszkodowawczej.

MPZP jest to dokument planistyczny, który może być sporządzany dla niewielkich obszarów inaczej niż studium, którego zasięg obejmuje granice całej gminy.

3.2. Szczególne tryby zmiany dokumentów planistycznych

Przedstawiony opis szczegółowy procedury planistycznej ma zastosowanie, kiedy władze gminne wprowadzają oddolnie inwestycje górnicze do dokumentów planistycznych (pkt 3.1). W każdym z tych przypadków może, w trybie zmiany studium lub zmiany MPZP, dojść do przeznaczenia określonych obszarów pod eksploatację. Co jednak się dzieje, jeśli projekty górnicze nie znajdują akceptacji na poziomie samorządu terytorialnego? Dla przedsięwzięć lokalnych, nie będących inwestycjami celu publicznego oznacza to brak możliwości rozpoczęcia eksploatacji. Natomiast dla przedsięwzięcia takiego jak kopalnia węgla brunatnego oznacza zastosowanie innej procedury wprowadzenia zmian do dokumentów planistycznych. Tą inną procedurą jest zadanie rządowe dla inwestycji celu publicznego. Zmiany w dokumentach planistycznych mogą zostać również dokonane poprzez zarządzenie zastępcze wojewody.

3.2.1. Zadanie rządowe dla inwestycji celu publicznego

W przypadku węgla brunatnego normatywne znaczenie dla procedury planistycznej mają następujące ustalenia:

- węgiel brunatny jest kopaliną stanowiącą własność górnicza, czyli należącą do Skarbu Państwa (art. 10 ust. 1 PGG),
- węgiel brunatny jako kopalina stanowiąca własność górnicza musi mieć ustanowione użytkowanie górniczne (art. 12 PGG),
- poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie i składowanie kopalin stanowiących własność Skarbu Państwa oraz węgla brunatnego wydobywanego metodą odkrywkową zalicza się do celów publicznych (art. 6 pkt 8 UOGN),
- ubiegający się o koncesję na wydobywanie węgla brunatnego przedsiębiorca jest zwolniony z obowiązku dołączenia dowodu istnienia prawa przysługującego wnioskodawcy do nieruchomości gruntowej, w granicach której ma być wykonywana zamierzona działalność w zakresie wydobycia kopaliny metodą odkrywkową (art. 26 ust. 2 pkt 2 PGG),
- ustalenie przez ubiegającego się o koncesję na wydobywanie węgla brunatnego stopnia pokrycia terenu wskazanego dla inwestycji miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego gminy MPZP oraz studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego (SUIKZPG),
- wydobywanie złóż metodą odkrywkową na powierzchni obszaru górniczego nie mniejszej niż 25 ha, stanowi przedsięwzięcie zawsze znacząco oddziałujące na środowisko, dla których konieczna jest decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach (art. 71 ooś i dalej § 2 pkt 27 lit. a rozporządzenia z dnia 9 listopada 2010 r. Rady Ministrów w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 71).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 PGG – podejmowanie i wykonywanie działalności określonej ustawą jest dozwolone tylko wówczas, jeżeli nie narusza ona przeznaczenia nieruchomości określonego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz w odrębnych przepisach. Jeżeli nie ma dla gminy opracowanego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, to zgodnie z art. 7 ust. 2 podejmowanie i wykonywanie działalności określonej ustawą jest dopuszczalne tylko wówczas jeśli nie naruszy ona sposobu wykorzystywania nieruchomości ustalonego w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz odrębnych przepisów (82, 83). Jednocześnie na podstawie art. 29 ust. 1 PGG nie jest możliwym udzielenie koncesji, organ koncesyjny odmawia udzielenia koncesji – jeżeli zamierzona działalność (...) uniemożliwiłaby wykorzystanie nieruchomości zgodnie z ich przeznaczeniem określonym odpowiednio przez miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub przepisy odrębne, a w przypadku braku tego planu – uniemożliwiłaby wykorzystanie nieruchomości w sposób określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Dokonanie przeznaczenia terenu pod

odkrywkową kopalnię węgla brunatnego w przypadku braku działań na poziomie gminy w zakresie zmiany studium lub MPZP, będzie przebiegać na podstawie koncepcji zagospodarowania przestrzennego kraju KPZK i zadania rządowego. W obliczu negatywnych doświadczeń, w przedmiocie pozyskiwania koncesji wydobywczych dla węgla brunatnego, ta procedura wydaje się być jedyną możliwą do realizacji i obarczoną najmniejszym ryzykiem inwestycyjnym, związanym choćby z niepewnością i nieprzewidywalnością podejmowanych uchwał przez samorząd terytorialny.

A. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju KPZK

Inwestor lub inicjatywa kręgów rządowych (klubów parlamentarnych) definiują działania zmierzające do wpisania przedmiotowej inwestycji do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK). Uzasadnieniem dla zakwalifikowania planowanej inwestycji i zagospodarowania złoża węgla brunatnego może być np. dokument rządowy (resortowy) dotyczący polityki energetycznej kraju przewidujący w perspektywie do 2030 r. zagospodarowanie nowych złóż węgla brunatnego jako cel strategiczny polityki energetycznej Państwa. Wskazane jest dołączenie do wniosku stanowiska resortu (Ministerstwa Energii) odpowiedzialnego za politykę energetyczną kraju i rozwój gospodarczy, że planowana inwestycja realizować będzie cel strategiczny jakim jest bezpieczeństwo energetyczne kraju. Koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju sporządza właściwy minister do spraw rozwoju regionalnego zgodnie z art. 47 ust. 1 UOPIZP. Sporządzenie KPZK jest poprzedzone szeroką współpracą z właściwymi ministrami i organami centralnymi. Z uwagi na swój charakter wymaga przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Po zamknięciu postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania, gotowy kompletny projekt KPZK przedkłada się Radzie Ministrów. Przyjęcie KPZK przez Radę Ministrów następuje w drodze uchwały, w której ustala się zakres, w jakim koncepcja będzie stanowić podstawę sporządzania programów zawierających zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym. Po przyjęciu KPZK uchwałą Rady Ministrów, Prezes Rady Ministrów przedstawia ją Sejmowi. Generalnie Sejm w zakresie KPZK winien opierać się na działaniach Rady Ministrów, która odpowiada za politykę przestrzenną państwa, jednakże regulamin sejmu przewiduje w drodze rezolucji wezwanie Rady Ministrów do dokonania zmian w przedstawionym dokumencie. Jeżeli nie zachodzą takie okoliczności Sejm przyjmuje KPZK, który zostaje opublikowany. Obecne zapisy przyjęte Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 umożliwiają procedowanie i sporządzenie zadania rządowego dla gubińskich i legnickich złóż węgla brunatnego.

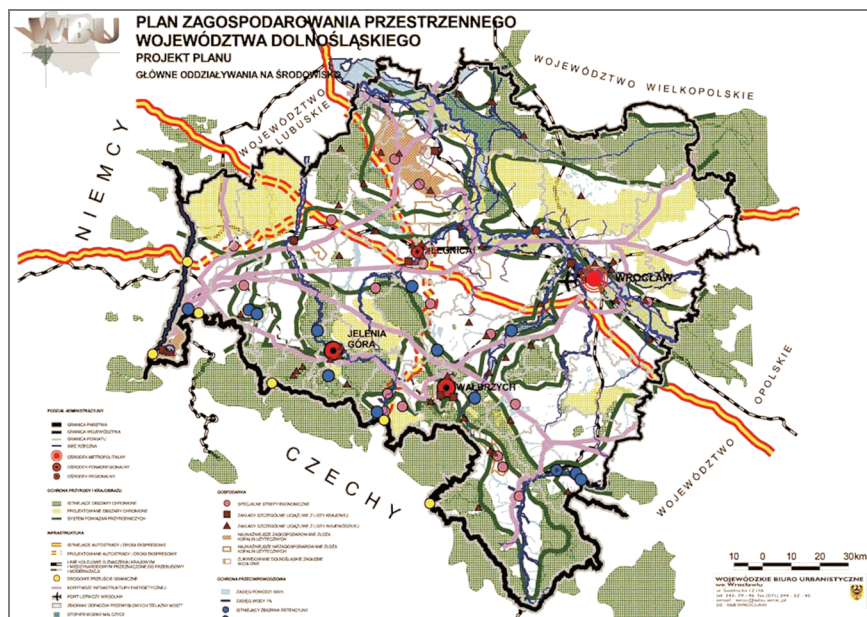
B. Program rządowy

Po wprowadzeniu inwestycji do KPZK każdy minister i organ administracji rządowej w granicach posiadanych przez siebie właściwości rzeczowej (Minister Energii

dla sektora energetycznego, Minister Gospodarki dla rozwoju gospodarczego kraju) na podstawie uaktualnionej KPZK, tworzy program rządowy zawierający zadania rządowe służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym (Kasztelewicz i in. 2008). Organem właściwym dla sporządzania programów rządowych jest minister lub centralny organ administracji rządowej (art. 48 ust. 1 UOPIZP). Organy wspomniane nie mają dowolności w przedmiocie sporządzania programów rządowych. Programy muszą być sporządzane wyłącznie w zakresie właściwości rzeczowych ministrów i centralnych organów administracji. Dla analizowanej inwestycji podstawowe znaczenie będzie miał program rządowy Ministra Energii, gdyż sektor energetyki jest w jego właściwości rzeczowej. Minister Energii powinien sporządzić projekt programu rządowego poprzedzony pracami studialnymi, który realizuje obowiązkowo założenia określone w KPZK. W dalszej kolejności projekt programu jest opiniowany przez sejmiki województw, na których obszarze program będzie realizowany (art. 48 ust. 1 UOPIZP). Dla tego programu przeprowadzane jest zgodnie z art. 40 ust. 2 pkt 2 POŚ postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji programu. Analogicznie jak przy KPZK wraz z projektem programu rządowego Minister Energii (z uwagi na sektor energetyki), sporządza prognozę oddziaływania na środowisko skutków realizacji programu. Te same organy jak Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska i Główny Inspektor Sanitarny początkowo określają zakres szczegółowej informacji wymaganej w prognozie oddziaływania na środowisko, a następnie opiniują projekt programu. Podobnie jak w KPZK, Minister Energii musi zapewnić udział społeczeństwa w procedurze opracowywania programu rządowego. Zgodnie z art. 48 ust. 2 UOPIZP program rządowy podlega zaopiniowaniu przez wszystkie sejmiki wojewódzkie, na których obszarze ma być realizowana inwestycja. Jest to wymóg obowiązkowy, taka opinia musi zostać wydana w trakcie procedury. Program rządowy zgodnie z art. 48 ust. 3 UOPIZP przyjmuje w drodze rozporządzenia Rada Ministrów. Zatwierdzone przez Radę Ministrów programy rządowe, zawierające zadania rządowe służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych o znaczeniu krajowym, są przekazywane organom rządowym w celu ich dalszego procedowania i realizowania. Następuje to w trybie implementowania do aktów planistycznych niższego szczebla ustaleń zawartych w programach rządowych. Reasumując, programy rządowe są opracowaniami planistycznymi o charakterze wiążącym dla organów sporządzających akty planowania na szczeblu wojewódzkim (art. 39 ust. 4 UOPIZP) i gminnym.

C. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa

Kolejnym krokiem jest wprowadzenie na podstawie KPZK oraz programu rządowego zapisów do planu zagospodarowania przestrzennego województwa na wniosek ministra (Ministra Energii) występującego z programem w ramach zadania rządowego lub centralnych organów (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2016).

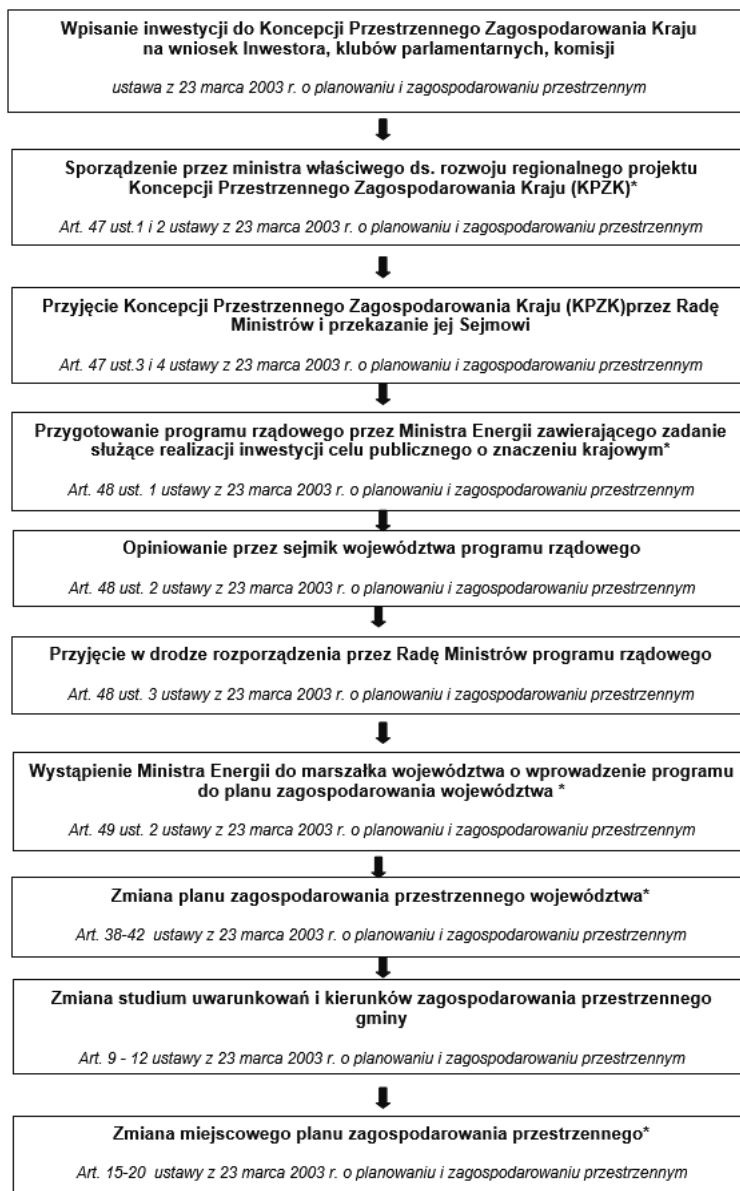

Rys. 32. Przykładowa mapa Planu zagospodarowani przestrzennego województwa dolnośląskiego – oddziaływanie na środowisko (geoportal)

Po wprowadzeniu zmian zapisów w planie zagospodarowania przestrzennego województwa i w oparciu o pełną procedurę planistyczną należy wykonać zmianę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, wprowadzając ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Rysunek 32 przedstawia mapę Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego – oddziaływanie na środowisko, wykonanego przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu (geoportal).

Po uchwaleniu zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, rada gminy podejmuje uchwałę o zmianie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy, z uwzględnieniem wcześniej wymienionych aktów kształtujących ład przestrzenny. Następuje to po uprzednim uzgodnieniu terminu realizacji tej inwestycji pomiędzy marszałkiem województwa a wójtem, burmistrzem lub prezydentem miasta. Cała dalsza procedura przebiega według szczegółowo przedstawionej procedury planistycznej, uwzględniając zasadę hierarchii aktów planistycznych.

Procedurę wprowadzenia zmian do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w oparciu o koncepcje przestrzennego zagospodarowania kraju (KPZK) i zadanie rządowe dla odkrywkowej kopalni węgla brunatnego, stanowiącej inwestycje celu publicznego, przedstawia rysunek 33.

* Postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji koncepcji/ programów/planów wraz z prognozą oddziaływania na KPZK, program rządowy, MPZP; wraz z udziałem społeczeństwa i procesem opiniowania przez Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, Głównego Inspektora Sanitarnego; konieczne opracowania ekofizjograficzne przy SUIKZPG i MPZP

Rys. 33. Procedura wprowadzenia do MPZP inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym polegającej na eksploatacji węgla brunatnego poprzez KPZK i zadania rządowe (opracowanie: M. Ptak)

3.2.2. Zarządzenie zastępcze wojewody

Szczególnym trybem zmiany dokumentów planistycznych dla inwestycji celu publicznego, może być również instytucja zarządzenie zastępcze wojewody. W sytuacji nie wywiązania się z obowiązku dokonania zmian w studium przez gminę (art. 12 ust. 3 UOPIZP), wojewoda wzywa radę gminy do wprowadzenia inwestycji celu publicznego do studium lub jego zmiany w wyznaczonym terminie. Wezwanie jest poprzedzone podjęciem czynności zmierzających do uzgodnienia terminu realizacji tych inwestycji i warunków wprowadzenia inwestycji do studium. Po bezskutecznym wezwaniu wojewoda sam sporządza MPZP albo jego zmianę w zakresie koniecznym dla możliwości realizacji inwestycji celu publicznego i wydaje w tej sprawie zarządzenie zastępcze. Działania te są działaniami w trybie nadzoru wojewody nad aktami gminy. Wprowadzony w ten sposób zapis do MPZP gminy, otwiera możliwość Inwestorowi ubiegania się o koncesję na wydobywanie węgla brunatnego metodą odkrywkową. Koszty sporządzenia planu ponosi w całości gmina, której obszar dotyczy zarządzenie zastępcze wojewody (Ptak i in. 2018). Przepisy prawa materialnego (Stahl i in. 2005), w tym przypadku Prawo geologiczne i górnicze przewiduje jeszcze inną sytuację zarządzenia zastępczego. Zgodnie z art. 95 ust. 1 PGG udokumentowane złoża kopalin oraz udokumentowane wody podziemne, które znajdują się w granicach projektowanych stref ochronnych ujęć oraz obszarów ochronnych zbiorników wód podziemnych, ujawnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w planach zagospodarowania przestrzennego województwa. W terminie do 2 lat od dnia zatwierdzenia dokumentacji geologicznej przez właściwy organ administracji geologicznej obszar udokumentowanego złoża kopaliny obowiązkowo wprowadza się do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Jeżeli przez zaniechanie gminy nie nastąpi wprowadzenie obszaru udokumentowanego złoża kopaliny w terminie dwóch lat, wówczas wojewoda wydaje zarządzenie zastępcze. Zarządzenie zastępcze polega na dokonaniu zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Zmiana SUIKZPG wywołuje skutki prawne tak, jakby studium sporządzała sama gmina. Koszty sporządzenia zmiany studium przy zarządzeniu zastępczym pokrywa gmina. Sytuacja ta dotyczy tych złóż, dla których w obrocie prawnym jest wydana decyzja zatwierdzająca dokumentację geologiczną. Niestety nie zawsze tak było, dla wielu obszarów złóż kopalin, organy administracji geologicznej dokonywały przyjęcia dokumentacji bez zastrzeżeń (przed 1 stycznia 2012 r.). Dla tych przypadków ustawodawca przewidział zastosowanie art. 208 PGG, gdzie nałożył obowiązek w okresie do 2 lat wprowadzenie tych obszarów do SUIKZPG. Jeśli dla tych obszarów złóż kopalin, gmina nie dokonała zmian, poprzez ich wprowadzenie, wojewoda wprowadza udokumentowany obszar i wydaje w tej sprawie zarządzenie zastępcze. Analogicznie koszty pokrywa gmina takiego zarządzenia zastępczego, a skutki sporządzonego w trybie zarządzenia zastępczego.

czego SUIKZPG są takie same jakby gmina wykonała to studium. Mimo bliźniaczego brzmienia tych regulacji należy zwrócić uwagę na zgoła inną sytuację dla inwestycji celu publicznego. Wojewoda dokonuje tu zmiany poprzez MPZP, tym samym nie ma już etapu studium. W pozostałych przypadkach zrzędzeniem zastępczym wojewoda zmienia SUIKZPG, a w celu dalszego przeznaczenia gruntów nadal konieczne jest uchwalenie MPZP. Dodać należy, że procedury planistyczne zarówno dla SUIKZPG, jak i dla MPZP są bardzo długotrwałe, co zostało wykazane przy szczegółowym opisie postępowania planistycznego.

3.3. Planowanie przestrzenne na terenach górniczych

Planowanie przestrzenne na terenie szczególnym, jakim jest teren górniczy, wymaga komentarza z uwagi na fakt, że już sam proces planowania przestrzennego jest obciążonym dużym ryzykiem konfliktu. Planowanie więc na terenie górniczym potęguje tylko tę sytuację. Definicja legalna terenu górniczego zamieszczona w słowniczku ustawy PGG w art. 6 ust. 1 pkt 15 określa, że *jest to przestrzeń objęta przewidywanymi szkodliwymi wpływami robót górniczych zakładu górniczego*. Na uwagę zasługuje fakt, że ustawodawca po pierwsze wskazuje, że nie jest to powierzchnia, lecz jest to trójwymiarowa przestrzeń oraz że dotyczy to przewidywanych szkodliwych wpływów związanych z robotami górniczymi zakładu górniczego. Do katalogu robót górniczych zgodnie z PGG należy wykonywanie, utrzymywanie, zabezpieczanie lub likwidowanie wyrobisk górniczych a w odkrywkowych zakładach górniczych zwałowanie. Tym samym teren górniczy, który jest wyznaczony w koncesji (art. 32 PGG) na podstawie między innymi dokumentacji geologicznej, PZZ-tu, ale też z pełną wiedzą, jaka wynika z postępowań środowiskowych kończących się decyzją środowiskową, przedstawia teren, gdzie możemy się spodziewać szkodliwego wpływu. Nie należy mylić tego wpływu z wpływem negatywnym. Wpływ szkodliwy wykazuje bowiem zaistnienie jakiegś mierzalnej szkody, natomiast wpływ negatywny, może zaistnieć również bez mierzalnego skutku. Określenie tego terenu w oparciu o te przewidywane szkodliwe wpływy jest bardzo istotne (Popiołek 2009). W ten sposób zagadnienie ochrony tego terenu, określonego mianem terenu górniczego wchodzi do planowania przestrzennego. Zasadnym jest również w tym miejscu określenie o jakie szkodliwe wpływy od robót górniczych chodzi i co wymaga ochrony. Aktualna ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. PGG w sposób odmienny niż jej poprzedniczki unormowały zagadnienia związane z planowaniem przestrzennym na terenach górniczych. Historycznie tereny górnicze jako instytucja prawna pojawiły się jeszcze w Dekrecie górniczym z 1953 r. (Dz. U. Nr 29, poz. 113) po zmianach wynikających z ustawy z dnia 26 listopada 1977 r. – o zmianie Prawa geologicznego (Dz. U. Nr 35, poz. 151), poprzez wprowadzenie

działu zatytułowanego Ochrona terenów górniczych. Brakło na tamte czasy bezpośredniego powiązania ustaleń planów przestrzennych z ustaleniami, jakie były podejmowane na terenach górniczych. Prowadziło to często do kolizji i konieczności rozstrzygnięcia, które ustalenia mają prymat. Szczególne miejsce w tej konstrukcji miały górnicze filary, chronione na podstawie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1963 r. w sprawie górniczych filarów ochronnych (Dz. U. Nr 18, poz. 98). Inną ważną kwestią dla terenów górniczych były programy ochrony terenów górniczych, uzgadniane z właściwymi terenowo organami administracji szczebla wojewódzkiego i z właściwym okręgowym urzędem górniczym. Szczegółowe zasady tworzenia tych planów określało zarządzenie Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z dnia 3 maja 1978 r. w sprawie zasad sporządzania i trybu zatwierdzania oraz zmian programu ochrony terenów górniczych (M.P. Nr 17, poz. 60) spójne z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 czerwca 1978 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony terenów górniczych (Dz. U. Nr 15, poz. 64). Regulacje te nie usprawiły planowania przestrzennego i z pewnością nie rozwiązały konfliktów, których ustalenia w zakresie zagospodarowania terenu, a w szczególności jego ochrony, są ważniejsze. Kolejna ustawa – Prawo geologiczne i górnicze 1994 r., wprowadziła inne rozwiązania w art. 53. Przyjęte rozwiązanie bazowało na zapisach ustawy z dnia 12 lipca 1984 r. o planowaniu przestrzennym Dz. U. Nr 35, poz. 185) i opierało się na sporządzaniu dla obszarów wyodrębnionych z uwagi na pełnienie szczególnych funkcji, np. gospodarczej, przyrodniczej, kulturowej, społecznej, osobnych planów zagospodarowania przestrzennego – tzw. planów obszarów funkcjonalnych (Mikosz 2012). Artykuł 53 ustawy PGG z 1994 r. choć nie tworzy takich planów dla terenów górniczych, to jednak realizował tę ideę. Najistotniejszą zmianą, było uporządkowanie relacji wynikającej z ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego do ustaleń planistycznych na terenach górniczych wynikających z regulacji przepisów górniczych. Udało się to zrealizować poprzez właśnie zapisy art. 53 PGG z 1994 r., gdzie gmina miała obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego. Wyjątek od tej reguły stanowiła sytuacja odstąpienia od sporządzenia MPZP dla terenu górniczego, jeśli przewidywane szkodliwe wpływy na środowisko byłyby nieznaczące. Aktualne przepisy regulują to zagadnienie zgoła inaczej. Zgodnie z art. 104 ust. 2 PGG, jeżeli w wyniku zamierzonej działalności określonej w koncesji przewiduje się istotne skutki dla środowiska, dla terenu górniczego bądź jego fragmentu można sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, na podstawie przepisów o planowaniu przestrzennym. Plan ten powinien zapewnić integrację wszelkich działań podejmowanych w granicach terenu górniczego w celu:

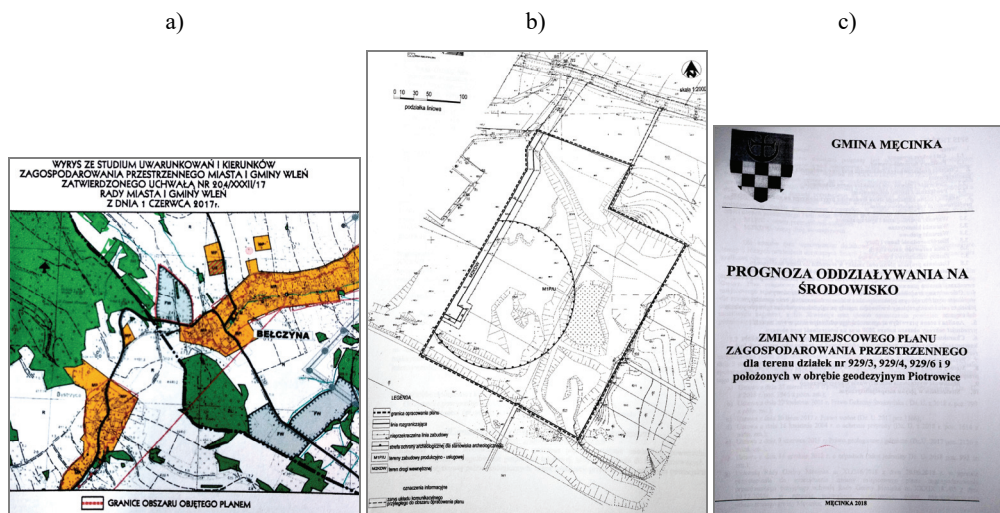
- wykonywania uprawnień określonych w koncesji,
- zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego,
- ochrony środowiska, w tym obiektów budowlanych.

Zatem nie ma aktualnie obowiązku sporządzania odrębnego MPZP, który będzie dotyczył działalności górniczej. Dodatkowo fakultatywne sporządzanie MPZP dla

terenu górniczego lub jego fragmentu, jest w tylko sytuacji, kiedy działalność określona w koncesji przewiduje istotne skutki dla środowiska. I tu należy postawić pytanie. Jakie skutki są skutkami istotnymi dla środowiska, czy tylko te o których mowa w art. 104 ust. 3 PGG, tj. określone w opracowaniu ekofizjograficznym i PZZ-cie? Z literalnego brzmienia przepisu wynika, że tak. Jednakże, wiadomym jest, że opracowanie ekofizjograficzne sporządzane na podstawie w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz. U. Nr 155, poz. 1298), określa rozpoznanie i charakterystykę stanu aktualnego środowiska oraz diagnozę stanu i funkcjonowania środowiska. Nie ma w niej i być nie może podania istotnego wpływu na środowisko, w odniesieniu do konkretnej działalności górniczej. Nie jest to bowiem tak szczegółowy etap, jak choćby postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko danego przedsięwzięcia. Uregulowanie w ten sposób tworzenia MPZP dla terenu górniczego trzeba ocenić negatywnie. Dodatkowo zauważyć należy, że wpływy, w tym szkodliwego oddziaływania na środowisko, są przedmiotem postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, czyli najbardziej adekwatnego instrumentu w ocenie wpływów na środowisko. Poza sporem powinno być również dokonywanie analizy oceny szkodliwych wpływów na środowisko w oparciu o PZZ, który co do zasady sporządzany jest jako dokument technicznej eksploatacji złoża, z zachowaniem racjonalnej gospodarki złożem, możliwością technicznej i technologicznej eksploatacji oraz korzyści ekonomicznej (patrz rozdział 2). Jedyne wpływy, o jakich jest mowa w PZZ-cie to ograniczanie ujemnych wpływów na środowisko w zakresie działań niezbędnych na rzecz ochrony środowiska, w tym doboru właściwej technologii eksploatacji. Zatem dość karkołomnym wydaje się fakt podstawy sporządzenia takiego planu w oparciu o ocenę istotnych wpływów na środowisko w oparciu o PZZ lub opracowanie ekofizjograficzne. Analizując zapisy art. 104 PGG, nie można stracić z oczu definicji terenu górniczego, która jak wiemy nie posługuje się pojęciem „istotny wpływ na środowisko” tylko „przewidywane szkodliwe wpływy od robót górniczych”. Nie są to pojęcia treściowo tożsame i nawet nie powinny być. Pozwalają jednak uporządkować pewną prawidłowość stosowania przepisów (Lipiński 2005; 2010). Zatem przedmiotem rozważań w planowaniu przestrzennym powinna być wyłącznie przestrzeń szkodliwego wpływu. Ustawodawca nie określił wpływu na co. Oczywiście jest jednak myślenie, że wpływu na środowisko, ale przecież nie tylko na nie. Wpływu na całą infrastrukturę techniczną, także taką, która zagospodarowuje przedmiotowy teren (budynki, budowle, uzbrojenie terenu itp.). W tej sytuacji, z praktycznego punktu widzenia przesłankami sporządzenia MPZP dla terenu górniczego lub jego fragmentu będą te szkodliwe wpływy w odniesieniu do środowiska, które jednocześnie będą istotnymi wpływami na środowisko. Ostatnie pytanie w tej kwestii będzie dotyczyć czy pozytywne wpływy, będą istotnymi oraz takimi, które mogłyby stanowić przesłankę do sporządzania MPZP dla terenu górniczego? Wydaje się, że tak. Kończąc te rozważania dodać należy, że koszt sporządzania MPZP dla terenu

górniczego leży po stronie przedsiębiorcy, w przeciwieństwie do sytuacji, gdzie „zwykły” MPZP jest zadaniem gminy, finansowanym z jej budżetu. Abstrahując od kosztów, jakie musiałby ponieść przedsiębiorca za MPZP dla terenu górniczego, wydaje się zasadnym i odpowiedzialnym dążenie do uchwalenia takiego planu. Daje to bowiem gwarancję, że w granicy terenu górniczego określonej w koncesji, zasady gospodarowania przestrzenią będą odbywać się z poszanowaniem interesów prowadzących działalność górniczną. Jednym słowem będą urzeczywistniać założenie zapewnienia integracji wszelkich działań podejmowanych w granicach terenu górniczego w celu wykonywania uprawnień określonych w koncesji, zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego oraz ochrony środowiska, w tym obiektów budowlanych. Działanie takie zmniejszy potencjalne obszary konfliktowe, gdyż każdy, kto będzie chciał ingerować w już zdefiniowaną tkankę przestrzenną będzie musiał uwzględnić obecność kopalni wraz z jej oddziaływaniem.

Rysunek 34 przedstawia przykładową dokumentację jaką gmina przesyła organom współdziałającym w celu uzyskania opinii/uzgodnienia w zakresie ich kompetencji.

Rys. 34. Przykładowy projekt MPZP do uzgodnienia w przedmiocie zagospodarowania terenów górnich: a) wyrys SUIKZPG, b) załącznik graficzny projektu MPZP, c) prognoza oddziaływania (zasoby OUG)

Planowanie przestrzenne jako instrument ochrony środowiska będzie jeszcze przedmiotem rozpatrywania w rozdziale poświęconym zabezpieczeniu złóż kopalni (patrz rozdział 4) oraz oddziaływania działalności górnicznej na powierzchnię terenu (patrz rozdział 5).

3.3.1. Zadania nadzoru górniczego w procesie planowania przestrzennego na terenach górniczych

Nadzór górniczy ma wąsko sprecyzowane zadania w zakresie planowania przestrzennego. Wynikają one wprost z ustawy UOPIZP oraz PGG. Właściwym organem w sprawach planowania w pierwszej instancji są dyrektorzy okręgowych urzędów górniczych. Drugą instancją, odwoławczą od postanowień dyrektorów okręgowych urzędów górniczych, jest Prezes Wyższego Urzędu Górniczego. Na etapie studium organy nadzoru opiniują przekazane projekty. Na etapie MPZP organy nadzoru uzgadniają projekty. Wraz ze studium i MPZP załączane są prognozy uwarunkowań oraz projekty uchwał. Podstawa prawna zawarta jest w art. 11 pkt 5 lit. f oraz odpowiednio w art. 17 pkt 6 lit. b tire 6 UOPIZP. Najczęściej w praktyce spotykane problemy to nieujawnianie wszystkich terenów górniczych, niezgodność przebiegu granic z koncesją lub też nieuwzględnianie oddziaływania np. od robót strzałowych i projektowanie w tych strefach oddziaływania nowej zabudowy. Nie można zapomnieć, że organy nadzoru górniczego działają w granicy i na podstawie prawa, które precyzyjnie określa, że przedmiotem opinii lub uzgodnienia jest zagospodarowanie terenów górniczych. Natomiast ustawy milczą w sytuacjach, kiedy teren górniczy zostaje skreślony w terminie 14 dni od otrzymania decyzji o wygaszeniu lub cofnięciu koncesji z rejestru obszarów i terenów górniczych. Rejestr, który prowadzi państwowa służba geologiczna (art. 152a PGG), na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i terenów górniczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 1469). Cała wiedza w zakresie byłego górnictwa czy też górnictwa historycznego, istotna z punktu widzenia nowego zagospodarowania przestrzennego, nie jest uwidaczniana. Rodzi to i będzie rodzić sytuacje konfliktowe. Taki stan prawny wymaga unormowania, dość by powiedzieć, że na przestrzeni minionych lat „gubiona jest informacja” o starym górnictwie, a przepisy obowiązujące zajmują się tylko aktualnymi, istniejącymi terenami górniczymi. Ponadto organy nadzoru górniczego, w przypadku braku SUIKZPG, są właściwym organem uzgadniającym decyzje ustalające lokalizację inwestycji celu publicznego (art. 53 ust. 4 pkt 4 UOPIZP), a w przypadku innych inwestycji uzgadniają decyzje ustalające warunki zabudowy i zagospodarowania. Uzgodnienie to, zgodnie z zasadami postępowania administracyjnego, następuje w trybie art. 106 KPA, tj. poprzez wydanie postanowienia na które stronie służy odwołanie do organu drugiej instancji, w tym przypadku do Prezesa WUG.

Co człowiek zniszczył, człowiek musi naprawić

Walery Goetel – ojciec sozologii

4. Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej – zagadnienia ogólne

4.1. Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej – założenia podstawowe

Podjmując próbę przedstawienia tak obszernego tematu, jakimi są uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej siłą rzeczy jest się skazanym na wybór zagadnień najbardziej istotnych. Jest to bowiem ocean przepisów i wzajemnie ze sobą powiązanych, właściwych okoliczności dotyczących konkretnego przypadku. Dokonana przez autora selekcja poruszanych zagadnień wynika z doświadczeń długoletniej pracy w organach ochrony środowiska, w ruchu zakładu górniczego, w technologicznych obiektach ochrony środowiska, w nadzorze górniczym oraz pracy naukowo-dydaktycznej. Przeniesienie sumy tych doświadczeń każe dla czytelności niniejszej monografii przyjąć podstawowe założenia, które pozwolą lepiej zrozumieć przedstawiane poniżej treści. W niniejszej publikacji kluczowe założenia są następujące:

1. Przedmiot uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej

Przedmiotem zainteresowania w aspekcie uwarunkowań środowiskowych jest odkrywkowa działalność obejmująca cały cykl życiowy projektu górniczego (pięć etapów – patrz rozdział 5). W szczególny sposób należy rozpatrzeć uwarunkowania środowiskowe na etapie ruchu zakładu górniczego z uwzględnieniem zagrożeń natu-

ralnych, wynikających z przepisów górniczych oraz innych zagrożeń występujących w związku z działalnością górniczą. Uwaga skupiona jest na wszystkich elementach wchodzących w skład zakładu górniczego oraz na jego ruchu (patrz pkt 2.5.1). Granicami przestrzennymi dla przedmiotu zainteresowania są granice terenu górniczego, które obejmują przestrzeń przewidywanych szkodliwych wpływów od robót górniczych zakładu górniczego. W tak zdefiniowanym przedmiocie zainteresowania, wyróżnione zostały trzy przedmioty z uwagi na swoją skalę, specyfikę oraz uregulowania prawne:

- wielkoprzestrzenne zakłady odkrywkowe węgla brunatnego, stanowiące inwestycje celu publicznego,
- odkrywkowe zakłady górnicze prowadzące wydobywanie na koncesji marszałka i będące w rozumieniu przepisów środowiskowych przedsięwzięciami zawsze mogącymi znacząco oddziaływać na środowisko,
- odkrywkowe zakłady górnicze prowadzące wydobywanie na koncesji od starosty lub też w niektórych sytuacjach na koncesji od marszałka województwa, będące w rozumieniu prawa przedsięwzięciami potencjalnie mogącymi znacząco oddziaływać na środowisko.

2. Podmiot dla środowiskowych uwarunkowań odkrywkowej działalności górniczej

Podmiotem zainteresowania przy określaniu uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej jest przedsiębiorca w rozumieniu przepisów PGG, czyli ten kto posiada koncesję, niezależnie w jakiej formie prawnej prowadzi swoją działalność. Jednakże na etapie planowania projektu górniczego będzie to inwestor. Również inwestor będzie dla uwarunkowań środowiskowych wynikających z procedury planistycznej oraz z ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2018, poz. 1202), w aspekcie obiektów budowlanych zarówno zakładu górniczego jak i obiektów budowlanych znajdujących się w granicy zakładu górniczego. Inwestor, jak i przedsiębiorca w rozumieniu przepisów górniczych jest w myśl przepisów ochrony środowiska podmiotem korzystającym ze środowiska, szczegółowo scharakteryzowanym w dalszej części (patrz pkt 4.3). W niektórych okolicznościach ustawodawca przewiduje substytucję za przedsiębiorcę na gruncie przepisów górniczych, np. w procesie likwidacji odpowiedzialność przypisana przedsiębiorcy może przejść na jego następcę prawnego lub właściciela nieruchomości. Opisany podmiot zawsze będzie przy uwarunkowaniach środowiskowych wnioskującym o różnego rodzaju pozwolenia, zgody, a z punktu widzenia procedury administracyjnej stroną postępowań oraz adresem prawa i obowiązków wynikających z decyzji administracyjnej.

3. Zasady ogólne dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej

Kolejnym przyjętym założeniem dla zrozumienia filozofii poruszania się w obszarze ochrony środowiska, w tym uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej

działalności górniczej jest stosowanie na każdym etapie generalnych zasad, wynikających z obowiązujących przepisów ustawowych. Można dodać więcej, przepisy mogą się w horyzoncie czasu zmieniać natomiast zasady generalne, czerpią z przymiotu uniwersalizmu i są przez to aktualne. Znajomość tych zasad pozwala na zrozumienie istoty ochrony środowiska, bez obaw wynikających z ciągłych zmian przepisów. Ma to kluczowe znaczenie dla przedstawianych uwarunkowań środowiskowych, gdyż znając te kardynalne reguły postępowania, nie będą obarczane błędami, o które tak łatwo w skomplikowanych stanach prawnych i faktycznych.

4. Zakres uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej

Najtrudniej scharakteryzować to założenie, gdyż wskazanie zakresu uwarunkowań środowiskowych, dla każdego przedsięwzięcia górniczego jest trudne. Jako oczywiste kryteria rysują się oddziaływania od:

- zagrożeń naturalnych w zakładzie górniczym,
- prowadzenia robót strzałowych, w tym zagrożenie rozrzutem odłamków skalnych, oddziaływaniem od drgań wzbudzonych robotami strzałowymi, oddziaływaniem powietrznej fali uderzeniowej,
- prowadzenia robót górniczych maszynami i urządzeniami,
- przekształcania powierzchni,
- odwadniania zakładu górniczego,
- emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych,
- emisji hałasu,
- gospodarowania odpadami wydobywczymi i innymi,
- gospodarki wodno-ściekowej.

Nie są to jednak jedyne kryteria określające zakres uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej. W wielu sytuacjach zakres tych uwarunkowań będzie wynikać ze specyficznej lokalizacji i charakteru złoża, jak również z zasobności, np. form ochrony przyrody w sąsiedztwie żwirowni, kamieniołomu czy kopalni węgla brunatnego.

4.2. Podstawy prawne uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej

Zrąb prawny uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej stanowi ustawa zasadnicza z 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, ustawa z dnia 21 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799 z późn. zm.) (POŚ) oraz ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze (PGG). To trzy filary, na których oparty jest cały system prawny regulujący

ochronę środowiska w odniesieniu do odkrywkowej działalności górniczej w Polsce wraz z zachowaniem zasady pierwszeństwa dla prawa unijnego, hierarchii aktów prawnych oraz zasad generalnych wynikających z danej dziedziny prawa czy ustaw branżowych. Dla pełnego obrazu zasadne jest w tym miejscu, krótkie wprowadzenie dotyczące źródeł tego prawa, też poza prawem krajowym oraz jak kształtowały się przepisy w zakresie ochrony środowiska, w tym ochrony środowiska w górnictwie na przestrzeni minionych lat (Ciechanowicz-McLean, Bukowski, Rakoczy 2008; Czech i in. 2006; Kenig-Witkowska 2009).

4.2.1. Źródła prawa unijnego i międzynarodowego dotyczącego ochrony środowiska

Mechanizm tworzenia regulacji prawnych w zakresie ochrony środowiska, a tym samym kształtowania warunków do prowadzenia każdego rodzaju działalności od zarania dziejów był oparty na:

- sankcji karnej finansowej za działania, które powodowały straty, zagrożenia środowiska, szkody,
- na zakazie wykonywania określonych działań zagrożone niekiedy karą cielesną albo nawet śmierci,
- opłatach należnych władcy za możliwość korzystania z zasobów.

Mijają wieki, a wyżej wymienione mechanizmy trwają do dziś dnia, choć w zmiennej formie. Badając najwcześniejsze wzmianki odnoszące się do przepisów ochrony środowiska natrafić można na informacje, że już w starożytnej Grecji, władca Aten Peisistratos jako pierwszy wprowadził instrument ekonomiczny w ochronie środowiska, w celu zapobiegania erozji gleb, dotując uprawy oliwek (Jędrośka, Bar 2005). Podstawowym jednak narzędziem wymuszającym zasady ochrony środowiska, zanim wszedł model ekonomicznego środka, był po prostu zakaz prowadzenia określonej działalności. Była to instytucja odpowiedzialności za szkody ekologiczne najbardziej rozpowszechniona a niejednokrotnie zagrożona nawet karą śmierci. Literatura odnotowała takie wydarzenie w Anglii w XIII wieku, jak podają kroniki, wykonana została kara śmierci na człowieku, który złamał dekret królewski, zakazujący opalania w miastach określonym rodzajem węgla, który to węgiel powodował zanieczyszczenie powietrza. Kierując się ku czasom nam współczesnym, większość znawców przedmiotu, za okres prawdziwej rewolucji w myśleniu o ochronie środowiska, przyjmuje na lata siedemdziesiąte ubiegłego wieku. Taką ocenę statuują dwa bezprecedensowe wydarzenia: zaprezentowanie 26 maja 1969 roku raportu U Thanta „Człowiek i środowisko” oraz przyjęcie wniosków z konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie „Środowisko człowieka”, która odbyła się w czerwcu 1972 roku w Sztokholmie. Konsekwencją tych wydarzeń, było przyjęcie dwóch konwencji. Te dwie konwencje nakreśliły zasady pojmowania odpowiedzialności cywilnej i karnej w ochronie środowi-

ska w Europie. Świat natomiast poszukiwał własnych rozwiązań. W tym zakresie dla przykładu Stany Zjednoczone w latach 80. ubiegłego wieku, wprowadziły obowiązek odpowiedzialności poprzez uchwalenie obowiązku odpowiedzialności solidarnej za szkody środowiskowe (Jędrośka, Bar 2005). Ciekawą kwestią jest również problem samego istnienia bądź nieistnienia prawa do środowiska jako prawa podmiotowego, każdej jednostki. W tej podstawowej sprawie przepisy wspólnotowe, prawo międzynarodowe prezentuje bardzo różne podejście. W Karcie Praw Podstawowych w art. 37 np. przyjęto tylko zapis w rozumieniu, którego prawo do środowiska wyrażać się może – *wysokim poziomem ochrony i poprawą jakości środowiska, które to z kolei muszą być włączone do polityk Unii i zagwarantowane zgodnie z zasadą trwałego rozwoju*. Nie ma innych uregulowań w Traktacie o Unii Europejskiej (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.), które formułowałyby prawa jednostki do środowiska (Kenig-Witkowska 2006; Boć i in. 2002). Stwierdzenie „tylko” jest uprawnione, gdyż takie unormowanie nie daje podstaw do dochodzenia roszczeń wynikających z powołania się na prawo jednostki do środowiska, a co za tym idzie uruchomienia mechanizmu odpowiedzialności za środowisko względem jednostki za jakość i poziom jego ochrony. Zastanawiając się skąd wziął się problem odpowiedzialności za stan środowiska, a tym samym, kto ma prawo do środowiska jako do prawa podmiotowego, należy przytoczyć art. 6 Traktatu Unii Europejskiej, który stanowi, że Unia szanuje prawa podstawowe zawarte w Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolnościach z 14 listopada 1950 r. Wspólnota Europejska nie jest jednak stroną tej konwencji, a przedmiotowy zapis mówi o poszanowaniu, co nie implikuje prawa do dochodzenia roszczeń przed Trybunałem Sprawiedliwości. Z tego też względu, iż nie są to przepisy prawa Unii Europejskiej. Jedynie inaczej kwestia ta jest zapisana w Konwencji z Aarhus z 1998 r., która wspomina o istnieniu prawa podmiotowego do życia w zdrowym środowisku, jednak bez pociągania za sobą żadnych wiążących deklaracji do uznania takiego prawa w ustawodawstwie krajowym. Kwestie ochrony środowiska natomiast na poziomie unijnym, są skutecznie regulowane dyrektywami unijnymi, które wprowadzane do ustawodawstwa krajowego, czerpią z przymiotu pierwszeństwa przed prawem krajowym oraz określają co do zasady, obowiązek uzyskania celu dyrektywy w przedmiocie ochrony środowiska. Prowadzi to do bardzo dużego rozproszenia przepisów, a przez to trudności w jego stosowaniu. Na poziomie prawa międzynarodowego skutecznym narzędziem okazują się być konwencje oraz wieloletnie programy. Programy są wytycznymi polityk, bez charakteru wiążącego, ale stanowiącej jednak duży wpływ na faktycznie kształtujące się przepisy Unii Europejskiej. Do najbardziej znanego, który z większym lub mniejszym powodzeniem był realizowany, należy szósty program działania w ochronie środowiska 2001–2010, o nazwie „Nasza przyszłość, nasz wybór”. Program ten dał podwaliny do strategii zrównoważonego rozwoju i nakreślał cele w czterech płaszczyznach priorytetowych:

- przeciwdziałanie zmianom klimatu,
- ochrona bioróżnorodności i przyrody,
- dbałość o środowisko i zdrowie,
- gospodarowanie zasobami naturalnymi i odpadami.

Taki stan rzeczy w przedmiocie źródeł prawa unijnego i międzynarodowego obowiązuje aktualnie.

4.2.2. Rys historyczny polskich źródeł prawa dotyczących ochrony środowiska oraz stan aktualny

Najwcześniejsze regulacje jako źródła pisane, jakie można odszukać w zakresie polskiego prawa dotyczące ochrony środowiska to Statuty Kazimierza Wielkiego (Boć i in. 2008). Statuty te, nakładały sankcję karną za wyrąb dębów – „*winą, jaż rzeczona szetmi grzywien, to jest pięć groszy przez dwu kwartalniku temu zapłaci*” i dalej „*ustawiamy, aby za każde drzewo owocne porobione, dwanaście groszy tylko, z winą Pięćnadzieścia, szkodę cierpiącemu zapłacono*”. Kolejnymi pomnikami polskiego prawodawstwa ochrony środowiska były: Statut Warcki Władysława Jagiełły z 1423 roku i zawarta w nim ochrona cisa, Statuty Litewskie z lat 1529 (m.in. o ochronie drzew bartnych, o jeziorach, o bobrowych żeremiach), z lat 1588 (m.in. o gniazdach Sokole albo Łabędzie, o Bobrowe Grony, o Chmielnikach, o Przynętach Ptasznych), Uniwersał leśny z 1778 roku (o rozwoju polskiego leśnictwa). Pięknym pomnikiem prawa dotyczącym działalności górniczej jest Ordunek Górny, nazywany pierwszą polską ustawą górniczą, która miała również charakter ochroniarski. Ustawa ta datowana na rok Anno Domini 1528 wydana została przez ostatniego z Piastów Jana w Opolu (Ptak 2006), gdzie uregulowano między innymi: sprawy szkód górniczych, ochronę wody, ochronę drzew. Dla przykładu o odpowiedzialności za odpompowywanie wód traktował artykuł 10 – „*Dzieśiąty Artikuł: Wody mają być bez Szkoły precz wywiedzione (...)*” i dalej „*(...) aby inszym Gorom na Szkoły nie była, bez Dozwolenia Żupnika (...)*”. Łatwo więc się przekonać, że już wtedy było to zagadnienie poddane regulacji prawnej. Wyrządzenie szkody, w tym przypadku było zagrożone karą 10 grzywien i nie była to regulacja odosobniona. Najbardziej spektakularnym przykładem prawodawstwa w zakresie odpowiedzialności w ochronie środowiska, w ujęciu historycznym, jest jednak krótka ustawa z 5 października 1868 roku uchwalona przez Sejm Autonomiczny we Lwowie „*Względem zakazu łupania, wytępiania i sprzedawania zwierząt alpejskich właściwych Tatrom, świstaka i dzikich kóz*” (Radecki 2002; 2008). Zaskakująca zwięzłość tej ustawy, bo tylko 5 artykułów, w sposób skuteczny jak się ocenia obecnie, uratowały populację tych zwierząt. Można pozazdrościć i brać przykład, gdyż dzisiejsze ustawy, jak również dyrektywy unijne zajmujące się tą tematyką, są silnie rozbudowane, nieczytelne i pozostawiają wiele wątpliwości, co do skuteczności i efektywności ich realizacji. Kolejnym polskim pomnikiem prawa w ochronie środowiska była ustawa z 10 marca 1934 r.

o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 31, poz. 274), która zawierała katalog przepisów karnych o charakterze odpowiedzialności wykroczeniowej. Z uwagi na fakt, że prawne uwarunkowania środowiskowe najsilniej kształtują przepisy o odpowiedzialności, interesująca jest dalsza ewolucja tych przepisów w kontekście analizowanych zagadnień. W roku 1949 uchwalona została nowa ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 25, poz. 180), która powieliła model odpowiedzialności w ochronie środowiska, to jest jedynie odpowiedzialność za wykroczenia (art. 28–32). Przełom w zakresie modelu pojmowania odpowiedzialności prawnej nastąpił na początku lat 60-tych ubiegłego wieku. W ustawodawstwie polskim pojawiła się wówczas ustawa z 31 stycznia 1961 r. o ochronie wód przed zanieczyszczeniami (Dz. U. Nr 5, poz. 33) oraz ustawa z 30 maja 1962 r. Prawo wodne ((Dz. U. Nr 34, poz. 158 – zmienione w 1974 roku), które przewidywały odpowiedzialność za przestępstwa, wykroczenia i delikty administracyjne zagrożone karami pieniężnymi. Tak więc katalog odpowiedzialności znacznie się poszerzył, a z nim prawne uwarunkowania prowadzenia każdego rodzaju działalności nabrały większego znaczenia. Obowiązek ochrony środowiska, czyli zachowanie odpowiedzialne za środowisko został wpisany również wprost do Konstytucji PRL z 1952 roku, gdzie w art. 12 i 71 mowa była o ochronie środowiska i obowiązku jego ochrony. Natomiast niewątpliwie prawdziwym przełomowym rozdziałem dla polskiego prawa ochrony środowiska, była ustawa z dnia 31 stycznia 1980 roku o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz. U. Nr 3, poz. 6 – tekst pierwotny), której rozumienie procesów przyrodniczych, podstawowych definicji przetrwało do dziś w wielu uregulowań obecnej ustawy POŚ. W zakresie odpowiedzialności prawnej, ustawa z 1980 roku przewidywała w rozdziale IV „Odpowiedzialność za skutki naruszenia stanu środowiska” o charakterze cywilnym, administracyjnym jak i odpowiedzialność o charakterze karnym (Radecki wyróżnia tu triadę wykroczenia, przestępstwa i delikty administracyjne – Radecki 1994; 2001; 2002). W dniu 16 października 1991 r., mimo szerokiej debaty, która opowiadała się za jedną całościową regulacją dotyczącą ochrony środowiska uchwalona została ustawa o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492 – Radecki 2008). Konsekwencją uchwalenia tej ustawy było trwałe podzielenie ustawodawstwa w zakresie ochrony przyrody i ochrony środowiska, które funkcjonuje do dziś, a które w przypadku uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej należy rozpatrywać łącznie. Ponadto po wydaniu tej ustawy i określeniu szczegółowych form ochrony przyrody oraz uregulowaniu odpowiedzialności w zakresie ochrony przyrody w sposób odrębny, na trwałe przyjęła się koncepcja częściowej regulacji zagadnień ochrony środowiska w ustawach „branżowych” o charakterze przepisów szczególnych. Dla przykładu w ustawie o lasach, ustawie prawo geologiczne i górnicze, w ustawie o ochronie gruntów rolnych i leśnych, w ustawie prawo łowieckie, prawo budowlane oraz w ustawie o odpadach. Z historycznego punktu widzenia w zakresie odpowiedzialności prawnej, istotne znaczenie miało przyjęcie nowej Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku, która wzmocniła pozycję ochrony środowiska, w tym nakazała obowiązek odpowiedzialności za ochronę środowiska adresowany do każdego

obywatela zgodnie z art. 86 Konstytucji RP „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”. Kolejny etap, jaki można wyróżnić to okres dostosowywania polskich regulacji prawnych w zakresie ochrony środowiska do obowiązujących wymagań w Unii Europejskiej. Proces samego dostosowania rozpoczął się już w latach 90-tych i trwa do dziś przechodząc poszczególne fazy od harmonizacji z prawem wspólnotowym, poprzez transpozycję prawa wspólnotowego do implementacji prawa wspólnotowego w tym przyjęcia i stosowania bezpośrednich rozporządzeń wspólnotowych Jędróska, Bar 2005). Od 1 października ustawą z dnia 27 lipca 2001 roku o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych innych ustawa (Dz. U. z 2001 r. Nr 100, poz. 1085), wchodzi w życie najważniejsze ustawy: ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 – Prawo ochrony środowiska (tekst pierwotny Dz. U. Nr 62, poz. 627) oraz ustawa o odpadach (tekst pierwotny Dz. U. Nr 62, poz. 628). Dokonując tego krótkiego przeglądu ustawodawstwa polskiego, widać jak na przestrzeni wieków, kształtowały się regulacje dotyczące ochrony środowiska by móc uzyskać dzisiejszy kształt. Hierarchię źródeł prawa przedstawia rysunek 35.

Rys. 35. Hierarchia źródeł prawa (opracowanie: M. Ptak)

4.3. Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej w aktach prawnych

Źródła uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej to między innymi: Konstytucja RP, Prawo ochrony środowiska, Prawo geologiczne i górnicze, ustawa o udostępnieniu informacji o środowisku, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko; Prawo wodne, ustawa o ochronie przyrody, ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ustawa o odpadach, ustawa o odpadach wydobywczych, ustawa o ochronie gruntów

rolnych i leśnych. Wynikające z tych aktów prawnych uwarunkowania zostaną poniżej scharakteryzowane i syntetycznie przedstawione w tabelach wynikowych.

4.3.1. Uwarunkowania środowiskowe w Konstytucji RP

Konstytucja RP w odniesieniu do uwarunkowań środowiskowych spełnia rolę ram programowych i wytycznych pewnych polityk. Mają one realizować poczynione w Konstytucji gwarancje, jako spełnienie pewnej obopólnej umowy między suwerenem, jakim jest państwo a obywatelem. Konstytucja dane dyrektywy zawarła w kilku artykułach, tj.: art. 5, art. 31 ust. 3, art. 68 ust. 4, art. 74 oraz art. 86. W treści tych artykułów, które poniżej zostaną przedstawione, zawarte są wszystkie delegacje ustawowe, które tworzą cały system prawa w ochronie środowiska.

Art. 5. *„Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.*

Art. 31 ust. 3. *„Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia, moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”.*

Art. 64 ust. 4. *„Władze publiczne są obowiązane do zwalczania chorób epidemicznych i zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska”.*

Art. 74 ust. 1. *Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.*

2. *Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.*

3. *Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.*

4. *Władze państwowe wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.*

Art. 86. *„Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady odpowiedzialności określa ustawa.”*

Poddając analizie wymienione artykuły, można sformułować takie generalne wnioski, iż Konstytucja RP stanowi, że:

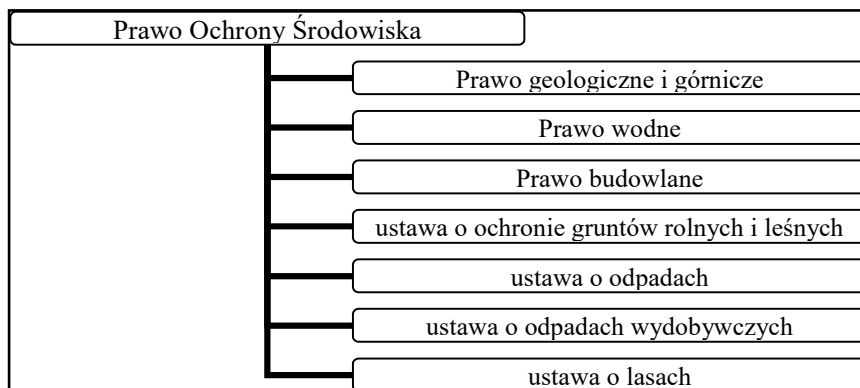
- zapewnienie ochrony środowiska jest zadaniem na poziomie ustrojowym i jednym z jego fundamentów, i ma przebiegać zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- ochrona środowiska może być powodem ograniczenia praw i wolności, oczywiście w określonych warunkach wynikających z ustawy (np. sytuacja odpowie-

- działności za wydane decyzje administracyjne ograniczające sposób użytkowania dla właścicieli gruntów na terenach objętych formami ochrony przyrody),
- adresatem odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska jest władza publiczna (rozumiana jako władza rządowa oraz władza samorządu terytorialnego – gminnego, powiatowego i wojewódzkiego oraz władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza (Boć i in. 2008) w zakresie zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska oraz w zakresie ochrony środowiska w tym zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego, zapewnienia prawa do informacji o stanie i ochronie środowiska i wspierania działań obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska,
 - adresatem odpowiedzialności prawnej za stan środowiska jest KAŻDY (oznacza zarówno osobę fizyczną, obywatela polskiego, obcokrajowca jak również osobę prawną i inną jednostkę organizacyjną), który spowoduje swą działalnością jego pogorszenie, natomiast zasady tej odpowiedzialności określa ustawa. Jeżeli zaistnieje sytuacja, gdzie skutkiem takich działań jest pogorszenie stanu środowiska, to fakt posiadania stosownych zezwoleń nie zwalnia z odpowiedzialności, bo ma ona charakter bezwzględny (Boć i in. 2008; Stelmasiak 2010; Górski i in. 2019; Bernaciak 2004),
 - Konstytucja RP gwarantuje, każdemu prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska (nie jest to tożsame z prawem podmiotowym jednostki do środowiska), które to prawo, jego zakres, formę realizacji, obowiązane organy władzy publicznej, określa obecnie ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (UOOS).

Te generalne wnioski płynące z Konstytucji RP stanowią fundament dla całego systemu przepisów dotyczących ochrony środowiska zarówno wydanych w ustawie „ramowej” – Prawo ochrony środowiska jak też licznych ustawach „branżowych”, czy też uregulowaniach kodeksowych, tj.: w Kodeksie karnym, Kodeksie cywilnym, Kodeksie wykroczeń.

4.3.2. Ustawa z dnia 21 kwietnia 2001 r. – Prawo Ochrony Środowiska (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz. 799) – POŚ

W rozdziale 2.1 przedstawiono podstawy prawne dla odkrywkowej działalności górniczej, które w pełnym zakresie odpowiadają również podstawą prawnym uwarunkowań środowiskowym tej działalności (patrz pkt 2.1, rys. 6). Jednakże podstawy uwarunkowań środowiskowych są liczniejsze, bowiem Prawo geologiczne i górnicze jest jedną z wielu branżowych regulacji należących do Prawa Ochrony Środowiska. Rysunek 36 pokazuje relacje innych ustaw do Prawa Ochrony Środowiska.

Rys. 36. Relacja niektórych ustaw do Prawa Ochrony Środowiska

Ustawa POŚ pełni podwójną rolę w systemie ochrony środowiska. Z jednej strony jest regulacją ramową z zachowaniem specyficznych dla tej gałęzi prawa instytucji prawnych ochrony środowiska, obowiązujących w całym zakresie regulacji (Sommer 2005). W tym celu stanowi zasady generalne, pozostawiając wysoki poziom uogólnienia. Z drugiej strony POŚ stanowi zbiór wyczerpujących regulacji ustawowych dla takich zagadnień jak prawa emisyjne (zanieczyszczenia, hałas, promieniowanie). Uzupełnieniem tak funkcjonującego układu jest odsyłanie do innych ustaw branżowych, np. do: Prawa geologiczne i górnicze, ustawy o odpadach, ustawa o ochronie przyrody, o lasach. Dziś nie ma już dysputy czy prawo ochrony środowiska jest nową gałęzią prawa, gdyż mocno zaistniało w rzeczywistości prawnej z własnymi zasadami ogólnymi, metodyką oraz odrębnymi instytucjami prawnymi (Gruszecki 2011; Rakoczy, Wierzbowski 2012; Paczulski 2008). Niewątpliwie jest natomiast stale rozwijającym się prawem cechującym się interdyscyplinarnością. Celem POŚ jest określenie zasad ochrony środowiska i warunków korzystania z niego, przyjmując za podstawę, wcześniej już przywoływaną zasadę zrównoważonego rozwoju. Realizacja tego celu w ustawie POŚ jest możliwa dzięki przyjęciu w IX tytułach, podzielonych na poszczególne działy uregulowań, obejmujących cały bardzo obszerny zakres przepisów kształtujących krajowy system ochrony środowiska. Elementy tego systemu to:

- przepisy ogólne zawierające: zakres obowiązywania ustawy, definicje i zasady ogólne, polityki ochrony środowiska i programy ochrony środowiska, zagospodarowanie przestrzenne i realizacja inwestycji, edukacja ekologiczna,
- przepisy dotyczące ochrony zasobów, w szczególności ogólne uregulowania w odniesieniu do ochrony zasobów, ochrona powietrza, ochrona powierzchni ziemi, ochrona przed hałasem, ochrona przed polami elektromagnetycznymi, ochrona kopaliny, ochrona zwierząt oraz roślin, ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości w związku z ochroną środowiska,
- przepisy dotyczące przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom, w tym regulacje ogólne, przepisy dotyczące instalacji, urządzeń, substancji oraz produktów, przepisy

dla dróg, linii kolejowych, linii tramwajowych, lotnisk, pozwolenia na wprowadzanie do środowiska substancji lub energii, Krajowy Rejestr Uwalniania i Transferu Zanieczyszczeń, przeglądy ekologiczne,

- poważne awarie,
- środki finansowo-prawne: przepisy ogólne, opłaty za korzystanie ze środowiska, administracyjne kary pieniężne (Radecki 2009a),
- odpowiedzialność w ochronie środowiska, w tym odpowiedzialność cywilna, karna, administracyjna,
- organy administracji oraz instytucje ochrony środowiska.

Tabela 17 przedstawia zestawienie wybranych aktów wykonawczych wydanych na podstawie POŚ, które kształtują warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej.

Tabela 17. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r.

- Prawo Ochrony Środowiska, kształtujące warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz.799) – POŚ (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa POŚ	AKT PRAWNY	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	2	3	4
1	Art. 72 ust. 6	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz. U. 2002, Nr 155, poz. 1298)	Przesłanka do określenia przewidywanych skutków działalności górniczej dla sporządzenia MPZP dla terenu górniczego art. 104 ust. 3 PGG
2	Art. 101 a ust. 5	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 1 września 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia oceny zanieczyszczenia powierzchni ziemi (Dz. U. z 2016 r. poz. 1395)	Wskazuje standardy jakości ziemi, co jest istotne w procesie rekultywacji terenów przekształconych górniczo lub w działalności prowadzenia odzysku w ramach rekultywacji zakładu górniczego
3	Art. 110 a ust. 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 20 czerwca 2007 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi (Dz. U. 2007 r., nr 121, poz. 840)	Tylko częściowo ma znaczenie. Dla wielkoprzestrzennych odkrywek węgla brunatnego, w sytuacji szczególnego zagrożenia osuwiskowego np. na zwałowiskach
4	Art. 113 ust. 1	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu (Dz. U. z 2007 r., Nr 120, poz. 826) – tj. (Dz. U. z 2014 r. poz. 112)	Istotne dla planowania i prowadzenia odkrywkowej eksploatacji z uwagi na lokalizację źródeł hałasu i norm dla obszarów objętych ochroną w sąsiedztwie zakładów górniczych

1	2	3	4
5	Art. 86 ust. 1 i 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1031)	Określa poziomy dopuszczalne, docelowe, długoterminowe, alarmowe niektórych substancji w powietrzu oraz warunki ich określania, analizy, uśredniania. Istotne dla emisji np. takich substancji jak: benzen, dwutlenek azotu, tlenki azotu, dwutlenek siarki, ołów, pył zawieszony PM _{2,5} , pył zawieszony PM ₁₀ , tlenek węgla, które towarzyszą w procesach produkcyjnych, transportu, przerobu kopaliny
6	Art. 148 ust. 1	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2014 r. w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów wielkości emisji oraz pomiarów ilości pobieranej wody (Dz. U. z 2014 r. poz. 1542)	Określa zasady prowadzenia pomiarów wielkości emisji i poboru wód. Istotne do naliczania opłat za korzystanie ze środowiska
7	Art. 146 ust. 3	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 marca 2018 r. w sprawie standardów emisyjnych dla niektórych rodzajów instalacji, źródeł spalania paliw oraz urządzeń spalania lub współspalania odpadów (Dz. U. z 2018 r., poz. 680)	Określa standardy emisji z instalacji w zakresie wprowadzanych gazów i pyłów do powietrza, określenie też rozwiązań technicznych ograniczających emisję.
8	Art. 149 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie rodzajów wyników pomiarów prowadzonych w związku z eksploatacją instalacji lub urządzenia i innych danych oraz terminów i sposobów ich prezentacji (Dz. U. z 2008 Nr 215, poz. 1366)	Dotyczy prowadzenia sprawozdawczości dla przedsiębiorców, którzy z uwagi na prowadzoną działalność górnictw posiadają instalacje lub urządzenia
9	Art. 153 ust.1	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2010 r. w sprawie rodzajów instalacji, których eksploatacja wymaga zgłoszenia (Dz. U. z 2010 Nr 130, poz. 880)	Określa się rodzaje instalacji, z których emisja nie wymaga pozwolenia, a których eksploatacja wymaga zgłoszenia organowi ochrony środowiska
10	Art. 160 ust. 3	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. 2003 Nr 217, poz. 2141)	Określa się substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska oraz ich oznaczenia numeryczne, pozwalające na jednoznaczną ich identyfikację
11	Art. 220 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2010 r. w sprawie przypadków, w których wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza z instalacji nie wymaga pozwolenia (Dz. U. 2010 Nr 130, poz. 881)	Emisja niezorganizowana oraz inne instalacje, które nie wymagają pozwolenia

1	2	3	4
12	Art. 248 ust. 3	Rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 29 stycznia 2016 r. w sprawie rodzajów i ilości znajdujących się w zakładzie substancji niebezpiecznych, decydujących o zaliczeniu zakładu do zakładu o zwiększonym lub dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej (Dz. U. z 2016 r., poz. 138)	Limity substancji niebezpiecznych określające kwalifikację danego zakładu pod względem ryzyka awarii przemysłowej. Ma zastosowanie do wielkoprzestrzennych zakładów odkrywkowych węgla brunatnego
13	Art. 253 ust. 3	Rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 23 lutego 2016 r. w sprawie raportu o bezpieczeństwie zakładu o dużym ryzyku (Dz. U. z 2016 r., poz. 287)	Zakres i forma raportu bezpieczeństwa dla zakładu o dużym ryzyku
14	Art. 286 ust. 6	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 grudnia 2018 r. w sprawie wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat (Dz. U. z 2018 r., poz. 2527)	Określa wzory wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat, a także sposób przedstawiania tych informacji i danych
15	Art. 290 ust. 2	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za korzystanie ze środowiska (Dz. U. z 2017 r., poz. 2490)	Określa jednostkowe stawki za gazy lub pyły wprowadzane do powietrza oraz za umieszczeniu odpadów na składowisku
16	Art. 291 ust. 2	Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 3 października 2018 r. w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2019 (M.P. z 2018 r. poz. 1038)	Określenie wysokości stawek obowiązujących w 2019 r.

4.3.3. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze – (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2126) – PGG

Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej mają szczególne miejsce w ustawie PGG. Prawo geologiczne i górnicze, jak zostało wcześniej wykazane, stanowi przepis branżowy (sektorowy), który w ramach gałęzi prawa, jakim jest prawo ochrony środowiska kształtuje regulacje związane z zasobami, jakimi w tym przypadku są kopaliny. Spojrzenie na całość regulacji zawartych w PGG, w aspekcie ochrony środowiska, musi zakładać racjonalną gospodarkę złożem oraz ochronę przed poszczególnymi szkodliwymi wpływami na środowisko. W tym celu ustawodawca właśnie w ustawie PGG przyjął różne instytucje prawne dla realizacji zadań związanych z racjonalną gospodarką złożem oraz przeciwdziałaniem szkodliwym wpływom. Tabela 18 przedstawia wyciąg wybranych aktów wykonawczych wydanych na podstawie PGG, które kształtują warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej.

Tabela 18. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2017 r., poz. 2126) – PGG, kształtujące warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa PGG	Akt prawny	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	2	3	4
1	Art. 26 ust. 5	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów zagospodarowania złóż (Dz. U. z 2012 r., poz. 511)	Określa optymalny wariant racjonalnego wykorzystania zasobów złoża, w szczególności przez kompleksowe i racjonalne wykorzystanie kopaliny głównej i kopaliny towarzyszących, ale również c) przewidywany sposobu likwidacji zg, ochrony zasobów pozostawionych, rekultywacji gruntów po działalności górniczej. Jednocześnie określa działania niezbędne w zakresie ochrony środowiska, w tym technologię eksploatacji zapewniającą ograniczenie ujemnych wpływów na środowisko
2	Art. 79 ust. 3	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Dz. U. 2011 Nr 288, poz. 1696)	Określa cel projektu robót geologicznych oraz szczegółowy zakres części tekstowej i graficznej, zasady przekazywania próbek, harmonogram robót, wpływ robót na środowisko
3	Art. 82 a ust. 1	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 czerwca 2015 r. w sprawie przekazywania informacji z bieżącego dokumentowania przebiegu prac geologicznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 903)	Określa zakres oraz zasady dokumentowania prac geologicznych
4	Art. 98 ust. 5	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2017 r. w sprawie gromadzenia i udostępniania informacji geologicznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 2075)	Określa zasady gromadzenia i udostępniania informacji geologicznej
5	Art. 100 ust. 10	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie korzystania z informacji geologicznej za wynagrodzeniem (Dz. U. 2011 Nr 292, poz. 1724)	Określa zasady płatnego korzystania z informacji geologicznej w tym operatów wyceniających tę informację
6	Art. 101 ust. 12	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 15 listopada 2011 r. w sprawie operatu ewidencyjnego oraz wzorów informacji o zmianach zasobów złoża kopaliny (Dz. U. 2011 Nr 262, poz. 1568)	Bardzo ważne rozporządzenie z uwagi na cel PGG czyli racjonalnej gospodarki złożem w procesie wydobywczym. Określa zasady, terminy i sposób dokonywania ewidencjonowania wydobywania

1	2	3	4
7	Art. 110	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2293)	Określa szczegółowe zamierzenia minimalizujące oddziaływanie na środowisko. Działania w sytuacji szkód, rekultywacji, likwidacji ZG
8	Art. 116 ust. 7	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 28 października 2015 r. w sprawie dokumentacji mierniczo-geologicznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1941)	Określa rodzaje dokumentów wchodzących w skład dokumentacji mierniczo-geologicznej, zasady ich uzupełniania, aktualizacji i archiwizacji w tym po likwidacji ZG, szczegółowe wymagania dotyczące wykonywania prac geodezyjnych i geologicznych
9	Art. 118 ust. 4	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie zagrożeń naturalnych (tj. Dz. U. z 2015 r. poz. 1702)	Określa kryteria oceny zagrożeń naturalnych. Istotne dla górnictwa odkrywkowego: zagrożenie wodne, osuwiskowe. Zasady prowadzenia dokumentacji w oparciu o którą dokonuje się zaliczeń złóż, pokładów, wyrobisk górniczych
10	Art. 120 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 9 listopada 2016 r. sprawie szczegółowych wymagań dotyczących przechowywania i używania środków strzałowych i sprzętu strzałowego w ruchu zakładu górniczego (Dz. U. z 2017 r., poz. 321)	Określa zasady prowadzenia robót strzałowych w przypadku oddziaływania na środowisko
11	Art. 120 ust. 1	Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 8 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu odkrywkowego zakładu górniczego (Dz. U. z 2013 r., poz. 1008)	Określa szczegółowe wymagania dotyczące prowadzenia ruchu odkrywkowego ZG w zakresie: bezpieczeństwa i higieny pracy, bezpieczeństwa pożarowego, gospodarki złożami kopalni w procesie ich wydobywania, ochrony środowiska podstawowych obiektów, maszyn i urządzeń zakładu górniczego.
12	Art. 136 ust. 2	Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 16 lipca 2018 r. w sprawie stawek opłat na rok 2019 z zakresu przepisów Prawa geologicznego i górniczego (M.P. z 2018 r. poz. 725)	Określa na rok 2019 r. wysokość stawek opłat np. za poszukiwanie złóż kopalni za kilometr kwadratowy (np. węgla brunatnego)
13	Art. 137 ust. 7	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 25 lutego 2015 r. w sprawie wzorów druków informacji dotyczących opłat z zakresu przepisów Prawa geologicznego i górniczego (Dz. U. z 2015 r., poz. 406)	Określa wzór druków np. opłaty za wydobytą kopalinę z wyłączeniem węglowodorów

1	2	3	4
14	Art. 152a ust. 5	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla (Dz. U. z 2014 r. poz. 1469)	Określa dane podlegające wpisowi do rejestru obszarów górniczych (...) w tym: termin i tryb przekazywania dokumentów stanowiących podstawę wpisu, sposób prowadzenia rejestru, rodzaje dokumentów przechowywanych w rejestrze, termin przekazywania map obszarów górniczych

4.3.4. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2081) – UOOŚ

Przedstawione dotychczas dwie podstawowe ustawy POŚ i PGG stanowią kręgosłup uwarunkowań środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej. Natomiast ustawa UOOŚ jest istotna głównie na etapie projektowania działalności górniczej, kiedy dochodzi do kwalifikacji jakim przedsięwzięciem jest projektowany zakład górniczy, jak zostanie przeprowadzone postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko (oos). Ustawa UOOŚ oprócz zagadnień bardzo istotnych przeprowadzenia oos dotyka również zagadnień udostępniania informacji o środowisku oraz zasad udziału społeczeństwa w ochronie środowiska. Ustawa UOOŚ jest też przykładem ewoluowania młodego prawa ochrony środowiska. Początkowo postępowania w sprawie oos, jak również udostępnianie informacji, było częścią ustawy POŚ. W 2008 r. nastąpiło uchylenie działu IV POŚ i regulacje te zostały ujęte w odrębnej ustawie tak, aby sprostać wymaganiom wspólnotowym i zmieniającym się stale warunkom społeczno-gospodarczym (GDOŚ 2009). Na podstawie tej ustawy opracowuje się strategiczne oceny oddziaływania na środowisko, prognozy oddziaływania, oceny oddziaływania i raporty oddziaływania na środowisko. Jak zostało to wykazane w rozdziale 2 i 3 postępowania te są przeprowadzane przy koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (KPZK), przy studium uwarunkowań i kierunkach zagospodarowania przestrzennego gminy (SUIKZPG), planów zagospodarowania przestrzennego (wojewódzkie i miejscowe), a także przy strategiach, politykach, planach, programach dla różnych sektorów gospodarki. Ustawa UOOŚ również w szczególności sposób traktuje przedsięwzięcia, które mogą spowodować znaczące oddziaływanie na obszary Natura 2000. Na podstawie tej ustawy wydawana jest decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach, która (jak to podkreślano w procedurach koncesyjnych) jest niezbędnym załącznikiem do wniosku koncesyjnego. W przypadku, kiedy lokalizacja zakładu górniczego jest blisko granic państwa i zachodzi oddziaływanie poza jego granicę, to postępowanie transgraniczne prowadzone jest na zasadach i warunkach zawartych w niniejszej ustawie UOOŚ. W tej również ustawie znajduje się podział kompetencji pomiędzy organami,

Tabela 19. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. t.j. z 2018 r., poz. 2081), kształtujące warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (opracowanie własne)

Lp.	Podstawa UOOS	Akt prawny	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	2	3	4
1	Art. 8 ust. 1 oraz Art. 166 ust. 1 pkt 3 PGG	Zarządzenie Nr 39 Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z 29 listopada 2017 r. w sprawie Archiwum Dokumentacji Mierniczo-Geologicznej (Dz. Urz. WUG z 2017 r. poz. 67)	Określa zasady archiwizacji dokumentacji mierniczo-geologicznej oraz innej informacji niż ww. dokumentacja, w tym informacji o środowisku, w Archiwum Wyższego Urzędu Górniczego
2	Art. 23 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 września 2010 r. w sprawie wzoru oraz zawartości i układu publicznie dostępnego wykazu danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie (Dz. U. 2010 Nr 186, poz. 1249)	Określa formularz wzoru karty informacji o danych dokumentach zawierających informacje o środowisku
3	Art. 24 ust. 5	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 listopada 2010 r. w sprawie sposobu i częstotliwości aktualizacji informacji o środowisku (Dz. U. 2010 Nr 227, poz. 1485)	Określa sposób udostępniania informacji, minimalny zakres, formę częstotliwość oraz zasady aktualizacji udostępnianych informacji
4	Art. 28	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2010 r. w sprawie opłat za udostępnianie informacji o środowisku (Dz. U. 2010 Nr 215, poz. 1415)	Określa stawki opłat, sposób naliczania opłat, terminy i sposób uiszczania opłat – za wyszukiwanie, przekształcanie informacji, sporządzanie kopii dokumentów lub danych oraz ich przesłanie
5	Art. 60	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 71)	Jeden z najważniejszych aktów wykonawczych dla klasyfikowania przedsięwzięć górniczych, w tym zarówno budowy nowych ZG jak i poszerzania działalności, czy też budowy, rozbudowy, modernizacji, remontu, rozbiórki obiektów budowlanych, instalacji. Dzieli przedsięwzięcia na: przedsięwzięcia mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko; przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko; przypadki, w których zmiany dokonywane w obiektach są kwalifikowane jako przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko. Uwidacznia też przedsięwzięcia w obszarach Natura 2000

wskazujący na ich własność miejscową i rzeczową przy wydawaniu decyzji środowiskowych. Niewątpliwie jest to bardzo ważna regulacja kształtująca uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej. Tabela 19 przedstawia wyciąg wybranych aktów wykonawczych wydanych na podstawie UOOŚ, które kształtują warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (Sommer 2007; Richert 2002).

4.3.5. Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (t.j. Dz. U z 2018 r., poz. 2268) – UPW

Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, str. 1, z późn. zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 5, str. 275), zwana dalej „Ramową Dyrektywą Wodną”, przyczyniła się do uchwalenia nowej ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne. Polska zobowiązana jest do transponowania do systemu prawa krajowego dyrektywy unijnych, dokonała bardzo istotnych zmian w dotychczasowych przepisach. Nowe Prawo wodne, w celu osiągnięcia założeń Ramowej Dyrektywy Wodnej, przyjęło nową organizację struktury administracyjnej powołując Wody Polskie oraz wprowadziło realizację zlewniowej polityki gospodarowania wodami, w celu optymalnego funkcjonowania, bezpieczeństwa oraz realizacji strategii zrównoważonego rozwoju. Szczególnie polityka zlewniowa jest nową wartością, która diametralnie zmienia dotychczasowe podejście do gospodarowania wodami. Nowe Prawo wodne to także wprowadzenie nowego systemu finansowania gospodarki wodnej opartej na usługach wodnych. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne, obowiązująca do 31 grudnia 2017 r., przez ponad 15 lat regulowała gospodarowanie wodami również zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, inaczej jednak ujmując kwestie ochrony zasobów, korzystania z wód, zarządzania zasobami czy opłat. Z punktu widzenia odkrywkowej działalności górniczej, istotne jest przyjęcie w nowym Prawie wodnym rozwiązanie w art. 7, które określa, że w zakresie uregulowanym przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze, przepisów ustawy Prawo wodne nie stosuje się do:

- wprowadzania do górotworu wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych,
- korzystania z wody zgromadzonych za pomocą urządzeń oraz instalacji technicznych niebędących urządzeniami wodnymi.

Tabela 20 przedstawia wyciąg wybranych aktów wykonawczych wydanych na podstawie UPW, które kształtują warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej.

Tabela 20. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2268), kształtujące warunki środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa UPW	Akt prawny	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	2	3	4
1	Art. 174	Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 4 października 2018 r. w sprawie opracowywania map zagrożenia powodziowego oraz map ryzyka powodziowego Dz. U. z 2018 r. poz. 2031	Określa wymagania dotyczące opracowywania map zagrożenia oraz map ryzyka powodziowego; skalę map zagrożenia oraz map ryzyka powodziowego. Istotne dla odkrywkowych ZG eksploatujących w zlewniach
2	Art. 13 ust. 6	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2017 r. w sprawie zlewni (Dz. U. z 2017 r. poz. 2509)	Określa podział zlewni dla rzek Polski
3	Art. 13 ust. 7	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2017 r. w sprawie sposobu ustalenia i ewidencjonowania przebiegu granic obszarów dorzeczy, regionów wodnych oraz zlewni (Dz. U. z 2017 r. poz. 2505)	Określa sposób ustalania i ewidencjonowania przebiegu granic obszarów dorzeczy; przyporządkowanie jednolitych części wód podziemnych oraz wód przybrzeżnych do właściwych obszarów dorzeczy; sposób ustalania i ewidencjonowania przebiegu granic regionów wodnych; sposób ustalania i ewidencjonowania przebiegu granic zlewni
4	Art. 227	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za usługi wodne (Dz. U. z 2017 r. poz. 2502)	Ustala jednostkowe stawki opłat za usługi wodne
5	Art. 292 ust. 1	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2017 r. w sprawie ustalania opłat podwyższonych za przekroczenie warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi (Dz. U. z 2017 r. poz. 2501)	Określa wysokość jednostkowych stawek opłaty podwyższonej za przekroczenie warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi, określonych w pozwoleniu wodnoprawnym albo pozwoleniu zintegrowanym, ale również sposób ustalania opłaty podwyższonej, gdy przekroczenie dotyczy więcej niż jednej substancji albo więcej niż jednego warunku pozwolenia wodnoprawnego albo pozwolenia zintegrowanego
6	Art. 38a ust. 3 ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 lipca 2016 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz. U. z 2016 r., 1187)	Na podstawie art. 565 Prawa wodnego, obowiązuje do 1 lipca 2019 r. Akt wykonawczy na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne określa sposób klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych

1	2	3	4
7	Art 38a ust. 1 ustawy z 18 lipca 2001 r. Prawo wodne	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (Dz. U. z 2016 r. poz. 85)	Na podstawie art. 565 Prawa wodnego, obowiązuje do 1 lipca 2019 r. Akt wykonawczy na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne określa kryteria i sposób oceny stanu jednolitych części wód podziemnych

4.3.6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz. 1614) – UOOP

Na potrzeby tej monografii ustawa UOOP jest istotna w dwóch stanach faktycznych. Pierwszy z nich to sytuacja, kiedy planowana działalność górnicza zlokalizowana jest na obszarach form ochrony przyrody lub w bliskim sąsiedztwie. Druga okoliczność to kiedy w trakcie prowadzenia eksploatacji górniczej, pojawiają się lub ujawniają się przedmioty ochrony przyrody. Sama ustawa UOOP ma do spełnienia cele polegające na zachowaniu zasobów przyrodniczych, zrównoważonym użytkowaniu oraz dbałości o odnawiane zasobów. Szczegółowe zadania to między innymi utrzymanie bioróżnorodności, ochrona gatunkowa, ochrona siedliskowa, ochrona walorów krajobrazowych. Realizacja tych celów przebiega poprzez stosowanie takich instrumentów prawnych jak: polityka ekologiczna państwa, programy ochrony środowiska, obejmowanie zasobów, tworów i składników przyrody formami ochrony, programy ochronne obszarów podlegających ochronie prawnej. Charakteryzując formy ochrony przyrody, najczęściej dzieli się je na:

- formy wielkopowierzchniowe, tj.: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i obszary Natura 2000,
- formy indywidualne, tj.: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa roślin (art. 6 UOOP).

Każda z tych form ochrony jest szczegółowo określona w ustawie wraz z podaniem sposobu ich uchwalania, obowiązujących zakazów, nakazów, obowiązków sporządzania planów ochrony, prowadzenia monitoringu przyrodniczego oraz innych zadań, jakie właściwy organ ochrony przyrody przyjmie. Duże znaczenie dla zrozumienia obecnego kształtu ochrony przyrody ma fakt jej ewaluowania. Historycznie ochrona przyrody zaczynała się i kończyła na ścisłej konserwatorskiej ochronie przyrody. Dziś z uwagi na zmianę podejścia w zakresie rozumienia czym jest ochrona przyrody, wprowadzono inne zasady ochrony. Tym samym w zasięgu prawa ochrony przyrody znalazła się większa ilość przedmiotów ochrony. Rysunek 37 przedstawia ewolucję sposobu ochrony przyrody na wybranych przykładach form ochrony przyrody (Kasztelewicz, Ptak 2011). Przejście od obowiązkowej konserwatorskiej ochrony przyrody do fakultatywnej ochrony przyrody, bez nakazów i zakazów, ukierunkowanej na osiągnięcie celu ochrony.

Rys. 37. Ewolucja sposobu ochrony przyrody na wybranych przykładach form ochrony przyrody (Kasztelewicz, Ptak 2011)

Najważniejsze akty wykonawcze wydane na podstawie UOOP, a istotne z punktu widzenia odkrywkowej działalności górniczej przedstawia tabela 21.

Tabela 21. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r., poz. 1614) (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa UOOP	AKT PRAWNY	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	2	3	4
1	Art. 14	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz. U. 2005 Nr 60, poz. 533)	Określa się rodzaje, typy i podtypy rezerwatów przyrody
2	Art. 21	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatów przyrody i parku krajobrazowego dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. 2005 Nr 94, poz. 794)	Określa dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego: tryb sporządzania projektu planu ochrony; zakres prac na potrzeby sporządzenia projektu planu ochrony; tryb dokonywania zmian w planie ochrony; zakres i sposoby ochrony zasobów, tworów i składników przyrody
3	Art. 26	Rozporządzenie Ministra Środowiska z 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszar Natura 2000 (tj. Dz. U. z 2014 r. poz. 1713)	Określa typy siedlisk przyrodniczych oraz gatunki będące przedmiotem zainteresowania Unii Europejskiej w tym siedliska przyrodnicze i gatunki o znaczeniu priorytetowym oraz wymagające ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000, przedstawia kryteria wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania za obszary SOS lub OSO mające znaczenie dla Wspólnoty

1	2	3	4
4	Art. 29 ust. 10	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 (Dz. U. 2010 Nr 64, poz. 401)	Określa dla obszaru Natura 2000, tryb sporządzania projektu planu ochrony; zakres prac koniecznych dla sporządzenia projektu planu ochrony; tryb dokonywania zmian w planie ochrony
5	Art. 35 ust. 7	Rozporządzenie Ministra Środowiska 30 marca 2010 r. w sprawie szczegółowych sposobów i form składania informacji o kompensacji przyrodniczej (Dz. U. 2010 Nr 64, poz. 402)	Określa sposobu i formy składania informacji o kompensacji
6	Art. 48	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409)	Lista gatunków roślin chronionych wraz z określeniem ochrony ścisłej, częściowej i ustaleniem stref ochrony
7	Art. 49	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2016 r. poz. 2183)	Lista gatunków zwierząt chronionych wraz z określeniem ochrony ścisłej, częściowej i ustaleniem stref ochrony
8	Art. 50	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. z 2014 r., poz. 1408)	Lista gatunków grzybów chronionych wraz z określeniem ochrony ścisłej, częściowej i ustaleniem stref ochrony
9	Art. 85 ust. 4b	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie wysokości stawek opłat za usunięcie drzew i krzewów (Dz. U. z 2017 r., poz. 1330)	Określa wysokość stawek opłat dla poszczególnych rodzajów i gatunków drzew w zależności od obwodu pnia, wysokość stawek opłat dla poszczególnych rodzajów i gatunków krzewów w zależności od powierzchni krzewu albo krzewów rosnących w skupisku

Jest to bardzo restrykcyjny wybór z ponad 900 aktów wykonawczych. Należy w tym miejscu jeszcze raz zasygnalizować, że aktualna ustawa o ochronie przyrody jest historycznie, kontynuatorką wspaniałych wiekowych osiągnięć legislacyjnych polskiego prawa i polskiej myśli ochroniarskiej. Dzięki temu Polska przyroda jest potęgą na mapie Europy, a może nawet świata. Ponad 1/3 powierzchni naszego kraju to obszary cenne przyrodniczo.

4.3.7. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1945) – UOPIZP

Ustawa ta była przedmiotem zainteresowania całego rozdziału 3, gdzie w oparciu o jej zapisy szczegółowo przedstawiona została procedura zmiany SUKZPG, MPZP oraz zasady wprowadzania inwestycji górniczych celu publicznego do KPZK. W tym miejscu podkreślić należy, że UOPIZP ma za zadanie kształtowanie polityki przestrzennej na

poziomie samorządu terytorialnego i poziomie administracji rządowej oraz ustala właśnie zasady i sposób procedury przeznaczenia terenów na określone cele. Przy realizacji tych zadań przyjmuje jako obowiązkowe zasady ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju (Pawłowski i in. 2004). Ustawa ta ma ogromny wpływ na uwarunkowania środowiskowe każdej inwestycji, w tym inwestycji górniczej. Wystarczy tylko zauważyć, że wszystkie plany, programy, strategie, KPZK sprowadzają się do wykonania procedury wprowadzenia do planów zagospodarowania przestrzennego różnego szczebla. Dodatkowo, każdy przejaw działalności musi być zgodny z ustaleniami MPZP a dla działalności górniczej w przypadku kiedy nie ma MPZP, zgodny z SUIKZPG. Procedury planistyczne dotyczą też każdego komponentu środowiska. Przez to obok postępowań środowiskowych to one najsilniej determinują możliwość bądź brak możliwości prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej (Tyszewski i in. 2006). Tabela 22 przedstawia wyciąg wybranych aktów wykonawczych do UOPIZP kształtujących uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej.

Tabela 22. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. – ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945) – UOPIZP (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa UOPIZP	AKT PRAWNY	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	Art. 10 ust. 4	Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz.1233)	Określa zakres SUIKZPG
2	Art. 16 ust. 2	Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164, poz. 1587)	Określa zakres MPZP
3	Art. 47 ust. 3	Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 M.P. z 2012 r. poz. 252	Przyjęcie uchwały KPZK
4	Art. 67 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 13 maja 2004 r. w sprawie wzoru rejestru decyzji o warunkach zabudowy oraz wzorów rejestrów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego (Dz. U. 130, poz. 1385)	Określa wzór rejestru decyzji o warunkach zabudowy; wzory rejestrów decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim, o znaczeniu powiatowym i gminnym, na terenach zamkniętych

1	2	3	4
5	Art. 37m	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 1 lipca 2016 r. w sprawie zakresu projektu miejscowego planu rewitalizacji w części tekstowej oraz zakresu i formy wizualizacji ustaleń miejscowego planu rewitalizacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 1032)	Określa zakres i formę wizualizacji planu rewitalizacji

4.3.8. Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 992) – (UOO)

Kolejna ustawa istotna dla działalności górniczej to ustawa o odpadach, którą trzeba, w odniesieniu do odpadów wydobywczych, czytać łącznie właśnie z ustawą z dnia 10 lipca 2008 r. – o odpadach wydobywczych. Poza kategorią odpadów wydobywczych, wszelkie odpady i zasady postępowania z nimi są określone w ustawie o odpadach z 14 grudnia 2012 r. – UOO. Celem ustawy jest określenie środków służących ochronie środowiska, życia i zdrowia ludzi, które zapobiegałyby i zmniejszały negatywny wpływ na środowisko oraz na zdrowie ludzi. Dodatkowo UOO określa zasady zmierzające do efektywnego ograniczenia skutków użytkowania zasobów. Istotne jest zapisane w art. 2 ust. 10. wyłączenie dla: *mas ziemnych lub skalnych przemieszczanych w związku z wydobywaniem kopalin ze złóż, jeżeli koncesja na wydobywanie kopalin ze złóż lub plan ruchu zakładu górniczego zatwierdzony decyzją, o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze lub miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego określają warunki i sposób ich zagospodarowania.*

4.3.9. Ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1849) – UOOW

Ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych (UOOW) jest efektem transpozycji dyrektywy w sprawie gospodarowania odpadami wydobywczymi Dyrektywa 2006/21/WE. Cel, jaki został nakreślony, to zapobieganie powstawaniu w przemyśle wydobywczym odpadów wydobywczych, ograniczanie ich niekorzystnego wpływu na środowisko oraz życie i zdrowie ludzi. Ustawę należy „czytać” razem z ustawą o odpadach, gdyż w sprawach nieuregulowanych ustawodawca odsyła do ustawy o odpadach. Można stwierdzić, że ustawa o odpadach wydobywczych i jej przepisy stanowią *lex specialis* w stosunku do przepisów ustawy o odpadach *lex generalis*. Ustawa UOOW ogranicza się do jednego rodzaju przemysłu, zdefiniowanego w słowniczku do przemysłu wydobywczego. W ustawie wskazane

są obowiązki posiadacza odpadu wydobywczego, który jest między innymi zobowiązany do: sporządzenia programu gospodarowania odpadami wydobywczymi, do uzyskania zezwolenie na prowadzenie obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych, do wykazania się właściwą kadrą przy zarządzaniu obiektem unieszkodliwiania odpadów wydobywczych. Ponadto przedsiębiorca dla obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych musi posiadać gwarancje finansowa w celu zapewnienia środków na zamknięcie obiektu i rekultywację. Sama ustawa określa różne rodzaje odpadów wydobywczych lub rodzaje odpadów, do których mają w określonych warunkach zastosowanie tej ustawy. Główne grupy odpadów wydobywczych to odpady niebezpieczne, inne niż niebezpieczne i obojętne, oraz odpady obojętne. Odpady obojętne są to te, które spełniają warunki określone w rozporządzeniu (patrz tabela 23 lp. 1). Ustawa modyfikuje nieznaczenie znane nam zasady z ustawy o odpadach, wprowadza klasyfikację obiektów unieszkodliwiania odpadów oraz wprowadza instytucję programu gospodarowania odpadami wydobywczymi PGOW. Programy przedstawiają kompletne informacje w zakresie planowanego obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych, w tym w zależności od kategorii obiektu również analizę ryzyka obiektu. Ustawa określa procedury uzyskania decyzji zatwierdzającej PGOW oraz zezwoleń. Istotne dla odkrywkowej działalności górniczej jest wyłączenie ze stosowania przepisów ustawy o odpadach wydobywczych dla następujących grup odpadów oraz okoliczności:

- odpadów powstałych w wyniku poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopaliny ze złóż oraz ich magazynowania i przeróbki, które nie są bezpośrednio związane z tymi działaniami (chodzi tu o odpady eksploatacyjne powstałe w wyniku prowadzenia prac),
- do mas ziemnych lub skalnych przemieszczanych w związku z wydobywaniem kopaliny ze złóż, jeżeli koncesja na wydobywanie kopaliny ze złóż lub plan ruchu zakładu górniczego zatwierdzone decyzjami, o których mowa w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze, lub miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego określają warunki i sposób ich zagospodarowania,
- do nadkładu stanowiącego masy ziemne lub skalne usuwane z nadkładu w celu umożliwienia wydobywania kopaliny użytecznej, zwałowanego na obszarze górniczym, o ile nie stanowi odpadu w rozumieniu przepisów *ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach*, a termin i sposób jego zagospodarowania zostały określone zgodnie z przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze dotyczącymi ruchu zakładu górniczego. Tabela 23 przedstawia wyciąg aktów wykonawczych podjętych na podstawie ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych, które określają warunki dla prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej.

Tabela 23. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. – o odpadach wydobywczych (Dz. U. t.j. z 2017 r. , poz. 1849) – UOOW (opracowanie własne)

Lp.	Podstawa UOOW	AKT PRAWNY	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	Art. 3 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 lipca 2011 r. w sprawie kryteriów zaliczania odpadów wydobywczych do odpadów obojętnych (Dz. U. 2011 Nr 175, poz. 1048)	Określa kryteria i warunki uznania odpadu za odpad obojętny
2	Art. 6 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie szczegółowych kryteriów klasyfikacji obiektów unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (Dz. U. 2011 Nr 86, poz. 477)	Określa szczegółowe kryteria klasyfikacji obiektów unieszkodliwiania odpadów wydobywczych decydujące o zaliczeniu obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych do kategorii A
3	Art. 9 ust. 5	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 czerwca 2013 r. w sprawie charakterystyki odpadów wydobywczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 759)	Określa sposób gromadzenia i weryfikacji informacji, na podstawie których sporządza się charakterystykę odpadów wydobywczych; szczegółowy zakres charakterystyki odpadów wydobywczych
4	Art. 27 ust. 6	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 maja 2014 r. w sprawie prowadzenia monitoringu obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (Dz. U. z 2014 r. poz. 875)	Określa zakres, czas, sposób oraz warunki prowadzenia monitoringu obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych, wzór sprawozdania o wynikach monitoringu obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych, częstotliwość jego sporządzania oraz termin jego składania

4.3.10. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1161) – uoogrill

Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych (uoogrill) jest jedną z najstarszych ustaw obok ustawy Prawo budowlane, które w swoim kształcie funkcjonują mimo, że na przestrzeni ponad 20 lat, następowały zmiany gospodarczo-polityczne i społeczne. Zakresem przedmiotowym ustawy są grunty rolne i leśne, ale również grunty zdewastowane i zdegradowane. Jako zakres przedmiotowy należy również uznać rekultywacje tych gruntów oraz działania zmierzające do podniesienia ich wartości użytkowych (Radecki 2009). W tym celu ustawa przewiduje odpowiednie instrumenty prawne między innymi zmierzające do:

- ograniczenia przeznaczania gruntów na cele nierolnicze i nieleśne,
- zapobiegania procesom degradacji i dewastacji gruntów rolnych i leśnych,
- zapobiegania szkodom w produkcji rolniczej i leśnej powstającym wskutek działalności nierolniczej i nieleśnej oraz ruchów masowych ziemi,

- rekultywacji i zagospodarowanie gruntów na cele rolnicze lub cele leśne,
- ograniczania zmian naturalnego ukształtowania powierzchni ziemi.

Odkrywkowa działalność górnicza, bardzo mocno jest limitowana uwarunkowaniami wynikającymi z tej właśnie ustawy. Bez zmiany przeznaczenia gruntów rolnych lub leśnych, nie ma dalszej kontynuacji projektu górniczego. A złoża kopalin jak wiemy występują tam, gdzie na powierzchni mamy grunty rolne lub grunty leśne. Mało jest innych sytuacji. Uzupełnienia wymaga informacja dokładnie które grunty podlegają ochronie. Zgodnie z ustawą (uoogril) na cele nierolnicze i nieleśne można przeznaczyć przede wszystkim grunty oznaczone w ewidencji gruntów jako nieużytki. W sytuacji braku takich gruntów można przeznaczyć grunty inne o najniższej przydatności produkcyjnej. Dalej jeśli nie ma i takich gruntów, przeznacza się grunty inne, ale z zachowaniem określonych zasad wyłączenia z produkcji użytków rolnych na glebach mineralnych zaliczonych do klasy I, II, III, IIIa, IIIb oraz wszystkich klas na glebach organicznych, a także wszystkich gruntów leśnych przeznaczonych na cele nieleśne. Przeznaczenie takich gruntów odbywa się poprzedzone procedurą wydania decyzji o wyłączeniu z produkcji rolnej lub leśnej. Wyjątek stanowią tereny w granicach administracyjnych miast i linii kolejowych. Ustawa uoogril delimituje bardzo silnie działalność górnicza, gdyż koszty wyłączenia z produkcji leśnej stanowią bardzo znaczącą pozycję obciążeń finansowych działalności górnicznej. Inny problem stanowi proces rekultywacyjny, a właściwie moment uznania rekultywacji leśnej za zakończony, co pozwalałoby przedsiębiorcy górniczemu odprowadzać niższy podatek za grunty już zrekultywowane a nie przemysłowe. Co do zasady rekultywację prowadzi się jak grunty stają się zbędne całkowicie lub częściowo. Zasadą jest również prowadzenie rekultywacji na wszystkich etapach prowadzonej działalności, od planowania do jej likwidacji. Kolejna zasada generalna to termin zakończenia rekultywacji w okresie do 5 lat od zaprzestania działalności. Dla górnictwa odkrywkowego te ogólne zasady są zbieżne z przepisami szczegółowymi zapisanymi w roz. BHP dla odkrywek. Organem właściwym dla procesu rekultywacji jest starosta powiatu, który wydaje decyzje w zakresie osoby obowiązanej do rekultywacji, utraty wartości użytkowych, kierunku i terminu zakończenia rekultywacji (Kasztelewicz 2010). Tabela 24 przedstawia akt wykonawczy do ustawy uoogril, który kształtuje odkrywkową działalność górnicza.

Tabela 24. Akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. z 2017 r. Dz. U. z 2017 r., poz. 1161) (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa uogril	AKT PRAWNY	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górnicznej
1	Art. 12 ust. 5a	Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 czerwiec 2002 r. w sprawie jednorazowego odszkodowania za przedwczesny wyręb drzewostanu (Dz. U. 2002 Nr 99, poz. 905)	Określa szczegółowe zasady ustalania jednorazowego odszkodowania za przedwczesny wyręb drzewostanu

4.3.11. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1202) – UPB

W ramach realizacji projektu górniczego konieczne jest również, w zależności od potrzeb, wykonywanie robót budowlanych, w tym budowanie obiektów związanych z funkcjonowaniem zakładu górniczego. Działania te muszą być wykonywane na podstawie przepisów ustawy Prawo budowlane i w istotny sposób również wpływają na uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej (Radecki 1995). Zakres przedmiotowy ustawy Prawo budowlane normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej. Prawo budowlane ma szczególne relacje do Prawa geologicznego i górniczego. Widoczne jest to w wyłączeniach stosowania ustawy w art. 2 ustawy Prawo budowlane, które stanowi, że: ustawy nie stosuje się do wyrobisk górniczych. Ponadto przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności Prawa geologicznego i górniczego w odniesieniu do obiektów budowlanych zakładów górniczych. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że na terenie zakładu górniczego z punktu widzenia obiektów budowlanych mamy obiekty budowlane zakładu górniczego oraz obiekty budowlane, które nie są obiektami zakładu górniczego, ale zlokalizowane są w granicy terenu zakładu górniczego. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (po zmianie od 2015 r.) mocniej niż jej poprzedniczka, związała organy górnicze w zakresie sprawowania nadzoru i kontroli nad obiektami budowlanymi znajdującymi się w granicy terenu zakładu górniczego. Tym samym działalność obejmująca projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiórkę obiektów budowlanych, jeśli jest prowadzona w granicach terenu zakładu górniczego, zgodnie z art. 168 ust. 2 PGG objęta jest nadzorem organów górniczych, wykonujących zadania z zakresu administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego. Dla czytelnego rozdziału za obiekty budowlane zakładu górniczego przyjmuje się te związane z ruchem tego zakładu i zdefiniowane w art. 6 ust. 1 pkt 4 PGG. Podział taki jest o tyle istotny, gdyż dla obiektów budowlanych zakładu górniczego stosuje się wszystkie regulacje przepisów górniczych, a dla pozostałych obiektów wyłącznie przepisy ustawy Prawo budowlane. Dodać należy, że to w gestii przedsiębiorcy, w aktualnym stanie prawnym leży opowiedzenie się jaki organ będzie realizował np. procedurę pozwolenia budowlanego, gdyż to on ustala przebieg granicy zakładu górniczego. Granica ta delimituje czy dany obiekt jest zlokalizowany poza, czy w środku terenu zakładu górniczego. Istotną sprawą są również powiązania ustawy Prawo budowlane z ustawą UOPIZP, UOOS, ponieważ przed wydawaniem decyzji np. pozwolenie na budowę, muszą być przeprowadzone procedury planistyczne i oceny oddziaływania na środowisko. Powyższe dotyczyło obiektów budowlanych towarzyszących działaniom zakładu górniczego. Innym aspektem jest ochrona obiektów budowlanych od oddziaływań powodowanych eksploatacją, w tym od

robót strzałowych. Zagadnienie to będzie przedmiotem rozdziału 5. Tabela 25 przedstawia wykaz wybranych aktów prawnych wydanych na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawa budowlanego, kształtujące uwarunkowania środowiskowe dla odkrywkowej działalności.

Tabela 25. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1161) (opracowanie: M. Ptak)

Lp.	Podstawa UPB	AKT PRAWNY	Znaczenie dla uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej
1	2	3	4
1	Art. 7 ust. 2 pkt. 1	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 17 lipca 2015 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (t.j. 2015 r. Dz. U. z 2015 r. poz. 1422)	Ustala warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i związane z nimi urządzenia, ich usytuowanie na działce budowlanej oraz zagospodarowanie działek przeznaczonych pod zabudowę
2	Art.19 ust. 2	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 19 listopada 2001r. w sprawie rodzajów obiektów budowlanych, przy których realizacji jest wymagane ustanowienie inspektora nadzoru inwestorskiego (Dz. U. 2001 Nr 138, poz. 1554)	Rozporządzenie określa rodzaje obiektów budowlanych, przy których realizacji jest wymagane ustanowienie inspektora nadzoru inwestorskiego
3	Art. 21a ust. 4	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. 2003 Nr 120, poz. 1126)	Określa zakres i formę informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz szczegółowy zakres rodzajów robót budowlanych, stwarzających zagrożenia bezpieczeństwa i zdrowia ludzi
4	Art. 32 ust. 5	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 24 sierpnia 2016 r. w sprawie wzorów: wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę, zgłoszenia budowy i przebudowy budynku mieszkalnego jednorodzinnego, oświadczenia o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością na cele budowlane, oraz decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę (Dz. U. z 2016 r. poz. 1493)	Wzory formularzy do wniosków na pozwolenia na budowę
5	Art. 34 ust. 6 pkt 1	Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1935)	Określa szczegółowy zakres i formę projektu budowlanego, nie ograniczając zakresu opracowań projektowych w stadiach poprzedzających opracowanie projektu budowlanego, wykonywanych równocześnie, w szczególności projektu technologicznego oraz na potrzeby związane z wykonywaniem robót budowlanych

1	2	3	4
6	Art. 34 ust. 6 pkt 2	Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie ustalania geotechnicznych warunków posadawiania obiektów budowlanych (Dz. U. z 2012 r. poz. 463)	Określa szczegółowe zasady ustalania geotechnicznych warunków posadawiania obiektów budowlanych
7	Art. 45 ust. 4	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie dziennika budowy, montażu i rozbiórki, tablicy informacyjnej oraz ogłoszenia zawierającego dane dotyczące bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 963)	Określa sposób prowadzenia dziennika budowy, montażu i rozbiórki, osoby upoważnione do dokonywania w nich wpisów, dane, jakie zawiera tablica informacyjna, oraz ogłoszenie zawierające dane dotyczące bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia
8	Art. 64 ust. 4	Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie książki obiektu budowlanego (Dz. U. 2003 r., Nr 120, poz. 1134)	Określa wzór książki obiektu budowlanego, zwanej dalej „książką”, oraz sposób jej prowadzenia

4.4. Podstawowe definicje pojęć związanych ze środowiskowymi uwarunkowaniami odkrywkowej działalności górniczej

Na użytek niniejszej monografii konieczne jest przedstawienie wybranych ważniejszych pojęć związanych z ochroną środowiska, górnictwem i jego oddziaływaniem na środowisko, ochroną przyrody. Pojęcia zostały w krótki sposób scharakteryzowane, a przytoczone definicje są w przeważającej części z aktów prawnych, jak również z pracy Małego Leksykonu Górnictwa Odkrywkowego, autorstwa Glapy i Korzeniowskiego (2005). Przy każdym pojęciu jest źródło jego zdefiniowania oraz krótki komentarz dotyczący znaczenia tego terminu. Tak uporządkowana siatka pojęć pozwala swobodnie przejść do dalszej analizy uwarunkowań środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej.

Bioróżnorodność (różnorodność biologiczna) – zróżnicowanie wszystkich możliwych żywych organizmów, z uwzględnieniem m.in. ziemskich, morskich, i innych wodnych ekosystemów i zespołów ekologicznych, których są częścią – dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz różnorodności ekosystemów. Obszary Natury 2000 zostały utworzone właśnie do realizacji celu, jakim jest utrzymanie różnorodności biologicznej; ustawa o ochronie przyrody definiuje różnorodność biologiczną w art. 5 pkt 16 UOOP (Boć i in. 2008; Dziewański (red.) 1993; Ptak 2007b).

Ekosystem – podstawowa jednostka będąca przedmiotem badań ekologicznych, stanowi dynamiczno – funkcjonalny układ ekologiczny złożony z biotopu (siedliska nieożywionego) i biocenozy (żywych elementów), w którym zachodzi ciągła wymiana materii przy jednoczesnym przepływie przez ten układ energii (Dziewański (red.) 1993).

Emisja – rozumie się przez to wprowadzane bezpośrednio lub pośrednio, w wyniku działalności człowieka, do powietrza, wody, gleby lub ziemi:

- a) substancje,
- b) energie, takie jak ciepło, hałas, wibracje lub pola elektromagnetyczne; art. 3 ust. 4 POŚ.

Gatunek – oznacza zarówno gatunek w znaczeniu biologicznym, jak i każdą niższą od gatunku biologicznego jednostkę systematyczną, populację, a także mieszańce tego gatunku w pierwszym lub drugim pokoleniu, z wyjątkiem form, ras i odmian udomowionych, hodowlanych lub uprawnych (art. 5 pkt 1 UOOP).

Gatunek będący przedmiotem zainteresowania Wspólnoty – gatunek roślin lub zwierząt, który na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej jest:

- a) zagrożony, z wyjątkiem gatunków, których naturalny zasięg na tym terytorium jest zasięgiem krańcowym i które nie są zagrożone lub podatne na zagrożenie w zachodnim regionie palearktycznym lub
- b) podatny na zagrożenie, czyli mogący w najbliższej przyszłości zostać zakwalifikowanym do kategorii gatunków zagrożonych, jeśli czynniki będące przyczyną zagrożenia będą na niego nadal oddziaływać lub
- c) rzadki, czyli o niewielkiej populacji, który nie jest obecnie zagrożony ani podatny na zagrożenie, ale podlega ryzyku zagrożenia ze względu na występowanie w obrębie ograniczonych obszarów geograficznych albo znaczne rozprzesczenie na większym obszarze lub
- d) endemiczny i wymagający specjalnej uwagi ze względu na szczególny charakter jego siedliska lub potencjalne oddziaływanie jego eksploatacji na te siedliska lub potencjalne oddziaływanie jego eksploatacji na stan jego ochrony (art. 5 pkt 1 lit. a UOOP).

Gatunek o znaczeniu priorytetowym – gatunek zagrożony, w odniesieniu do którego Wspólnota ponosi szczególną odpowiedzialność z powodu wielkości jego naturalnego zasięgu mieszczącego się na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej (art. 5 pkt 1 lit. b UOOP).

Granice złoża – przyjmuje się powierzchnie utworzone przez strop i spąg złoża, wyznaczone przez izolinie minimalnych wartości parametrów złoża, wychodnie złoża, uskoki, nasunięcia itp., a także powierzchnie określające maksymalną dopuszczalną głębokość eksploatacji, wynikające z praw własności nieruchomości gruntowej lub określone w udzielonej koncesji. Granice złoża może stanowić też granica filara

ochronnego. Definicja w oparciu o Zasady Dokumentowania Złóż Kopalin Stałych, opracowane przez Ministerstwo Środowiska, Departament Geologii i Komisji Zasobów Kopalin, Warszawa 1999.

Grunty zdegradowane – rozumie się przez to grunty, których rolnicza lub leśna wartość użytkowa zmalała, w szczególności w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej; (art. 4 pkt 16 UOOP).

Grunty zdewastowane – rozumie się przez to grunty, które utraciły całkowicie wartość użytkową w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej, (art. 4 pkt 17 UOOP).

Instalacja – rozumie się przez to:

- a) stacjonarne urządzenie techniczne,
- b) zespół stacjonarnych urządzeń technicznych powiązanych technologicznie, do których tytułem prawnym dysponuje ten sam podmiot i położonych na terenie jednego zakładu,
- c) budowle niebędące urządzeniami technicznymi ani ich zespołami, których eksploatacja może spowodować emisję; (art. 3 pkt 6 POŚ).

Integralność obszaru Natura 2000 – spójność czynników strukturalnych i funkcjonalnych warunkujących zrównoważone trwanie populacji gatunków i siedlisk przyrodniczych, dla ochrony których zaprojektowano lub wyznaczono obszar Natura 2000; (art. 5 pkt. 1 lit. d UOOP) (*ang. integrity* co tłumaczy się jako nienaruszona kondycja, utrzymanie właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, populacji roślin i zwierząt oraz ich siedlisk, np. obszar zachowujący integralność to taki, który jest stabilny, duża możliwość samoregulacji i zdolność regeneracji – WWF Polska 2007).

Klasyfikacja złóż z punktu widzenia ich ochrony – wyróżnia się złoża:

unikatowe – w skali całego kraju (znane 1–2 złoża o wyjątkowej wartości użytkowej), np. złoża rud Mo-W, alabastru;

bardzo rzadkie – w skali całego kraju (znanych jest tylko kilka złóż) lub złoża skoncentrowane w określonym regionie, np. złoża rud Zn-Pb, Cu, złóż, siarki;

rzadkie – tylko w regionie, w którym występują dokumentowane złoża, np. złoża kruszywa naturalnego w regionie lubelskim;

powszechnie – liczne występujące złoża kopalin łatwo dostępnych, np. ilów ceramiki budowlanej, kruszywa naturalnego.

Definicja w oparciu o Zasady Dokumentowania Złóż Kopalin Stałych, opracowane przez Ministerstwo Środowiska, Departament Geologii i Komisji Zasobów Kopalin, Warszawa 1999.

Klasyfikacja złóż z punktu widzenia ochrony środowiska – klasyfikacja, która funkcjonuje powszechnie przy charakteryzowaniu złóż, względem konfliktów środo-

wiskowych; nie straciła na wartości mimo, że przy jej tworzeniu obszarów Natura 2000 w Polsce nie było; zgodnie z tą klasyfikacją wyróżnia się złoża:

- A – mało konfliktowe – możliwe do eksploatacji bez żadnych specjalnych uwag i warunków,
- B – konfliktowe – możliwe do eksploatacji (w całości lub częściowo) po spełnieniu specjalnych wymagań ochrony środowiska i których celowość eksploatacji wymaga szczegółowej analizy ekonomicznej z punktu widzenia ochrony środowiska,
- C – bardzo konfliktowe – niemożliwe do eksploatacji ze względu na zagrożenia środowiska lub stan zagospodarowania terenu lub jego otoczenia.

Definicja w oparciu o Zasady Dokumentowania Złóż Kopalin Stałych, opracowane przez Ministerstwo Środowiska, Departament Geologii i Komisji Zasobów Kopalin, Warszawa 1999.

Kompensacja przyrodnicza – zespół działań obejmujących w szczególności roboty budowlane, roboty ziemne, rekultywację gleby, zalesianie, zadrzewianie lub tworzenie skupień roślinności, prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej lub tworzenie roślinności, prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównania szkód dokonanych w środowisku przez realizację przedsięwzięcia i zachowanie walorów krajobrazowych (art. 3 pkt 8 POŚ).

Kontur złoża – granica złoża przedstawiona na mapie lub przekroju, wyznaczona na podstawie wyników prac rozpoznawczych, odpowiednio dla poszczególnej kategorii rozpoznania; wyróżnia się kontur:

- geologiczny – wyznaczony na podstawie kryteriów geologicznych,
- wewnętrzny – granica (zasobów), granica prowadzona po skrajnych punktach rozpoznawczych złoża,
- zewnętrzny (ekstrapolowany) – interpolowany na zewnątrz od skrajnych punktów rozpoznawczych złoża,
- interpolowany – wyznaczony pomiędzy punktami rozpoznawczymi.

Definicja w oparciu o Zasady Dokumentowania Złóż Kopalin Stałych, opracowane przez Ministerstwo Środowiska, Departament Geologii i Komisji Zasobów Kopalin, Warszawa 1999 (Pasendorfena i in. 1968; Gruszczyk 1975).

Korytarz ekologiczny – obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów (art. 5 pkt 2 UOOP).

Negatywne oddziaływanie – każde działanie bądź zaniechanie działania, które wpływa na zachwianie równowagi przyrodniczej na danym obszarze (European Commission 2000; Ptak 2007).

Obiekt unieszkodliwiania odpadów wydobywczych – obiekt przeznaczony do składowania odpadów wydobywczych w formie stałej, ciekłej, w roztworze lub zawieszynie, w tym hałdy i stawy osadowe, obejmujący tamy lub inne konstrukcje służące

do powstrzymywania, zatrzymywania, ograniczania lub umacniania takiego obiektu; za obiekt unieszkodliwiania odpadów wydobywczych nie uznaje się wyrobiska górniczego wypełnianego odpadami wydobywczymi w celach rekultywacyjnych i technologicznych (art. 3 pkt 5 UOOW).

Obszar górniczy – przestrzeń, w granicach której przedsiębiorca jest uprawniony do wydobywania kopaliny oraz prowadzenia robót górniczych związanych z wykonywaniem koncesji (art. 6 ust. 1 pkt 5 PGG).

Obszar mający znaczenie dla Wspólnoty – projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk, zatwierdzony przez Komisję Europejską w drodze decyzji, który w regionie biogeograficznym, do którego należy, w znaczący sposób przyczynia się do zachowania lub odtworzenia stanu właściwej ochrony siedliska przyrodniczego lub gatunku będącego przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także może znacząco przyczynić się do spójności sieci obszarów Natura 2000 i zachowania różnorodności biologicznej w obrębie danego regionu biogeograficznego; w przypadku gatunków zwierząt występujących na dużych obszarach obszarem mającym znaczenie dla Wspólnoty jest obszar w obrębie naturalnego zasięgu takich gatunków, charakteryzujący się fizycznymi lub biologicznymi czynnikami istotnymi dla ich życia lub rozmnażania (art. 5 pkt 2 lit. c UOOP – Komisja Europejska) (European Commission 1999).

Ocena oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 – ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko ograniczona do badania oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 (art. 3 pkt 7 UOOŚ).

Ocena oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko – postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planowanego przedsięwzięcia, obejmujące w szczególności:

- a) weryfikację raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko,
- b) uzyskanie wymaganych ustawą opinii i uzgodnień,
- c) zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu (art. 3 pkt 8 UOOŚ).

Ochrona *in situ* – ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów, a także elementów przyrody nieożywionej, w miejscach ich naturalnego występowania (art. 5 pkt 7 UOOP).

Ochrona środowiska – podejmowanie lub zaniechanie działań, umożliwiających zachowanie lub przywrócenie równowagi przyrodniczej; ochrona ta podlega w szczególności na:

- a) racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- b) przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom,
- c) przywracaniu elementów przyrodniczych do stanu właściwego (art. 3 pkt 13 POŚ).

Obszar Natura 2000 – Europejską sieć obszarów utworzona w celu ochrony bioróżnorodności, na podstawie Dyrektywy Ptasiej (1972) o ochronie dzikiego ptactwa i Dyrektywy Siedliskowej (1992) o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dzikich gatunków flory i fauny na terenie państw wspólnotowych. Sieć obejmuje dwa typy obszarów: Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków OSO (*Special Protection Areas – SPAs*) oraz Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk Przyrodniczych SOO (*Special Areas of Conservation – SACs*). Legalna pełna definicja jest zawarta w dwóch ustawach w art. 5 pkt 2b ustawy o ochronie przyrody obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty oraz art. 3 pkt. 6 UOOŚ, gdzie do obszarów Natura 2000 dochodzą proponowane obszary mające znaczenie dla Wspólnoty Europejskiej, znajdujące się na liście Ministra Środowiska; w pracy obok używanego zwrotu obszar Natura 2000, stosowane są wymiennie zwroty: obszary Natura 2000, sieć Natura 2000, sieć obszarów Natura 2000, Europejska Sieć Obszarów Natura 2000, obszary naturalne (Grimmett, Jonhes 1989; Boć i in. 2005a).

Oddziałujące na obszary Natura 2000 – pojęcie, które oznacza wszelkie działania podejmowane w ramach odkrywkowej działalności górniczej, które mają wpływ na obszary Natura 2000, zarówno obszary OSO, jak i obszary SOO. Jedynym kryterium wyróżniających działania jest ich związek przyczynowo-skutkowy z odkrywkową działalnością górniczą, w tym również na etapie projektowania tej działalności. Ocena wpływu tej działalności nie podlega wartościowaniu na etapie typowania obiektów badawczych, tj. nie jest istotne czy wpływ jest negatywny czy pozytywny. Oddziaływanie – inaczej wpływ, nie musi mieć też cech oddziaływania bezpośredniego. Dla rozpatrywanego zagadnienia istotny jest, każdy wpływ na obszary Natura 2000. Odmianą kwalifikowaną jest negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 lub na cele ochrony Natura 2000. Wyjaśnienie tych pojęć znajduje się w legalnych definicjach zawartych w ustawach, przedstawione w dalszej części (Engel 2009; Herbich (red.) 2004; 2004a).

Ostoja przyrody – w ujęciu programu CORINE to biotop, czyli miejsce życia populacji, taksonu, który jest kryterium wyróżniania obiektów o znaczeniu europejskim. Identyfikacja biotopu pozwala wyznaczyć ostoję CORINE. Zakłada się, że ostoja – biotop jest funkcjonalnie wyróżniającą się jednostką ekologiczną. Dla pełnego kształtu Europejskiej Sieci Obszarów Natura 2000 winny być również włączone ostoje ptasie (Grimmett, Jonhes 1989; Heath, Evans 2000; Świerkosz 2003).

Odpad – rozumie się przez to każdą substancję lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia się jest obowiązany (art. 3 pkt 6 UOO).

Odpad wydobywczy – odpady pochodzące z poszukiwania, rozpoznawania, wydobywania, przeróbki i magazynowania kopalin ze złóż (art. 3 pkt 7 UOOW).

Odzysk – rozumie się przez to jakikolwiek proces, którego głównym wynikiem jest to, aby odpady służyły użytecznemu zastosowaniu przez zastąpienie innych materiałów, które w przeciwnym przypadku zostałyby użyte do spełnienia danej funkcji, lub w wyniku którego odpady są przygotowywane do spełnienia takiej funkcji w danym zakładzie lub ogólnie w gospodarce (art. 3 pkt 14 UOO).

Przedsięwzięcie – pojęcie przedsięwzięcia w pracy rozumiane jest szerzej, zgodnie z regulacjami unijnymi, gdzie oznacza „wykonanie prac budowlanych lub innych instalacji lub systemów oraz inne ingerencje w otoczenie naturalne i krajobraz, włącznie z wydobywaniem surowców mineralnych; natomiast w prawie krajowym funkcjonuje definicja, w której przez przedsięwzięcie rozumie się zamierzenie budowlane lub inną ingerencję w środowisko, polegającą na przekształceniu lub zmianie sposobu wykorzystania terenu, w tym również na wydobywaniu kopalin; przedsięwzięcia powiązane technologicznie kwalifikuje się jako jedno przedsięwzięcie także, jeżeli są one realizowane przez różne podmioty (art. 3 pkt 13 UOOŚ); w odniesieniu do obszarów Natura 2000 należy stwierdzić, że nie ma znaczenia rozmiar, wielkość, rodzaj, stosowanie technologii, intensywność produkcji danego przedsięwzięcia. Liczy się tylko oddziaływanie na obszary Natura 2000 (Engel 2009).

Rekultywacja – rekultywacji gruntów – rozumie się przez to nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg (art. 4 pkt 18 UOGRIL).

Remediacja – rozumie się przez to poddanie gleby, ziemi i wód gruntowych działaniom mającym na celu usunięcie lub zmniejszenie ilości substancji powodujących ryzyko, ich kontrolowanie oraz ograniczenie rozprzestrzeniania się, tak aby teren zanieczyszczony przestał stwarzać zagrożenie dla zdrowia ludzi lub stanu środowiska, z uwzględnieniem obecnego i, o ile jest to możliwe, planowanego w przyszłości sposobu użytkowania terenu; remediacja może polegać na samooczyszczaniu, jeżeli przynosi największe korzyści dla środowiska (art. 3 pkt 31 lit. b POŚ).

Rewitalizacja – stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji (art. 2 ust. 1 UOR).

Równowaga przyrodnicza – stan, w którym na określonym obszarze istnieje równowaga we wzajemnym oddziaływaniu: człowieka, składników przyrody żywej i układu warunków siedliskowych tworzonych przez składniki przyrody nieożywionej (art. 3 pkt 32 UOOP).

Siedlisko – (habitat) wg dyrektywy siedliskowej – lądowe lub wodne obszary wyróżnione przez czynniki geograficzne, abiotyczne, biotyczne, całkowicie naturalne lub półnaturalne. Odnosi się do miejsca, gdzie realizowane są funkcje życiowe danego gatunku lub procesy, które kształtują zbiorowiska. W języku polskim termin różnie definiowany. Dla fitosocjologów siedlisko jest to zespół fizyczno-abiotycznych warunków środowiska abiotycznego niezależnego od biocenozy (Herbich 2004a; 2004b, European Commission Impact 2005).

Siedlisko przyrodnicze – obszar lądowy lub wodny, naturalny, półnaturalny lub antropogeniczny, wyodrębniony w oparciu o cechy geograficzne, abiotyczne i biotyczne (art. 5 pkt. 17 UOOP).

Siedlisko przyrodnicze będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty – siedlisko przyrodnicze, które na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej:

- a) jest zagrożone zanikiem w swoim naturalnym zasięgu lub
- b) ma niewielki zasięg naturalny w wyniku regresji lub z powodu ograniczonego obszaru występowania wynikającego z jego wewnętrznych, przyrodniczych właściwości, lub
- c) stanowi reprezentatywny przykład typowych cech regionu biogeograficznego występującego w państwach członkowskich Unii Europejskiej (art. 5 pkt 17 lit. a UOOP).

Siedlisko przyrodnicze o znaczeniu priorytetowym – siedlisko przyrodnicze zagrożone zanikiem na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, za którego ochronę Wspólnota ponosi szczególną odpowiedzialność z powodu wielkości jego naturalnego zasięgu mieszczącego się na terytorium tych państw (art. 5 pkt 17 lit. b UOOP).

Siedlisko roślin, siedlisko zwierząt lub siedlisko grzybów – obszar występowania roślin, zwierząt lub grzybów w ciągu całego życia lub dowolnym stadium ich rozwoju (art. 5 pkt.18 UOOP).

Środowisko – ogół elementów przyrodniczych, w tym także przekształconych w wyniku działalności człowieka, a w szczególności powierzchnię ziemi, kopaliny, wody, powietrze, krajobraz, klimat oraz pozostałe elementy różnorodności biologicznej, a także wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami (art. 3 pkt 39 POŚ).

Właściwy stan ochrony – (ang. *favorable* – stan korzystny, w tłumaczeniach polskich stan właściwy, synonim stan uprzywilejowany, stan sprzyjający ochronie); oznacza kondycję gatunku lub siedliska (Engel 2009).

Właściwy stan ochrony gatunku – suma oddziaływań na gatunek, mogąca w dającej się przewidzieć przyszłości wpływać na rozmieszczenie i liczebność jego populacji na terenie kraju lub państw członkowskich Unii Europejskiej lub naturalnego zasięgu tego gatunku, przy której dane o dynamice liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek jest trwałym składnikiem właściwego dla niego siedliska, natu-

ralny zasięg gatunku nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz odpowiednio duże siedlisko dla utrzymania się populacji tego gatunku istnieje i prawdopodobnie nadal będzie istniało (art. 5 pkt 24 UOOP).

Właściwy stan ochrony siedliska przyrodniczego (z ang. *favourable conservation status*) – suma oddziaływań na siedlisko przyrodnicze i jego typowe gatunki, mogąca w dającej się przewidzieć przyszłości wpływać na naturalne rozmieszczenie, strukturę, funkcje lub przeżycie jego typowych gatunków na terenie kraju lub państw członkowskich Unii Europejskiej lub naturalnego zasięgu tego siedliska, przy której naturalny zasięg siedliska przyrodniczego i obszary zajęte przez to siedlisko w obrębie jego zasięgu nie zmieniają się lub zwiększają się, struktura i funkcje, które są konieczne do długotrwałego utrzymania się siedliska, istnieją i prawdopodobnie nadal będą istniały oraz typowe dla tego siedliska gatunki znajdują się we właściwym stanie ochrony (art. 5 pkt 25 UOOP).

Zagospodarowaniu gruntów – rozumie się przez to rolnicze, leśne lub inne użytkowanie gruntów zrehabilitowanych (art. 4 pkt 19 UOGRIL).

Zrównoważony rozwój – rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń (art. 3 pkt 50 POŚ).

Znaczące oddziaływanie – istotność oddziaływania jest wypadkową przedmiotu na, który się oddziałuje i charakteru przedsięwzięcia. Im poziom wrażliwości na czynniki zewnętrzne danego podmiotu jest mniejszy oraz im charakter przedsięwzięcia jest mniej „inwazyjny”, tym oddziaływanie jest mniejsze. Istotne dla oddziaływania jest również dany przedmiot ochrony, jego rola jaką pełni w Polsce i dla terytorium Unii Europejskiej. Obciążającym czynnikiem zawsze są czynniki powodujące zmiany nieodwracalne (Engel 2009).

Znaczące negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 – rozumie się przez oddziaływanie na cele ochrony obszaru Natura 2000, w tym w szczególności działania mogące: pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin i siedlisk zwierząt lub w inny sposób wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony wyznaczono obszary Natura 2000, lub pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami (art. 3 pkt 17 UOOŚ).

Znaczenie wspólnotowe (*Community interest*) – znaczenie, jakie przypisywane jest gatunkom, siedliskom przez ekspertów w wyniku dokonanej analizy ograniczonej jednak zasięgiem do granic Unii Europejskiej. Lista gatunków i siedlisk jest więc zmieniana w przypadku wstąpienia nowego kraju, który wnosi swoją pulę bioróżno-

rodności, a przez to weryfikuje dotychczas określone znaczenie dla Wspólnoty (European Commission 1999).

4.5. Zasady generalne w ochronie środowiska

Znajomość zasad generalnych, co było już podkreślane, pozwala poruszać się w gąszczu czasem bardzo kazuistycznych przepisów i nie stracić prawidłowego azy-mutu. Ogólne zasady ochrony środowiska, zostały sformułowane w artykułach od art. 4 do art. 12 ustawy POŚ. Mają one takie same ważne znaczenie jak specyficzne zasady ogólne wypracowane na użytek prawa cywilnego, administracyjnego czy karnego. Powszechnie znane zasady postępowania administracyjnego, jak np. zasada jawności, zasada prawdy obiektywnej, zasada pisemności, zasada pogłębiania zaufania do organów administracji publicznej, budują proceduralne ramy dla postępowań administracyjnych. Mówiąc o zasadach ogólnych należy zwrócić uwagę, że będą one obowiązywać w całym obszarze ochrony środowiska, a nie tylko na gruncie ustawy POŚ, chyba że wprost zostaną wyłączone odpowiednimi zapisami w ustawach szczególnych. Znajomość tych zasad pozwala, każdemu na zrozumienie istoty uregulowań funkcjonujących w ochronie środowiska. Nawet wtedy, jeżeli nie znamy odpowiedniej normy prawnej, która to zagadnienie reguluje, to znajomość zasad ogólnych pozwoli na zachowanie zgodne z prawem. Tak więc można zaryzykować stwierdzenie, że znajomość i stosowanie się do ogólnych zasad pozwala na przestrzeganie i działanie w granicach prawem dozwolonych. Katalog zasad ogólnych opracowany wg zespołu pracującego pod kierownictwem prof. Sommera (Sommer 2005) wskazuje następujące istniejące zasady w ochronie środowiska jako gałęzi mocno rozwijającego się prawa ochrony środowiska: zasada zrównoważonego rozwoju, zasada powszechności, zasada przezorności, zasada zanieczyszczający płaci, zasada ochrony zintegrowanej, prawa do informacji, zasada zapobiegania, zasada uczestnictwa społeczeństwa w postępowaniu, zasada obowiązku stosowania metodyk referencyjnych, nieważności decyzji wydanych z naruszeniem przepisów ochrony środowiska oraz zasada polityk, strategii, planów i programów w ochronie środowiska. Poniżej opisane zostaną tylko wybrane, które mają najbardziej praktyczny wymiar dla przedsiębiorców górniczych.

4.5.1. Zasada zrównoważonego rozwoju

W rozwoju idei ochrony środowiska, w tym każdego z jej komponentów, a nadto w szczególności w przypadku ochrony kompleksów siedliskowych, przełomowe znaczenie miał dokument końcowy Konferencji Narodów Zjednoczonych „Środowisko i Rozwój”. Jak zostało to wcześniej wspomniane, dokument ten zainicjował powstanie zasady zrównoważonego rozwoju. Zasady, która najpełniej wyraża się poprzez:

- prawo do rozwoju, które musi być egzekwowane tak, aby sprawiedliwie uwzględnić rozwojowe i środowiskowe potrzeby obecnych i przyszłych pokoleń,
- prawo do osiągnięcia trwałego i zrównoważonego rozwoju, aby ochrona środowiska stanowiła nierozłączną część procesów rozwojowych i nie była rozpatrywana oddzielnie od nich.

Zasada ta została wypracowana przez Światową Komisję ds. Środowiska i Rozwoju ONZ w 1987 r. i przedstawiona w tzw. Raporcie Brundtland. Od tego momentu znana określana jest jako koncepcja zrównoważonego rozwoju *sustainable development* (Ptak 2007a; 2007b). Dopiero po obraniu takiego kierunku możliwe było przyjęcie zapisów na konferencji w Maastricht 1993 r. i zapisów Paneuropejskiej Strategii Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej w Sofii (1995 r.). To były podwaliny, o których nie można obecnie zapominać w kontekście tworzenia regulacji prawnych w zakresie uwarunkowań środowiskowych.

Poniżej MODUŁ 7.3 MINE-LIFE LINE dotyczący racjonalnej gospodarki złożem, co realizuje politykę zrównoważonego rozwoju.

MODUŁ 7.3 MINE-LIFE LINE

Racjonalna gospodarka złożem:				
Wskaźnik z koncesji:		Operat ewidencyjny:		Rozliczenie złoża:

4.5.2. Zasada ochrony zintegrowanej inaczej nazywana zasadą kompleksowej ochrony

Zasada ta wynika z samej natury przyrody, której wszystkie komponenty środowiskowe są nierozzerwalnie ze sobą powiązane i przenikają się wzajemnie. Oddziaływanie na jeden przedmiot ochrony, np. na wody, powoduje oddziaływanie na wszystkie inne elementy środowiska. Chroniąc jeden element, należy to czynić z zachowaniem pozostałych elementów środowiska i niepogarszaniem ich stanu. Nie można zatem w myśl zasady ochrony zintegrowanej dokonać ochrony jednego lub kilku elementów przyrodniczych, kosztem pozostałych. W myśl tej zasady, zapisanej w art. 5 POŚ, każda ochrona najmniejszego elementu środowiska powinna być realizowana z uwzględnieniem ochrony pozostałych składowych środowiska. Oddaje to prawidłowość, która występuje w przyrodzie, gdyż każde oddziaływanie w sposób pośredni lub bezpośredni w jednym elemencie powoduje zmianę w innym komponencie środowiska, które trzeba przewidzieć i objąć właściwą ochroną.

4.5.3. Zasada powszechności

Zasada powszechności zapisana w art. 4 POŚ dotyczy sposobu korzystania ze środowiska i jego zasobów. Powszechne korzystanie ze środowiska przysługuje z mocy ustawy każdemu i obejmuje korzystanie ze środowiska, bez użycia instalacji, w celu zaspokojenia potrzeb osobistych oraz gospodarstwa domowego, w tym również w celu wypoczynku oraz uprawiania sportu. Dla przedsiębiorcy górniczego zasada ta niesie informację, że z uwagi na fakt, iż korzysta ze środowiska nie tylko w celu zaspokojenia potrzeb osobistych czy gospodarstwa domowego oraz z uwagi na to, że w tym celu używa instalacje – to jego sposób korzystania nie jest korzystaniem powszechnym. Z tego stwierdzenia rodzą się dalsze konsekwencje (Ptak 2011). Ustawa POŚ bowiem dla korzystania, które wykracza poza korzystanie powszechne, przewidziała tzw. korzystanie szczególne (wprost nie jest tak określane w POŚ, ale przyjęło się tak określać w praktyce), gdzie w drodze ustawy właściwy organ nakłada obowiązki uzyskania pozwolenia, w szczególności ustala zakres i warunki tego korzystania oraz tzw. korzystanie zwykłe, które wykracza też poza ramy korzystania powszechnego ale nie wymaga uzyskania pozwolenia.

4.5.4. Zasada zapobiegania i przezorność

Pierwszy raz znalazła się w naszym ustawodawstwie w art. 6 POŚ i stanowi, że każdy, kto podejmuje działalność mogącą negatywnie oddziaływać na środowisko, jest obowiązany do zapobiegania temu oddziaływaniu. Kto podejmuje działalność, której negatywne oddziaływanie na środowisko nie jest jeszcze w pełni rozpoznane, jest obowiązany, kierując się zasadą przezorności, podjąć wszelkie możliwe środki zapobiegawcze. Ta zasada jest środkiem prewencyjnym – zapobiegawczym. Zasada ta znalazła odzwierciedlenie w deklaracji z Rio de Janeiro w sprawie „Środowisko i Rozwój” 1992 r. w art. 15 nazwana regułą prewencji. Konstytucja RP w art. 68 ust. 4 obciąża władze publiczne obowiązkiem zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska. Tak więc przedsiębiorca górniczy ma przede wszystkim nie dopuścić do zanieczyszczeń, do degradacji środowiska.

4.5.5. Zasada zanieczyszczający płaci (*polluter pays principle*)

Chyba najbardziej znana ze wszystkich zasad generalnych w ochronie środowiska. Na świecie pierwszy raz zasada ta wyartykułowana została w zaleceniu Rady OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) w sprawie podstawowych zasad dotyczących międzynarodowych gospodarczych aspektów polityki środowiskowej w 1972 r. W formie przepisu obowiązującego jest zapisana w art. 174 Tytułu XIX

(Środowisko naturalne) Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (t.j. Dz. Urz. z dnia 25 marca 1957 r. WE C 325 z 24.12.2002 TWE). W ustawie POŚ art. 7 brzmi następująco „*Kto powoduje zanieczyszczenie środowiska, ponosi koszty usunięcia skutków tego zanieczyszczenia. Kto może spowodować zanieczyszczenie środowiska, ponosi koszty zapobiegania temu zanieczyszczeniu*”. Dla przedsiębiorcy górniczego zapis artykułu siódmego i intencja ustawodawcy jest czytelna. Związana jest z ponoszeniem kosztów, jakie ciążą na przedsiębiorcy w przypadku spowodowania zanieczyszczenia środowiska, jak również poniesienia kosztów dla sytuacji hipotetycznych, czyli kiedy zanieczyszczenie takie jest możliwe.

4.5.6. Zasada prawa do informacji

Od 1997 roku prawo do informacji stało się powszechnym prawem konstytucyjnym zapisanym w art. 61 Konstytucji RP – „obywatel ma prawo do uzyskania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (...)”. Ponadto w Konstytucji RP w art. 74 ust. 3 formuje się prawo podmiotowe do pozyskiwania informacji o stanie środowiska i jego ochronie. Natomiast aktualnie prawo nie jest zapisane wprost w ustawie POŚ, gdyż wejście w życie 15 listopada 2008 r. ustawy UOŚ uchyliło w tym miejscu art. 9. Aktualnie w ustawie UOŚ prawo to jest uregulowane w art. 8 i oznacza:

- władze publiczne są obowiązane do udostępniania każdemu informacji o środowisku i jego ochronie, które są informacjami znajdującymi się w posiadaniu władz publicznych lub informacjami przeznaczonymi dla władz publicznych, w zakresie, w jakim nie dotyczy to ich działalności ustawodawczej, a w przypadku sądów i trybunałów – działalności orzeczniczej,
- władze publiczne są obowiązane do udzielania niezbędnej pomocy i wskazówek przy wyszukiwaniu informacji o środowisku i jego ochronie.

Tym samym reguła, że „każdy ma prawo do informacji o środowisku i jego ochronie na warunkach określonych w ustawie” nie straciło na swojej aktualności. Takie prawo do informacji ma również przedsiębiorca górniczy, którego sytuacja prawna może być przedmiotem ustaleń podjętych kolegialnie przez np. rady gminy na etapie tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

4.6. Postępowania środowiskowe, czyli oceny oddziaływania na środowisko

Przedsięwzięcia planowane jak i przedsięwzięcia istniejące, a w których dokonywane są istotne zmiany, wymagają przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko (Kasztelewicz, Ptak 2009; 2009a). Od 15 listopada 2008

roku procedura ta została w całości uchylona w ustawie Prawo ochrony środowiska, aby stanowić odrębną regulację prawną w ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko, w skrócie nazywanej ustawą o dostępie do informacji i ocenach środowiska (UOOŚ). Jest to obok postępowań planistycznych druga procedura, która istotnie limituje możliwość prowadzenia działalności górniczej.

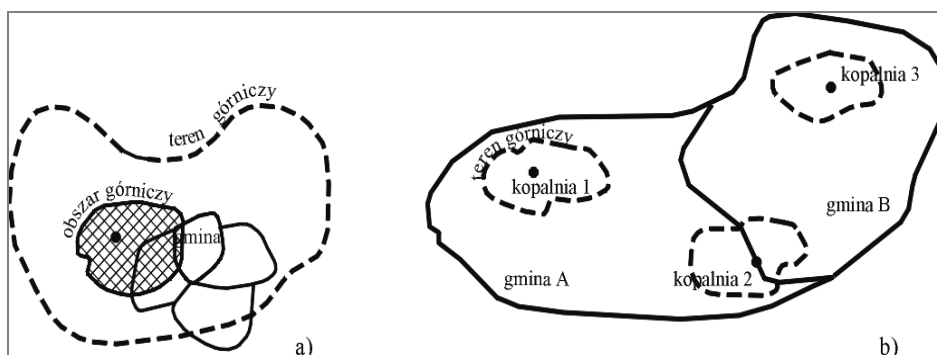
4.6.1. Geneza instytucji prawnej, jaką jest ocena oddziaływania na środowisko

Kryzys ekologiczny przełomu lat 70/80 wskazał na potrzebę opracowania metod szacujących wpływ planowanych przedsięwzięć na środowisko, gdyż dotychczasowe analizy korzyści i strat (*cost-benefit-analysis*) powszechnie stosowane, okazały się instrumentami niewystarczającymi. Pierwsze regulacje w tym zakresie pojawiły się w USA w 1970 roku w ustawie o narodowej polityce ochrony środowiska (Jędrośka, Bar 2005). W Europie zaś w 1978 r. w dokumentach kreujących międzynarodową politykę środowiskową. Sama idea przeprowadzania oceny oddziaływania na środowisko w prawie wspólnotowym zainicjowana została w 1985 roku poprzez wydanie dyrektywy o ocenie oddziaływania na środowisko (oos) dla poszczególnych projektów publicznych i prywatnych. Sześć lat później w 1991 r. Wspólnota ratyfikowała Konwencję z Espoo o ocenach oddziaływania na środowisko, która stała się podstawą do powstania Konwencji o strategicznych ocenach z 2003 r. Do krajowego porządku prawnego procedura oos została wprowadzona ustawą z dnia 9 listopada 2000 roku o dostępie do informacji o środowisku i jego ochronie oraz ocenach oddziaływania na środowisko, kiedy funkcjonowała jeszcze „ramowa ustawa prawa ochrony środowiska”, ustawa z dnia 31 stycznia 1980 roku o ochronie i kształtowaniu środowiska. Była to regulacja konieczna z dwóch powodów. Po pierwsze w regulacjach krajowych, kwestię oceny oddziaływania na środowisko częściowo ujmowały przepisy prawa budowlanego oraz przepisy dotyczące planowania przestrzennego. Taki stan uregulowań prawnych w dużej mierze odbiegał od szeroko dyskutowanych i wprowadzanych wówczas w Europie nowych standardów w tym zakresie. Po drugie z uwagi na Konwencję z Aarhus (Boć i in. 2008), której podpisanie skutkowało powinnością stworzenia przez państwo mechanizmów dostępu do informacji dla społeczeństwa oraz umożliwienie jego czynnego udziału w podejmowaniu decyzji w zakresie środowiska. Doskonając działania w zakresie oos Parlament Europejski i Rada w dniu 27 czerwca 2001 r. przyjął kolejną dyrektywę w sprawie oceny oddziaływania na środowisko pewnych planów i programów, która została wdrożona do systemu prawa krajowego do ustawy Prawo ochrony środowiska (POŚ). Z uwagi na zarzuty Komisji Europejskiej w sprawie niepełnej transpozycji do prawa polskiego dyrektyw z kręgu

dyrektyw kształtujących dostęp do informacji, oceny oddziaływania, udział społeczeństwa w szczególności przy obszarach chronionych, w tym obszarów Natura 2000, od dnia 15 listopada 2008 roku postanowienia tych dyrektyw znajdują się w ustawie o dostępie do informacji i ocenach oddziaływania UOOŚ. Rzeczą znaną w opisywanych tutaj regulacjach jest fakt, iż postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko było i jest ściśle związane z obowiązkiem udostępniania informacji o środowisku.

4.6.2. Oceny oddziaływania na środowisko dla odkrywkowej działalności górniczej

W odniesieniu do odkrywkowej działalności górniczej każdy projekt górniczy jest przedsięwzięciem w myśl ustawy UOOŚ. Z jakim przedsięwzięciem będziemy mieli do czynienia zależy od rodzaju i skali projektu górniczego. Z uwagi na skalę zajmowanych pod przedsięwzięcie terenów górnictwo można zróżnicować na wielkoobszarowe (węgiel energetyczny, rudy metali, siarki) oraz małoobszarowe, charakterystyczne dla górnictwa surowców skalnych (Ptak, Kaźmierczak 2018). W sensie gospodarczym oba rodzaje górnictwa mają w Polsce porównywalny wolumen wydobycia i prawdopodobnie porównywalny sumaryczny wpływ na gospodarkę i środowisko, z tym że górnictwo węgla brunatnego i rud organizacyjnie skoncentrowane jest w skali kraju w kilku zaledwie przedsiębiorstwach górniczych, natomiast górnictwo skalne w kilku tysiącach różnych podmiotów gospodarczych. Rysunek 38 ilustruje ten problem w sensie siły oddziaływania górnictwa na otoczenie, gdzie sytuacja a) daje wielkie korzyści gospodarcze pojedynczym gminom, a w przypadku sytuacji b) zasięg oddziaływania pojedynczej kopalni górnictwa skalnego na otoczenie ma wymiar lokalny (gminny).

Rys. 38. Zasięg oddziaływania górnictwa:

(a) wielko- i (b) małoobszarowego na lokalny krajobraz społeczno-gospodarczy i przyrodniczy (Ptak, Kaźmierczak 2018)

Prognozowana siła tego oddziaływania spowodowała, że wszystkie przedsięwzięcia zostały w myśl ustawy UOOŚ podzielone na dwie grupy: przedsięwzięcia zawsze mogące znacząco oddziaływać na środowisko oraz przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko, co istotnie wpływa na przebieg procedury i stawiane wymagania dokumentacyjne oddziaływania. Na podstawie ustawy UOOŚ, która weszła w życie 15 listopada 2008 r., do dnia codziennego weszły procedury środowiskowe (wcześniej w innym nieco kształcie były w ustawie POŚ), które realizują zasadę zrównoważonego rozwoju i zasadę racjonalnej gospodarki złożem. To od pozytywnego postępowania środowiskowego, dla danego przedsięwzięcia, zależy jego realizacja. Postępowania środowiskowe są tak jak postępowania planistyczne wieloetapowe, czasochłonne z obowiązkowym zapewnieniem udziału społeczeństwa oraz współdziałaniem organów opiniujących i uzgadniających. Na podstawie przepisów UOOŚ wyróżnić można postępowania środowiskowe w sprawie ocen oddziaływania na środowisko dla:

- strategicznej oceny oddziaływania na środowisko,
- oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko („tzw. zwykła ocena”),
- oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000,

oraz odrębne postępowania w sprawie:

- transgranicznego oddziaływania pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w przypadku realizacji przedsięwzięć,
- transgranicznego oddziaływania pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w przypadku realizacji projektów, polityk, strategii, planów i programów,
- transgranicznego oddziaływania pochodzącego z zagranicy.

Poniżej MODUŁ 3 MINE-LEFE LINE z podstawowymi danymi klasyfikującymi przedsięwzięcie górnicze.

MODUŁ3 MINE-LIFE LINE

Klasyfikacja przedsięwzięcia wg OOŚ:				
I GRUPA	II GRUPA	I GRUPA + NATURA 2000	II GRUPA + NATURA 2000	INNE
Postępowanie transgraniczne		Kompensacja przyrodnicza		

4.6.2.1. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko a odkrywkowa działalność górnicza

Jak wynikało to z krótkiego rysu historycznego, u podstaw oceny oddziaływania na środowisko była potrzeba oceny wpływu przedsięwzięć. Rozwój myśli ochroniarzkiej doprowadził do szerszego postrzegania tego zagadnienia. Dlatego nie tylko sama

realizacja konkretnych przedsięwzięć wymaga oceny oddziaływania, ale i programy, strategię, polityki. Dla dokonania oceny oddziaływania właśnie tych planów wprowadzono strategiczne oceny oddziaływania na środowisko. Ustawa UOOŚ w art. 46 wymienia, jakie programy wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. W odniesieniu do działalności górniczej istotne są takie programy, jak:

- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju KPZK,
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy SUIKZPG,
- planów zagospodarowania przestrzennego (województwi i miejscowy),
- bliżej nienazwane strategię rozwoju regionalnego,
- bliżej nienazwane polityki, strategię, plany, programy w dziedzinie przemysłu, energetyki,
- polityk, strategii, plany, programy, których realizacja może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000, jeżeli nie są one bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynikają z tej ochrony.

Strategiczna ocena oddziaływania, co było wcześniej podkreślane, towarzyszy zatem w postępowaniach planistycznych. Chcąc przedstawić jej przebieg krok po kroku, trzeba odwołać się do procedury planistycznej np. uchwalania MPZP (patrz rozdział 3), gdzie w początkowym etapie następuje przeprowadzenie postępowania w sprawie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Charakterystyczne dla niej jest sporządzenie prognozy oddziaływania na środowisko. Prognoza powinna uwzględniać analizę dokumentów i prognoz wcześniej przyjętych. Musi również wykorzystywać informacje zawarte w analizach lub opracowaniach ekofizjograficznych. Prognoza jest załącznikiem, jaki organ gminy wysyła z projektem uchwały MPZP celem uzgodnienia przez np. nadzór górniczy MPZP z terenem górniczym. Tym samym prognoza oddziaływania na środowisko ma gwarantować wysoki poziom ochrony środowiska oraz koordynować wszystkie treści planistyczne dla określonego terenu. Szczegółowy zakres prognozy określa art. 51 ustawy UOOŚ. Postępowanie strategiczne kończy się z chwilą uchwalenia dokumentu planistycznego, np. SUIKZPG, MPZP, KPZK. Nie ma w tym względzie odrębnej decyzji administracyjnej. Proceduralnie na podstawie art. 49 UOOŚ organ może odstąpić od przeprowadzania strategicznej oceny. Należy tylko zaznaczyć, że zmiany planów, programów, strategii, polityk, również podlegają tej samej procedurze, tj. strategicznej ocenie oddziaływania. Jak zostało wykazane, przy jednym przedsięwzięciu, jakim jest budowa zakładu górniczego, może dojść do kilkakrotnego przeprowadzania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

4.6.2.2. Ocena oddziaływania na środowisko („zwykła”)

Jak będzie przebiegać postępowanie środowiskowe zależy od rodzaju i skali przedsięwzięcia. Jak zostało wcześniej przedstawione, ustawa UOOŚ dzieli na wszystkie przedsięwzięcia zasadniczo na dwie grupy: GRUPA I przedsięwzięcia zawsze

mogące znacząco oddziaływać na środowisko, GRUPA II przedsięwzięcia mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko. Szczegółowy podział wynika z rozporządzenia z dnia 9 listopada 2010 r. Rady Ministrów w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 71). Jeśli przedsięwzięcie będzie w GRUPIE I (§ 2 rozp.), to będzie zawsze przeprowadzana ocena oddziaływania i pełny raport oddziaływania na środowisko. Jeśli będzie w GRUPIE II (§ 3 rozp.), to organ ochrony środowiska ustala, czy jest potrzebny raport i w jakim zakresie. W ramach tych grup mogą być przedsięwzięcia grupy I i II na obszarach Natura 2000. Rodzaje przedsięwzięć zamykają przedsięwzięcia z poza grupy I i II, które nie leżą w obszarach Natura 2000 ani na obszarach pod ochroną nowego Prawa wodnego. Dla tych przedsięwzięć organ na podstawie art. 63 ust. 2. ustawy UOOŚ wydaje postanowienie, że nie stwierdza się potrzeby oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko. To postępowanie kończy się wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach bez przeprowadzania oceny i wykonywania raportu. Zgodnie z art. 84 ustawy (OOŚ), organ stwierdza w tej decyzji, brak potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania, a charakterystyka przedsięwzięcia będzie stanowić załącznik do decyzji. Tabela 26 przedstawia podział i charakterystykę przedsięwzięć.

Tabela 26. Przedsięwzięcia i ich charakterystyka ze względu na ocenę oddziaływania na środowisko

PRZEDSIĘWZIĘCIA	
GRUPA I Zawsze mogące znacząco oddziaływać na środowisko z § 2 ust. 1 rozp. ooś	GRUPA II Potencjalnie mogące znacząco oddziaływać na środowisko z § 3 ust. 1 rozp. ooś
1	2
Charakterystyka:	
§ 2 ust. 1 pkt 26 instalacje do przerobu kopaliny innych niż gaz ziemny, ropa naftowa oraz jej naturalne pochodne zlokalizowane na obszarach kopalni odkrywkowych lub kamieniołomów o powierzchni nie mniejszej niż 25 ha; § 2 ust. 1 pkt 27 wydobywanie kopaliny ze złóż metodą: a) odkrywkową na powierzchni obszaru górniczego nie mniejszej niż 25 ha b) podziemną o wydobyciu kopaliny nie mniejszym niż 100 000 m ³ na rok § 2 ust. 1 pkt 28 poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie rud pierwiastków promieniotwórczych. Wydobywanie kopaliny ze złoża metodą odkrywkową na powierzchni obszaru górniczego nie mniejszej niż 25 ha	§ 3 ust. 1 pkt 39 instalacje do przerobu kopaliny inne niż wymienione w § 2 ust. 1 pkt 26 § 3 ust. 1 pkt 40 wydobywanie kopaliny ze złoża metodą odkrywkową inne niż wymienione § 2 ust. 1 pkt 27 lit. a: a) bez względu na powierzchnię obszaru górniczego: – jeżeli dotyczy torfu lub kredy jeziornej, – na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, a jeżeli została sporządzona mapa zagrożenia powodziowego na obszarach, o których mowa w art. 88 d, ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne, – na terenie gruntów leśnych lub w odległości nie większej niż 100 m od nich, – na obszarach objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–5, 8 i 9 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub w otulinach form ochrony przyrody o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1–3 tej ustawy,

1		2	
		– w odległości nie większej niż 250 m od terenów, o których mowa w art. 113 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska – jeżeli działalność będzie prowadzona z użyciem materiałów wybuchowych, – jeżeli w odległości nie większej niż 0,5 km od miejsca planowanego wydobywania kopalin metodą odkrywkową znajduje się w inny obszar górniczy ustanowiony dla wydobywania kopalin metodą odkrywkową znajduje się inny obszar górniczy ustanowiony dla wydobywania kopalin metodą odkrywkową b) z obszaru górniczego o powierzchni większej niż 2 ha lub o wydobywaniu większym niż 20 000 m ³ na rok, inne niż wymienione w lit. a	
Obligatoryjna ocena oddziaływania na środowisko		Postanowienie w sprawie zakresu raportu, Fakultatywne wykonanie raportu	
Pełny raport, może być poprzedzony Kartą Informacji Przedsięwzięcia KIP		Karta Informacji Przedsięwzięcia KIP lub Raport w zakresie ustalonym postanowieniem	
Przedsięwzięcia z obszarami NATURA 2000			
Znacząco oddziałuje na obszary Natura 2000 wymagane przeprowadzenie ooś przedsięwzięcia na obszar Natura 2000	Nie oddziałuje znacząco na obszar Natura 2000	Znacząco oddziałuje na obszary Natura 2000 wymagane przeprowadzenie ooś przedsięwzięcia na obszar Natura 2000	Nie oddziałuje znacząco na obszar Natura 2000
Inne przedsięwzięcia			
Bez ooś	Bez raportu	Postanowienie na podstawie art. 63 ust. 2 UOOS	Decyzja kończąca na podstawie art. 84 UOOS

Najczęściej w działalności odkrywkowej mamy do czynienia z przedsięwzięciami z grupy I, gdzie wydobywanie kopaliny ze złoża metodą odkrywkową na powierzchni obszaru górniczego jest powyżej 25 ha. Jak wskazano, są to przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko § 2 ust. 1 pkt 27 lit. a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 71). Dla przedsięwzięć tych ustawodawca przewidział, przeprowadzenie (art. 59 ust. 1 UOOS) oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko. Całość postępowania kończy się wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, która stanowi niezbędny element formalny wniosku koncesyjnego (art. 72 ust. 3 ustawy UOOS). Zgodnie z dobrą praktyką procedura oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko (ooś) obejmują cztery stałe elementy (patrz rysunek 14). Pierwszy dotyczy kwalifikowania przedsięwzięcia w odniesieniu do przyjętych kryteriów (*screening*). Drugi element dotyczy ustalenia zakresu raportu. Trzeci element towarzyszący zawsze procedurze

oos, dotyczy uzyskania wymaganych ustawą opinii i uzgodnień. Ostatni czwarty element stanowi zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu. Ważna jest również kolejność poszczególnych etapów. Wymienione elementy łącznie składają się na procedurę oos. Jest to procedura, która przybiera postać wieloetapowego procesu. Procesu o charakterze kompleksowej, systematycznej analizy, skutkiem którego będzie ustalenie oddziaływania wpływów (*impacts*) badanego planowanego przedsięwzięcia na środowisko. Podkreślić należy, że chodzi tutaj o planowane przedsięwzięcia. Proces ten z jednej strony jest merytorycznym oszacowaniem oddziaływania na środowisko skutków inwestycji, a z drugiej strony jest sformalizowaną procedurą postępowania administracyjnego.

Fotografia 23 przedstawia przedsięwzięcie z Grupy I.

Fot. 23. Przedsięwzięcie z Grupy I, Kopalnia Bazaltu Krzeniów, woj. dolnośląskie (z zasobów OUG)

Poniżej MODUŁ 7.2 MINE-LIFE LINE dotyczący decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

MODUŁ 7.2 MINE-LIFE LINE

Wymagania decyzji środowiskowej	Etap planowania	Etap eksploatacji	Etap likwidacji
Gospodarka przestrzenią			
Gospodarka zasobami			
Ograniczenia ilościowe			
Ograniczenia czasowe			
Limity jakościowe			
Limity ilościowe			
Obowiązek monitoringu			
Obowiązek sprawozdawczy			
Przegląd ekologiczny			
Inne szczególne reżimy			

4.6.2.2.1. Szczegółowy opis procedury oceny oddziaływania na środowisko oos

A. Etap kwalifikacji (*screening*)

Należy podkreślić, że procedura oos nie jest postępowaniem samodzielnym. Jest przeprowadzana w ramach i na użytek postępowania w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jako element tego postępowania. Jeżeli mamy przedsięwzięcie, które kwalifikuje się jako mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko, wówczas postępowanie kwalifikacyjne ogranicza się do przyjęcia wniosku. W zależności od działań wnioskodawcy może być to wniosek o ustalenie zakresu raportu lub wniosek z załączonym już raportem, spełniającym wymogi określone w art. 66 ust. 1, 2, 5 i 6 UOOŚ. Nie powstaje tu bowiem pytanie – czy dla przedsięwzięcia należy przeprowadzić ocenę oddziaływania na środowisko? Jest ona obligatoryjnie wymagana. Jeżeli inwestor zdecyduje się na wniosek o ustalenie zakresu raportu, wówczas wójt (burmistrz, prezydent miasta) występuje o opinię do regionalnego dyrektora ochrony środowiska (RDOŚ). Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska wydaje opinię w terminie 14 dni w sprawie zakresu raportu, na podstawie wniosku, karty informacyjnej przedsięwzięcia i załączników ustawowych. Przy ustalaniu zakresu raportu zarówno organ wydający decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach, jak i organ opiniujący, podejmuje analizę w trzech obszarach:

- uwarunkowań wynikających z rodzaju, skali i charakteru przedsięwzięcia,
- lokalizacji przedsięwzięcia z uwzględnieniem zagrożeń dla środowiska w odniesieniu do stanu aktualnego użytkowania terenu, zdolności samooczyszczania środowiska, walorów przyrodniczych i ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- rodzaju i skali możliwego oddziaływania.

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) wydaje w terminie 30 dni od złożenia wniosku o ustalenie zakresu raportu postanowienie. Na postanowienie nie przysługuje zażalenie. Jednocześnie do chwili sporządzenia raportu, wójt zawiesza postępowanie w sprawie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach.

B. Etap raportu o oddziaływaniu na środowisko (*scoping*)

Złożony przez wnioskodawcę raport w formie i treści zgodnej z wymaganiami ustawowymi, jest przedmiotem analizy merytorycznej. Raport załączony do wniosku w sprawie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach musi zawierać wszystkie elementy enumeratywnie wymienione w art. 66 ust. 1, 2, 5 i 6 UOOŚ, a w związku z obszarem Natura 2000 dodatkowo, wszelkie rozwiązania wariantowe w całym spektrum oddziaływania na środowisko, jakie powinny odnosić się do obszarów Natura 2000 w kontekście celów i przedmiotu ich ochrony oraz integralności tych terenów.

Dodatkowo, jeżeli było postanowienie o zakresie raportu, to musi zawierać też indywidualnie dla danego przedsięwzięcia określone przez RDOŚ elementy. W przypadku przedsięwzięcia będącego przedmiotem opracowania jedynym organem uzgadniającym będzie RDOŚ. Swoją ocenę i analizę merytoryczną, organ prowadzący postępowanie oraz RDOŚ wykona w odniesieniu do kryteriów określonych w art. 62 ust. 1 UOOŚ. Badanie obejmie:

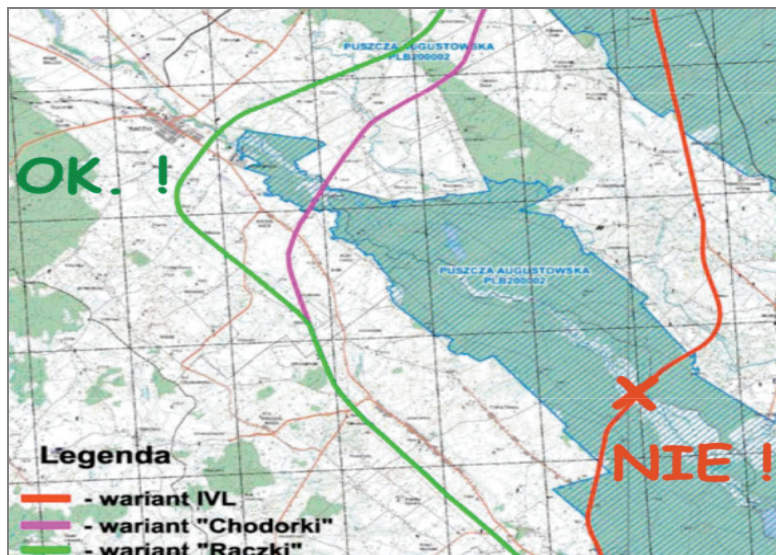
- bezpośredni i pośredni wpływ danego przedsięwzięcia na środowisko oraz zdrowie ludzi i warunki życia ludzi; dobra materialne, zabytki, wzajemne oddziaływanie między elementami ww., dostępność do złoża kopalin,
- możliwość oraz sposoby zapobiegania i zmniejszania negatywnego oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko,
- wymagany zakres monitoringu,
- oddziaływanie na obszar Natury 2000 wraz z uwzględnieniem skumulowanych oddziaływań przedsięwzięcia z innymi przedsięwzięciami.

Dla organu wydającego decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach raport stanowi źródło informacji o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko w fazie jego realizacji eksploatacji i likwidacji. Od wskazanych w raporcie wyników oddziaływania na środowisko, będzie zależało rozstrzygnięcie, czy przedsięwzięcie uzyska akceptację, czy zostanie odrzucone. Dobry raport powinien odpowiedzieć na następujące pytania:

- jakie są alternatywne rozwiązania realizacji przedsięwzięcia zróżnicowane pod kątem stwierdzonych znaczących oddziaływań?
- w jaki sposób można zminimalizować znaczące negatywne oddziaływania na środowisko?
- czy istnieje potrzeba monitoringu realizacji przedsięwzięcia?

Raport to opracowanie, które szczegółowo spełnia zakres wymagań określony w art. 66 UOOŚ. Posiada część opisową i kartograficzną wraz z charakterystyką zastosowanych metod badawczych i metodologii pozwalającej ocenić oddziaływanie. W zależności od skali przedsięwzięcia i jego rodzaju raporty wykonują całe zespoły specjalistów lub pojedyncze osoby. Wykonanie raportu jest czasochłonne i wymaga uwzględnienia okresów wegetacji. Od 1 stycznia 2017 r. do UOOŚ wprowadzono art. 74 a, który określa wymagania dla osób, które sporządzają prognozy lub raporty. W myśl przepisu autorzy mają posiadać kierunkowe wykształcenia i oświadczyć, pod odpowiedzialnością karną, że uczestniczyli w wykonaniu minimum 5 raportów lub prognoz. Takiego obowiązku nie ma w sytuacji sporządzenia KIP. Z formalnego punktu widzenia nie ma żadnych norm prawnych, które nakazywałyby wykonywanie raportu z określonym czasem obserwacji.

Fotografia 24 przedstawia rozważania nad wariantami przedsięwzięcia.

Fot. 24. Dyskusja nad alternatywnymi wariantami (Ptak 2011)

C. Etap opinii i uzgodnień

Ocena merytoryczna dokonywana jest przez organ współdziałający tj. RDOŚ. Swoją opinię w formie uwag i wniosków wyraża również społeczeństwo w ramach konsultacji społecznych. Wynikiem analizy merytorycznej, będzie wydanie przez RDOŚ w terminie 30 dni uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia, w formie postanowienia, na które nie przysługuje zażalenie. Jest to kluczowy element procedury ooś. Waga tego uzgodnienia skutkuje związaniem organu wydającego decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach z treścią postanowienia uzgadniającego RDOŚ. Jeśli z ooś wynika negatywne oddziaływanie na możliwość osiągnięcia celów środowiskowych dla przedmiotu ochrony z ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne albo wynika znaczące negatywne oddziaływanie na obszar Natura 2000 (art. 81 ust. 3 i 2 UOOŚ) wójt (burmistrz, prezydent miasta) zmuszony jest do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, gdzie odmawia zgody na realizację przedsięwzięcia. Jedyną sytuacją, w której takiej odmowy nie wyda, bądź kiedy dla analizowanego przedsięwzięcia, ma zastosowanie art. 34 ustawy o ochronie przyrody (brak alternatywy, nadrzędny interes publiczny, obowiązek kompensacji, a w przypadku gatunków priorytetowych lub siedlisk priorytetowych po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej).

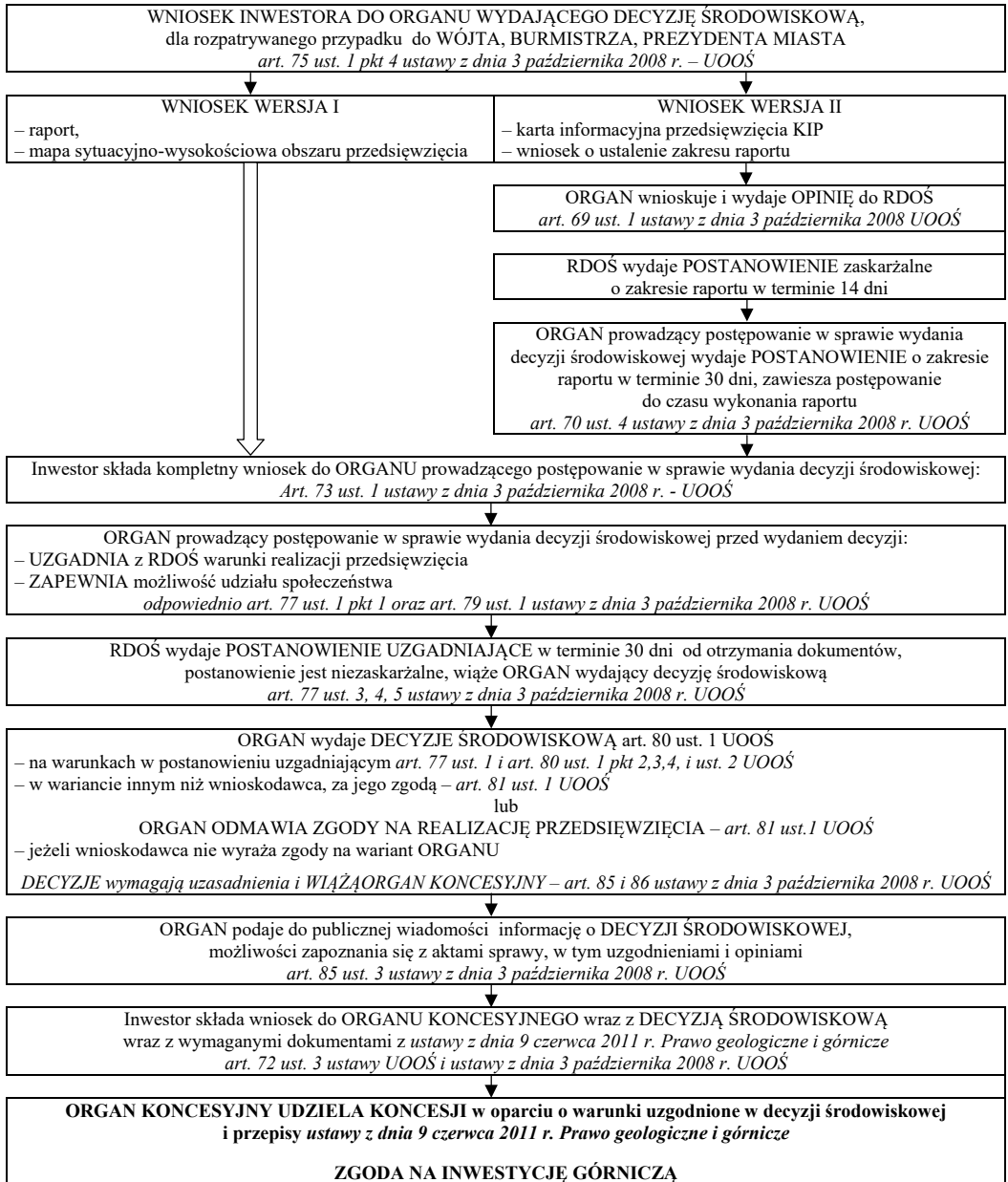
D. Etap udziału społeczeństwa

Z chwilą złożenia wniosku o uzyskanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach z raportem o oddziaływaniu na środowisko, organ rozpoczyna konsultacje społeczne (art. 33 ust. 1 UOOŚ). W ramach konsultacji społecznych organ na tym począt-

kowym etapie jest zobowiązany do podania do publicznej wiadomości informacji o: przystąpieniu do przeprowadzenia ooś, o wszczęciu postępowania, o przedmiocie decyzji, o organach wydających decyzje, o opiniujących i uzgadniających, o możliwości zapoznania się z dokumentacją sprawy, o możliwości składania uwag i wniosków. Ustawodawca dopuszcza składanie uwag i wniosków przez każdego zainteresowanego i w każdej formie (art. 3 pkt 11 UOOŚ). Jedynym ograniczeniem jest zachowanie 30-dniowego terminu, pod rygorem pozostawienia bez rozpatrzenia (art. 35 UOOŚ). Na tym etapie wójt (burmistrz, prezydent miasta) może dla dobrej jakości postępowania, przeprowadzić rozprawę administracyjną otwartą dla publiczności. Rozprawa administracyjna musi przebiegać zgodnie z zasadami procedury administracyjnej (art. 89 Kodeksu postępowania administracyjnego). Sam etap rozpatrywania wniosków i uwag przebiega z zastosowaniem przepisy rozdziału 2 UOOŚ. Polega ono na dokładnym zapoznaniu się z zastrzeżeniami, postulatami i podjęciu merytorycznej oceny w świetle zgromadzonego materiału, np. konieczności uzupełnienia raportu. Ostateczny wynik konsultacji społecznych musi znaleźć odzwierciedlenie w treści uzasadnienia decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. W uzasadnieniu organ szczegółowo wskazuje, jakie opinie uwzględnił i w jaki sposób (art. 37 pkt 2 UOOŚ). Postępowanie z udziałem społeczeństwa kończy się podaniem do publicznej wiadomości o wydanej decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach i możliwości zapoznania się z jej treścią (art. 72 ust. 6 UOOŚ oraz art. 85 ust. 3 UOOŚ).

4.6.2.2.2. Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach

Decyzja o środowiskowych uwarunkowaniach jest podsumowaniem całego wcześniejszego postępowania. Stanowi załącznik, jaki ubiegający się o koncesję musi dołączyć do wniosku koncesyjnego (art. 72 ust. 1 pkt 3 UOOŚ). Wszystkie zgromadzone w toku procedury oceny oddziaływania na środowisko dane, wnioski, uwagi stanowią treść decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Warunki realizacji inwestycji zawarte w decyzji, wiążą organy w tym przypadku (Ministra Środowiska, właściwego marszałka województwa, starostę) wydającego decyzję koncesyjną zgodnie z art. 86 UOOŚ. Organ wydający decyzję środowiskową (wójt, burmistrz, prezydent miasta), przed jej wydaniem, musi sprawdzić, czy planowane przedsięwzięcie jest zgodne z ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W ten sposób decyzja środowiskowa jest jakby „przepustką” do uzyskania ostatecznej decyzji zezwalającej na realizację planowanego przedsięwzięcia. Decyzja środowiskowa dla przedsięwzięcia jest ważna 6 lat, a w szczególnych warunkach nawet 10 lat. W okresie tych 6 lat dla danego przedsięwzięcia, gdzie nie zmieniły się warunki określone w decyzji środowiskowej, wydaje się jedną decyzję środowiskową, nawet jeżeli przedsięwzięcie wymaga kilku decyzji, jakie są wymienione w art. 72 ust. 1 UOOŚ. Rysunek 39 przedstawia schemat procedury oceny oddziaływania na środowisko (ooś) dla przedsięwzięć z Grupy I.

Rys. 39. Procedura oceny oddziaływania na środowisko (ooś) dla przedsięwzięć GRUPA I na przykładzie uzyskania koncesji wydobywczej (Ptak, Kasztelewicz 2009; zmodyfikowany)

Poniżej MODUŁ 7.1 MINE-LIFE LINE dotyczący obowiązku wykonania raportu środowiskowego.

MODUŁ 7.1 MINE-LIFE LINE

Raport OOS:				
Obszar górniczy ↑ 25 ha, + przeróbka	– torf, kreda jeziorna wydobycie – na terenach powodzi – na terenach leśnych lub 100 m od takich terenów	– na obszarach objętymi formami ochrony przyrody lub w otulinach – na terenach w odległości nie większej niż 250 m. od obszarów ochrony od hałasu	– działalność z MW – jeżeli w odległości nie większej niż 0,5 km jest obszar górnictwa eksploatacji odkrywkowej	Obszar górniczy ↑ 2 ha i wydobywcii ↑ 20 000 m ³
Obligatoryjnie	Fakultatywnie	Fakultatywnie	Fakultatywnie	Fakultatywnie

4.6.2.3. Ocena oddziaływania na środowisko na Obszarach Natura 2000

Tak jak w przypadku oceny strategicznej, w przedmiocie ocen oddziaływania związanymi z obszarami Natura 2000 istnieje znaczna odmienność postępowania w porównaniu ze „zwykłymi” oos. Spowodowane jest to faktem regulacji zawartych głównie w dyrektywie siedliskowej (habitatowej). Wypada nadmienić, że przedmiotem tej ochrony jest 194 gatunków zagrożonego pactwa, 240 typów siedlisk i około 865 gatunków 6. Wszystkie te „obiekty” ochrony zostały określone jako – Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (Special Protection Areas SPAs) albo jako Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (Special Areas of Conservation SACs). Układ procedury jest podobny jak przy „zwykłej” oos.

4.6.2.3.1. Szczegółowa procedura oceny oddziaływania na środowisko na obszary Natura 2000

A. Etap kwalifikacji (*screening*)

Procedura oceny oddziaływania przedsięwzięć na obszary Natura 2000 została szczegółowo uregulowana w rozdziale 5 ustawy UOOS oraz w artykułach wcześniejszych przy omawianiu „zwykłej” oos. Zaczynając od postępowania kwalifikacyjnego należy stwierdzić, że przedmiotem oceny siedliskowej będą przedsięwzięcia, takie jak:

GRUPA I. Każde przedsięwzięcia, dla realizacji których potrzebna jest decyzja branżowa (wymieniona w art. 96 ust. 2 UOOS), które to przedsięwzięcie nie jest bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynika z tej ochrony, a które z kolei może potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000. To

jest pełna klasyfikacja przedsięwzięć, dla których organ branżowy, kończąc etap postępowania kwalifikacyjnego wydaje postanowienie w przedmiocie nałożenia obowiązku przedłożenia RDOŚ dokumentów wymienionych w art. 96 ust. 3 pkt 1–5 UOOŚ. Organem przeprowadzającym ocenę siedliskową jest RDOŚ, ale procedurę tą uruchamia organ branżowy, po jego merytorycznej ocenie i kwalifikacji.

GRUPA II. Planowane przedsięwzięcia, które nie mieszczą się w katalogu przedsięwzięć wymienionych w art. 96 ust. 2 UOOŚ mogące znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000 w tym:

- mogące zawsze znacząco oddziaływać na obszary Natura 2000, lista z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 2010 r.
- mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000, lista z § 3 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 2010 r.

Obowiązek wykonania oceny środowiskowej dla GRUPY II, powtórzony został w art. 33 ust. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Zakres raportu (oceny siedliskowej) jest taki jak przy „zwykłej” coś, w odniesieniu do obszaru Natura 2000 i dodatkowo powinien uwzględniać oddziaływania skumulowane. Tak samo też przebiega procedura uzyskania decyzji środowiskowej i dlatego w dalszej części analizowane będą przedsięwzięcia z grupy I, które kończą się wydaniem decyzji branżowej.

B. Etap określenia zakresu raportu (*scoping*)

Ustalenie zakresu raportu w ocenie siedliskowej rządzi się innymi zasadami niż w oś „zwykłej”. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska RDOŚ po otrzymaniu od organu branżowego dokumentów, tj. wniosku podmiotu o wydanie decyzji branżowej, karty informacyjnej przedsięwzięcia, poświadczonej mapy ewidencyjnej, a w odniesieniu do decyzji wydawanych na podstawie PGG mapy sytuacyjno-wysokościowej sporządzonej w skali umożliwiającej szczegółowe przedstawienie przebiegu granic terenu, którego dotyczy wniosek oraz obejmującą obszar, na który będzie oddziaływać przedsięwzięcie, wypisu i wrysu z MPZP (wyłączone koncesje na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż, bezzbiornikowe magazynowanie substancji w górotworze), przeprowadza analizę. Analiza musi uwzględniać szereg uwarunkowań (określone w art. 63 ust. 1 UOOŚ), ale w odniesieniu do oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 a w szczególności do integralności i spójności tych obszarów oraz oddziaływania skumulowane. Wynikiem tej analizy jest wydanie postanowienia w przedmiocie stwierdzenia obowiązku przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 wraz z określeniem zakresu raportu, który co do zasady winien ograniczyć się do oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000 (art. 97 ust. 4 UOOŚ). RDOŚ stwierdza więc, że jest potrzeba przeprowadzenia takiego postępowania oceny siedliskowej bądź też, że nie zachodzi taka potrzeba. W jednym i drugim przypadku postanowienie musi mieć szczegółowe uzasadnienie wychodzące ponad ogólne wymagania KPA i winno być wydane w terminie 14 dni. Od postanowienia, w którym stwierdza się brak konieczności przeprowadzenia oceny siedliskowej nie służy zażalenie.

C. Etap opinii i uzgodnień

Po przeprowadzeniu oceny siedliskowej RDOŚ wydaje postanowienie w sprawie uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia w zakresie oddziaływania na obszar Natura 2000. Zgodnie z art. 98 ust. 2 UOOS RDOŚ tylko w dwóch przypadkach uzgadnia realizację przedsięwzięcia:

1. jeżeli z oceny siedliskowej wynika, że przedsięwzięcie nie będzie znacząco negatywnie oddziaływać na obszar Natura 2000,
2. jeżeli z oceny siedliskowej wynika, że przedsięwzięcie może znacząco negatywnie oddziaływać na ten obszar i jednocześnie zachodzą przesłanki wymienione w art. 34 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, tj.:
 - przemawiają za tym konieczne wymogi nadrzędnego interesu publicznego,
 - braku rozwiązań alternatywnych, przy jednoczesnym zapewnieniu wykonania kompensacji.

O dokonaniu uzgodnienia należy poinformować Komisję Europejską. Ponadto w przypadku, gdy znaczące negatywne oddziaływanie dotyczy siedlisk i gatunków priorytetowych, przedmiotowe uzgodnienie może zostać udzielone wyłącznie w celu:

- 1) ochrony zdrowia i życia ludzi,
- 2) zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego,
- 3) uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędnym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego,
- 4) wynikającym z koniecznych wymogów nadrzędnego interesu publicznego, po uzyskaniu opinii Komisji Europejskiej.

W każdym pozostałym przypadku RDOŚ odmawia uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia, co jest równoznaczne, z tym że wnioskodawca nie uzyska zgody na realizację planowanego przedsięwzięcia. Organ branżowy wydający decyzje wymienione przykładowo w art. 96 ust. 2 UOOS (nie jest to katalog zamknięty decyzji) jest związany z ustaleniami postanowienia uzgadniającego RDOŚ (art. 100 UOOS). Analogiczna procedura odmowy zgody na realizację przedsięwzięcia w decyzjach środowiskowych art. 81, jeżeli nie ma przesłanek z art. 34 ustawy o ochronie przyrody.

D. Etap udziału społeczeństwa

Dla postępowania z oceną siedliskową ustawodawca wprowadził nowe rozwiązania, które są kontrowersyjne w toku realizacji tych przepisów. Mianowicie w art. 98 ust. 4 UOOS, RDOŚ występuje przed wydaniem postanowienia uzgadniającego, do organu branżowego, o zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa przekazując mu raport. W zestawieniu z art. 61 ust. 5 UOOS, gdzie organem przeprowadzającym postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko na obszary Natura 2000 jest RDOŚ budzi to wątpliwości. Oznacza to bowiem, że „gospodarzem postępowania” na chwilę udziału społeczeństwa jest organ branżowy. To organ branżowy zapewnia m.in. powiadomienia o etapach postępowania, informacje o możliwości zapoznania się z dokumentacją sprawy, możliwość złożenia uwag i wniosków. Zasady

dotyczące uwag i wniosków, powiadamiania są takie same jak dla „zwykłej” ooś. Po zapewnieniu udziału społeczeństwu, organ branżowy przekazuje do RDOŚ zgłoszone uwagi i wnioski, też protokół rozprawy administracyjnej, jeżeli była przeprowadzana. RDOŚ w terminie 45 dni od otrzymania raportu (oceny siedliskowej) wydaje postanowienie uzgadniające warunki realizacji przedsięwzięcia, ale też co nie jest typową sytuacją, rozstrzyga na podstawie materiału przekazanego przez organ branżowy.

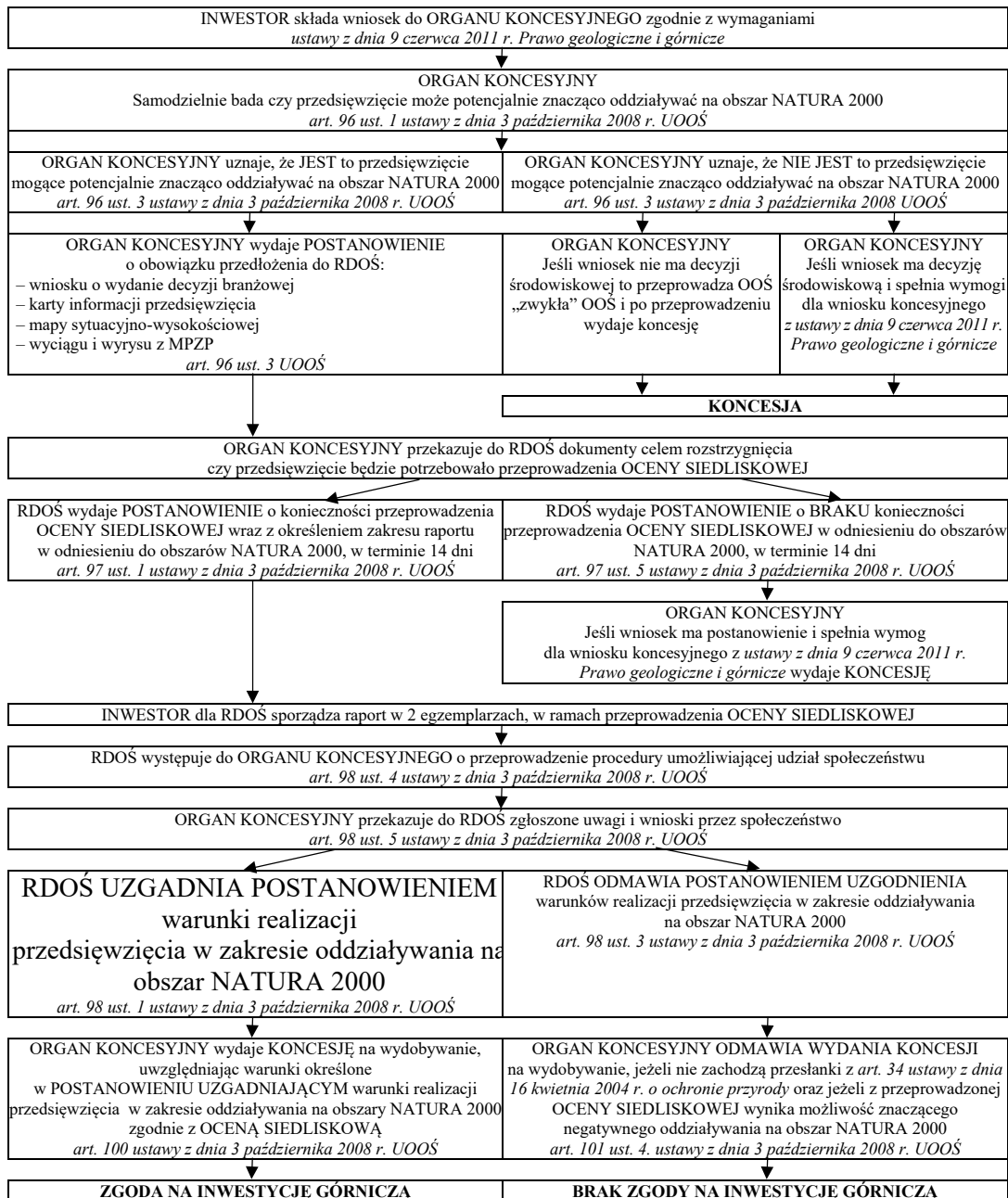
E. Wydanie decyzji branżowej

Organ branżowy (dla pozwoleń budowlanych – starosta, dla koncesji np. marszałek województwa, Minister Środowiska) otrzymuje postanowienie od regionalnego dyrektora ochrony środowiska (RDOŚ), które bezpośrednio wiąże go przy wydawaniu decyzji o pozwoleniu na budowę, koncesji na wydobywanie kopalin ze złóż itp. Jednakże decyzję o odmowie zgody na realizację przedsięwzięcia w myśl art. 101 ust. 4 UOOŚ, organ branżowy dokonuje w oparciu o ocenę oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko. Nieodzownym elementem decyzji branżowej, w każdym przypadku, jest uzasadnienie, które tu ma zakres szerszy niż wynika to z KPA. Przy decyzji pozytywnej dodatkowo organ branżowy może jeszcze w określonych sytuacjach nałożyć obowiązek ograniczenia transgranicznego oddziaływania, wykonania analizy porealizacyjnej, wykonania kompensacji przyrodniczej, działań zapobiegawczych, ograniczających i monitorujących oddziaływanie na środowisko, a dla inwestycji budowlanych nałożyć obowiązek wykonania ponownej ooś przed użyciem decyzji branżowej (Pogajniak i in. 2003).

Fotografia 25 przedstawia wyrobisko wglębne kopalni bazaltu Lubień, która znajduje się w bliskim sąsiedztwie obszarów Natura 2000. Natomiast rysunek 40 przed-

Fot. 25. Wyrobisko wglębne kopalni bazaltu Lubień w sąsiedztwie obszarów Natura 2000, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)

Rys. 40. Procedura oceny oddziaływania na środowisko (oos) dla przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000 w ramach wniosku o decyzję koncesyjną na wydobywanie kopalin (Ptak, Kasztelewicz 2009; zmodyfikowany)

stawia procedurę oceny oddziaływania na środowisko (oos) dla przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000 w ramach wniosku o decyzję koncesyjną na wydobywanie kopalin (Ptak, Kasztelewicz 2009).

4.6.3. Postępowanie w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko

Bliskość granicy i możliwość oddziaływania poza nią powoduje obowiązek dokonania analizy wpływu oddziaływania danego przedsięwzięcia lub też programu na obszar kraju sąsiadującego z naszym państwem. Problem tego rodzaju oddziaływań stał się przedmiotem regulacji Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym (Dz. U. z 1999 r. Nr 96, poz. 1110), sporządzonej w Espoo dnia 25 lutego 1991 r. Ustawodawstwo krajowe w UOOS przewiduje tutaj kilka okoliczności, które uruchamiają tzw. postępowanie transgraniczne. Postępowanie takie jest w przypadku:

- stwierdzenia możliwości znaczącego oddziaływania planowanych przedsięwzięć pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- stwierdzenia możliwości znaczącego oddziaływania planów, programów, polityk, strategii, pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- stwierdzenia możliwości oddziaływania pochodzącego z zagranicy.

Fot. 26. Kopalnia Węgla Brunatnego Turów jako przedsięwzięcie wymagające w procesie uzyskania decyzji środowiskowej przeprowadzenia postępowania transgranicznego (z zasobów OUG)

Fotografia nr 26 przedstawia układ przenośników w Kopalni węgla brunatnego Turów, która z uwagi na swoją lokalizację przy uzyskaniu decyzji środowiskowej musi przejść postępowanie transgraniczne.

W każdym z tych postępowań zakłada się wzajemną wymianę informacji i ścisłą współpracę. Zakres wymiany informacji dotyczy przekazania pełnej dokumentacji, sporządzonej na koszt państwa, którego plan lub przedsięwzięcie może dokonywać oddziaływania. Organem ochrony środowiska, który ma szczególną rolę do spełnienia w tych obustronnych konsultacjach wynikających z potrzeb postępowania transgranicznego jest Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska (GDOŚ). Wydawanie decyzji branżowych, sektorowych, ale również uchwalanie planów, KPZK, programów do chwili zakończenia postępowania transgranicznego nie powinno mieć miejsca. W sytuacji, kiedy narażone na wpływy jest terytorium Rzeczypospolitej Polskiej to w konsultacjach wzajemnych uczestniczy obok GDOŚ, regionalny dyrektor ochrony środowiska (RDOŚ). Regionalny dyrektor ochrony środowiska jest też w tym przypadku odpowiedzialnym za przygotowanie projektu stanowiska dotyczącego oddziaływania projektu lub przedsięwzięcia na terytorium Polski. Szczegółowe postępowanie w zakresie oddziaływania transgranicznego określa cały dział VI ustawy UOOS od art. 104 do art. 120.

4.7. Kompensacja przyrodnicza a działania naprawcze – ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 954)

Instytucja kompensacji przyrodniczej nie jest czymś nowym w szeroko rozumianej ochronie środowiska. Jednakże wprowadzony obowiązek ustawą z dnia 18 maja 2005r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 945 ze zm.), która weszła w życie z dniem 28 lipca 2005 r., uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację przedsięwzięcia (decyzji środowiskowej), jak również wprowadzenie do katalogu ochrony przyrody nowej formy, tj. obszaru Natura 2000 w ustawie o ochronie przyrody (UOOP) spowodowały, że kompensacja przyrodnicza stała się nieodzownym elementem wydawanych decyzji. Powszechność swą zawdzięcza obowiązkowi przeprowadzenia wieloetapowej procedury w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, uwieńczeniem której jest wydanie decyzji środowiskowej. Uzyskanie decyzji środowiskowej jest warunkiem, który trzeba spełnić, by podjąć realizację przedsięwzięć sklasyfikowanych w art. 72 ust. 1. ustawy UOOS. Ustawa wymienia bardzo dużo decyzji przed wydaniem, których należy uzyskać decyzję środowiskową. Dla celów niniejszej pracy wypada wymienić niektóre z nich i są to:

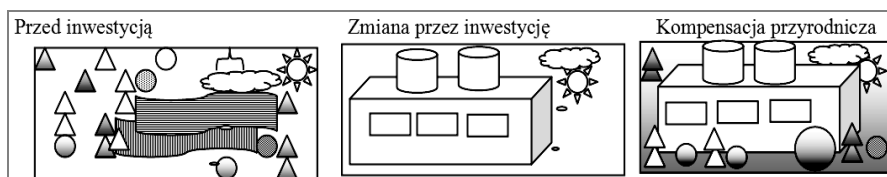
- a) decyzji o pozwoleniu na budowę, decyzji o zatwierdzeniu projektu budowlanego oraz decyzji o pozwoleniu na wznowienie robót budowlanych – wydawanych na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane,
- b) koncesji na poszukiwanie lub rozpoznawanie kompleksu podziemnego składowania dwutlenku węgla, koncesji na wydobywanie kopaliny ze złóż, koncesji na podziemne bezzbiornikowe magazynowanie substancji, koncesji na podziemne składowanie odpadów oraz koncesji na podziemne składowanie dwutlenku węgla – udzielanych na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze,
- c) decyzji zatwierdzającej plan ruchu dla wykonywania robót geologicznych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złoża węglowodorów lub decyzji inwestycyjnej w celu wykonywania koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie złoża węglowodorów oraz wydobywanie węglowodorów ze złoża – wydawanych na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze,
- d) decyzji zatwierdzającej plan ruchu dla wykonywania robót geologicznych na podstawie koncesji na poszukiwanie lub rozpoznawanie złoża kopaliny – wydawanej na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze,
- e) pozwolenia wodnoprawnego na regulację wód, pozwolenia wodnoprawnego na wykonanie urządzeń wodnych oraz pozwolenia wodnoprawnego na wydobywanie z wód kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów, wydawanych na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne.

Z powyższego wynika, że przedsiębiorca, aby zrealizować przedsięwzięcie musi koniecznie uzyskać decyzję środowiskową. Natomiast jednym z elementów wniosku o uzyskanie decyzji środowiskowej jest raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko. Wspomniany raport zgodnie z art. 66 UOŚ powinien zawierać właśnie opis przewidywanych działań mających na celu kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko. Odrębnym zagadnieniem w każdym sporządzanym raporcie, powinno być uwzględnienie oddziaływania zaproponowanych wariantów w odniesieniu do siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000. Dlatego też, istotne z punktu widzenia ochrony środowiska i prowadzenia działalności górniczej jest zrozumienie, co kryje się pod pojęciem kompensacji przyrodniczej. Jakie działania są faktycznie kompensacją przyrodniczą, a jakie nie mogą być nawet za nią uznane? Zagadnienie wydaje się być tym ważniejsze, że w decyzjach środowiskowych są coraz liczniejsze przypadki niewłaściwej kompensacji przyrodniczej, a nawet szkodliwej dla środowiska, którą przedsiębiorcy wykonują w dobrej wierze i na własny koszt.

4.7.1. Pojęcie kompensacji przyrodniczej i działań naprawczych

Samo pojęcie kompensacja przyrodnicza zostało zdefiniowane w ustawie Prawo Ochrony Środowiska (POŚ) w art. 3 pkt 8 „Ilekcroć w ustawie jest mowa o kompensacji

przyrodniczej – rozumie się przez to zespół działań obejmujących w szczególności roboty budowlane, roboty ziemne, rekultywację gleby, zalesianie, zadrzewianie lub tworzenie skupień roślinności, prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej lub tworzenie roślinności, prowadzących do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie, wyrównania szkód dokonanych w środowisku przez realizację przedsięwzięcia i zachowanie walorów krajobrazowych”. Z uwagi na zwrot „w szczególności” należy traktować wymienione działania jako przykładowe, a nie jako katalog zamknięty. Dlatego też, za kompensację przyrodniczą należy uznać bardzo szeroką paletę działań, które prowadzą do przywrócenia równowagi przyrodniczej. W słowniku wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych (Kopaliński 1978) hasło kompensacja określone zostało podobnie, kompensacja: termin biologiczny jako zastępczość funkcji; przejęcie funkcji utraconego narządu przez inny narząd; w prawie kompensata oznacza wyrównanie wzajemnych należności, odszkodowanie, powetowanie strat od łacińskiego *compensare* – równoważyć. Jednym słowem można powiedzieć, że zagadnienie to oscyluje pomiędzy podejmowaniem wszelkich działań zmierzających do uzyskania równowagi przyrodniczej a obowiązkiem zrównoważenia jakiś poniesionych strat (np. w wyniku odwodnienia terenu). Należy w tych definicjach mocny akcent położyć na obowiązek uzyskania równowagi przyrodniczej, bo to jest właściwy cel kompensacji przyrodniczej. Ustawa POŚ w art. 3 pkt 32 definiuje pojęcie równowagi przyrodniczej – rozumie się przez to stan, w którym na określonym obszarze istnieje równowaga we wzajemnym oddziaływaniu: człowieka, składników przyrody żywej i układu warunków siedliskowych, tworzonych przez składniki przyrody nieożywionej. Jest to jednak definicja mało czytelna (równowaga to równowaga), ale niewątpliwie chodzi o uzyskanie takiego stanu na określonym terenie, gdzie żaden z elementów nie będzie dominował kosztem drugiego. Przez takie wzajemne relacje między poszczególnymi elementami układ będzie stabilny, charakteryzujący się odpornością na niekorzystne czynniki zewnętrzne. Układ będzie również zdolny do samoregulacji i realizacji swoich funkcji życiowych, a przez to nie dojdzie do degradacji środowiska. Chociaż nie ma określonego horyzontu czasowego, można mówić o równowadze dynamicznej (chwilowej) i równowadze długoterminowej (okresy wieloletnie), która powinna być celem kompensacji przyrodniczej. Rysunek 41 przedstawia idee kompensacji przyrodniczej.

Rys. 41. Kompensacja przyrodnicza – graf ideowy (opracowanie własne)

Podobne znaczenie jak kompensacja przyrodnicza mają działania naprawcze przewidziane w art. 6 pkt 3 ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom

w środowisku i ich naprawie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 954) (USZ), która weszła w życie 30 kwietnia 2007 r., w skrócie nazywana ustawą o szkodzie w środowisku (Radecki 2007). Przez *działania naprawcze* rozumie się *wszelkie działania, w tym działania ograniczające lub tymczasowe, podejmowany w celu naprawy lub zastąpienia w równoważny sposób elementów przyrodniczych lub ich funkcji, które uległy szkodzie, w szczególności oczyszczenie gleby i wody, przywracanie naturalnego ukształtowania terenu, zalesianie, zadrzewianie lub tworzenie skupień roślinności, reintrodukcję zniszczonych gatunków, prowadzące do usunięcia zagrożenia dla zdrowia ludzi oraz przywracania równowagi przyrodniczej i walorów krajobrazowych na danym terenie*. O ile przepisy POŚ nie mówią dokładniej na temat kompensacji przyrodniczej to przepisy ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku, kierując się załącznikiem nr II do dyrektywy 2004/35/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym w środowisku naturalnym (Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.04), dając delegację Ministrowi Środowiska, by określił rodzaj działań naprawczych oraz warunki i sposób prowadzenia działań naprawczych. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 września 2016 r. w sprawie działań naprawczych (Dz. U. z 2016 r., poz. 1396) określa działania naprawcze podstawowe, naprawcze i kompensacyjne oraz warunki i sposoby ich prowadzenia dla szkód w środowisku w gatunkach chronionych lub chronionych siedliskach przyrodniczych lub wodach oraz warunki i sposoby przeprowadzania remediacji – dla szkód w środowisku w powierzchni ziemi.

Podejmując próbę odpowiedzi na pytanie, czy zawsze istnieje konieczność kompensacji przyrodniczej, jaki powinien być jej zakres i jak wygląda kompensacja dla np. obszarów Natury 2000 należy stwierdzić następująco: kompensacja przyrodnicza winna mieć miejsce tylko w dwóch przypadkach. Po pierwsze wtedy, kiedy równowaga przyrodnicza została zachwiana i wymaga przywrócenia do stanu bezpiecznego, to jest takiego, gdzie wszystkie elementy układu będą realizować swoje funkcje życiowe i będą odporne na „standardowe” niekorzystne czynniki zewnętrzne oraz będą wykazywać stabilność. I drugi przypadek, kiedy w wyniku realizacji przedsięwzięcia dokonano szkód w środowisku. Szkody w środowisku, której znaczenie normatywne zapisano w art. 6 pkt 11 (usz), stanowi, że „*ilekroć jest mowa w ustawie o szkodzie w środowisku rozumie się przez to negatywną, mierzalną zmianę stanu lub funkcji elementów przyrodniczych, ocenioną w stosunku do stanu początkowego, która została spowodowana bezpośrednio lub pośrednio przez działalność prowadzoną przez podmiot korzystający ze środowiska: w gatunkach chronionych lub siedliskach przyrodniczych (...); w wodach (...); w powierzchni ziemi (...)*”. Zarówno w pierwszym, jak i drugim przypadku przedsiębiorca powinien dysponować dobrym rozpoznaniem środowiskowym. Można powiedzieć, że dla realizacji przedsięwzięcia najlepiej, byłoby posiadać inwentaryzację przyrodniczą. Jeżeli jej nie ma, to może się posiłkować dokumentacją przyrodniczą sporządzaną dla gminy lub opracowaniami ekofizjograficznymi. Innym źródłem powinien być RDOŚ w ramach monitoringu państwowego

a dokładnie wojewódzki konserwator przyrody. W przypadku obszarów Natura 2000 taką wstępną informację zawierają dostępne na stronach ministerstwa środowiska, Standardowe Formularze Danych (SDF). Jednym z elementów SDF-u jest spis literatury, opracowań traktujących o przedmiotowym terenie. Po dokonaniu analizy tej warstwy informacyjnej przedsiębiorca będzie posiadał zarys stanu początkowego (wyjściowego), od którego należy rozpatrywać stopień naruszenia równowagi przyrodniczej, bądź stan dokonanych zmian w związku, z którymi powstała szkoda. Stan wyjściowy jest konieczny do rzetelnej oceny zakresu i sposobu kompensacji przyrodniczej. Jak wynika z powyższego, nie zawsze więc będzie konieczna kompensacja przyrodnicza, czego przykładem może być działalność odkrywkowa na gruntach o bardzo niskiej klasie bonitacji lub na terenach wcześniej zdegradowanych, gdzie równowaga przyrodnicza z różnych przyczyn została dużo wcześniej zachwiana. Może się też okazać, że wprowadzona na tych terenach działalność górnicza, szczególnie przy technologii urabiania spod lustra wody, będzie czynnikiem sprzyjającym dla środowiska, przez co gatunki, znajdują dla siebie właściwe nisze ekologiczne i utworzą nowe zrównoważone ekosystemy. Pamiętać należy również o tym, że w przypadku szkody w środowisku musi mieć ona charakter negatywny i mierzalny. Jeżeli nie są te warunki spełnione, nie można mówić o obowiązku kompensacji przyrodniczej czy o szkodzie w środowisku.

4.7.2. Zakres kompensacji przyrodniczej i działań naprawczych

Zakres kompensacji powinien wynikać bezpośrednio z różnicy pomiędzy stanem pierwotnym (wyjściowym) a stanem jaki uzyskamy po przeprowadzeniu inwestycji. Tak jest w przypadku, kiedy mamy do czynienia z naruszoną równowagą środowiskową. Podobnie jest w przypadku wystąpienia szkody w środowisku. Jednak w tej sytuacji istnieje już rzeczywista szkoda i zakres działań naprawczych łatwiej precyzyjnie określić. Jeżeli zakres kompensacji przyrodniczej zostanie ustalony jako wyżej wspomniana różnica obu stanów, wówczas należy przeanalizować sposób przeprowadzenia kompensacji przyrodniczej. Z uwzględnieniem wszystkich komponentów środowiska wskazanych w zakresie kompensacji przyrodniczej jak również harmonogramu działań i metod ich przeprowadzenia. Jeżeli nie dokona się tej prostej analizy, zamiast kompensacji przyrodniczej przeprowadzimy działania nieskuteczne, chybione, które nie przywrócą równowagi przyrodniczej, a nawet mogą wywołać jeszcze większe jej naruszenie. Spektakularnymi przykładami takich nietrafionych rozwiązań mogą być np. zaproponowane działania kompensacyjne dla:

- Doliny Rospudy polegające na zalesieniu ostoi Bereźniki, gdzie znajdują się cenne siedliska przyrodnicze i stanowiska chronione,
- budowy farm wiatrowych Kobylany, Grzywacka, Pielgrzymka polegające na obowiązku corocznego wykaszanie łąk, co zwiększa ryzyko kolizji orlika krzy-

kliwego, bociana białego z farmą wiatrową, gdyż powoduje intensywne żerowanie tych gatunków.

Jak wynika z powyższego, należy wnikliwie dokonać analizy, by nie okazało się, że czasem nawet spore środki finansowe zostały wydatkowane zupełnie niecelowo, by nie powiedzieć, ze szkodą dla środowiska. W przypadku ustalenia, że dane przedsięwzięcie wymaga kompensacji przyrodniczej, zawsze należy liczyć się z kosztami, które ponosi przedsiębiorca realizujący przedsięwzięcie (art. 35 ust. 2 uoop). Dla przykładu orientacyjnie koszt rekultywacji rolnej – 6000 zł/ha, koszt rekultywacji leśnej – 18 000 zł/ha (Uberman, Ostreǳa 2007). Inaczej podaje w pracy Metoda programowania zagospodarowania złóż w wieloodkrywkowej kopalni węgla brunatnego. Kasztelewicz – koszt ogólnej rekultywacji na przykładzie KWB Konin ~1 zł/Mg wydobytego węgla w latach 2001–2003), koszty jednorazowego wykonania miejsc łęgowych dla odkrywki węgla brunatnego Drzewce KWB Konin w Kleczewie – 10 000 zł (Uberman, Ostreǳa 2007). Fotografia 27 przedstawia zrekultywowany zakład górniczy, gdzie działania rekultywacyjne były tożsame z kompensacją przyrodniczą.

Fot. 27. Zrekultywowany zakład górniczy ZKSM Stary Łom, woj. dolnośląskie (zasoby OUG)

4.7.3. Kompensacja przyrodnicza na obszarach Natura 2000

Dla obszarów Natura 2000 należy wyróżnić dwa tryby. Pierwszy tryb dotyczy kompensacji przyrodniczej, jaka jest realizowana dla obszarów Natura 2000 „zwykłych”, dla której została wydana decyzja środowiskowa mimo negatywnego wpływu

na siedliska przyrodnicze oraz gatunki roślin i zwierząt chronionych. Ma to miejsce, jeżeli jest imperatyw państwowy o charakterze społecznym i gospodarczym przy jednoczesnym braku alternatywnego rozwiązania – art. 34 ust. 1 UOOP. I drugi tryb dla obszarów Natura 2000 o znaczeniu priorytetowym, zastrzeżony wyłącznie w celu ochrony życia i zdrowia ludzi, bezpieczeństwa powszechnego, uzyskania korzystnych następstw o pierwszorzędowym znaczeniu dla środowiska przyrodniczego lub w celu koniecznych wymogów imperatywu państwowego – art. 34 ust. 2 UOOP. Analizując te zapisy w tak szczególnej sytuacji jak brak alternatywy, nadrzędny interes państwa, prawo dopuszcza negatywne oddziaływanie na siedliska i gatunki, dla których powołane zostały obszary chronione, zezwalając na działania przy jednoczesnym zapewnieniu wykonania kompensacji przyrodniczej. Nie może być to jednak kompensata przyrodnicza rozumiana tylko jako przywrócenie stanu poprzedniego, bez jakiegokolwiek uszczerbku dla środowiska. Musi być to kompensata, która pokryje szkody w inny sposób (np. restytucja innego cennego terenu, przeprowadzenie działań na rzecz środowiska w innym miejscu z zachowaniem adekwatności wyrządzonych szkód). Analiza dyrektywy ptasiej (Dyrektywa z dnia 2 kwietnia 1979 r. dotycząca ochrony dzikich ptaków (79/409/EWG) (Dz. U. WE L 103 z 25.04.1979 r. ze zm.) i siedliskowej (Dyrektywa z dnia 21 maja 1992 r. dotycząca ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (92/43/EWG) (Dz. U. WE L 206 z 22.07.1992 ze zm.) wskazuje, że akty wspólnotowe mówią o kompensacji) nie zaś o kompensacji przyrodniczej. Potwierdza to postawioną tezę, że jest możliwe dopuszczenie kompensacji innego rodzaju, gdyż niecelowe byłoby sprawdzanie rozwiązań alternatywy, badanie imperatywu państwowego, uzgodnienia z Komisją Europejską. W przeciwnym razie pozostawałaby tylko odmowa i to już na poziomie stwierdzenia siedlisk lub gatunków priorytetowych. Przykłady krajów Unii Europejskiej również potwierdzają tezę, że jest możliwość nawet przy obszarach priorytetowych prowadzenie przedsięwzięcia np. oczyszczalnia ścieków w zatoce Dublińskiej w Irlandii, budowa zapory La Brena II na rzece Guadiato w Hiszpanii (Ptak 2011).

4.8. Publiczne bazy danych i bazy danych środowiskowych w działalności górniczej

Informacja jest od dawna najważniejszym i niezbędnym wręcz elementem rzeczywistości, w jakiej funkcjonujemy. Zaobserwować to można w każdej dziedzinie życia, zarówno prywatnego jak i zawodowego. Nie bez powodów nazywamy się społeczeństwem informacyjnym, które stale dokonuje na wielu płaszczyznach wzajemnej wymiany informacji, jej przetwarzania lub archiwizowania (Medyńska-Gulij 2012). Administracja publiczna, w tym nadzór górniczy, jest zarówno źródłem informacji publicznej, jak i jej odbiorcą. Powszechną praktyką jest tworzenie baz danych, które

w sposób uporządkowany gromadzą informacje. W oparciu o tak pozyskane informacje można prowadzić postępowania administracyjne, weryfikować kierunek działań, podejmować decyzje albo tworzyć np. tematyczne specjalistyczne mapy (Ptak 2014). Aktualnie można również uzyskiwać informację o środowisku z Europejskiej Sieci Informacji i Obserwacji Środowiskowej EIONET, którego polskim przykładem jest GRID w Warszawie (*Global Resource Information Database*) <http://www.gridw.pl> (Kramer, Braweiler, Nowak (red.) 2005).

4.8.1. Publiczne bazy danych a prawo do informacji publicznej i o środowisku

Informacja to zapewne pierwszy etap do pozyskania wiedzy a wraz z nią zrozumienia procesów w celu podjęcia najlepszych rozwiązań. Informacja jak stwierdził Gleick „*rzędzi światem i jest jego krwią i paliwem*” (Gleick 2012). Jest też dobrem w kategorii prawnej, do którego wszyscy mamy prawo. Jak podkreślono wcześniej, gwarantuje nam to Konstytucja RP. Funkcje, jakie pełni informacja, są liczne ale za najistotniejsze należy uznać znaczenie informacji na płaszczyźnie: informacyjnej, sterującej, jako kapitał, jako zasób, jako źródło opiniodawcze, kulturotwórcze bądź też „łagodna siła oddziaływania”. Oznacza to, że informacja, służyć może do efektywnego podejmowania decyzji, a tym samym do kształtowania sytuacji prawnej jednostki. Im bardziej jest ona transparentna i ogólnie dostępna, tym lepiej są spełnione standardy prawa do informacji. Organy administracji publicznej są zobowiązane do działania na podstawie prawa i w granicy swoich kompetencji. Mają również obowiązek udzielania informacji obywatelowi o jego sytuacji prawnej. Konsekwencją tego obowiązku, są publicznie dostępne bazy danych, które służą obywatelom, ale także samej administracji publicznej. Dla skutecznego sprawowania władztwa administracyjnego ważnym procesem jest pozyskiwanie, weryfikowanie i gromadzenie informacji rzetelnych, ze źródła które jest gwarantem takiej jakości informacji. Artykuł 61 Konstytucji RP, wprost określa, że organy administracji publicznej mają obowiązek jawności działań administracji, realizowany poprzez udostępnianie w systemach elektronicznych różnego rodzaju rejestrów, baz danych, których odbiorcami są obywatele lub też inne organy państwowe. W krajowym systemie prawa funkcjonuje kilkanaście systemów informacji, jednak na potrzeby tematu, wyróżnione zostaną dwa podstawowe nurty związane z działalnością górniczą:

- informacja publiczna zgodnie z ustawą z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz. 1330),
- informacja o środowisku zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2018 r., poz. 2081).

4.8.2. Najpopularniejsze bazy danych publicznych i środowiskowych

Trudno wymienić w ilu sytuacjach można wykorzystać informację z dostępnych baz danych (Górnjak-Zimroz, Pactwa 2015). Niewątpliwie szerokie zastosowanie pozyskania takich informacji ma administracja w działalności nadzorczej i kontrolnej. Nie jest to jednak jedyny użytkownik i adresat zawartych w nich informacji. Inwestorzy prywatni, przedsiębiorcy w celu podejmowania codziennych decyzji również mogą uzbroić się w informację im potrzebną, by z tym uzyskanym poziomem wiedzy, podejmować najlepsze i słuszne decyzje. Do najbardziej popularnych baz danych publicznych i środowiskowych należą przykładowo:

- Elektroniczny Krajowy Rejestr Sądowy – <https://ems.ms.gov.plt>
- Centralna Baza Danych Ksiąg Wieczystych – <http://ekw.ms.gov.pl>
- Geoportal – www.geoportal.gov.pl
- Centralna Baza Danych Geologicznych – <http://geoportal.pgi.gov.pl>, w tym MIDAS i INFOGEO SKARB,
- Dolnośląski Geoportal – www.geoportal.dolnyslask.pl
- Geoserwis – <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

4.8.2.1. Elektroniczny Krajowy Rejestr Sądowy

Elektroniczny Krajowy Rejestr Sądowy jest częścią systemu usług elektronicznych Ministerstwa Sprawiedliwości. Umożliwia bezpłatny dostęp zarówno do informacji zawartych w Krajowym Rejestrze Sądowym oraz do informacji zawartych w Monitorze Sądowym i Monitorze Gospodarczym. Uzyskane informacje można edytować w formacie pdf. Są to najbardziej aktualne (zmiana do 7 dni) dane dotyczące przedsiębiorców i stowarzyszeń. Baza danych – KRS-u daje wgląd do całościowego obrazu działalności gospodarczej przedsiębiorcy, prowadzonej w Polsce, jednocześnie wskazując podstawowe informacje na ich temat (dane teadresowe, określenie formy prawnej organizacji, reprezentacje). Fotografia 28 przedstawia interfejs strony KRS-u.

Fot. 28. Interfejs bazy danych publicznej Krajowy Rejestr Sądowy

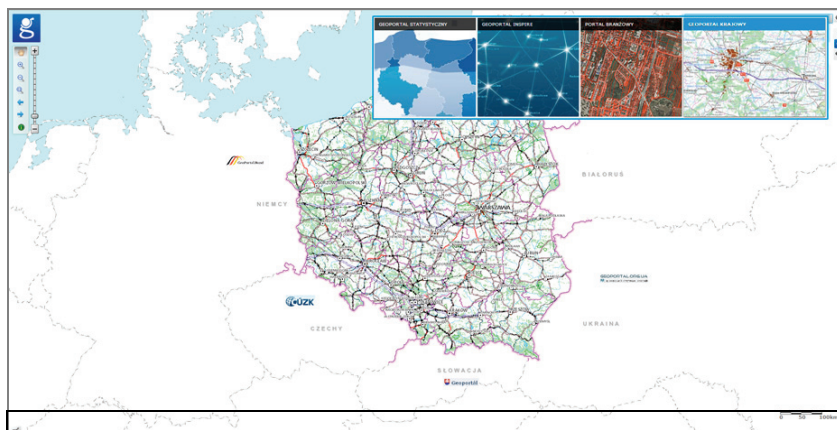
4.8.2.2. Centralna Baza Danych Ksiąg Wieczystych

Centralna Baza Ksiąg Wieczystych jest komórką organizacyjną Ministerstwa Sprawiedliwości i działa w systemie e-administracji. Posiada ekspozytury przy sądach rejonowych (są to wydziały ksiąg wieczystych). Jej zadaniem jest udostępnianie ksiąg do wglądu, wydawanie odpisów i zaświadczeń. Odpisy mają moc dokumentu, co ważne jest w postępowaniach sądowych. Jest to źródło informacji, dzięki któremu możliwa jest weryfikacja bądź identyfikację właścicieli nieruchomości gruntowej. Szczególnie ten portal jest często użytkowany do postępowań w sprawie nielegalnej eksploatacji, czy postępowaniach w sprawie zatwierdzenia planu ruchu.

4.8.2.3. Bazy danych przestrzennych – Geoportal

Projekt GEOPORTAL.GOV.PL to infrastruktura węzłów Krajowej Infrastruktury Informacji Przestrzennych (w skrócie KIIP), współpracujących ze sobą wzajemnie i świadczących usługi w zakresie między innymi wyszukiwania, udostępniania danych oraz analizy. Geoportal to portal internetowy zgodny z dyrektywą 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. Parlamentu i Rady – ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) (Dz. U.U.E 25.4.2007 PL L. 108). Geoportal udostępnia:

- opracowania i dane geoprzestrzenne, w tym dane o charakterze katastralnym (zawierające informacje dotyczące geometrii działek ewidencyjnych),
- opracowania ortofotomap lotniczych i satelitarnych,
- mapy sozologiczne wykonane w skali 1:50 000,
- mapy hydrograficzne wykonane w skali 1:50 000,
- mapy topograficzne rastrowe w skali 1:10 000, 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000,
- dane o przebiegu granic jednostek podziału terytorialnego państwa,
- dane z państwowego rejestru nazw geograficznych.

Fot. 29. Interfejs Geoportal

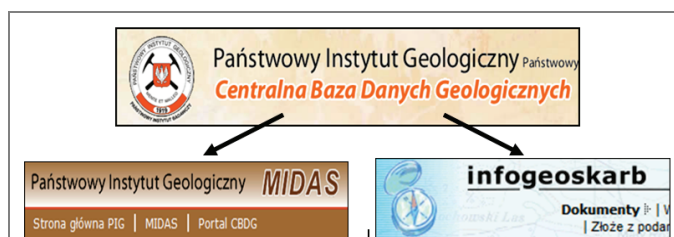
Geoportal jest bardzo dobrym narzędziem przy weryfikacji dokumentacji kartograficznej, którą można wykonać na podstawie ortofotomapy. Możliwe jest wówczas porównanie, czy dana mapa rzetelnie przedstawia teren. Mapy z Geoportalu mimo, że nie stanowią podstawy do prowadzenia postępowań administracyjnych, to ułatwiają pozyskanie odpowiednich informacji w zakresie lokalizacji działalności, ewidencji gruntów (nazwa gminy, obręb, nr ewidencyjny działki, nr księgi wieczystej). Mapy z geoportalu mogą też stanowić materiał pomocniczy przy sporządzaniu szkiców obrazujących sytuację terenową dla różnych potrzeb. Widok tego portalu przedstawia fotografia 29 – interfejs GEOPORTALU.

4.8.2.4. Centralna Baza Danych Geologicznych

Centralna Baza Danych Geologicznych prowadzona jest przez Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy. Portal jest największym w Polsce zbiorem danych cyfrowych związanych z naukami o Ziemi. Zasób jaki, między innymi, posiada baza to:

- dane katalogowe ponad 800 tys. archiwalnych opracowań geologicznych,
- dane katalogowe ponad 50 tys. map publikowanych,
- dane katalogowe ponad 70 tys. zdjęć lotniczych,
- dane o ponad 150 tysiącach otworach wiertniczych lub ich grupach,
- dane o zasobach rdzeni wiertniczych w CAG PIG, PGNiG i innych jednostkach dla ponad 7 745 otworów.

Centralną Bazę Danych Geologicznych budują głównie dwie podstawowe bazy: MIDAS i Infogeoskarb (fot. 30).

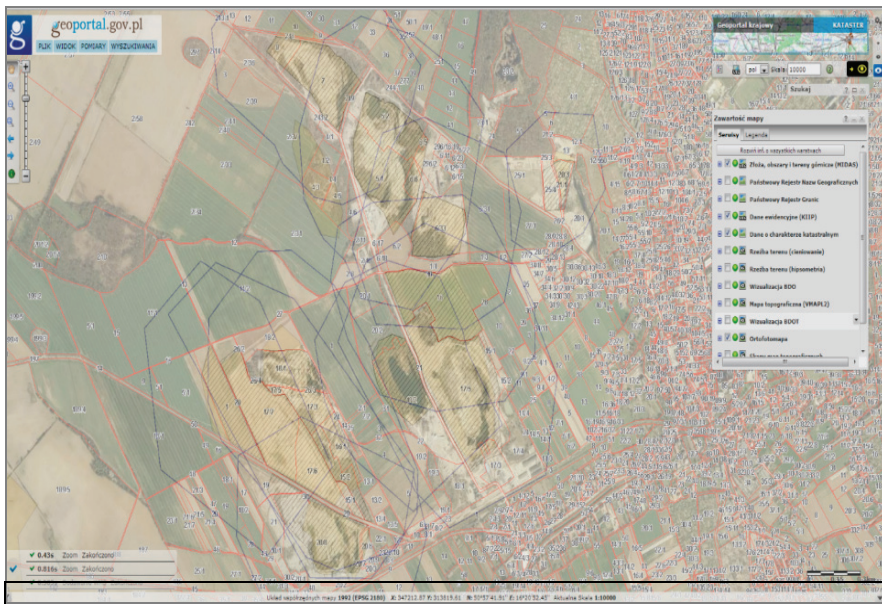

Fot. 30. Interfejs Centralnej Bazy Danych Geologicznych oraz MIDAS i Infogeoskarb

Dla każdego korzystającego Centralna Baza Danych Geologicznych jest źródłem informacji przestrzennej na temat udokumentowanych złóż kopalin, terenów i obszarów górniczych, jak i lokalizacji: parków narodowych, krajobrazowych, obszarów Natura 2000 – OSO i SOO, a także granic administracyjnych kraju (granic Polski, województw, powiatów, gmin). Istotnym elementem dla użytkownika tych baz jest fakt, że serwer danych przestrzennych CBDG publikuje serwisy mapowe w międzyna-

rodowych standardach udostępniania map – WMS i WFS. Dla przykładu udostępniane są serwery danych przestrzennych o następującej tematyce:

- Sondowania geoelektryczne – SGE
http://ikar3.pgi.gov.pl/arcgis/services/cbdg_sge/MapServer/WMSServer
- Geostanowiska
http://ikar3.pgi.gov.pl/arcgis/services/cbdg_geostanowiska/MapServer/
- Jaskinie
http://ikar3.pgi.gov.pl/arcgis/services/cbdg_jaskinie/MapServer/WMSServer
- Mapa Litogenetyczna Polski bez utworów kenozoiku w skali 1:50 000
http://ikar3.pgi.gov.pl/arcgis/services/cbdg_mlp_50/MapServer/WMSServer
- Mapa Geologiczna Polski bez utworów kenozoiku
http://ikar3.pgi.gov.pl/arcgis/services/cbdg_mgp_bk/MapServer/WMSServer
- Regiony fizyczno-geograficzne Polski - Jerzy Kondracki
http://ikar3.pgi.gov.pl/arcgis/services/cbdg_regiony/MapServer/WMSServer

Fot. 31. Mapa z Geoportalu w formacie WMS zamieszczona w bazie MIDAS z granicami złoża, obszaru i terenu górniczego

Praktyczne wykorzystanie tych baz danych jest ogromne. Między innymi mogą znaleźć zastosowanie do:

- lokalizacji udokumentowanych złóż kopalin, obszarów i terenów górniczych względem podziału administracyjnego kraju: pozwala to na identyfikacje gminy, na terenie której zlokalizowana jest działalność górnicza (ważne np. dla administracji do ustaleniu stron postępowania),

- uzgadniania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- opinii studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- opinii warunków zabudowy i zagospodarowania terenu dla inwestycji realizowanych na terenach górniczych,
- lokalizacji obszarów problematycznych, np. terenów górniczych zlokalizowanych w granicach obszarów chronionych,
- informacji o współrzędnych udokumentowanych złóż kopalin, obszarów i terenów górniczych (narzędzie pomocne przy przygotowywaniu sprzętu odbiorników do pomiarów satelitarnych GNSS do wizji w terenie i sporządzania szkiców poglądowych),
- weryfikacji danych w obszarze aktualności koncesji, przebiegu granic terenów górniczych.

Fotografia 31 przedstawia mapę z Geoportalu w formacie WMS zamieszczoną w bazie MIDAS z naniesionymi granicami złoża, obszaru i terenu górniczego.

4.8.2.5. Dolnośląski Geoportal jako przykład regionalnej bazy danych

Geoportal dla Dolnego Śląska składa się z szeregu baz danych oraz narzędzi do analiz przestrzennych i zawiera m.in.:

- Bazę Danych Obiektów Topograficznych – mapa topograficzna 1:10 000 z bogatą bazą atrybutową,
- Ortofotomapy prezentujące zobrazowanie satelitarne dla obszaru Dolnego Śląska (stan na 2006 i 2010 rok),
- mapy tematyczne odnoszące się do środowiska przyrodniczego (m.in. mapy hydrograficzne, sozologiczne, właściwości gleb, erozji),
- mapy tematyczne wydziałów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego (m.in. baza zmian przeznaczenia gruntów, baza eksploatacji złóż surowców skalnych, baza lokalizacji specjalnych stref ekonomicznych).

Bazy te są prawdziwą kopalnią wiedzy ujętej w źródła informacji ustrukturyzowanej, dającej możliwość szybkiej analizy w zależności od rozpatrywanego zagadnienia. Podobne bazy danych są dla innych województw: geoportal wielkopolska, geoportal małopolska (miip.geomalopolska), geoportal mazowiecki (msip.wrotamazowska).

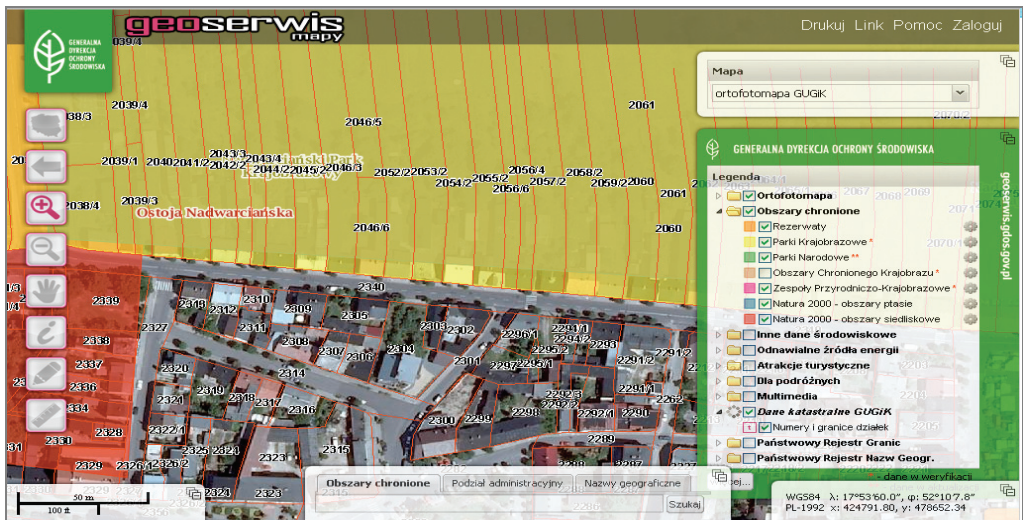
4.8.2.6. Geoserwis

Geoserwis to platforma pozwalająca wyszukiwać, przeglądać i pobierać informacje geoprzestrzenne poprzez wykorzystywanie szeregu zintegrowanych usług sieciowych. Jest to serwis internetowy realizujący obowiązki dyrektywy INSPIRE oraz ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1472). Informacja geoprzestrzenna przekazywana w ramach serwisu

dotyczy tematu danych przestrzennych a dokładniej obszarów chronionych realizowanych jako formy ochrony przyrody w myśl ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody tj. obecnie parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów wyznaczanych w ramach sieci Natura 2000. Zastosowanie, jakie znajduje to:

- rzetelna informacja na temat lokalizacji obszarów chronionych, pozwala to ustalić, czy dana nieruchomość znajduje się w cennym przyrodniczo obszarze,
- weryfikacja w ww. zakresie wniosków składanych do urzędu (planów ruchu zakładów górniczych),
- lokalizacja działalności górniczej w rejestrze ewidencji gruntów (nazwa gminy, obręb, nr ewidencyjnego działki).

Ze stron geoserwisu można dostać się do specjalistycznej i poświęconej tylko obszarom Natura 2000 bazy danych, prowadzonej przez Ministra Środowiska a realizowanej przez Generalną Dyрекję Ochrony Środowiska. Fotografia 32 przedstawia interfejs GEOSERWISU mapy.

Fot. 32. Interfejs – GEOSERWIS mapy

4.9. Opłaty za korzystanie ze środowiska w działalności odkrywkowej

Opłaty środowiskowe są najstarszym, a zarazem najbardziej skutecznym instrumentem zarządzania środowiskiem. Przemysł wydobywczy mocno ingeruje w środowisko,

dlatego też jest zobowiązany do ponoszenia opłat środowiskowych. Jaką one powinny mieć formę i jaką wysokość stanowi zgoła odrębne zagadnienie. Górnictwo polskie zalicza się jednak do najbardziej obciążonych podatkami i opłatami działów i sekcji gospodarki narodowej (Kulczycka 2001; Uberman 2015; Rogulski 2014; Kulczycka, Uberman 2016; Kasztelewicz, Ptak 2014). Oprócz podatków i opłat powszechnie stosowanych oraz specyficznych dla przemysłu wydobywczego, przedsiębiorstwa górnicze zobowiązane są także do ustanawiania różnego rodzaju zabezpieczeń i gwarancji finansowych dla pokrycia kosztów negatywnych skutków działalności w środowisku. Stanowią one poważne obciążenie finansowe przedsiębiorstw górniczych. Z tytułu samej tylko ustawy PGG możemy wyróżnić następujące opłaty:

- opłata za poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin (np. węgla brunatny),
- opłata eksploatacyjna za wydobytą kopalinę,
- opłaty związane z Funduszem Likwidacji Zakładu Górniczego,
- opłaty podwyższone za tzw. nielegalną eksploatację.

4.9.1. Opłaty za koncesję na poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin

Zgodnie z art. 133 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawa geologicznego i górniczego, przedsiębiorca, który uzyskał koncesję na poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin (...) wnosi opłatę ustaloną w koncesji jako iloczyn stawki opłaty oraz wyrażonej w kilometrach kwadratowych powierzchni terenu objętego koncesją. Stawka opłaty za działalność w zakresie poszukiwania złóż kopalin za kilometr kwadratowy w 2019 roku wynosi dla:

- węgla brunatnego – 238,32 zł.

Opłata ma charakter jednorazowy i jest wnoszona w terminie 14 dni od dnia, w którym koncesja stała się ostateczna.

4.9.2. Opłata za udostępnianie informacji geologicznej

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, Skarbowi Państwa przysługuje prawo do informacji geologicznej, nawet jeżeli ktoś inny poniósł koszty wykonania prac (szerzej patrz rozdział 1). Skarb Państwa ma prawo rozporządzać prawem do informacji geologicznej z zachowaniem odpowiednich wyłączeń zawartych w ustawie. Co do zasady, korzystanie z informacji geologicznej zgodnie z art. 100 PGG, odbywa się nieodpłatnie. Jednak ustawodawca zastrzegł sobie prawo, że korzystanie z informacji geologicznej, do której prawa przysługują Skarbowi Państwa, w celu wykonywania działalności w zakresie:

- 1) wydobywania kopalin ze złóż,
- 2) podziemnego bezzbiornikowego magazynowania substancji, podziemnego składowania odpadów oraz podziemnego składowania dwutlenku węgla,
- 3) w jakim wymagane jest pozwolenie wodnoprawne następuje, w drodze umowy, za wynagrodzeniem.

Wpływy z tytułu rozporządzania prawem do informacji geologicznej należącej do Skarbu Państwa stanowią dochód budżetu państwa. Podstawę określenia wynagrodzenia za korzystanie z informacji geologicznej stanowi wycena określająca koszty projektowania, wykonywania i dokumentowania prac geologicznych, sfinansowana przez podmiot ubiegający się o korzystanie z tej informacji.

4.9.3. Oplata za użytkowanie górnicze

Zgodnie z art. 12. ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, Skarb Państwa, z wyłączeniem innych osób, może korzystać z przedmiotu własności górniczej albo rozporządzać swoim prawem wyłącznie przez ustanowienie użytkowania górniczego. Uprawnienia Skarbu Państwa w zakresie wynikającym z własności górniczej, w odniesieniu do działalności koncesyjnej, wykonuje właściwy organ koncesyjny, a odpowiednio w odniesieniu do działalności określonej w art. 2 ust. 1 ustawy Prawo geologiczne i górnicze, zarząd województwa. Samo ustanowienie użytkowania górniczego następuje w drodze umowy zawartej na piśmie pod rygorem nieważności, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 50 lat. W umowie użytkowania górniczego określa się wynagrodzenie z tytułu ustanowienia użytkowania górniczego i sposób jego zapłaty. Wynagrodzenie z tytułu ustanowienia użytkowania górniczego stanowi dochód budżetu państwa (patrz szerzej rozdział 2).

4.9.4. Oplata eksploatacyjna

Zgodnie z artykułem 134 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze, przedsiębiorca, który uzyskał koncesję na wydobywanie kopalin ze złóż, wnosi opłatę eksploatacyjną ustaloną jako iloczyn jej stawki oraz ilości kopaliny wydobytej, ze złoża bilansowego i pozabilansowego, w okresie rozliczeniowym. Stawki opłat eksploatacyjnych dla poszczególnych rodzajów kopalin określa załącznik do ustawy. Stawka opłat eksploatacyjnych dla kopalin towarzyszących i kopaliny współwystępującej przy wydobyciu ze złóż węglowodorów wynosi 50%. Okresem rozliczeniowym z tytułu opłaty eksploatacyjnej jest półrocze liczone od dnia 1 stycznia do dnia 30 czerwca i od dnia 1 lipca do 31 grudnia. Przedsiębiorca, samodzielnie jest zobowiązany do naliczenia wysokości opłaty eksploatacyjnej oraz do wniesienia jej w wysokości 40% na rachunek Narodowego Funduszu Ochrony Śro-

dowiska i Gospodarki Wodnej oraz 60% na rachunek gminnego funduszu. Tabela 27 przedstawia stawki opłat eksploatacyjnych wybranych kopaliny na rok 2019 r.

Tabela 27. Stawki opłat eksploatacyjnych wybranych kopaliny na rok 2019
(opracowanie własne na podstawie rozporządzenia)

Rodzaj kopaliny	Stawka opłaty eksploatacyjnej (zł/j.m.)
Amfibolity	1,17
Bazalty	1,22
Bentonity	2,14
Diabazy	0,90
Dolomity	1,02
Gabra	1,17
Gipsy	1,96
Gliny ogniotrwałe i ceramiczne	3,87
Gnejsy	1,23
Granity	1,23
Granodioryty	1,23
Hornfelsy	1,04
Kaoliny	3,47
Kopaliny ilaste pozostałe	2,57
Kreda jeziorna	0,28
Kreda piszcząca	0,82
Kwarc	2,14
Kwarcyty	1,10
Łupki	1,47
Magnezyty	5,50
Margle	0,81
Marmury	4,15
Melafiry	1,24
Piaski i żwiry	0,62
Piaskowce	0,90
Porfiry	0,90
Serpentynity	0,90
Siarka rodzima	1,68
Sjenity	1,04
Skalenie	2,83
Szarogłazy	1,04
Trawertyny	0,81
Tufy	0,90
Wapienie	0,81
Węgiel brunatny	1,96

4.9.5. Fundusz likwidacji zakładu górniczego

Przedsiębiorca, który uzyskał koncesję zgodnie z art. 128 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze ma obowiązek utworzyć fundusz likwidacji zakładu górniczego. Pod rządami ustawy PGG z 2011 r. może utworzyć jeden fundusz i gromadzić środki na jednym rachunku bankowym dla wszystkich swoich zakładów górniczych. Środki funduszu mogą stanowić bony skarbowe lub obligacje emitowane, lub gwarantowane przez Skarb Państwa. W zależności od stosowanej metody wydobycia, opłata kształtuje się w odpowiedni sposób. W przypadku eksploatacji odkrywkowej fundusz stanowi nie mniej niż 10% należnej opłaty eksploatacyjnej. Środki gromadzone na tym rachunku mogą być uruchomione na ukierunkowane działania tylko w zakresie likwidacji, a w tym również rekultywacji zakładu górniczego, po uprzednim uzyskaniu decyzji dyrektora okręgowego urzędu górniczego, zatwierdzającej stosowny plan ruchu.

4.9.6. Opłaty za korzystanie ze środowiska

Zgodnie z art. 273 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (POŚ) opłata za korzystanie ze środowiska ponoszona jest w przypadku:

- wprowadzania gazów lub pyłów do powietrza,
- wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi,
- poboru wód,
- składowania odpadów.

Od 2001 r. ustawodawca dokonał ujednolicenia systemu kar i opłat w ustawie POŚ i wprowadził instytucję opłat za korzystanie ze środowiska. W tytule V ustawy „Środki finansowo-prawne” stworzono system, który obejmował dotychczasowe regulacje wynikające z różnych ustaw. Jedynie z systemu tych opłat wyłamała się ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w której odrębnie reguluje się sprawy opłat za usuwanie drzew i krzewów. Należy wiedzieć, że podmiotem ponoszącym opłaty są tylko podmioty korzystające ze środowiska. Podmiot korzystający ze środowiska jest pojęciem normatywnym i znajduje zdefiniowanie w art. 3 pkt 20 ustawy POŚ. Będzie nim każdy przedsiębiorca w rozumieniu art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorcy. Wpływy z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz wojewódzkie i gminne fundusze. Opłaty za korzystanie ze środowiska dokonuje się w ostatni dzień, w którym zgodnie z przepisami prawa podatkowego wpłata powinna nastąpić. Zasadą w opłatach za korzystanie ze środowiska jest ustalenie jej wysokości samodzielnie przez przedsiębiorcę. Po ustaleniu wysokości opłaty, przedsiębiorca wnosi ją na rachunek właściwego urzędu marszałkowskiego.

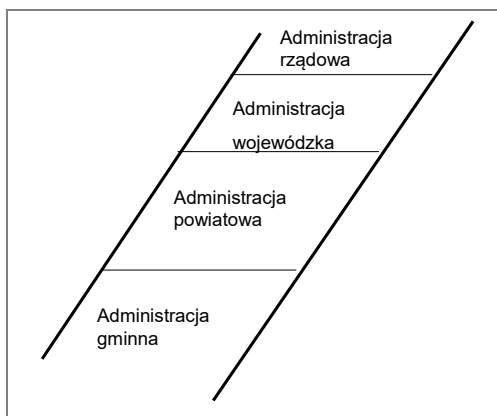
4.10. Organy ochrony środowiska – kto jest kim?

To pytanie nie jest wcale przypadkowe. Organizacja administracji ochrony środowiska w Polsce jest bardzo nieczytelna. Podział kompetencji rzeczowej i miejscowej przebiega w różny sposób. Taka sytuacja może dziwić i nawet powinna, gdyż organy administracji państwowej w swoich zadaniach działają w granicach i na podstawie prawa. Tym samym organy powinny znać swoje kompetencje i przy rozpoznawaniu spraw związane są swoją właściwością rzeczową i miejscową. Praktyka dnia codziennego pokazuje jednak, że jest to stan, do którego ciągle dążymy. Ilość sporów kompetencyjnych daje podstawy do stwierdzenia, że nie jest ten podział zrobiony czytelnie. Jak zatem ma się w tym wszystkim znaleźć przedsiębiorca, który niejednokrotnie otrzymuje informację zwrotną, że organ nie jest właściwy do rozpoznania wniosku? Na potrzeby niniejszego opracowania przedstawiony będzie ogólny zarys struktury organizacyjnej organów ochrony środowiska wraz z określeniem najbardziej typowych dla odkrywkowej działalności spraw realizowanych przez te organy.

4.10.1. Rodzaje organów ochrony środowiska

Organy ochrony środowiska można podzielić w zależności od kryterium na administrację:

- centralną i terenową,
- rządową i samorządową,
- ogólną i specjalną (Jędrośka, Bar 2005).

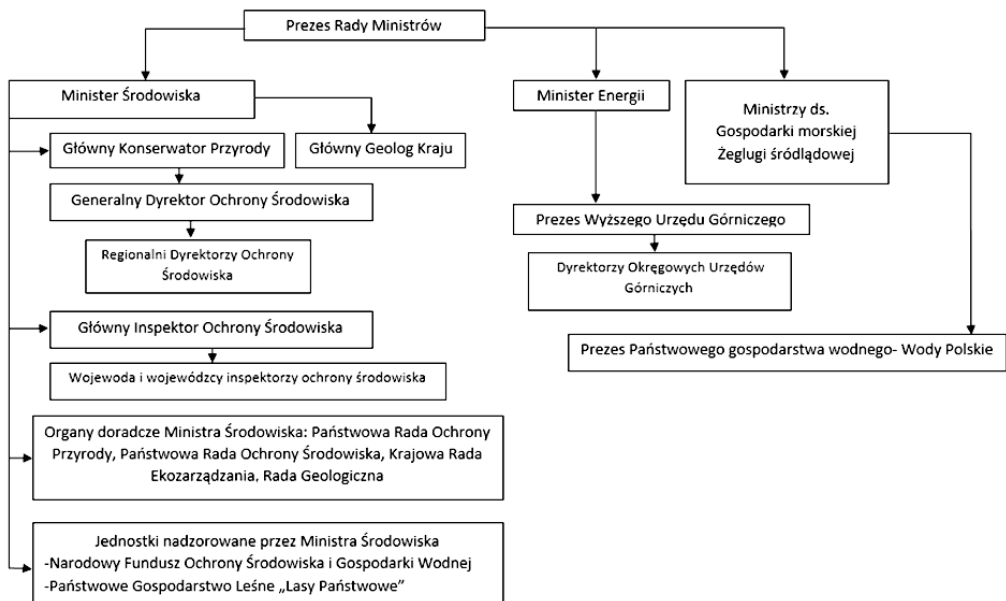

Rys. 42. Drabina hierarchii organów administracji publicznej ochrony środowiska (opracowanie własne)

Podziały te nie są kategoryczne i mogą się przenikać. Ujmując całościowo wszystkie organy ochrony środowiska to w Polsce mamy organy szczebla centralnego (i to jest tylko administracja właśnie rządowa), dalej idąc w dół drabiny hierarchicznej władzy publicznej, mamy szczebel wojewódzki, dalej szczebel powiatowy i najniżej w hierarchii szczebel gminny. Dodać należy, że na szczeblu wojewódzkim istnieją dwa istotne organy ochrony środowiska, tj. wojewoda i marszałek województwa z zarządem województwa jako organem wykonawczym (patrz podpisanie umowy użytkowanie górnicze). Rysunek 42 przedstawia wszystkie szczeble organów administracji publicznej w ochronie środowiska.

Ten zasadniczy podział na szczeble administracji pozwala na dalsze zgłębienie struktury organizacji organów ochrony środowiska w Polsce. W tym celu przydatne jest przedstawienie struktury organów administracji rządowej na jednostki centralne i regionalne organów administracji rządowej.

Rysunek 43 przedstawia strukturę organizacji organów szczebla rządowego z rozdziałem na organy centralne i regionalne.

Rys. 43. Struktura organizacji organów szczebla rządowego z rozdziałem na organy centralne i regionalne (Ptak; na podstawie: Poskrobko, Poskrobko 2012)

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. POŚ, literalnie wymienia w art. 376 organy ochrony środowiska i są to :

- wójt, burmistrz, prezydent miasta;
- starosta;

- sejmik województwa;
- marszałek województwa;
- wojewoda;
- minister właściwy do spraw środowiska;
- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska;
- regionalni dyrektorzy ochrony środowiska.

Widać zatem, że jest to niepełny wykaz organów. Dodatkowo najczęściej stosowane jest odesłanie ogólne „właściwy organ ochrony środowiska”. Kwalifikację, który organ jest tym właściwym, niestety należy dokonać w oparciu o przepisy szczególne.

4.10.2. Kompetencje organów ochrony środowiska wynikające z ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska POŚ

Zgodnie z ustawą POŚ art. 378 dokonuje ramowego podziału kompetencji. W ramach posiadanych kompetencji organy administracji realizując powierzone im zadania, wydają rozstrzygnięcia w postaci decyzji administracyjnej, postanowienia bądź w inny sposób dokonują rozstrzygnięć, tj. np. wydają zezwolenia. Należy przy tym dodać, że postępowania są dwuinstancyjne. Czyli stronie od wydanej decyzji w pierwszej instancji przysługuje środek odwoławczy. Środek odwoławczy strona za pośrednictwem organu pierwszej instancji przekazuje do drugiej instancji. Na ogół organem drugiej instancji dla decyzji wydanych przez starostę jest kolegium samorządowe. Dla decyzji wydanych w pierwszej instancji przez marszałka województwa organem drugiej instancji jest minister. Natomiast dla regionalnego dyrektora ochrony środowiska drugą instancją jest GDOŚ.

Tabela 28 przedstawia rozdział kompetencji pomiędzy organami ochrony środowiska wskazanymi w ustawie POŚ.

Tabela 28. Rozdział kompetencji między organami ochrony środowiska na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (opracowanie własne)

Organ	Kompetencje
1	2
Starosta	
Podstawa prawna	
Art. 115 a POŚ	Wydawanie decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu;
Art. 149 POŚ	Przyjmowanie wyników pomiarów wielkości emisji z instalacji;
Art. 150 ust. 1 i 2 POŚ	Wydawanie decyzji zobowiązującej do prowadzenia dodatkowych (wykraczających poza określone ustawą) pomiarów wielkości emisji z instalacji oraz przyjmowanie wyników tych pomiarów wraz z obowiązkiem przekazywania wyników tych pomiarów

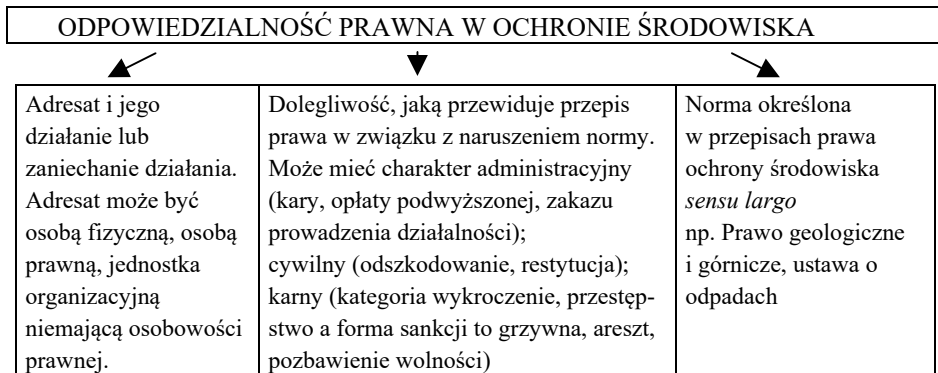
1	2
Art. 150 ust. 3 POŚ	Wydawanie decyzji zobowiązującej do przedkładania dodatkowych (wykraczających poza określone ustawą) wyników pomiarów wielkości emisji z instalacji;
Art. 152 ust. 1 POŚ	Przyjmowanie zgłoszenia instalacji niewymagającej pozwolenia emisyjnego
Art. 154 ust. 1 POŚ	Wydawanie decyzji ustalającej wymagania w zakresie ochrony środowiska dla instalacji, z której emisja nie wymaga pozwolenia;
Art. 183 ust. 1 POŚ	Wydawanie pozwoleń emisyjnych;
Art. 237 POŚ	Wydawanie decyzji zobowiązujących do sporządzenia i przedłożenia przeglądu ekologicznego;
Art. 362 ust. 1 i 3 POŚ	Wydawanie decyzji nakładających obowiązek ograniczenia oddziaływania na środowisko lub przywrócenia do stanu poprzedniego
Art. 22 ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych	Decyzja w zakresie kierunku, osoby , terminu rekultywacji
Art. 378 ust. 2aa w związku z art. 11 ustawy o odpadach wydobywczych	Wydania decyzji zatwierdzającej program gospodarowania odpadami wydobywczymi w przypadku przedsięwzięć innych niż mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko
Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska	
Art. 378 ust. 2 POŚ	Sprawy i zdarzenia na terenach zamkniętych
Marszałek województwa	
Art. 378 ust. 2a pkt 1 i 2	Wydawanie decyzji dla obiektów o szczególnym oddziaływaniu na środowisko: – na terenach zakładów, gdzie jest eksploatowana instalacja, która jest kwalifikowana jako przedsięwzięcie mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko – na terenach innych niż wymienione w pkt 1, na których realizowane jest przedsięwzięcie mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko / decyzje sektorowe, sprawy opłat za korzystanie ze środowiska, sprawozdawczość/
Art. 378 ust. 2a pkt 2 POŚ	Generalna zasada , że marszałek właściwy dla przedsięwzięcia mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko
Art. 378 ust. 2a pkt 3 POŚ	Wydania decyzji zatwierdzającej program gospodarowania odpadami wydobywczymi, w przypadku: – przedsięwzięć, dla których koncesji na poszukiwanie, rozpoznawanie, wydobywanie kopalin ze złóż udziela minister właściwy do spraw środowiska lub marszałek województwa, – przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko
Wójt, burmistrz, prezydent miasta	
Art. 378 ust. 3 POŚ	Wydanie decyzji zezwoleń w sprawach zwykłego korzystania ze środowiska

4.11. Odpowiedzialność w ochronie środowiska

Odpowiedzialność jako zjawisko rozumiane w kontekście bycia świadomym swojego czynu, towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów. W momencie, kiedy człowiek świadomie podejmuje działania i ocenia je, czy są one bezpieczne dla innych,

czy mieszczą się w katalogu powinności oraz gdy jednocześnie jest gotów ponieść konsekwencje, jakie płyną z podjętych decyzji, rodzi się odpowiedzialność. Tak więc nic dziwnego, że zjawisko odpowiedzialności jest cechą każdej mijającej epoki ludzkości. Trafnie o odpowiedzialności jako o ludzkim towarzyszu powiedział Antoine de Saint-Exupéry „Ten jest człowiekiem, kto jest odpowiedzialny”. Wątek odpowiedzialności, świadomej decyzji i konsekwencji kary jest nam też dobrze znany z Biblii, kiedy to pierwszy człowiek Adam, świadomie podejmuje decyzje i zna jej konsekwencje. Można powiedzieć, że konstrukcja odpowiedzialności to fundament prawa (Bar, Jędrośka 2004). Nie ma bowiem prawa bez odpowiedzialności. Prawo bez odpowiedzialności byłoby fikcją. To odpowiedzialność jest solą prawa i im jest bardziej jednoznaczne, tym funkcjonuje skuteczniej. To odpowiedzialność czyni też z prawa funkcjonalną przestrzeń życia społecznego. Wszystko się zatem od niej zaczyna i na niej kończy. Bo cóż warte byłoby praw bez wskazania co należy czynić, czego należy zaniechać z jednoczesnym określeniem – jeżeli zrobisz to, to odpowiadasz tak i na takich zasadach (Lang 1968; Ptak 2009). Analizując przepisy dotyczące odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska, można zauważyć pewne tendencje do dominacji administracyjnego modelu odpowiedzialności (delikt administracyjny) nad pozostałymi (Radecki 2002). Precyzując, dalej należy zauważyć, że odpowiedzialność prawna, jaką narzuca ustawa POŚ to odpowiedzialność cywilna, administracyjna i karna (Kramer, Urbaniec, Kryński (red.) 2005). Ostatecznie próbując zdefiniować instytucje odpowiedzialności prawnej w ochronie, można uznać, że instytucja ta oznacza przypisanie określonej dolegliwości o charakterze cywilnym, administracyjnym, karnym adresatowi, który poprzez swoje działanie (w tym też zaniechanie) narusza przepisy prawa ochrony środowiska powiązane z tą dolegliwością. Na instytucję odpowiedzialności prawnej składają się więc trzy podstawowe elementy: działanie człowieka (też zaniechanie), norma określona na gruncie prawa ochrony środowiska oraz dolegliwość, które można podstawić do schematu ogólnego odpowiedzialności prawnej. Rysunek 44 przedstawi graficznie konstrukcję pojęcia odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska.

Zagadnienie odpowiedzialności w ochronie środowiska jest jednym z trudniejszych obok kompetencji organów z punktu widzenia analizy prawnej. Jednakże intencja zasygnalizowania tego zagadnienia wypływa z doświadczenia, że wszelkie nieprawne działania lub też zaniechania w ochronie środowiska, kończą się sankcjami, karami czy zakazami prowadzenia działalności. Tym samym warto dostrzec jakie istnieją płaszczyzny odpowiedzialności w ochronie środowiska w odniesieniu do odkrywkowej działalności górniczej. Odpowiedzialność w ochronie środowiska ma trzy filary i jest to odpowiedzialność administracyjna, cywilna i karna. Każda z nich jest inna i wynika z innych przesłanek i przepisów prawa materialnego. Poniżej przedstawiono trzy *quasi* definicjami, które precyzują pojęcie odpowiedzialności prawnej według poszczególnych rodzajów.

Rys. 44. Elementy niezbędne konstrukcji odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska (Ptak 2009)

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ADMINISTRACYJNO-PRAWNĄ W OCHRONIE ŚRODOWISKA – należy rozumieć jako regulowaną prawem możliwość uruchomienia wobec określonego podmiotu z powodu jego działalności naruszającej stan środowiska środków prawnych realizowanych w swoistych dla administracji formach i procedurach (Boć i in. 2008). Sankcje to administracyjne kary pieniężne, opłaty podwyższone, ograniczenie oddziaływania na środowisko i jego zagrożenia (art. 362 POŚ), przywrócenie środowiska do stanu właściwego oraz najsurowsza sankcja wstrzymanie działalności przez kompetentne organy na podstawie ustawy POŚ (wstrzymanie np. przez WIOŚ art. 364, przez wójta art. 372).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA W OCHRONIE ŚRODOWISKA – należy rozumieć odpowiedzialność za czyny naruszające wymagania wynikające z przepisów Kodeksu Karnego rozdział XXII, ustawy Prawo ochrony środowiska tytuł VI dział II (329–361) oraz szeregu ustaw szczegółowo sankcjonujących naruszenie przepisów pod karą pozbawienia wolności, aresztu, ograniczenia wolności, grzywny lub nagany (Radecki 2001).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA W OCHRONIE ŚRODOWISKA – należy rozumieć jako odpowiedzialność służącą przede wszystkim ochronie interesów prywatnych, tj. osób poszkodowanych na skutek szkodliwego oddziaływania na środowisko powodowanego przez określony podmiot (Ptak 2009; Jędrośka, Bar 2005; Bar, Jędrośka, Tarnecka 2002). Rodzaje sankcji to odszkodowania pieniężne lub przywrócenie do stanu poprzedniego (art. 363 §1 KC), może być też tylko zwrot poniesionych kosztów, albo żądanie zaprzestania działalności z art. 323 ustawy POŚ.

W ustawodawstwie polskim podmiotem, który może występować z roszczeniem o dobro wspólne, może być zarówno osoba prywatna, fizyczna, jak i organizacja ekologiczna.

4.12. Zabezpieczenie złóż kopalin i polityka surowcowa

Problem zabezpieczania złóż kopalin w kontekście zagwarantowania przyszłej eksploatacji górniczej nie jest zagadnieniem nowym. W praktyce i w literaturze branżowej, w szczególności w ostatnich latach, problem ten jest coraz częściej widoczny i poruszany (Galos 2013; Nieć, Radwanek-Bąk 2014; Polityka Surowcowa Państwa – Projekt 2018; Kasztelewicz, Ptak 2012). Analizując istniejący system zabezpieczania złóż kopalin widać, że skupia on w sobie konflikty różnych grup interesów mających dla danego obszaru inne przeznaczenie niż działalność górnicza. Ta ostatnia jest nierozzerwalnie związana z występowaniem złoża kopaliny i z tego właśnie względu ma mniejszy wachlarz alternatywnych rozwiązań. Argument ten powinien w pierwszej kolejności być brany pod uwagę przy gospodarowaniu przestrzenią inwestycyjną. Dlatego też zabezpieczanie złóż kopalin pod działalność górniczą, na tle innych reżimów ochronnych, powinna mieć priorytet. Nie można jej prowadzić bowiem na innym terenie jak tylko na tym, gdzie występuje złożo. Niestety ten oczywisty argument nie jest mocno wyartykułowany w przepisach prawa tak, by skutecznie zabezpieczać występujące złoża. Dotychczas wypracowane przez lata mechanizmy niestety wskazują na dużą niedoskonałość systemu, co powoduje, że inwestycje górnicze w Polsce w ostatnim czasie nie były realizowane lub realizowane są przez wiele lat.

4.12.1. Dlaczego zabezpieczenie złóż a nie ich ochrona?

Poruszając problematykę zabezpieczania złóż kopalin, należy mieć na uwadze definicję legalną, jaka znajduje się w art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy PGG, która o złożu kopaliny traktuje następująco „*złożem kopaliny jest naturalne nagromadzenie minerałów i skał oraz innych substancji stałych, gazowych i ciekłych, których wydobywanie może przynieść korzyść gospodarczą*”. Natomiast analizując aspekt zabezpieczania złóż kopalin należy przez to rozumieć stworzenie możliwości uruchomienia działalności górniczej na obszarze, gdzie dane złożo kopaliny występuje. Z pełną świadomością nie jest tu używany termin „ochrona złóż” kopaliny z uwagi, iż ochrona ma wydźwięk szerszy i związana jest głównie z ochroną przyrodniczą, z którą z kolei związane są działania koncentrujące się na zachowaniu zasobów naturalnych. Jest to więc działanie zupełnie o innym biegunie. Termin „ochrona złóż” kopaliny oznaczałby wprost chęć zachowania zasobów w ich istniejącym lub nie pogorszonym stanie. Dlatego też zwrot „zabezpieczanie złóż kopalin” jest adekwatny, porządkujący tę materię i jak najbardziej uprawniony, gdyż wskazuje jednoznacznie, że chodzi o takie działania, które skutecznie umożliwią eksploatację występujących złóż kopalin. Literatura (Nieć, Galus, Radwanek Bąk) definiuje ochronę złóż jako zespół zabiegów zmierzających do

wykorzystania kopaliny zgodnie z pełną jej wartością użytkową oraz zabezpieczenia zasobów przed nieuzasadnionymi stratami. W fazie rozpoznawania złoża polega ona na ochronie terenu przed zagospodarowaniem, które może uniemożliwić późniejszą działalność górniczą. W fazie projektowania oznacza właściwe zaprojektowanie eksploatacji. W fazie realizacji oznacza prawidłowe zgodne z projektem zagospodarowanie złoża i planem ruchu realizowanie wydobywania, w tym także kopaliny towarzyszącej. W fazie likwidacji, jeżeli zaistnieje taka okoliczność, oznacza właściwe zabezpieczenie pozostawionego złoża, lub złoża sąsiedniego. Kryterium korzyści gospodarczej, które również odgrywa ważną rolę w definicji „złoża kopaliny”, będzie uzależnione od konkretnej lokalizacji złoża i możliwości inwestora. Jednakże zawsze rachunek korzyści gospodarczych z eksploatacji złoża będzie obciążony kosztami likwidacji domostw, odszkodowań i wywłaszczeń, jeżeli obszary te nie zostaną zabezpieczone przed urbanizacją i zabudową. Ostatnim elementem porządkującym siatkę pojęciową niniejszej problematyki jest zwrot „występujące złoża” a „udokumentowane złoża”. Dla przedmiotowego zagadnienia to istotna różnica. Z uwagi na zapisy, jakie znajdujemy w art. 72 ust. 1 pkt 2 ustawy POŚ, należy używać zwrotu „występujące złoża” tak, jak to zostało użyte przez ustawodawcę w cytowanym przepisie:

„W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewnia się warunki utrzymania równowagi przyrodniczej i racjonalną gospodarkę zasobami środowiska, w szczególności przez: uwzględnianie obszarów występowania złóż kopalin oraz obecnych i przyszłych potrzeb eksploatacji tych złóż”. Uwaga ta ma znaczenie fundamentalne (Kasztelewicz, Ptak 2011), gdyż pierwszy moment zabezpieczania złóż kopalin jest z chwilą, uwzględniania obszarów występowania ich w SUIKZPG. Organy gminy odpowiadając za politykę przestrzenną na swoim terenie i już na etapie studium są obowiązane uwzględnić obszary występowania złóż kopalin zgodnie z art. 72 ust. 1 pkt 2 POŚ. Nie muszą to być obszary udokumentowanych złóż kopalin, o których mówi art. 10 pkt 11 UOPIZP, gdyż one powinny być uwzględnione obok obszarów występowania złóż kopalin. Informacje o obszarach występowania złóż kopaliny gmina może uzyskać z różnych źródeł. Jednym z nich są informacje, jakie zawierają mapy geologiczne, czy też bazy danych Państwowego Instytutu Geologicznego. Natomiast „udokumentowane złoża” zgodnie z art. 10 pkt 11 UOPIZP są uwzględniane w studium, a przez to konieczne do uwzględnienia przez organy gminy przy sporządzaniu MPZP zgodnie z art. 9 ust. 4 UOPIZP. Tej samej zasadzie powinny podlegać występujące złoża kopalin, z uwagi na to, że SUIKZPG a dalej MPZPG ma być zgodny z przepisami POŚ oraz z wykazem zawartym w art. 10 UOPIZP przedstawiającym zakres sporządzania studium, który nie jest katalogiem zamkniętym. Praktykowane przez gminy pomijanie w SUIKZPG uwzględniania występujących złóż kopalin z uwagi na brak udokumentowania, wydaje się więc niewłaściwą praktyką i istotnym zagrożeniem dla mechanizmu zabezpieczania ich na rzecz przyszłej eksploatacji. Odnosząc się do stwierdzenia „udokumentowane złoża” kopalin, należy mieć na uwadze,

że są to złoża, dla których dokonano rozpoznania złoża i je udokumentowano w określonej kategorii rozpoznania. Wykonywane dokumentacje geologiczne muszą być zatem zgodne z rozporządzeniem z dnia 1 lipca 2015 Ministra Środowiska w sprawie dokumentacji geologicznej dla złoża kopaliny z wyłączeniem złoża węglowodorów (Dz. U. z 2015 r., poz. 987). Z powyższego wynika, iż zabezpieczaniu złóż kopalin z punktu widzenia obowiązującego ustawodawstwa, podlegają złoża kopalin występujące oraz złoża, które zostały udokumentowane bez względu na kategorie rozpoznania. Takie złoża mają być uwzględniane w podstawowych dokumentach planistycznych, jakim jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, a w dalszej kolejności w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Kryterium rozpoznania, w jakiej kategorii będzie złożo udokumentowane, ma natomiast dopiero znaczenie w momencie wykonywania projektu zagospodarowania złoża. Kryterium to, nie może być powodem, dla którego przy wykonywaniu studium a później miejscowego planu organ gminy nie uwzględni się obszaru występowania złóż.

4.12.2. Rola studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUIKZPG) dla zabezpieczenia złóż

Rola studium jest fundamentalna dla realizacji zabezpieczenia złóż. Tak jak w przypadku rozpoczęcia działalności górniczej, tak i tu, jeśli w dokumentach planistycznych nie ma uwidocznienia złoża, to nie ma możliwości realizacji planów dla projektów górniczych. Jak zostało to podkreślone wcześniej, moment zabezpieczenia złóż rozpoczyna się, kiedy to w pierwszym dokumencie planistycznym – studium, zostaną uwzględnione obszary występowania złóż kopalin. Wzmocnieniem dla zabezpieczenia obszaru występowania złoża kopalin w dalszej kolejności jest uwzględnienie w studium występowania udokumentowanych złóż kopalin. Są to dwa elementy, jakie dla zabezpieczania złóż kopalin, winny się znaleźć w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Szczegółowa procedura w przedmiocie wprowadzenia do studium powierzchniowej eksploatacji była przedmiotem rozdziału 3. Analogicznie takie same etapy procedury są w przypadku uwidocznienia złoża w SUIKZPG. Wiadomym jest, że procedura jest wieloetapowa i złożona, ale konieczna w sytuacji, kiedy ma być opracowany MPZP. W obrocie prawnym obowiązuje aktualnie, zarówno studium opracowane pod rządami ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym jak i studium opracowywane na podstawie obecnie obowiązującej ustawy z dnia 27 marca 2003 r. Jest to wynikiem przyjęcia przez ustawodawcę zasady ciągłości planowania przestrzennego (art. 87 ust. 1 ustawy UOPIZP). W konsekwencji przyjęcia tych założeń mamy obecnie sytuację taką, że gminy posiadają prawie w 98% pokrycia powierzchni w studium. Niestety w wielu przypadkach obszary występowania złóż kopalin nie są w nich

uwzględnione. Obowiązek sporządzenia studium spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie miasta) zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy UOPIZP. Literalnie obowiązek wykonania studium zapisany został w art. 87 ust. 4 ustawy UOPIZP i nakazuje sporządzenie i uchwalenie studium do 11 lipca 2004 roku. Skutkiem niewykonania tego obowiązku jest niemożność uchwalenia MPZP. Sankcje za taki stan rzeczy może ponieść gmina, jeżeli z tytułu nieuchwalenia planu, został naruszony interes prawny i uprawnienia osoby prawnej lub fizycznej. Studium jest dokumentem planistycznym, który ma za zadanie głównie koordynować ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, określać polityki rozwoju przestrzennego gminy i jest źródłem informacji „z pierwszej ręki” jakie plany, zamierzenia są przewidywane dla powierzchni gminnych. Określając charakter studium jako dokumentu planistycznego, można powiedzieć, że jest podsumowaniem wszelkich ustaleń planistycznych poczynionych dla terenu gminy przez organy wszystkich szczebli planowania przestrzennego. Zakres przedmiotowy studium określa art. 10 ustawy UOPIZP. Studium nie jest aktem prawa miejscowego (art. 9 ust. 4 UOPIZP), powszechnie obowiązującym, ale jego ustalenia są wiążące dla MPZP. To związanie spowodowane jest koniecznością ustalenia zgodności planowanych rozwiązań w MPZP z ustaleniami, jakie zawiera studium (art. 15 ust. 1; 17 pkt 4 UOPIZP) oraz obowiązku stwierdzenia przez radę gminy przed uchwaleniem MPZP zgodności projektu planu z ustaleniami studium.

4.12.3. Rola miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP) dla zabezpieczenia złóż

Rola MPZP dla zabezpieczenia złóż tak jak i SUIKZPG jest decydująca. Tak jak było to podkreślone w rozdziale 3, MPZP powstaje po sporządzeniu SUIKZP i w oparciu o ustalenia tego studium. Należy pamiętać, że studium, choć nie jest aktem prawa miejscowego, to jego ustalenia dla organów gminy są wiążące przy ustalaniu MPZP. Merytoryczna treść MPZP wskazuje, że w nim dochodzi do połączenia treści typowo planistycznych z treściami gospodarczymi. MPZP jest aktem powszechnie obowiązującym, który stanowi podstawę do wydawania indywidualnych rozstrzygnięć administracyjnych w drodze decyzji (np. decyzje koncesyjne, budowlane, wywłaszczeniowe na cele publiczne). Jest to podstawowy instrument planowania przestrzennej i prowadzenia gospodarki przestrzennej. Ma największą skalę szczegółowości i ma za zadanie:

- ustalić przeznaczenie terenu,
- określić rozmieszczenie inwestycji,
- określić sposób zagospodarowania terenu i warunki zabudowy.

Obbligatoryjnie na podstawie rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164, poz. 1587) ustala się:

- wykonywanie prawa własności (art. 6 ust. 1 ustawy UOPIZP),
- przeznaczenie terenu oraz linie rozgraniczające terenów o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania (art. 15 ustawy UOPIZP),
- granice i sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów, w tym terenów górniczych (...) (art. 15 ustawy UOPIZP).

Fakultatywnie natomiast określa się granice obszarów wymagające przekształceń lub rekultywacji. Co jest bardzo znamienne, gmina nie ma obowiązku, oprócz uregulowań wynikających z innych przepisów odrębnych (kiedyś był to art. 53 ustawy Prawo geologiczne i górnicze z 4 lutego 1994 r.) sporządzania MPZP. Jest to uprawnienie gminy, a nie jej obowiązek w odróżnieniu od studium.

4.12.4. Polityka surowcowa państwa i propozycje rozwiązań dla skutecznego zabezpieczenia złóż

Zagadnienie zabezpieczenia złóż i stworzenie polityki surowcowej państwa to najbardziej aktualne wyzwanie i istotny problemem, z jakim przychodzi się nam mierzyć. W dobie EPOKI SUROWCÓW każde złożo może być źródłem nowej jakości lub impulsem do rozwoju innowacyjnych technologii. Aby tak się stało, należy zadbać o racjonalną i optymalną gospodarkę złożami. Nie jest to jednak zadanie proste. Po pierwsze w dziejach rozwoju technologicznego, rozpoczęła się teraz ERA SUROWCÓW. Pięknie obrazuje to hasło „*Cywilizacja surowców – surowce cywilizacji*” (PSP 2018 – Projekt). Tak jest w istocie. Po drugie społeczeństwa stale oczekują na wzrost jakości produktów i usług, co napędza konkurencyjność w różnych dziedzinach życia. Analitycy rynku surowców wskazują, że popyt na surowce będzie rósł (ec.europa.eu). Wymuszają to nowe technologie i wysokie standardy w tym technologie bezodpadowe o zamkniętym obiegu czy technologie niskoemisyjne. W tych okolicznościach, jak również z pełną świadomością istnienia takich uwarunkowań jak: wyczerpywanie się złóż eksploatowanych, zabudowywanie obszarów perspektywicznych, stale malejąca przestrzeń inwestycyjna, restrykcyjne wymagania środowiskowe, protesty społeczne, niestabilność przepisów prawa powoduje, że zadanie przyjęcia POLITYKI SUROWCOWEJ jest bardzo trudne. Artykułowane od wielu lat konieczne działania, które sprowadzają się do:

- wykonania rankingu złóż wraz z waloryzacją tych złóż,
- weryfikacji bilansu zasobów i prowadzenia dalszych badania geologicznych,
- zabezpieczania złóż przed ich zabudową celem zapewnienia zrównoważonego rozwoju gospodarki kraju oraz racjonalnego wykorzystania środków finansowych przeznaczonych na rozwój infrastruktury,
- przyjęcia instrumentów prawnych w sferze planowania przestrzennego skutecznie zabezpieczających złoża kopalin,
- zlikwidowania „głodu” informacji o surowcach – dialog społeczny,

– zmiany edukacji w zakresie surowców.

Na tym tle właśnie polityka surowcowa wyłania się jako najlepsze narzędzie dla zabezpieczające złoża. Tabela 29 przedstawia cele wybranych polityk surowcowych innych krajów.

Tabela 29. Cele wybranych polityk surowcowych innych krajów (PSP 2018 Projekt)

Lp.	Cele polityki surowcowej	Kraj	Nazwa dokumentu
1	Integracja działań krajowych z działaniami na poziomie unijnym. Przejawia się to wprowadzeniem zapisu wskazującego gwarantowanie w pierwszym rządzie polityki surowcowej Niemiec. Komisja Europejska adoptowała własną inicjatywę surowcową, która musi być ściśle zintegrowana z niemiecką narodową polityką surowcową	Niemcy	Niemiecka Rządowa Strategia Surowcowa 2010
2	Przezwyciężanie barier, wzrost wydajności, promocja ponownego użytkowania, recykling, odzysk surowców krytycznych Pełna informacja o surowcach dla potrzeb gospodarki	Wielka Brytania	Polityka surowcowa 2012
3	Cel to uzyskanie roli globalnego lidera w zakresie zrównoważonego wykorzystania zasobów mineralnych	Finlandia	Polityka surowcowa 2010

Propozycje rozwiązań stanowią tylko sygnalizację sposobów, jakie mogłyby mieć zastosowanie dla najbardziej dotkliwych problemów związanych z zabezpieczaniem złóż, w tym problemów związanych z zagwarantowaniem przyszłej eksploatacji górniczej na obszarach występowania złóż, wykupem gruntów pod taką działalność. Przedstawione rozwiązania są zapożyczone z innych ustaw, które obecnie funkcjonują w krajowym systemie prawa, a które mogłyby zostać zaadaptowane dla zabezpieczenia występujących złóż węgla brunatnego i innych kopalin.

A) Zabezpieczenie na wzór ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. – o ochronie gruntów rolnych i leśnych (UOGRIL)

Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych dla przedmiotu swojej ochrony, tj. zdefiniowanych w art. 2 gruntów rolnych i leśnych wprowadza ograniczenie w art. 3 ust. 1 pkt 1 przeznaczeniu tych gruntów na cele nierolnicze i nieleśne. Ten zapis powoduje ochronę przedmiotowych gruntów, których zmiana funkcji użytkowania musi być poprzedzona kosztowną i wieloetapową procedurą, kończącą się ostatecznie zmianą przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na inne cele w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy. Analogicznie, gdyby przedmiotem ochrony były obszary występowania wybranych kopalin, ustalone na podstawie listy rankingowej strategicznych złóż, lokalizowanie na tym obszarze innych inwestycji, byłoby niemożliwe lub odbywałoby się po uzyskaniu zgody Głównego Geologa Kraju. W ten sposób najlepiej zabezpieczony byłby

obszar pod przyszłe inwestycje górnicze oraz byłaby zachowana racjonalna gospodarka zasobami złóż kopalin.

B) Zabezpieczenie na wzór ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie Przyrody – (UOOP)

Obecnie najskuteczniejszym, jak się okazuje, sposobem na zabezpieczenie danego obszaru przed różnego rodzaju inwestycjami są przepisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (UOOP), a szczególnie w zakresie obszarów Natura 2000 (Ptak 2007b). Zgodnie z art. 33 ustawy UOOP zabrania się działań na przedmiotowych obszarach, znacząco oddziałujących na cele, dla których te obszary zostały powołane. Ochronie przez zakaz działań podlegają nie tylko prawnie utworzone obszary, ale również obszary potencjalne. Jest to bardzo silna ochrona, która sprowadza się do zakazów na tym terenie podejmowania wszelkich działań, które mogłyby wpłynąć negatywnie na ten obszar. W przypadku, kiedy inwestycja ze względu na obszary Natura 2000 nie może być realizowana, regionalny dyrektor ochrony środowiska wydaje postanowienie o odmowie uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia. Przedmiotowe postanowienie wiąże organ koncesyjny w przypadku działalności górniczej. W praktyce sprowadza się to do odmowy udzielenia koncesji, gdyż zgodnie z art. 29 ust. 1 PGG zamierzona działalność narusza wymagania ochrony środowiska. Zapożyczając ten mechanizm, można zabezpieczyć na podstawie listy rankingowej złóż Głównego Geologa Kraju złoża, które byłyby prawem chronione. Na obszarach tych złóż, każda ingerencja uniemożliwiająca ich racjonalne gospodarowanie nie mogłaby być realizowana.

C) Zabezpieczenie złóż na przykładzie Austrii

Austria w 2008 r. opracowała *The Austrian Mineral Resources Plan* – Plan austriackich zasobów mineralnych. Plan w skali kraju miał na celu, zapewnić dostawy surowców mineralnych. Dokument ten też jako główne zadanie miał wypracować podstawą do planowania działalności górniczej. W toku realizacji dokonano identyfikacji na terenie całego kraju złóż kruszyw mineralnych. Identyfikacja przebiegała systemowo wraz z jednoczesną oceną waloryzacyjną. Następnie dokonano analizy – eliminacji konfliktów wraz z wyznaczeniem stref ochrony dla złóż, które nie naruszają w jakikolwiek sposób innych obszarów chronionych prawem a stanowią gwarancję bezpieczeństwa dostaw surowców mineralnych. W ten sposób stworzono dogodne warunki inwestycyjne dla małych i dużych przedsiębiorców, gdzie organy administracji publicznej są zobowiązane do odpowiedzialnego planowania i zarządzania tymi obszarami,

Komisja Europejska pozytywnie oceniła Austriacki Plan Zasobów Mineralnych i w tej sprawie wydała komunikat, który został opublikowany w listopadzie 2008 r. jako przykład dobrych praktyk w zakresie planowania przestrzennego zapewniającego bezpieczeństwo surowców mineralnych. Fotografia 33 pokazuje fronty

eksploatacyjne kopalni odkrywkowej rud żelaza Schaubergwer w pięknej scenerii Alp.

Fot. 33. Poziomy eksploatacyjne kopalni odkrywkowej rud żelaza Schaubergwer Austria
(fot. Z. Kasztelewicz)

4.13. Nielegalna eksploatacja

Uwarunkowania prawne i środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej muszą dotyczyć różnych zagadnień, które mimo że nie są powiązane bezpośrednio, to mają wpływ na daną działalność. Takim zagadnieniem jest nielegalna eksploatacja. W kręgach organów kontroli nazywana precyzyjnie, zgodnie z PGG, działalnością bez wymaganej koncesji oraz działalność bez zatwierdzonego albo podlegającego zgłoszeniu projektu robót geologicznych (art. 140 ust. 2 ustawy Prawo geologiczne i górnicze). Zatem niezależnie czy zjawisko to nazwiemy ustawowo, czy zwyczajowo, istota sprawy leży w tym, że działania te są niezgodne z prawem, czyli nielegalne. Nielegalna eksploatacja kopaliny jest zjawiskiem powodującym straty gospodarcze oraz ogromne szkody w środowisku naturalnym. Jest także zjawiskiem szkodliwym społecznie ze względu na naruszanie przez sprawców norm prawnych i zasad życia społecznego. Proceder nielegalnego wydobywania kopaliny nie tylko bezpośrednio uszczupla dochody budżetu państwa, ale powoduje również dewastację i degradację gruntów, użytkowanie gruntów niezgodne z ich przeznaczeniem, straty w bilansie zasobów naturalnych państwa, nierówną i nieuczciwą konkurencję względem przedsiębiorców posiadających koncesję. Początkowo organem nakładającym opłatę podwyższoną byli starostowie. Ich skuteczność oraz sprawność prowa-

dzonych postępowań bardzo mocno skrytykowała Najwyższa Izba Kontroli (NIK 2015). Obecnie od 1 stycznia 2015 r. pod rządami znowelizowanej ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2014 r. poz. 1133) organem odpowiedzialnym za naliczanie opłaty podwyższonej w przypadku działalności wykonywanej bez wymaganej koncesji albo bez zatwierdzonego lub podlegającego zgłoszeniu projektu robót geologicznych, jest właściwy organ nadzoru górniczego. Mimo dużych problemów z postępowaniami w sprawie nielegalnej eksploatacji różnego charakteru i braku skutecznych narzędzi prawnych, organy nadzoru górniczego na tym polu, zaznaczyły swoją obecność. W samym tylko 2018 roku organy nadzoru górniczego wydały 128 decyzji administracyjnych ustalających opłaty podwyższone na łączną kwotę 27839059,50 zł. Pieniądze te mają zasilić gminny i wojewódzki fundusz ochrony środowiska.

Tabela 30 przedstawia stan w przedmiocie naliczenia opłaty podwyższonej za nielegalną eksploatację kopaliny przez organy nadzoru górniczego w roku 2018 r.

Tabela 30. Opłaty podwyższone naliczone przez organy nadzoru górniczego w 2018 r. za nielegalną eksploatację (opracowanie własne na podstawie danych WUG)

OUG	Liczba decyzji ustalających opłatę podwyższoną	Kwota opłat podwyższonych od wydanych decyzje
Gdańsk	16	518 922,00
Gliwice	10	275 457,70
Katowice	7	405 512,20
Kraków	7	5 230 355,00
Kielce	3	141 763,20
Krosno	18	3 525 752,00
Lublin	14	251 748,00
Poznań	20	4 331 203,80
Rybnik	1	320 747,60
Warszawa	26	12 657 238,00
Wrocław	6	180 360,00
Razem	128	27 839 059,50

Podejmowane działania przez organy nadzoru górniczego zmierzają do eliminacji tego zjawiska. Postępowania w tym zakresie toczą się z zachowaniem pełnej procedury administracyjnej, które w istocie nie odpowiadają do zastanych sytuacji w terenie. Trudno bowiem decyzją administracyjną wydawaną z urzędu powstrzymać często bezpardonową, rabunkową nielegalną eksploatację prowadzoną przez zorganizowane grupy. Przypomnieć należy, iż mimo dość skutecznej pracy nadzoru górniczego, nie są to organa ścigania i organy interwencyjne.

Fotografia 34 przedstawia jedną z nielegalnych eksploatacji w nadzorze OUG we Wrocławiu.

Fot. 34. Nielegalna eksploatacja w powiecie bolesławieckim w nadzorze OUG we Wrocławiu (z zasobów OUG)

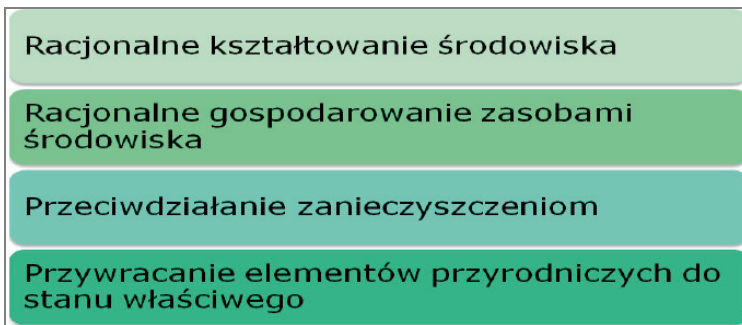
Wzorem innych krajów, gdzie zjawisko nielegalnej eksploatacji nie występuje, należy dokonać analizy przepisów w zakresie Prawa wodnego, Prawa budowlanego, ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Polskie przepisy bowiem pozostawiają obszar nieuregulowany, a przez to pośrednio dopuszczają do pozyskiwania kopaliny bez koncesji. W Niemczech sytuacja nielegalnej eksploatacji jest zupełnie marginalna, gdyż uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego bądź pozwolenia budowlanego wymaga spełnienia bardziej restrykcyjnych wymagań niż uzyskanie koncesji na pozyskiwanie piasku lub żwiru. Dokonując podsumowania, należy wskazać, że straty dla gospodarki i społeczeństwa powodowane nielegalną eksploatacją, wyrażają się poprzez uszczuplenie dochodów Skarbu Państwa, dochodów gmin, na których terenie prowadzi się nielegalną działalność. Można tu przykładowo wymienić brak opłaty eksploatacyjnej, opłaty za wydanie koncesji, za wykorzystanie informacji geologicznej, opłaty za wylesienie gruntów lub przedwczesny wrąb lasu, opłaty za wyłączenie gruntów z produkcji rolnej lub leśnej itp. Dodatkowo proceder nielegalnej eksploatacji powoduje zachwianie konkurencyjności wobec podmiotów legalnie działających i ponoszących pełne koszty prowadzenia działalności górniczej, w tym koszty sporządzania niezbędnych dokumentów (raport oddziaływania na środowisko, projekt zagospodarowania złoża, dokumentacja geologiczna, dokumentacja mierniczo-geologiczna, ewidencja odpadów, plan ruchu, projekt rekultywacji). Wprowadzanie do obrotu nielegalnego surowca przyczynia się również pośrednio do obniżenia dochodów budżetowych, gdyż legalnie działający producenci muszą ograniczyć lub wstrzymać eksploatację, gdyż nie są w stanie konkurować z surowcem nieobciążonym rzeczywistymi kosztami prowadzenia działalności górniczej.

Przyroda nie zna nagrody ani kary, zna tylko konsekwencje

R. Ingersol

5. Uwarunkowania środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej – zagadnienia ochrony środowiska

Uwarunkowania środowiskowe, co zostało wykazane w poprzednich rozdziałach, coraz mocniej determinują odkrywkową działalność górniczą. Obecny kształt wymagań w zakresie ochrony środowiska jest wynikiem wieloletnich wzajemnych doświadczeń między specjalistami ochrony środowiska, aparatem państwa a przedsiębiorcami. Nie są to tylko doświadczenia krajowe, gdyż wraz z przystąpieniem do Unii Europejskiej staliśmy się spadkobiercami całego systemu prawa wspólnotowego, jak również partnerem przy rozwiązywaniu aktualnych problemów środowiskowych. W ten sposób stworzony został system zarządzania ochroną środowiska w obszarze prawnym, technicznym, finansowym oraz społecznym. Jako cele priorytetowe tak skonstruowanego systemu przyjęto w zakresie ochrony środowiska zadania zmierzające

Rys. 45. Cztery elementy budujące fundament ochrony środowiska

do likwidacji negatywnego oddziaływania na środowisko a w przypadku braku takiej możliwości, działania zmierzające do minimalizacji tych oddziaływań. Rysunek 45 przedstawia cztery podstawowe elementy budujące fundament ochrony środowiska, w duchu zasady zrównoważonego rozwoju, wynikające z przepisów ustawy POŚ.

Istotne znaczenie dla realizacji założeń niniejszej pracy ma przedstawienie najbardziej kompleksowego, transparentnego i syntetycznego obrazu uwarunkowań środowiskowych, które jak to w naturze bywa, wzajemnie się przenikają. Niniejszy rozdział natomiast jest próbą praktycznego wskazania zagadnień ochrony środowiska w górnictwie odkrywkowym, z perspektywy wieloletniego doświadczenia jako specjalisty ds. ochrony środowiska, organu ochrony środowiska oraz kontrolującego dotrzymania warunków ochrony środowiska w ruch zakładu górniczego. Z uwagi na aspekt praktyczny, aby nie powielać istotnych treści, w wielu miejscach występuje odwołanie do wcześniejszych rozdziałów oraz siatki pojęciowej, która stanowi bazę dla zrozumienia przedstawianych zagadnień. Zachowano też popularny podział na poszczególne komponenty środowiska z wewnętrznym układem:

- a) opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania,
- b) oddziaływanie na przedmiot ochrony,
- c) działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie.

Zasadne jest w tym miejscu podkreślenie, że punktem odniesienia dla całej konstrukcji działań ochronnych środowiska jest wystąpienie emisji zanieczyszczeń. Termin ten, w myśl przepisów POŚ oznacza:

- wprowadzane bezpośrednio lub pośrednio, w wyniku działalności człowieka, do powietrza, wody, gleby lub ziemi:

- substancje,
- energie, takie jak ciepło, hałas, wibracje lub pole elektromagnetyczne,

która to energia może:

- ✓ być szkodliwa dla zdrowia ludzi lub stanu środowiska
- ✓ powodować szkodę w dobrach materialnych
- ✓ pogarszać walory estetyczne środowiska lub
- ✓ kolidować z innymi, uzasadnionymi sposobami korzystania ze środowiska.

Mając świadomość różnorodności, jaka występuje w górnictwie odkrywkowym, skoncentrowano się na tych o największej skali i szkodliwości. Fotografia 35 przedstawia typowy zakład górniczy z jego charakterystycznymi elementami, takimi jak:

- a) wyrobisko,
- b) zwałowisko wewnętrzne,
- c) zwałowisko zewnętrzne,
- d) stacjonarny zakład przeróbczy,
- e) mobilne urządzenie przeróbcze,
- f) drogi i place technologiczne,
- g) bocznicą kolejowa,

który posłuży jako przykład do analizy oddziaływań na środowisko działalności górniczej.

Fot. 35. Panorama Zakładu Górniczego Sulików eksploatującego bazalt na kruszywo, woj. dolnośląskie, (z zasobów OUG)

5.1. Ochrona powietrza

A) Opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania

Ochrona powietrza stanowi największe wyzwanie dla inżynierii środowiskowej spośród wszystkich komponentów środowiska. Wpływa na ten stan rzeczy sam charakter powietrza jego „powszechność” i „zmiennosc”, a może nawet to, co powiedział Paracelsus – *Wszystkie substancje to trucizny, nie ma wśród nich żadnej, która nie byłaby trucizną. Tylko dawka odróżnia truciznę od lekarstwa.* Jako przedmiot ochrony nie zna granic, barier, a wrażliwość na czynniki zewnętrzne i dynamika zmian nie ułatwia dobrego rozpoznania. Ochrona powietrza to również zagadnienia związane z ochroną warstwy ozonowej i ochroną klimatu. Te dwa aspekty nie będą jednak przedmiotem zainteresowań niniejszej książki, mimo ogromnej ich wagi dla górnictwa odkrywkowego, w szczególności górnictwa węgla brunatnego. Są to bowiem zagadnienia globalne, których przedstawienie przekracza ramy niniejszej monografii. Zawężając się do perspektywy prowadzenia ruchu zakładu górniczego, można stwierdzić, że problem emisji zanieczyszczeń do powietrza stanowi jeden z istotniejszych elementów oddziaływania na środowisko. Wynika on również z zawłości uwarunkowań formalno-prawnych w zakresie emisji zanieczyszczeń do powietrza, powodujące niejednolite podejście organów wydających w tym przedmiocie decyzje administracyjne. Budzi to niezrozumienie ze strony przedsiębiorców górniczych, sytuacje konfliktowe, które narastają wokół problemu emisji zanieczyszczeń. Substancje zanieczyszczające atmosferę ze względu na swój charakter i łatwość rozprzestrzeniania się, oddziałują na żywe zasoby przyrody, na zdrowie człowieka, a także na obiekty budowlane, maszyny i urządzenia oraz wszelkie materialne przejawy działalności człowieka. Przedmiotem

ochrony w myśl ustawy POŚ jest jakość powietrza. Ochrona jakości powietrza następuje poprzez utrzymanie w powietrzu poziomów substancji poniżej dopuszczalnych dla nich lub co najmniej na tych poziomach oraz poprzez zmniejszanie poziomów substancji w powietrzu co najmniej do dopuszczalnych, gdy nie są one dotrzymywane. Jakość powietrza jest stanem określanym przez standardy, które są uchwalone w drodze rozporządzenia i określają:

- dopuszczalne poziomy niektórych substancji w powietrzu oraz opad substancji,
- dopuszczalną częstość przekraczania tych poziomów wraz z marginesem tolerancji,
- alarmowe poziomy niektórych substancji,
- minimalna ilość punktów pomiarowych wraz z kryteriami ich lokalizacji,
- referencyjne metody pobierania próbek i analiz poziomu substancji oraz referencyjne metodyki modelowania jakości powietrza.

Ocenę jakości powietrza dokonuje się poprzez porównanie stanu powietrza ze standardami jakości powietrza w ramach państwowego monitoringu powietrza. Instrumentem w zakresie ochrony jakości powietrza są programy ochrony powietrza obejmujące województwo. W zakresie ochrony powietrza mają zastosowanie przepisy POŚ i akty wykonawcze (patrz. rozdz. 4).

B) Oddziaływanie na przedmiot ochrony

Prowadzona działalność w zakładach górniczych związana jest z emitowaniem zanieczyszczeń w postaci pyłów i gazów do powietrza atmosferycznego, pozostających w zależności od szeregu czynników i zdarzeń, a mianowicie: od rodzaju wydobywanej kopaliny, wielkości przedsięwzięcia, wielkości wydobycia, sposobu prowadzonych prac górniczych, rodzaju wykorzystywanych maszyn i urządzeń, przeróbki kopaliny, sposobu i częstości transportowania wydobytej lub przerobionej kopaliny, obecności innych obiektów towarzyszących (emitujących zanieczyszczenia do powietrza), jak również parametrów geograficznych, w tym przede wszystkim usytuowania zakładu górniczego. W rozprzestrzenianiu emitowanych zanieczyszczeń istotne znaczenie ma wpływ i wzajemna korelacja parametrów meteorologicznych, takich jak temperatura powietrza, ciśnienie atmosferyczne, siła i kierunek wiatru, zachmurzenie, obecność, rodzaj i intensywność opadów atmosferycznych (Ptak, Merenda 2016). Z praktycznego punktu widzenia chodzi tu o takie substancje jak: dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, alkohole i estry, węglowodory alifatyczne i aromatyczne, w tym benzen, sadza i pył, pyły i zawarte w nich składniki metaliczne (miedź, kadm, arsen, ołów). Dodatkowo lista tych najbardziej powszechnych zanieczyszczeń z procesów eksploatacji kopalni, rozszerza grupa emitowanych zanieczyszczeń charakterystycznych dla prac urządzeń i maszyn: dwutlenek węgla, metan i niemetanowe lotne związki organiczne, podtlenek azotu, amoniak, czynniki chłodnicze (katalizatory) należące do grupy fluoro- i wodoro-chlorofluorowęglowodorów (HFC, HCFC) (Holtzer, Grabowska 2010). Z punktu widzenia ustalonych w przepisach normatywów (patrz rozdz. 4) dla

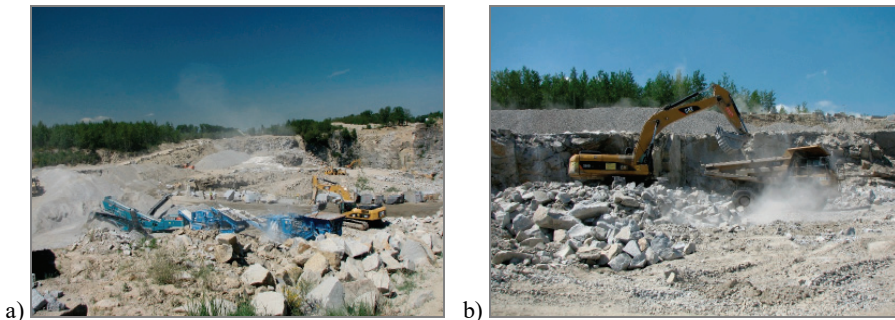
górnictwa odkrywkowego istotny jest sposób wprowadzenia zanieczyszczeń do powietrza. W zależności od kryterium może być to:

- emisja zorganizowana lub emisja niezorganizowana,
- emisja punktowa lub emisja powierzchniowa lub emisja liniowa,
- emisja stacjonarna lub emisja mobilna,
- emisja ciągła lub emisja zmienna (Krystek i in. 2018).

W zakładzie górniczym możemy mieć do czynienia z każdym z tych rodzajów emisji. Dla przykładowego zakładu górniczego emisja zanieczyszczeń do powietrza może mieć następujące źródła:

- emisja powodowana wykonywaniem robót strzałowych przy użyciu MW,
- emisja z wyrobiska (praca koparki, sprężarki młota, wiertnicy),
- emisja z zakładu przerobczego stacjonarnego,
- emisja z urządzeń mobilnego kruszenia,
- emisja z zaworów oddechowych zbiorników magazynowych,
- emisja podczas przyjęcia oleju napędowego na stację paliw oraz podczas jego dystrybucji,
- emisja z transportu urobku z wyrobiska do zakładu przerobczego,
- emisja niezorganizowana z placów, stożków gotowego produktu, dróg,
- emisja z transportu kruszywa z kopalni (droga wyjazdowa).

Fotografia 36 przedstawia emisję niezorganizowaną podczas procesu eksploatacji kopaliny i eksploatacji maszyn w zakładzie górniczym Strzelin.

Fot. 36. Eksploatacja granitu w Zakładzie Górniczym Strzelin
i niezorganizowana emisja zanieczyszczeń pyłowych do powietrza:
a) mobilny zestaw do kruszenia b) załadunek na wozidła (z zasobów OUG)

Powyższe wskazuje, iż w zakładzie górniczym występuje emisja pyłów i gazów do powietrza o charakterze punktowym, liniowym i powierzchniowym. Natomiast klasyfikując emisję wg rodzaju źródła to mamy do czynienia z emisją niezorganizowaną. Zasada generalna, jaka wynika z regulacji prawnych wskazuje, że dla emisji niezorganizowanej, przedsiębiorca nie musi posiadać pozwolenia emisyjnego. Tak prostej kwalifikacji nie można już zastosować bez głębszej analizy do mobilnych zakładów

przeróbczych. Natomiast stacjonarne zakłady przeróbcze wymagają posiadania pozwolenia emisyjnego, tak jak każda instalacja (z wyłączeniem tych, które nie wymagają pozwolenia lub są na zgłoszenie – patrz rozdział 4 ustawy POŚ i akty wykonawcze) czy obiekt, który ma emitor. W przypadku wprowadzenia gazów i pyłów do powietrza pozwolenie, prowadzący instalację (zarządzający instalacją) zobowiązany jest uzyskać pozwolenie, gdzie będzie określone stężenie gazów lub pyłów w gazach odlotowych, masa gazów lub pyłów wprowadzana w określonym czasie, stosunek masy gazów lub pyłów do jednostki wykorzystywanego surowca. Dodatkowo zgodnie z art. 143 POŚ powinna decyzja zawierać pełną charakterystykę miejsc wprowadzania gazów lub pyłów do powietrza, wyrażone w mg/m^3 gazów odlotowych w stanie suchym w temperaturze 273 K i ciśnieniu 101,3 kPa, a także w kg/h albo Mg/rok . W decyzji pozwolenie na wprowadzanie gazów lub pyłów do środowiska jako wymaganie szczegółowe określa się lokalizację stanowisk do pomiaru wielkości emisji, zakres i metodykę tych pomiarów. W pozwoleniu nie określa się warunków emisji dla tych rodzajów gazów lub pyłów, które wprowadzone do powietrza nie powodują przekroczenia 10% dopuszczalnych poziomów substancji w powietrzu. Przewidziane w ustawie POŚ środki finansowo-prawne to opłata ustalona we własnym zakresie za korzystanie ze środowiska, którą uiszcza podmiot legitymujący się pozwoleniem, bez wezwania, na rachunek właściwego ze względu na korzystanie ze środowiska urzędu marszałka. W przypadku źródeł emisji niestacjonarnych, w tym transportu, opłatę za korzystanie ze środowiska wnosi się na rachunek urzędu marszałka właściwego ze względu na miejsce rejestracji samochodu. Innym środkiem finansowym są kary pieniężne za przekroczenie ilości bądź rodzajów gazów lub pyłów wprowadzanych do powietrza określonych w pozwoleniu.

C) Działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie

Niezależnie z jakim rodzajem emisji zanieczyszczeń do powietrza mamy do czynienia, przedsiębiorca i kierownik ruchu zakładu górniczego jest zobowiązany do ochrony powietrza, która polega na zapewnieniu jego jak najlepszej jakości. Może to nastąpić zarówno poprzez utrzymanie stężeń substancji co najmniej na dopuszczalnym poziomie każdej z nich lub poniżej tych poziomów (patrz rozdział 4 akty wykonawcze do POŚ) lub też poprzez dążenie do poziomów docelowych. Przepisy górnicze § 157 rozp. BHP nakładają, w tym zakresie, na kierownika ruchu zakładu górniczego obowiązek podejmowania działań w celu zmniejszenia negatywnego wpływu ruchu zakładu górniczego na środowisko. Zadając pytanie jaka jest praktyczna droga do osiągnięcia takiego stanu ochrony w odkrywkowym zakładzie górniczym? Odpowiedź może być następująca. Spektakularne wyniki obniżenia emisji pyłowo-gazowej, dają następujące działania organizacyjne, techniczne i technologiczne:

- stosowanie niskosiarkowego oleju napędowego,
- stosowanie katalizatorów redukujących emisję NO_x , CO ,

- dbałość w zakresie technicznej obsługi maszyn, urządzeń (przeglądy techniczne),
- sukcesywna wymiana starych maszyn na nowe,
- zakup maszyn z silnikami nowej generacji, wyposażonych w dopalacze spalin z katalizatorami,
- zraszanie urobku w miejscu największej emisji pyłów (punkty rozładowcze, przesypy),
- stosowanie przepłuczki wodnej oraz odsysanie zwiercin podczas wiercenia otworów w skałach,
- minimalizacja wysokości przesypywania urobku,
- stosowanie wodorozcieńczalnych wyrobów malarskich,
- hermetyzacja układów transportu urobku przenośnikami, poprzez ich obudowę,
- hermetyzacja magazynów urobku,
- stosowanie środków ekologicznych czynnych na powierzchni stożków produktów,
- zraszania dróg dojazdowych, wewnątrzzakładowych,
- instalowanie armatek zraszających place zakładu górniczego (w tym zakładu przeróbczego),
- oplandekowany transport,
- instalowanie myjek samochodowych na wyjazdach z zakładów górniczych.

Fot. 37. Zakład Górniczy Wieśnica hermetyzacji magazynów gotowego produktu
(fot. T. Wojtaszek)

Ponadto, zgodnie z dobrą praktyką stosowaną w zakładach górniczych, w których praca organizowana i nadzorowana jest przez osoby dozoru w odpowiednich specjalnościach, maszyny i pojazdy wykorzystywane są (w miarę istniejących możliwości) w sposób racjonalny, tj.: podczas przerw oraz przestojów silniki maszyn i pojazdów są wyłączane. Niemniej jednak nie można wyeliminować naturalnych zależności mających wpływ na powstawanie i odczuwanie uciążliwości pyłowych, takich jak temperatura powietrza, ciśnienie atmosferyczne, siła i kierunek wiatru, zachmurzenie, obecność, rodzaj i intensywność opadów atmosferycznych. Fotografia 37 przedstawia przykład zastosowanych rozwiązań technologicznych dla zmniejszenia emisji w nowoczesnym zakładzie przeróbczym.

W przypadku instalacji, której funkcjonowanie z uwagi na rodzaj i skalę oddziaływania może powodować znaczne zanieczyszczenie, ustawodawca przewidział pozwolenie zintegrowane, która kompleksowo określa warunków ochrony środowiska z ujęciem na BAT (najlepsze dostępne techniki i technologie – art. 201 POŚ).

Poniżej MODUŁ 7.7 w odniesieniu do uwarunkowań środowiskowych w zakresie ochrony powietrza.

MODUŁ 7.7. MINE-LIFE LINE

Ochrona powietrza:			
Emisja zorganizowana pozwolenie emisyjne	Substancje emitowane i ich dopuszczalne poziomy	Monitoring	Sprawozdania i opłaty
Emisja niezorganizowana	Działania minimalizujące: – zraszanie – plandekowanie – osłony	Monitoring	Sprawozdania i opłaty
Emisja ze środków transportu	Jakość stosowanych paliw i olejów	Organizacja czasu pracy maszyn	Stan techniczny maszyn i urządzeń

5.2. Ochrona przed hałasem

A) Opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania

Lokalizacja zakładów górniczych jest ściśle limitowana występowaniem złoża kopaliny. Gdyby z tego faktu wyprowadzić prosty wniosek o lokalizacji zabudowy mieszkaniowej w odpowiedniej odległości od zakładów górniczych, problem oddziaływania hałasu byłby częściowo rozwiązany. Niestety mało skutecznie funkcjonujące planowanie przestrzenne, a szczególnie ostatnie 10 lat, spowodowało, że zabudowa mieszkaniowa jest rozproszona, a miejsca bezkonfliktowej lokalizacji eksploatacji złóż stają się

białymi krukami. Instrumenty planistyczne, takie jak opinie i uzgodnienia wydawane przez dyrektorów okręgowych urzędów górniczych dla SUIKZPG, MPZP, chronią częściowo tereny górnicze przed lokalizacją nowych obiektów w strefach oddziaływania robót górniczych, w tym prowadzonych przy użyciu materiałów wybuchowych (MW). Dla tych sytuacji przedsiębiorca i kierownik ruchu musi przedsięwziąć odpowiednie zamierzenia i środki, aby oddziaływanie nie przekraczało ustalonych norm hałasu oraz nie przekraczało granic nieruchomości, do której tytuł prawny ma przedsiębiorca. Obecne zasady ochrony przed hałasem są wynikiem implementacji dyrektywy 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dz. Urz. L WE z 2002 r., Nr 189) oraz przepisów ustawy POŚ wraz z aktami wykonawczymi do niej. Kształtują one w ten sposób politykę ochrony przed hałasem (patrz rozdział 4 akty wykonawcze do ustawy POŚ). W odniesieniu do działalności górniczej i jej oddziaływania na środowisko interesuje nas wybrane spektrum hałasu, a mianowicie hałas – to jest dźwięk o częstotliwościach od 16 Hz do 16 000 Hz, jest to dźwięk słyszalny dla ucha ludzkiego. Ustawa POŚ wprowadza pojęcie, że hałasem jest każdy dźwięk, niezależnie od źródła jego pochodzenia, czasu trwania oraz powodowanej uciążliwości. W takim rozumieniu hałas jest emisją zanieczyszczenia środowiskowego. Ochrona przed hałasem, zgodnie z art. 112 POŚ polega na zapewnieniu jak najlepszego stanu akustycznego środowiska, w szczególności poprzez utrzymanie poziomu hałasu poniżej dopuszczalnego lub co najmniej na tym poziomie. W przypadku, kiedy poziom dopuszczalny nie jest dotrzymany, działania ochronne polegają na zmniejszaniu poziomu hałasu, co najmniej do dopuszczalnego, gdy nie jest on dotrzymany. Celem ustawy jest ochrona zdrowia ludzi, a tym samym miejsc przebywania ludzi. Nie ma natomiast ochrony przed hałasem poza miejscem przebywania ludzi np. pola uprawne. Wyjątek stanowi ustanowiona strefa ochronna np. dla uzdrowisk. Parametry hałasu określa poziom dźwięku A wyrażony w decybelach (dB). Jest to wartość poziomu ciśnienia akustycznego skorygowana według charakterystyki częstotliwościowej dźwięku A i wyznaczony zgodnie z Polską Normą. Ustawa POŚ określa równoważny poziom hałasu jako wartość poziomu ciśnienia akustycznego ciągłego ustalonego dźwięku, skorygowaną według charakterystyki częstotliwościowej A, która w określonym przedziale czasu odniesienia, jest równa średniemu kwadratowi ciśnienia akustycznego analizowanego dźwięku o zmiennym poziomie w czasie. Równoważny poziom hałasu wyraża się wzorem zgodnie z Polską Normą (art. 3 pkt 26a POŚ). Należy wspomnieć, że nauki fizyczne dopuszczają stosowanie innych charakterystyk hałasu B lub C.

Ochronie przed hałasem podlegają przede wszystkim tereny zabudowy mieszkalnej, tereny związane z długotrwałym pobytem dzieci i młodzieży, tereny szpitali, domów opieki, a także tereny o charakterze wypoczynkowo-rekreacyjnym poza obszarami miast. Podjęcie jakiegokolwiek działalności powodującej emisję hałasu (niezależnie od jej poziomu) nie wymaga uzyskania decyzji administracyjnej w odróżnieniu do przedsięwzięć powodujących zorganizowaną emisję do powietrza, wytwarzanie odpadów. Na podstawie art. 113 ustawy POŚ wydano akt wykonawczy (patrz akty wyko-

nawcze do POŚ), który określa zróżnicowane dopuszczalne poziomy hałasu dla terenów chronionych akustycznie dla pory dnia i nocy.

W tabeli 31 podano dopuszczalne wartości poziomów hałas (wskaźników $L_{Aeq D}$ i $L_{Aeq N}$) w odniesieniu do rodzajów terenów chronionych akustycznie, występujących w sąsiedztwie kopalni odkrywkowych granitu na Dolnym Śląsku w porze dziennej i nocnej (Eliasz 2018).

Tabela 31. Dopuszczalne poziomy hałasu na terenach ochrony akustycznej w okolicy kopalni odkrywkowych granitu w rejonie Strzegomia (wg rozporządzenia)

Rodzaj terenu	$L_{Aeq D}$ przedział czasu odniesienia równy 8 najmniej korzystnym godzinom dnia kolejno po sobie następującym dB	$L_{Aeq N}$ przedział czasu odniesienia równy 1 najmniej korzystnej godzinie nocy dB
Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej Tereny zabudowy związanej ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży Tereny domów opieki społecznej	50	40
Tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i zamieszkania zbiorowego Tereny zabudowy zagrodowej Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe Tereny mieszkaniowo-usługowe	55	45

Ustalenie dotrzymania warunków prawidłowego korzystania ze środowiska określa się na podstawie wskaźników w odniesieniu do jednej doby:

- $L_{Aeq D}$ – równoważny poziom dźwięku A dla pory dnia (rozumianej jako przedział czasu od godz. 6⁰⁰ do godz. 22⁰⁰),
- $L_{Aeq N}$ – równoważny poziom dźwięku A dla pory nocy (rozumianej jako przedział czasu od godz. 22⁰⁰ do godz. 6⁰⁰).

Określone na podstawie rozporządzenia dopuszczalne poziomy hałasu stanowią tzw. standardy jakości środowiska i są one objęte miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Rada gminy, zatwierdzając MPZP, faktycznie dokonuje zaliczenia danego terenu do określonej kategorii, a tym samym przesądza o zastosowaniu stosownej normy hałasu. Warto wskazać na różnicę wartości między wskaźnikami dopuszczalnych poziomów hałasu dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej a terenów zabudowy zagrodowej, w odniesieniu do miejscowości wiejskich, które sąsiadują z kopalniami. Przedsiębiorcy górniczy dążą do zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w zakresie zmiany z „zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej” na „zabudowę zagrodową”. Automatycznie powoduje to podniesienie dopuszczalnego poziomu hałasu w porze dnia i nocy o 5 dB.

B) Oddziaływanie na przedmiot ochrony

W wyniku oddziaływania działalności górniczej zgodnie z art. 115a ust. 3 POŚ w decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu przenikającego do środowiska określa się dopuszczalne poziomy hałasu poza zakładem, przy zastosowaniu wskaźników hałasu L_{AeqD} i L_{AeqN} w odniesieniu do rodzaju terenu, na który oddziałuje zakład.

Źródłem hałasu w zakładach górniczych mogą być:

- roboty górnicze przy użyciu młotków pneumatycznych, wiertnic, perforatorów (natężenie przy źródle ok. 120 dB), hałas trwa przez całą zmianę roboczą, zwykle od 7.00 do 15.00;
- roboty strzałowe (hałas o natężeniu do 150 dB, hałas krótkotrwały);
- hałas powodowany przez maszyny (ładowarki, koparki, kombajny, mobilne urządzenia kruszące) i środki transportu, głównie samochody ciężarowe;
- kruszarki przerabiające kamień łamany na kruszywo;
- zakłady przerobcze mobilne i stacjonarne;
- bocznice kolejowe na etapie załadunku (Eliasz 2018).

Fotografie 38a–d przedstawiają przykładowe źródła emisji hałasu w odkrywkowych zakładach górniczych.

Fot. 38. Źródła emisji hałasu od maszyn urabiających i transportu kołowego: a) kombajn Wirdgen, b) wozidło technologiczne, c) młot hydrauliczny, d) zrywak hydrauliczny (z zasobów OUG)

W sytuacji przekroczenia standardów poziomów emisji przedsiębiorca musi się liczyć z wydaniem przez starostę (patrz rozdział 4) decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu. Decyzja taka w myśl art. 115a ust. 4 POŚ określa, w szczególności następujące wymagania: harmonogram czasu pracy źródeł hałasu, zakres i sposób prowadzenia pomiarów, sposób i częstotliwość przedkładania pomiarów. W tle tych unormowań należy również pamiętać o ustaleniach koncesji, decyzji środowiskowej, PZZ-tu oraz raportu, które mogą wprowadzać inne uwarunkowania w przedmiocie ochrony środowiska przed hałasem powodowanym działalnością kopalni. Najczęściej pomiary hałasu wykonywane są podczas kontroli doraźnej (problemowej związanej ze zgłoszeniem mieszkańców) przez wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska. Za przekroczenie określonych w decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu wojewódzki inspektor ochrony środowiska wymierza w drodze decyzji administracyjne kary pieniężne (w tym wymiar kary biegnącej), które są dotkliwe dla przedsiębiorców (art. 273 ust. 2, art. 298 ust. 1 pkt 5 POŚ). Starosta powinien co 5 lat sporządzić mapy akustyczne na potrzeby oceny stanu akustycznego środowiska, w których należy również ująć tereny zagrożone hałasem. Rada powiatu może uchwalić programy ochrony środowiska przed hałasem dla terenów, na których poziom hałasu przekracza poziom dopuszczalny.

C) Działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie

W ruchu zakładu górniczego przedsiębiorca jest zobowiązany do rozpoznawania zagrożeń i przeciwdziałaniu im. Powołane do tego celu służby, w tym KRZG musi tak organizować cały proces produkcyjny, aby zapewnić dochowanie standardów środowiskowych (patrz rozdz. 4 POŚ, PGG wraz z aktami wykonawczymi). W tym celu, w zakresie ochrony środowiska przed przenikaniem hałasu, najczęściej w zakładach górniczych stosowane są następujące działania:

- zmiany organizacyjne czasu pracy urządzeń, maszyn, aby nie dochodziło do skumulowania łącznie wszystkich źródeł emisji hałasu,
- użytkowanie wyłącznie urządzeń i maszyn o wysokich standardach przeciwhałasowych,
- zabezpieczanie punktów zsypanych gumą lub innym materiałem tłumiącymi,
- budowa ekranów dźwiękoszczelnych,
- instalowanie osłon na źródła emisji hałasu,
- sprawne utrzymywanie parku maszynowego (naprawy, konserwacja, wymiana),
- weryfikacja lokalizacji źródeł hałasu w aspekcie postępu robót, bliskością terenów chronionych a możliwością nowej lokalizacji źródła emisji hałasu.

Poniżej MODUŁ 7.8 MINE-LIFE LINE w zakresie podstawowych danych w obszarze ochrony środowiska przed hałasem.

MODUŁ 7.8. MINE-LIFE LINE

Ochrona przed hałasem:				
Obecność obszarów chronionych	Poziomy dopuszczalne z MPZP	Identyfikacja źródeł hałasu	Pomiary hałasu	Działania minimalizujące: – osłony – ekrany

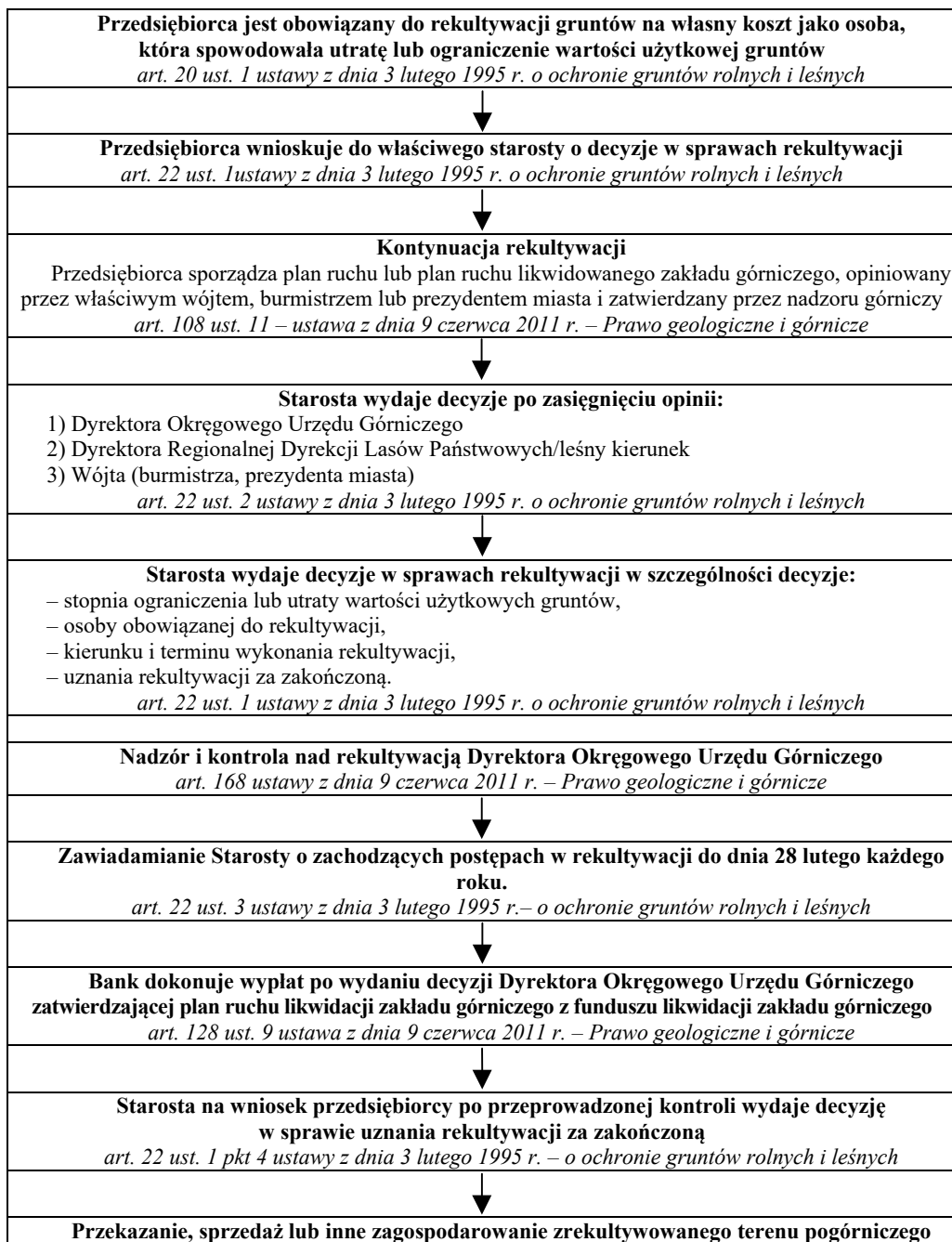
5.3. Rekultywacja jako element ochrony gleb i powierzchni ziemi

A) Opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania

Kolejnym komponentem środowiska, jaki podlega ochronie, jest gleba oraz powierzchnia ziemi. Tytuł jednak tego rozdziału celowo wskazuje, że ta ochrona gleb i powierzchni ziemi, będzie powiązana z procesem rekultywacji. Trudno bowiem przedstawiać zakres ochrony tych zasobów środowiskowych, które (na etapie prowadzonej działalności górniczej) są likwidowane. Zasadnie jest natomiast prowadzenie działań ochronnych w zakresie gleb i powierzchni ziemi w procesie rekultywacji. Proces rekultywacji jest nierozdzielnie związany z zakończeniem działalności górniczej. Jest on wpisany w likwidację zakładu górniczego i w większości przypadków towarzyszy jej do samego końca. Idealny model prowadzenia rekultywacji to podejmowanie działań, w tym zakresie, na każdym etapie działalności górniczej (Ptak, Kasztelewicz 2014a). Tym samym w sposób jak najszybszy oddawane są środowisku tereny cenne przyrodniczo i aktywne biologicznie. Przedmiotem ochrony gleb, podobnie jak przy innych komponentach środowiska jest zachowanie standardów jakości gleby (Sobczyk 2013). Ponadto ochrona powierzchni ziemi, która polega na zachowaniu wartości przyrodniczych zachowaniu możliwości produkcyjnego wykorzystania, utrzymanie jakości gleby i ziemi co najmniej do wymaganych standardów, jeżeli nie są one dotrzymane (Radecki 2009).

Proces rekultywacji w górnictwie może przebiegać wg różnych scenariuszy. Rysunek 46 przedstawia procedurę wykonania rekultywacji na planie likwidowanego zakładu górniczego.

Zagadnienie rekultywacji terenów przekształconych działalnością górniczą w literaturze przedmiotu doczekało się wielu znakomych opracowań i publikacji (Kasztelewicz 2010; Kaźmierczak, Malewski 2001; Kaźmierczak 2002; Uberman, Ostrega 2007). Tym niemniej jest to temat, do którego stale się wraca.

Rys. 46. Procedura rekultywacji na planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego
(opracowanie własne)

B) Oddziaływanie na przedmiot ochrony

Źródłem oddziaływania na przedmiot ochrony w ruchu zakładu górniczego są wykonywane działania, takie jak:

- usuwanie mas ziemnych i skalnych znad złożeń,
- pogarszanie lub utrata wartości użytkowych gruntów,
- zmiana powierzchni ukształtowania terenu robotami górniczymi,
- likwidacja w miejscu wykonywania działalności pokrywy roślinnej,
- zmiana stosunków gruntowo-wodnych w terenie górniczym,
- zmniejszenie powierzchni biologicznie czynnej,
- kształtowanie zwałowisk wewnętrznych i zewnętrznych mas nadkładowych w wyniku zwałowania,
- zwiększenia ryzyka zanieczyszczeniami substancjami np. ropopochodnymi w związku z pracą maszyn i urządzeń.

Wymienione wyżej źródła oddziaływania na grunt i na powierzchnię ziemi w zależności od skali przedsięwzięcia mogą wywoływać lokalną lub bardzo dużą presję na środowisko np. KWB Turów. W przypadku terenów przekształconych górniczo wykonuje się rekultywację w oparciu o ustawę PGG i rozp. BHP na podstawie Polskiej Normy, a w przypadku kiedy brak jest obszaru uregulowanego w tych przepisach, ma zastosowanie ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych. W sytuacji natomiast skażenia gruntów, w tym skażenia historycznego zastosowanie ma ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 954).

C) Działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie

Generalne reguły prowadzenia rekultywacji w odkrywkowych zakładach górniczych wynikają z przepisów górniczych, POŚ, ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Przepisy te nakazują następujące działania w celu rekultywacji, a tym samym również w celu ochrony gleb i powierzchni terenu:

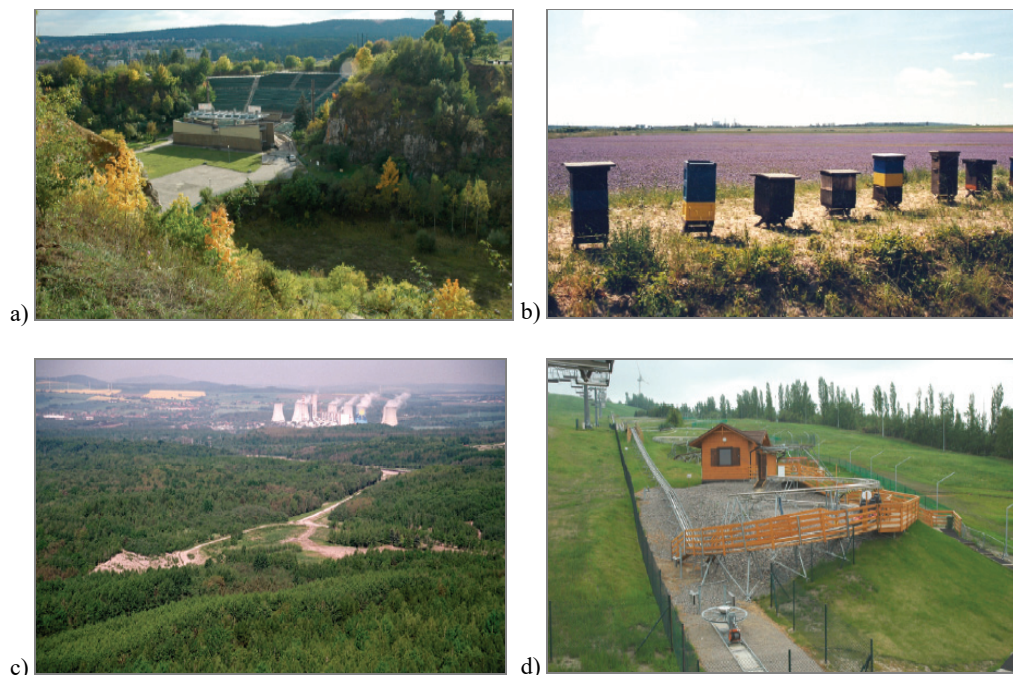
1. Prowadzić rekultywację w miarę, jak grunty stają się zbędne całkowicie, częściowo lub na określony czas do prowadzenia ruchu zakładu górniczego.
2. Rekultywację w granicach dokumentowanego złożeń poprzedza się dokonaniem obmiaru wyeksploatowanej części tego złożeń.
3. Rekultywację gruntów w granicach zakładu górniczego prowadzi się w sposób określony w dokumentacji rekultywacji, zatwierdzonej przez kierownika ruchu zakładu górniczego (patrz rozdział 2 obowiązki KRZG i rozdział 4 akty wykonawcze do UOGRIL oraz PGG).
4. Dokumentację rekultywacji sporządza się w formie opisowej i graficznej, uwzględniając wymagania i wytyczne zawarte w Polskiej Normie określającej ogólne wytyczne projektowania rekultywacji w górnictwie odkrywkowym.

5. Dokumentacja rekultywacji określa kierunek, zakres, sposób i termin wykonania rekultywacji, w szczególności:
 - stan początkowy gruntów wymagających rekultywacji oraz ich docelowe ukształtowanie,
 - usytuowanie obiektów budowlanych,
 - metody kształtowania rzeźby terenu niekorzystnie przekształconego oraz odtwarzania gleb,
 - sposób regulacji stosunków wodnych na gruntach rekultywowanych,
 - sposób zabezpieczenia przeciwoerozyjnego rekultywowanych powierzchni,
 - technologię i środki techniczne służące zapobieganiu powstawania pożarów na terenach rekultywowanych w przypadku wykorzystywania do rekultywacji odpadów zawierających części palne,
 - sposób zabezpieczenia niewykorzystanej części złoża kopaliny, a w przypadku ich występowania również sąsiednich złóż kopalin,
 - harmonogram realizacji robót rekultywacyjnych.
6. Do każdego 28 lutego danego roku przedsiębiorca przedkłada informację o postępach z wykonanej rekultywacji do starosty, który jest organem właściwym w postępowaniach w sprawie rekultywacji.
7. Rekultywacja gruntów rolnych i leśny musi być poprzedzona decyzją o wyłączeniu tych gruntów z produkcji rolnej lub leśnej.
8. Najczęściej, jeśli wyłączone były grunty z produkcji leśnej, wykonuje się rekultywację w kierunku leśnym i analogicznie w przypadku gruntów rolnych. Nie jest to jednak obowiązkowe, a ostatnie lata wskazują, że starostowie coraz częściej wydają decyzje rekultywacyjne na inne kierunki np. rekreacyjny, dydaktyczny, przyrodniczy (Kasztelewicz 2010; Kaźmierczak 2002; Uberman, Ostrenga 2007; Cała (red.) 2014; Stryszewski i in. 2006).

Proces rekultywacji w zakładach górniczych coraz częściej jest prowadzony z wykorzystaniem odpadów. Odpady wydobywcze stosowane w procesie odzysku w ramach ruchu zakładu górnictwa mogą pochodzić z zakładu górnictwa, ale również spoza. Przepisy ustawy o odpadach wydobywczych oraz ustawa PGG regulują zasady prowadzenia tego rodzaju rekultywacji. Proces ten przeprowadzany jest na podstawie planu ruchu zakładu górnictwa albo na podstawie planu ruchu zakładu górnictwa w likwidacji. Dokumentacyjnie oprócz planu ruchu wymagane jest sporządzenie projektu rekultywacji, spełniającego wymagania Polskiej Normy PN-G-07800:2002 Górnictwo odkrywkowe. Rekultywacja. Ogólne wytyczne projektowania. Oczywiście wymagana jest również decyzja na odzysk odpadów.

Górnictwo odkrywkowe stwarza ogromną szansę na wykorzystanie terenów po działalności górniczej do rozwiązania problemu z niektórymi grupami odpadów. Wszelkie te działania należy ocenić pozytywnie. Komentarza wymaga jednak sytuacja, kiedy w ramach wykonywania rekultywacji wyrobiska zlokalizowane są w obszarach z możliwością hydrologicznego połączenia poziomów wodonośnych z ewentualnymi

odciekami z masy odpadów przeznaczonych do odzysku. Ta sytuacja jest możliwa, a ustawodawca nie przewiduje np. reżimu budowy bariery izolacyjnej, monitoringu, wykonywania pomiarów. Wykonywane działania fizycznie i organizacyjnie nie są inne niż proces składowania. Ustawa o odpadach wydobywczych jednoznacznie określa, że jest to proces odzysku a nie składowania, a dla procesu rekultywacji nie ma obowiązku przeprowadzania oceny wpływu na środowisko. Z jednej strony trzeba podkreślić, że rekultywacja z wykorzystaniem odzysku jest tym modelem właściwym a z drugiej należy sygnalizować, że powinny być obostrzenia w przypadku rekultywacji odpadami z odzysku do wyrobisk zawodnionych, wyrobisk w ze szczególnymi warunkami hydrogeologicznymi. Fotografia 39a–d przedstawia ciekawe przykłady rekultywacji odkrywkowych zakładów górniczych.

Fot. 39. Ciekawe przykłady rekultywacji odkrywkowych zakładów górniczych:
a) rezerwat przyrody Kadzielnia w Kielcach, b) rekultywacja rolna w KWB Konin,
c) rekultywacja leśna w KWB Turów, d) rekultywacja w kierunku rekreacyjnym – Góra Kamieński;
tor saneczkowy w KWB Belchatów
(z zasobów OUG)

Poniżej MODUŁ 7.4, 7.5 MINE-LIFE LINE dotyczący podstawowych zagadnienia dotyczące ochrony gleb, ochrony powierzchni i 7.6 obowiązku rekultywacji.

MODUŁ 7.4. MINE-LIFE LINE

Ochrona powierzchni ziemi:				
Zagrożenie osuwiskowe	Występowanie niecek/zapadlisk	Zmiany pokrycia powierzchni terenu	Szkody w infrastrukturze/uzbrojenie terenu	Szkody w obiektach kubaturowych

MODUŁ 7.5. MINE-LIFE LINE

Ochrona gruntów:				
Grunty wyłączone z produkcji rolnej	Grunty wyłączone z produkcji leśnej	Grunty przekształcone działalnością górniczą	Ilość chronionej warstwy próchniczej	Skażenie gruntu
Decyzje rekultywacyjne	Utrata wartości użytkowej	Osoba obowiązana do rekultywacji	Kierunek rekultywacji	Termin zakończenia

MODUŁ 7.6. MINE-LIFE LINE

Projekt rekultywacji:	Etap planowania	Etap eksploatacji	Etap likwidacji
Rekultywacja techniczna			
Rekultywacja biologiczna			
Rekultywacja poprzez odzysk odpadami własnymi			
Rekultywacja poprzez odzysk odpadami własnymi i innymi			
Zagospodarowanie terenu			
Rewitalizacja terenu			

5.4. Ochrona wód i gospodarka wodno-ściekowa

A) Opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania

Uchwalenie nowego Prawa wodnego z 20 lipca 2017 r., które weszło w życie 1 stycznia 2018 r., dokonało szeregu istotnych zmian w zakresie ochrony wód oraz gospodarki wodno-ściekowej. Zasadnicze kierunki dotyczące istoty ochrony wód i jej przedmiotu pozostały niezmiennie. Patrząc na wody jako zasób środowiskowy mamy świadomość, że polskie zasoby wód nie należą do bogatych (Holtzer, Grabowska 2010). Z tego względu w każdych okolicznościach zasoby te podlegają ochronie. W przyjętej w 2010 roku Polityce wodnej państwa do 2030 r., zapisano że „gospodarka wodna jest zintegrowanym przedmiotem działań zarządczych, obejmujących wykorzystanie zasobów wodnych i ich ochronę. Celem tej gospodarki jest zapewnienie powszechnego dostępu

ludności do czystej wody (...) oraz zaspokojenie uzasadnionych potrzeb gospodarczych przy jednoczesnym utrzymaniu odpowiedniego stanu wód i związanych z nimi ekosystemów oraz przy istotnym ograniczeniu zagrożeń wywołanych przez powódzie i susze”, Definicja ta wydaje się wyjątkowo pojemna i słuszna. Zawiera wszystkie aspekty ochrony, a także wskazuje na wzajemne relacje w tym komponencie środowiska. Z perspektywy przedsiębiorcy i kierownika ruchu zakładu górniczego ochrona wód, jak i gospodarka wodno-ściekowa będzie dotyczyła zasobów wód, sposobu korzystania z wód, jakości i ochrony wód, budownictwa wodnego (ujęcia i odprowadzania wody), zagrożeń wodnych (powódź). Dla realizacji tych celów, system prawa przewidział odpowiednie narzędzia zarządzające gospodarką wodną. W polskim systemie są to regulacje prawne (wspólnotowe i krajowe), programy i plany, narzędzia informacyjne, zakazy i nakazy, decyzje administracyjne, tj. pozwolenia wodnoprawne. Z punktu widzenia ochrony wód i jej gospodarki bardzo ważnym zagadnieniem jest kwestia korzystania z wód. Normatywnie korzystaniem z wód jest ich używanie na potrzeby ludności oraz gospodarki. Nie może ono powodować m.in.: pogorszenia stanu wód i ekosystemów, ustaleń planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, marnotrawstwa wody, energii wody, szkód. Natomiast korzystanie dzieli się na:

- korzystanie powszechne,
- korzystanie zwykłe,
- korzystanie szczególne.

Działalność górnicza jest tym korzystaniem szczególnym, które wychodzi poza korzystanie zwykłe i powszechne. Ustawodawca w korzystaniu szczególnym ustanowił ograniczenia. Sytuacje te dotyczą:

- 1) nawadniania lub odwadniania gruntów,
- 2) odwadniania obiektów lub wykopów budowlanych oraz zakładów górniczych,
- 3) użytkowania wód znajdujących się w rowach,
- 4) wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi,
- 5) wprowadzania, do urządzeń kanalizacyjnych będących we władaniu innych podmiotów, ścieków przemysłowych zawierających substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego,
- 6) rolniczego wykorzystania ścieków,
- 7) wydobywania z wód powierzchniowych kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów, a także wycinania roślin z wód lub brzegu,
- 8) piętrzenia oraz retencjonowania śródlądowych wód powierzchniowych.

Według ustawy „Prawo wodne” ustawy tej nie stosuje się do zakresu uregulowanym w ustawie Prawo geologiczne i górnicze, tj.:

- poszukiwania i rozpoznawania wód podziemnych,
- solanek, wód leczniczych oraz termalnych,
- wprowadzania do górotworu wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych oraz wykorzystanych wód (solanek, wód leczniczych oraz termalnych).

Dalej za ścieki wprowadzane do wód lub do ziemi uważa się:

- wody zużyte, w szczególności na cele bytowe lub gospodarcze (...);
- wody opadowe lub roztopowe, ujęte w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacyjne, pochodzące z powierzchni zanieczyszczonych o trwałej nawierzchni, w szczególności z miast, portów, lotnisk, terenów przemysłowych, handlowych, usługowych i składowych, baz transportowych oraz dróg i parkingów;
- wody odciekowe ze składowisk odpadów i miejsc ich magazynowania, wykorzystane solanki, wody lecznicze i termalne;
- wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, z wyjątkiem wód włączanych do górotworu, jeżeli rodzaje i ilość substancji zawartych w wodzie włączanej do górotworu są tożsame z rodzajami i ilościami substancji zawartych w pobranej wodzie.

Zgoda wodnoprawna, bo tak nazywa się dział IX w ustawie Prawo wodne, wymagana jest w sytuacji: usług wodnych; szczególnego korzystania z wód, długotrwałego obniżenia poziomu zwierciadła wody podziemnej, rekultywacji wód powierzchniowych lub wód podziemnych, wykonania urządzeń wodnych; regulacji wód oraz kształtowanie nowych koryt cieków naturalnych, zmiany ukształtowania terenu na gruntach przylegających do wód, mającą wpływ na warunki przepływu wód, prowadzenia przez wody powierzchniowe płynące oraz przez wały przeciwpowodziowe obiektów, np. rurociągów, przewodów w rurociągach osłonowych lub przepustów, prowadzenia przez śródlądowe drogi wodne oraz przez wały przeciwpowodziowe napowietrznych linii energetycznych i telekomunikacyjnych.

Fotografia 40 przedstawia zakład górniczy Szczytniki, eksploatujący w dorzeczu rzeki Kaczawy.

Fot. 40. Zakład Górniczy Szczytniki, woj. dolnośląskie (z zasobów OUG)

Nowa ustawa Prawo wodne wprowadziła przedłużony okres pozwoleń wodnoprawnych z 20 na 30 lat, możliwość przeniesienia praw i obowiązków z pozwolenia

wodnoprawnego na nowy podmiot, instytucje reklamacji dla podmiotu, który nie zgadza się z wysokością naliczonej opłaty kwartalnej, wprowadza opłaty stałe i zmienne, zapowiada opomiarowanie wszystkich podmiotów oraz zmienia i powołuje inne jednostki organizacyjne. Dla odkrywkowej działalności górniczej istotne jest podtrzymanie uregulowań zawartych w art. 20 PGG, o bezpłatnym korzystaniu z wód pochodzących z odwodnienia zakładu górniczego. Nowość przepisu, zapowiedź wprowadzenia kolejnej zmiany jeszcze w 2019, brak przepisów wykonawczych, powoduje aktualnie ogromną trudność w określeniu szczegółowych wymagań w tym zakresie.

B) Oddziaływanie na przedmiot ochrony

W zależności od lokalizacji i warunków hydrogeologicznych kształtowana jest gospodarka wodna i ściekowa danego zakładu górniczego. Ważne jest do prawidłowego jej prowadzenia ustalenie z jakimi wodami mamy do czynienia oraz w jaki sposób całościowo będzie wyglądać ich zagospodarowanie. Dokumentami wyjściowymi dla projektowania takiego korzystania z wód i odprowadzania ścieków są dokumenty tworzone przy etapie projektowania zakładu górniczego (patrz rozdział 2). Wymienić tu wypada: dokumentację hydrogeologiczną, PZZ, raporty oddziaływania na środowisko, uchwały MPZP oraz operat wodnoprawny przygotowywane pod uzyskanie decyzji pozwolenie wodnoprawne. W zakładzie górniczym za źródło oddziaływania na przedmiot ochrony należy uznać:

- wykonywanie robót górniczych, powodujących odwodnienie obszaru i tworzenia się leja depresji,
- powodowanie zmiany jakości wód, w tym zwiększenie ryzyka zanieczyszczenia wód substancjami szczególnie szkodliwymi dla środowiska wodnego,
- zmianę stosunków wodnych.

Ponadto, w przypadku oddziaływania polegającego na zmianie stosunków wodnych, dokonuje się zmian w całym sąsiadującym ekosystemie, które przejawiają się zmianą własności fizycznych i chemicznych gruntów, możliwością zaistnienia lokalnych podtopień, osuwisk lub odwodnienia terenu. Może to prowadzić do zmiany ukształtowania terenu, zmian dokonujących się w florze i faunie terenów znajdujących się w granicy oddziaływania .

C) Działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie

Adekwatnie do skali i rodzaju zjawiska przedsiębiorca i jego służby są zobligowani przepisami POŚ, Prawa wodnego, PGG oraz roz. BHP do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia, minimalizowania tego rodzaju oddziaływania. Takimi działaniami w ruchu zakładu górniczego są między innymi:

- wprowadzanie obiegów zamkniętych w każdym elemencie procesu produkcyjnego;

- planowanie technologii oszczędnych z małym zużyciem wód;
- wprowadzanie podczyszczania , oczyszczania ścieków i zawracanie do obiegu przemysłowy;
- minimalizacja poboru wód;
- budowa barier izolacyjnych i ekranów przeciwdziałających odwodnieniu;
- monitorowanie jakości wód;
- wyposażanie urządzeń pływających do eksploatacji w napędy elektryczne i rezygnacja z napędów spalinowych;
- zabezpieczanie układów paliw i smarów technologicznych przed przenikaniem do środowiska wodnego;
- montowanie systemów badania szczelności układów płynów technologicznych w urządzeniach i maszynach;
- szkolenia uświadamiające pracownikom jakie jest ogromne oddziaływanie na wody nawet najmniejszych ilości substancji szkodliwych.

Poniżej MODUŁ 7.9 MINE-LIFE LINE przedstawia podstawowe zagadnienia w zakresie gospodarki wodno-ściekowej w zakładzie górniczym.

MODUŁ 7.9. MINE-LIFE LINE

Ochrona wód i gospodarka ściekowa:				
Złoże suche	Złoże zawodnione	Eksploatacja poza obszarami zagrożenia powodzią	Eksploatacja w obszarach zagrożonych powodzią	Układ odwadniania zakładu górniczego
Pobór wód na potrzeby zakładu górniczego	Odprowadzanie ścieków do ziemi i do wód	Urządzenia i instalacje	Przeróbka z wykorzystaniem wód zakładu górniczego	Działania minimalizujące oddziaływanie
Pozwolenie wodno-prawne	Dotrzymanie standardów jakościowych i ilościowych wód i ścieków		Monitoring	Sprawozdania i opłaty

5.5. Oddziaływanie od robót strzałowych

A) Opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania

W polskim górnictwie odkrywkowym wydobywającym rocznie ponad 350 mln ton różnych kopalin z tego jedna czwarta urabiana jest materiałami wybuchowymi (MW). (Strykowski 2012; Winzer i in. 2016). Przy urabianiu zwięzłych surowców skalnych przeznaczonych do produkcji drogowych i budowlanych kruszyw łamanych, materia-

łów wiążących oraz dla przemysłu chemicznego, szklarskiego i hutniczego zużywanym jest rocznie ok. 14 tysięcy Mg różnego rodzaju MW (WUG 2017). Za materiały wybuchowe przyjęło uważać substancje chemiczne stałe lub ciekłe albo mieszaniny substancji, zdolne do reakcji chemicznej z wytwarzaniem gazu o takiej temperaturze i ciśnieniu i z taką szybkością, że mogą powodować zniszczenia w otaczającym środowisku, a także wyroby wypełnione materiałem wybuchowym. Dlatego z uwagi na ich prędkość działania dzielimy je na:

- wolnodziałające (miotające) <1000 m/s (proch górniczy skalny),
- szybko działające (kruszące) >1000 m/s,
- inicjujące (Morawa, Onderka 2013; Merenda i in. 2008; Korzeniowski, Onderka 2006).

Prowadzenie roboty strzałowych w zakładzie górniczym prawnie uregulowane jest następującymi aktami prawnymi: ustawa POŚ, UOOS, PGG, UPB, oraz akty wykonawcze do tych ustaw a w szczególności:

- rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 kwietnia 2003 r. w sprawie przechowywania i używania środków strzałowych i sprzętu strzałowego w zakładach górniczych (Dz. U. Nr 72, poz. 655),
- rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 8 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu odkrywkowego zakładu górniczego (Dz. U z 2013 r., poz. 1008).

Jednocześnie zgodnie z § 9 ust. 3 rozp. BHP osoby, których zakres czynności obejmować będzie zadania dotyczące techniki strzałowej, mogą być zatrudniane w kierownictwie i dozorcze ruchu zakładu górniczego, jeżeli ukończyły kurs specjalistyczny z zakresu techniki strzałowej, powtarzany co 5 lat.

Organizacja wykonywania robót strzałowych w zakładzie górniczym może być prowadzona służbami własnymi lub metodą zleconą. Podmioty świadczące usługę profesjonalną na wykonanie robót strzałowych lub też dostarczenia jedynie materiału wybuchowego, działają na zasadach ustalonych w porozumieniu, jako podmioty w ruchu zakładu górniczego, dla której to działalności PGG przewiduje stosowanie przepisów jak dla przedsiębiorcy.

B) Oddziaływanie na przedmiot ochrony

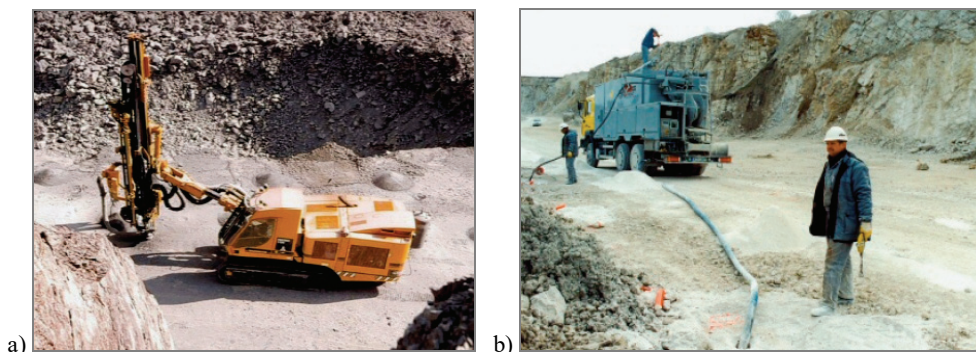
W odkrywkowych zakładach górniczych oddziaływanie na środowisko od robót strzałowych w wyniku detonacji przejawia się poprzez:

- uderzeniową falę powietrzną powodująca szkody w obiektach budowlanych,
- rozrzut odłamków skalnych powodujący szkody w obiektach budowlanych,
- drgania gruntu zwane sejsmicznymi (parasejsmicznymi) powodujące szkody w obiekcie budowlanym,
- zagrożenia toksycznymi gazami powybuchowymi i pyłami,
- lokalne zanieczyszczenie atmosfery,
- oddziaływanie na zdrowie i życie ludzkie (strefa emocjonalna – nagły huk),

- wpływ na wody powierzchniowe i gruntowe, skażenie środowiska wodnego MW w trakcie przygotowania i załadunku otworów.

W zakresie oddziaływania powodowanego drganiami od robót strzałowych w Polsce stosowane są dwie skale, dla określenia tego oddziaływania: Skala Wpływów Dynamicznych SWD-I, SWD-II efektem, której została ostatecznie opracowana Norma Polska PN-B-02170:1985 Ocena szkodliwości wpływów drgań i wstrząsów w budynkach oraz Górnicza Skala Intensywności GSI-2004-V. Ta druga skala dotyczy oddziaływania drgań sejsmicznych pochodzących od wstrząsów górniczych na budynki na powierzchni LGOM (Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego), GSI-GZW_{KW} dla rejonu kopalń Kompanii Węglowej. Skale SWD oparte są na ocenie przyspieszeń i częstotliwości drgań, na podstawie których wyróżniono pięć stref oddziaływania. Natomiast skale GSI opierają się na prędkościach i czasie trwania drgań, określając IV stopnie intensywności drgań z przypisaniem przewidywanych skutków dla obiektów budowlanych. Dla badania oddziaływania robót strzałowych w górnictwie odkrywkowym stosuje się skalę SWD. Najczęściej w trybie zleconym badania te przeprowadzają ośrodki AGH Kraków, Poltegor Instytut Wrocław. Organy nadzoru górniczego, również w ostatnich latach w ramach prowadzonego nadzoru dokonują pomiarów, przeważnie w trybie interwencyjnym.

Fotografia 41a i b przedstawia wiercenie i ładowanie MW do otworu strzałowego.

Fot. 41. a) wiercenie b) ładowanie otworów strzałowych – BLASTEXPOL (z zasobów OUG)

C) Działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie od robót strzałowych

Powyższe oddziaływanie może być minimalizowane poprzez restrykcyjne przestrzeganie warunków przygotowania i prowadzenia odstrzału. Ostatnie lata to też duży postęp techniczny i technologiczny w robotach strzałowych w odkrywkowych zakładach górniczych (Maranda i in. 2008). Ciekawe w tym aspekcie jest poszukiwanie ekologicznych materiałów wybuchowych, których właściwości wodoodporne mają zapewnić ochronę środowiska wodnego i gruntowego. Znaczące miejsce w badaniach

nad MW ma ich wpływ na ograniczenie emisji gazowych substancji toksycznych. Głównie odnosi się to do tlenu i dwutlenku węgla i mieszaniny tlenków azotu (NO, NO₂, N₂O). Gazy te w szczególnych przypadkach propagacyjnych (niekorzystne warunki atmosferyczne) mogą lokalnie punktowo przekraczać dopuszczalne stężenia. W procesie detonacji MW następuje emisja drgań sejsmicznych, rozrzutu odłamków skalnych i podmuchu. Oddziaływania te są rozpatrywane najczęściej w kontekście uszkodzeń budynków. Emisja drgań stanowi współzależność pomiędzy warunkami odstrzału, właściwościami przewodnictwa sejsmicznego górotworu oraz wielkości wstrząsów w funkcji odległości (Sołtys 2015). Najczęstszym sposobem eliminacji tego zagrożenia jest ograniczenie masy odpalanego jednorazowego ładunku. To jednak może doprowadzić do nieracjonalnej i mało efektywnej technologii strzelania. Powstały wówczas zabiór i usyp nie będą odpowiadały dalszemu procesowi technologicznemu oraz mogą stworzyć trudne warunki do przeprowadzenia kolejnego odstrzału.

Fotografia 42 przedstawia usyp po odstrzale.

Fot. 42. Usyp po odstrzale (z zasobów OUG)

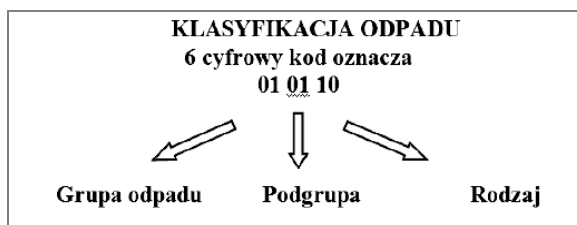
Aktualnie śladem innych krajów coraz częściej proces wykonywania robót strzałowych poddany jest stałemu monitoringowi. Na obiektach kubaturowych zakładane są aparatury pomiarowe, które mierzą oddziaływanie parasejsmiczne. Dla utrzymania miru sąsiedzkiego przedsiębiorcy powinni posiadać inwentaryzacje obiektów budowlanych w strefach oddziaływań, a obywatele powinni dbać o zasób mieszkaniowy dokonując przeglądów i bieżących remontów oraz napraw. Pewnego rodzaju działaniem buforowym można nazwać uzgadnianie MPZP i opiniowanie SUIKPG dla terenów górniczych przez organy nadzoru górniczego. Wydawane postanowienia informują o przewidywanych oddziaływaniach w terenie górniczym od robót strzałowych. Istnieje również jako dobra praktyka instytucja zespołów porozumiewawczych w sytuacjach

konfliktowych. Jest to instytucja sprawdzająca się na terenach eksploatacji podziemnej, gdzie obszary są objęte kategoriami wpływów na obiekty budowlane. Być może zespoły porozumiewawcze na obszarach działalności odkrywkowej pozwoliłaby rozwiązać wiele sytuacji konfliktowych.

5.6. Gospodarka odpadami

A) Opis przedmiotu ochrony i jego uwarunkowania

Odpady, w tym odpady wydobywcze, jak również zasady ich zagospodarowania od zawsze stanowią jedno z najważniejszych wyzwań dla kadry technicznej zakładów górniczych. Opłacalność przedsięwzięć górniczych, to między innymi prowadzenie bezodpadowej lub mało odpadowej działalności, najlepiej w obiegu zamkniętym. Jest to obszar szeregu regulacji prawnych z zakresu kilku ustaw i kilkudziesięciu aktów wykonawczych (patrz rozdział 4 UOO, UOOW wraz z aktami wykonawczymi). Jednym z zasadniczych rozporządzeń, które porządkuje i pozwala na ustalenie generalnych działań w zakresie gospodarowania odpadami jest rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. z 2014 r., poz. 1923) (rozp. KO). Dla przedsiębiorcy ważne jest podział na odpady niebezpieczne i odpady inne niż niebezpieczne. Zgodnie z klasyfikacją odpadów odpad niebezpieczny został oznaczony w katalogu gwiazdką *. W działalności górniczej jako odpad niebezpieczny będą traktowane oleje odpadowe i odpady ciekłych paliw, np. oleje hydrauliczne LHL, HL, HLP, oleje silnikowe. Rysunek 46 przedstawia zasady klasyfikacji wszystkich odpadów oparte na sześciocyfrowym kodzie. W kodzie pierwsze dwie cyfry oznaczają przynależność do jednej z 20 grup odpadów, kolejne dwie cyfry określają podgrupę, a ostatnie dwie wskazują na rodzaj odpadu. Grupa 01 przypisana jest do odpadów powstających przy poszukiwaniu, wydobywaniu, fizycznej i chemicznej przeróbce rud oraz innych kopalin.

Rys. 47. Zasady kwalifikacji odpadów w 6-cyfrowym kodzie odpadu (opracowanie własne)

Najciekawszym zagadnieniem i mającym największą perspektywę rozwoju w najbliższych latach jest zagadnienie odpadów wydobywczych (Kudełko, Łuszczkiewicz

2018). Tematyka dotycząca odpadów wydobywczych z uwagi na wciąż dokonujące się zmiany w przepisach, jak również pojawianie się nowych technologii zastosowania surowców antropogenicznych, będzie zawsze przedmiotem uwagi. Górnictwo odkrywkowe w kategoriach odpadowych jest zarówno podmiotem tworzącym odpady jak i miejscem ich unieszkodliwiania. Z tego tytułu rola przedsiębiorców górniczych jest bardzo duża. Model docelowy większości zakładów górniczych, powinien zmierzać do takiego gospodarowania odpadami, który bardzo zminimalizuje ich ilość albo wręcz doprowadzi do bezodpadowego systemu. Wykorzystanie surowców antropogenicznych, odpadów wydobywczych i innych niż wydobywcze w procesie likwidacji i rekultywacji wyrobisk górniczych jest jednym z właściwych kierunków działań (Ptak, Kasztelewicz 2017). Spojrzenie na odpady wydobywcze czy też inne grupy odpadów, jak na innego typu surowce, jest niewątpliwie kierunkiem pożądanym i kierunkiem przyszłości. W samym tylko nadzorze górniczym na Dolnym Śląsku na koniec 2018 roku odnotowano ponad 80 zakładów posiadających możliwość prowadzenia odzysku odpadów w swoich wyrobiskach. Szczególne miejsce w tym zakresie zajmują odpady przerobcze (Kudełko, Łuszczkiewicz 2018). Przedstawiając skalę zjawiska, odnieść się trzeba do ok. 114 mln ton rocznie odpadów przemysłowych, z czego górnictwo węglowe stanowi 28,5 mln ton, górnictwo rudne 31,2 mln ton, górnictwo skalne 3,9 mln ton, przemysł chemiczny 5,4 mln ton, przemysł metalurgiczny 8,4 mln ton, energetyka 16,9 mln ton, gospodarka wodno-ściekowa 4,8 (GUS 2017).

Fotografia 43 a) i b) przedstawia odpady w wyrobisku górniczym w ramach prowadzonego odzysku w nadzorze OUG Wrocław.

Fot. 43. Wypełnianie wyrobiska górniczego odpadami obcymi w ramach procesu odzysku:
a) wyrobisko suche, b) wyrobisko zalewane (fot. M. Eliaz)

Zgodnie z ustawową definicją odpad to *każda substancja lub przedmiot, których posiadacz pozbywa się, zamierza się pozbyć lub do których pozbycia jest obowiązany (UOO)*. Natomiast inne definicje rozumieją pod pojęciem odpadu:

- każdy niezagospodarowany i niemający określonego przeznaczenia produkt (surowiec, materiał, produkt finalny) (Rosik-Dulewska 2015);

- uboczne, stałe lub ciekłe (niebędące ciekami) produkty działalności gospodarczej i konsumpcyjnej człowieka, nieprzydatne w miejscu i czasie, w którym powstały oraz szkodliwe lub uciążliwe dla środowiska (Dobrzański red. 2009);
- materiały, które powstają w toku działań ludzkich lub sił przyrody w sposób niezamierzony (Łuniewski 2015);
- skała płonna, która zostaje usunięta podczas procesu wzbogacania kopalin użytecznych (Gisman 1949).

Choć definicje te różnią się od siebie, to intencja jest wspólna, charakteryzująca jako odpad te elementy, które nie znajdują zastosowania. Te proste kryterium „możliwości zastosowania” dla przedsiębiorcy i kierownika ruchu zakładu może w jednym przypadku oznaczać gospodarkę bezodpadową, a w drugim obowiązek lokalizowania np. obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych. W odkrywkowym górnictwie mamy do czynienia na jednym obszarze z wielokrotnym przenikaniem się norm prawnych (patrz dział 3 ustawa o odpadach i akty wykonawcze oraz ustawa o odpadach wydobywczych wraz z aktami wykonawczymi). Należy zatem płynnie poruszać się w obszarach tych ustaw, bo aktualna działalność górnicza nie kończy się już tylko na pozostawieniu pustego wyrobiska. W ramach tych wzajemnych powiązań, do najistotniejszych z punktu prowadzenia działalności górniczej procesów gospodarowania odpadami należy zaliczyć: przekształcanie odpadu z procesów produkcyjnych w produkt uboczny, prowadzenie odzysku w wyrobiskach górniczych oraz gospodarowanie odpadami wydobywczymi w oparciu o Program Gospodarowania Odpadami Wydobywczymi – PGOW.

1. Przekształcanie odpadu w produkt uboczny

Jedną z ostatnich istotnych zmian z punktu widzenia gospodarowania odpadami jest wprowadzona w ustawie o odpadach z 14 grudnia 2012 r. (UOO), instytucja uznania pozostałości procesu produkcyjnego jako produktu ubocznego. Z analizy przepisów wynika, że produkt uboczny może powstać wyłącznie jako pozostałość procesu produkcyjnego. Natomiast możliwe jest jego wykorzystanie w procesach produkcyjnych, jak i w innych procesach. Proces uznania za produkt uboczny nie następuje w drodze dokonania samodzielnej analizy przez przedsiębiorcę, tylko wynika z procedury administracyjnej. Właściwy organ może, ale nie musi, uznać dany przedmiot lub substancję za produkt uboczny, jeżeli spełnia ona ustawowe warunki. Ważne jest jednak przy tym, aby kryteria te były spełnione łącznie. W art. 11 UOO ustawodawca określił procedurę uznania za produkt uboczny. Mianowicie zainteresowany podmiot, tj. wytwórca przedmiotu lub substancji, powinien dokonać zgłoszenia uznania przedmiotu za produkt uboczny do marszałka województwa właściwego ze względu na miejsce wytworzenia tego produktu. Samo zgłoszenie winno zawierać dane następujące:

- imię i nazwisko lub nazwę podmiotu oraz adres (miejsce zamieszkania lub siedziby);
- numer identyfikacji podatkowej (NIP) i numer REGON, o ile został nadany;

- określenie miejsca wytwarzania przedmiotu lub substancji przewidzianych do uznania za produkt uboczny;
- wskazanie przedmiotu lub substancji przewidzianych do uznania za produkt uboczny oraz ich masy;
- opis procesu produkcyjnego, w którym powstaje przedmiot lub substancja i procesu, w którym zostaną one wykorzystane.

Do zgłoszenia należy dołączyć dowody potwierdzające, że wszystkie wymagane warunki do uznania za produkt uboczny zostały spełnione. Takimi dowodami mogą być np. umowy potwierdzające wykorzystanie przedmiotu oraz wyniki badań potwierdzające właściwości przedmiotu lub substancji wykonane przez akredytowane laboratoria lub certyfikowane jednostki badawcze. Uznanie przedmiotu za produkt uboczny następuje w formie milczącej zgody organu administracji. Jeżeli marszałek województwa w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania zgłoszenia nie wyrazi sprzeciwu w drodze decyzji, to zgłoszoną substancję lub przedmiot uznaje się za produkt uboczny. W innym przypadku niespełnienia warunków i wymagań określonych art. 10 UOO przedmiot staje się odpadem. Ścieżka ta już została w praktyce wykorzystana, choć nie przez liczną jeszcze rzeszę przedsiębiorców.

2. Proces odzysku w odkrywkowych wyrobiskach górniczych

Odzysk, w myśl ustawy o odpadach, to jakikolwiek proces, którego głównym wynikiem jest to, aby odpady służyły użytecznemu zastosowaniu przez zastąpienie innych materiałów, które w przeciwnym przypadku zostałyby użyte do spełnienia danej funkcji, lub w wyniku którego odpady są przygotowywane do spełnienia takiej funkcji w danym zakładzie lub ogólnie w gospodarce. Tym procesem nienazwanym może być wypełnianie terenów niekorzystnie przekształconych. Ustawa UOO w załączniku nr 1 przewiduje 13 rodzajów działań, traktowanych jako procesy odzysku. W działalności górniczej najczęściej stosowane są R10 lub R11, tj. odpowiednio obróbka na powierzchni ziemi przynosząca korzyści dla rolnictwa lub poprawę stanu środowiska oraz wykorzystywanie odpadów uzyskanych w wyniku któregośkolwiek z procesów wymienionych w pozycji R1–R10. Prowadzenie przetwarzania odpadów (przetwarzanie to odzysk i unieszkodliwianie) wymaga uzyskania zezwolenia w formie decyzji administracyjnej. Aktualnie organy ograniczają się do wydawania decyzji tylko w sytuacji odzysku i unieszkodliwiania w instalacji. Zezwolenie na przetwarzanie odpadów wydaje organ właściwy odpowiedni ze względu na miejsce przetwarzania odpadów. Dla przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko właściwy jest marszałek województwa. W pozostałych przypadkach, jeżeli przedsięwzięcie nie znajduje się na liście, którą zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. z 2010 r. Nr 213,

poz. 1397) właściwym organem będzie albo marszałek, albo starosta. Jeśli w procesie odzysku odpadami innymi niż niebezpieczne będzie wypełniane wyrobisko, a odpadów będzie nie mniej niż 10 Mg na dobę lub całkowita pojemność wyrobiska lub zapadliska nie jest mniejsza niż 25 000 Mg, to w tym przypadku zezwolenie wyda właściwy marszałek województwa. Przy mniejszych ilościach odpadów – starosta. Wniosek o zezwolenie składa posiadacz odpadów, a uzyskana decyzja wydana jest na czas oznaczony, nie dłużej niż 10 lat. Jednocześnie zgodnie z art. 45 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach, z obowiązku uzyskania odpowiedniego zezwolenia na przetwarzanie odpadów zwalnia się między innymi podmiot obowiązany do uzyskania pozwolenia zintegrowanego oraz posiadacza odpadów obowiązanego do uzyskania decyzji zatwierdzającej program gospodarowania odpadami wydobywczymi lub zezwolenia na prowadzenie obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych, o których mowa w ustawie z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych. Dla praktycznego działania w przedmiocie odzysku, decydujące znaczenie ma lista odpadów, jakie mogą być przedmiotem odzysku w wyrobiskach górniczych, która jest załącznikiem do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie odzysku odpadów poza instalacjami i urządzeniami (Dz. U. z 2015 r., poz. 796) (rozp. odp.).

Fotografia 44 przedstawia wyrobisko wglębne kopalni serpentynitu na Dolnym Śląsku, prowadzącej proces odzysku odpadami obcymi z listy odpadów z rozporządzenia rozp. odp. Kolejne zdjęcie 45 przedstawia natomiast niezgodne z prawem składowanie odpadów na terenie na ten cel nieprzeznaczonym, tj. w wyrobisku zakładu górniczego.

Fot. 44. Kopalnia serpentynitu Nasławice – przykład prowadzenia procesu odzysku poprzez wypełnienie części wyrobiska odpadami obcymi (fot. M. Eliaasz)

Fot. 45. Zdeponowane w wyrobisku kopalni piasków odpady z tworzyw sztucznych i odpady budowlane, woj. dolnośląskie (fot. M. Eliaz)

Planując odkrywkową działalność górniczą, bezwzględnie należy określić docelowe zagospodarowanie terenu, w tym, w wariantach prowadzenia odzysku w wyrobisku górniczym. Przedsiębiorcy w swoich analizach ekonomicznych a decydenci w wydanych decyzjach administracyjnych winni uwzględniać potencjał do zagospodarowania odpadów w wyrobiskach odkrywkowych. Coraz popularne i w pełni uzasadnione jest hasło „Ile zysku jest w odzysku?”. Widzieć w tym pytaniu należy również zysk środowiskowy, gdyż każdy sposób minimalizacji odpadów jest realizacją zasad z ustawy UOOW i zasady zrównoważonego rozwoju.

3. Gospodarowanie odpadami wydobywczymi w oparciu o Program Gospodarowania Odpadami Wydobywczymi (PGOW)

Powodem odrębnej regulacji w zakresie odpadów wydobywczych była Dyrektywa Nr 2006/21/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 marca 2006 r. w sprawie gospodarowania odpadami pochodzącymi z przemysłu wydobywczego, która zmieniła dyrektywę 2004/35/WE (Dz. Urz. UE L 102 z 11.04.2006 r. zmieniony Dz. Urz. UE L 2009.188.14). Celem nadrzędnym było określenie minimalnych wymagań mających na celu udoskonalenie sposobów gospodarowania odpadami pochodzącymi z przemysłu wydobywczego, przy uwzględnieniu zagrożeń dla środowiska i zdrowia ludzi, które mogą wystąpić na etapie przeróbki i unieszkodliwiania odpadów. Zadaniem pośrednim było natomiast:

- zmniejszenie poziomu niebezpieczeństwa odpadów wydobywczych,
- zapewnienie najmniejszego zagrożenia z możliwych,
- promowanie odzysku,

- wypracowanie środków zapobiegawczych w sytuacjach katastrof i wypadków,
- promowanie zrównoważonego zarządzania przemysłem wydobywczym.

Zakres ustawy UOOW odpowiada zapisom dyrektywy odpadowej, gdyż dotyczy:

- zasad gospodarowania odpadami wydobywczymi oraz niezanieczyszczoną glebą,
- określa procedury związane z uzyskiwaniem zezwoleń i pozwoleń związanych z gospodarką odpadami wydobywczymi,
- ustala zasady prowadzenia obiektów unieszkodliwiania,
- określa postępowanie związane z zapobieganiem poważnym wypadkom w obiektach kategorii A.

Dla prawidłowej gospodarki odpadami, konieczne jest dokładne przeanalizowanie grup wyłączeń odpadów z ustawy UOOW. W myśl UOOW nie ma ona zastosowania do:

- odpadów powstałych w wyniku poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopalin ze złóż oraz ich magazynowania i przeróbki, które nie są bezpośrednio związane z tymi działaniami,
- odpadów powstałych w wyniku poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopalin ze złóż oraz ich przeróbki z obszarów morskich Rzeczypospolitej Polskiej,
- mas ziemnych lub skalnych przemieszczanych w związku z wydobywaniem kopalin ze złóż, jeżeli koncesja na wydobywanie kopalin ze złóż lub plan ruchu zakładu górniczego lub miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu górniczego określają warunki i sposób ich zagospodarowania,
- nadkładu stanowiącego masy ziemne i skalne usuwane znad złóża w celu umożliwienia wydobycia kopaliny użytecznej, zwałowanego na obszarze górniczym, o ile nie stanowi odpadu w rozumieniu ustawy o odpadach, a termin i sposób jego zagospodarowania zostały określone zgodnie z przepisami PGG dotyczącymi ruchu zakładu górniczego, do włączania wód do górotworu w rozumieniu ustawy PGG.

Definicja odpadu wydobywczego zawarta w ustawie określa, że są to *odpady pochodzące z poszukiwania, rozpoznawania, wydobywania, przeróbki i magazynowania kopalin ze złóż* (art. 3 pkt 7 UOOW). Według rozporządzenia w sprawie katalogu odpadów będą to odpady z grupy 01: Odpady powstające przy poszukiwaniu, wydobywaniu, fizycznej i chemicznej przeróbce rud oraz innych kopalin. Przedmiotem zainteresowania w szczególności do odzysku będą odpady o kodach:

- 01 01 02 – Odpady z wydobywania kopalin innych niż rudy metali,
- 01 04 08 – Odpady żwiru lub skruszone skały inne niż wymienione w 01 04 07,
- 01 04 12 – Odpady powstające przy płukaniu i oczyszczaniu kopalni innych niż wymienione z 01 04 07 i 01 04 11,
- 01 04 81 – Odpady z flotacyjnego wzbogacania węgla inne niż wymienione w 01 04 80.

Wzajemne relacje między ustawami są bardzo ważne do prawidłowego odczytania norm prawnych. W stanie aktualnie obowiązującym należy przyjąć zgodnie z zasadami prawa, że ustawa UOOW ma węższy zakres stosowania, jest ustawą specjalną w stosunku do ustawy o odpadach. W przypadku, kiedy natrafiamy na dwie różne regulacje, wówczas ustawa o odpadach wydobywczych jest przepisem szczególnym (*lex specialis*), który znajduje zastosowanie przed przepisem ogólnym (*lex generalis*), jaki znajduje się w ustawie o odpadach. Tylko w sytuacji, kiedy ustawa o odpadach wydobywczych, nie rozstrzyga o zaistniałych sytuacjach, jest możliwe stosowanie ustawy o odpadach.

Poniżej rodzaje odpadów, jakie wyróżnia ustawa o odpadach wydobywczych, dla której należy mieć ustalony sposób zagospodarowania przy prowadzonej działalności górniczej.

- odpady wydobywcze obojętne,
- odpady wydobywcze niebezpieczne,
- odpady wydobywcze inne niż niebezpieczne i obojętne, a które związane są z przemysłem wydobywczym,
- masy ziemne lub skalne,
- niezanieczyszczona gleba z działalności wydobywczej,
- nadkład,
- odpady powstałe w wyniku wydobywania, przeróbki i magazynowania torfu.

Ustawa definiuje wszystkie rodzaje odpadów wraz z powołaniem na akty wykonawcze co do zawartości niektórych substancji i ich charakterystyki (patrz UOOW i akty wykonawcze). Dla prawidłowego postępowania z odpadami wydobywczymi istotne jest postępowanie z zasadami, które są w niewielkim stopniu zmodyfikowane względem ustawy o odpadach.

- **ZASADA I** – (wytwórca) ma obowiązek stosowania takich sposobów poszukiwania, rozpoznawania, wydobywania, przeróbki, magazynowania, które zapobiegają powstawaniu odpadów wydobywczych, lub pozwalają utrzymać na możliwie najniższym poziomie ich ilość; ograniczają negatywne oddziaływanie na środowisko, życie i zdrowie ludzi, przy uwzględnieniu najlepszych dostępnych technik (BAT),
- **ZASADA IA** – posiadacz odpadów wydobywczych jest obowiązany do ograniczenia negatywnego oddziaływania odpadów wydobywczych na środowisko, życie i zdrowie ludzi oraz zapobiegania lub zmniejszania, w możliwie najszerszym zakresie, wszelkich niekorzystnych skutków dla środowiska i zdrowia ludzi, powstałych w wyniku gospodarowania odpadami wydobywczymi, również po zamknięciu obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych, przy uwzględnieniu najlepszych dostępnych technik (BAT),
- **ZASADA II** – posiadacz odpadów w pierwszej kolejności jest obowiązany poddać odpady odzyskowi,
- **ZASADA III** – zasada bliskości, posiadacz odpadów ma obowiązek przekazać do miejsc unieszkodliwiania najbliższej położonych.

Obowiązek, który wynika z ustawy UOOW to konieczność w określonych sytuacjach sporządzenia programu gospodarowania odpadami wydobywczymi (PGOW) i jego zatwierdzenia. W procedurze tej uczestniczy jako organ współdziałający właściwy dyrektor okręgowego urzędu górniczego, który na podstawie art. 11 ust. 4 UOOW opiniuje w zakresie górnictwem PGOW. W ramach ruchu zakładu górniczego ustawa umożliwia i przewiduje prowadzenie odzysku odpadów własnych wydobywczymi i odpadów spoza zakładu górniczego.

B) Oddziaływanie na przedmiot ochrony

Działalność górnictwa jest jednym z głównych obok rolnictwa i gospodarki wodno-ściekowej źródłem wytwarzania odpadów przemysłowych. Jednakże akurat górnictwo odkrywkowe, a w szczególności górnictwo skalne, z uwagi na skalę (3,9 mln ton/rok), charakter oraz prowadzenie odzysku na poziomie ok. 60% nie stanowi problemu dla środowiska naturalnego. Podkreślić należy, że powstające odpady wydobywcze w górnictwie skalnym, nie są z punktu widzenia niebezpiecznych substancji obciążające dla środowiska. Dlatego też oprócz przeznaczania powierzchni pod obiekty unieszkodliwiania odpadów wydobywczymi i związanych z tymi obiektami oddziaływaniami, górnictwo odkrywkowe skalne daje tereny dla optymalnego zagospodarowania odpadów obojętnych, powstających w innych procesach działalności gospodarczej. Sytuacja odrębna dotyczy natomiast wytwarzania odpadów wydobywczymi w procesie wydobywania węgla brunatnego, choć na etapie prowadzenia wydobywania, problem odpadów wydobywczymi, to problem utworów trudno urabialnych. W szerszym ujęciu, węgiel brunatny ściśle wiąże się z wytwarzaniem odpadów z energetyki. Zagospodarowanie tego rodzaju odpadów z procesów spalania węgla brunatnego, z uwagi na ich specyfikę i obszerne zagadnienie samo w sobie, nie będzie przedmiotem niniejszego opracowania. Przypomnieć należy również, że w zależności od zapisów koncesji, jak również zapisów w planie ruchu masy ziemne i skalne przemieszczane w związku z działalnością górnictwem mogą nie podlegać ustawie o odpadach wydobywczymi, co było przedmiotem wcześniejszej sygnalizacji.

C) Działania organizacyjne, techniczne i technologiczne ograniczające oddziaływanie

Wszystkie działania zmierzające do przestrzegania stosowania wymienionych zasad są działaniami ograniczającymi oddziaływanie. Od strony praktycznej wprowadzony ostatnio obowiązek monitoringu przy prowadzeniu odzysku zapewne uszczelnia proces przyjmowania odpadów. Dodatkowo zasady ewidencji przyjmowania odpadów, przekazywania czy wytworzenia odpadów, sprzyjają w sposób organizacyjny do uszczelniania obiegu gospodarowania odpadami.

Poniżej MODUŁ 7.10 MINE-LIFE LINE dla analizy gospodarki odpadami, w tym odpadami własnymi, obcymi, odpadami wydobywczymi i innymi niż wydobywcze.

MODUŁ 7.10. MINE-LIFE LINE

Gospodarka odpadami:				
Odpady wydobywcze			Odpady inne niż wydobywcze	
Program gospodarowania odpadami wydobywczymi PGOW			Zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie przetwarzania odpadów	
Wytwarzanie	Zbieranie	Magazynowanie	Odzysk	Unieszkodliwianie
Pozwolenia/ zezwolenia	Dotrzymanie standardów ilościowych i jakościowych		Monitoring	Sprawozdania i opłaty
Masy ziemne i skalne				
MPZP dla terenu górniczego		Koncesja	Plan ruchu	

5.7. Szkody górnicze

Zarówno pod rządami ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. jak i z 9 czerwca 2011 r. – PGG mają zastosowanie regulacje z zakresu prawa cywilnego, z pewną odmianą (Korzeniowski 2006). Cały dział VIII PGG poświęcony jest odpowiedzialności za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego. W przypadku zaistnienia szkody ustawa w art. 144 PGG wskazuje na uprawnienie strony do odszkodowania. Odpowiedzialny za szkody jest przedsiębiorca, którego ruch zakładu spowodował szkodę. W sytuacji, kiedy nie można ustalić, kto wyrządził szkodę, odpowiada za nią przedsiębiorca, który w dniu ujawnienia się szkody ma prawo prowadzić w obszarze górniczym, w granicach którego wystąpiła szkoda, działalność regulowaną ustawą. Jeśli okoliczności zaistnienia szkody były inne niż ruch zakładu, wówczas odpowiedzialność podmiotów jest solidarna (Waksmańska 2003). Wspomniana na wstępie odmiennosc dotyczy samego sposobu naprawienia szkody. Ustawodawca w art. 147 określił, że przywrócenie stanu poprzedniego może w szczególności nastąpić przez dostarczenie gruntów, obiektów budowlanych, urządzeń, lokali, wody lub innych dóbr tego samego rodzaju. Natomiast jako szczególną kategorię naprawienia szkody ustawa widzi w gruntach rolnych i leśnych. Tu naprawienie szkody musi się odbyć na podstawie UOGRIL. Obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego ciąży na tym, kto jest odpowiedzialny za szkodę. Poszkodowany, za zgodą podmiotu odpowiedzialnego za szkodę, może wykonać obowiązek w zamian za zapłatę odpowiedniej kwoty pieniężnej. Jeżeli poszkodowany poniósł nakłady na naprawienie szkody, odszkodowanie ustala się z uwzględnieniem wartości uzasadnionych nakładów. Przedawnienie roszczenia następuje z upływem 5 lat od dnia dowiedzenia się o szkodzie. Dochodzenie na drodze sądowej swoich praw jest możliwe po

wyczerpaniu trybu ugody. Za przesłanki, które mówią o wyczerpaniu postępowania ugodowego, jest okoliczność, kiedy przedsiębiorca odmówił zawarcia ugody lub jeżeli od skierowania przez poszkodowanego roszczenia wobec przedsiębiorcy upłynęło 30 dni, chyba że poszkodowany, zgłaszając żądanie zawarcia ugody, wyznaczy dłuższy termin. Ugoda zawarta w formie aktu notarialnego stanowi tytuł egzekucyjny w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (Szpunar 1975). Ustawa zawiera jeszcze jedno szczególne uregulowanie w przedmiocie szkody w postaci zaniku wody lub utraty jej przydatności. Wówczas podmiot, do którego jest kierowane roszczenie, do czasu naprawienia szkody jest obowiązany bezpłatnie dostarczać poszkodowanemu niezbędną ilość wody.

5.8. Obszary chronione a odkrywkowa działalność

Eksploatacja w obszarach chronionych jest coraz częściej spotykanym zjawiskiem. Stan taki powodowany jest co najmniej dwoma czynnikami. Po pierwsze w okresie

Fot. 46. a), b), c), d) Dostosowanie się pleszki do nowych warunków życia w zakładzie górniczym (z zasobów OUG)

od 2004 do 2018 r. obserwowany jest stale wzrastający trend ilości obszarów chronionych, których warunki użytkowania określają odrębne przepisy w zależności od przedmiotu ochrony. Po drugie w tym samym okresie czasu, generalnie obserwowany jest stały wzrost popytu na kruszywa naturalne. Taki stan rzeczy powoduje, w sytuacji deficytu obszarów bezkonfliktowych (a nawet „głodu” terenów inwestycyjnych dla górnictwa), konieczność „wejścia” w tereny obszarów chronionych na warunkach dla nich ustalonych. Szczególnie jaskrawo widać całą gamę problemów eksploatacji odkrywkowej w obszarach chronionych, najmłodszej formy ochrony przyrody, tj. sieci obszarów Natura 2000. Przy obecnym kształcie zaawansowania wyznaczania obszarów naturalnych, szacuje się ok. 1500 udokumentowanych złóż, których eksploatacja może oddziaływać na te obszary. Jeszcze na koniec 2009 roku, zidentyfikowanych obiektów udokumentowanych złóż mogących być eksploatowanych metodą odkrywkową, w obrębie obszarów Natura 2000 było 644 (Ptak 2009). Trudno oszacować globalne skutki wprowadzenia obszarów Natura 2000 (Uberman, Ostrenga 2007). Mimo to współistnienie na jednej przestrzeni jest możliwe. Znako- mitym obrazem ilustrującym ogromny potencjał adaptacji do warunków pokazuje poniższa historia opisana fotografiami 46a–d. W zakładzie górniczym będącym w ruchu, operator ładowarki zauważył lekko wystające gniazdo. Po bliższych oględzinach stwierdził, że w gnieździe znajdują się jaja ptasie. W kolejnych dniach pracując na maszynie, dogłębnie domku ptasiego, zauważył pleszkę, która czuła się jak u siebie w domu.

5.8.1. Obszary chronione jako kategoria prawna

W ustawodawstwie polskim brak jest definicji legalnej obszarów chronionych. Analizując w licznych aktach normatywnych, funkcjonalne znaczenie pojęcia „obszar chroniony”, można stwierdzić, że odnosi się ono do fizycznie wyodrębnionych obszarów na podstawie charakterystycznych i cennych cech lub zespołu cech. Jednocześnie, wytypowany na podstawie tych cech obszar, stanowi ważny obiekt, dla którego ustawodawca przewidział status ochronny. Ochrona tego obiektu wiąże się przeważnie z podejmowaniem takich działań, które zapewnią nienaruszalność tych cech, i trwałe zachowanie ich wartości, dla których ochrony został obszar ustanowiony. Sprawowanie ochrony może być poprzedzone specjalnymi procedurami zabezpieczającymi lub działaniami prewencyjnymi, np.: wezwaniem do zaprzestania naruszeń. Może też przejawiać się aktywnie, poprzez stosowanie sankcji karnych, wypłatę odszkodowań, nakazy przywrócenia do stanu poprzedniego, nakazu działań kompensacyjnych, nakazu przeprowadzenia rekultywacji czy poniesienia opłat np. za wyłączenia gruntów z produkcji rolnej lub leśnej, które mają swój specyficzny status ochronny. W prawodawstwie unijnym za obszar chroniony uważa się „geograficznie określony obszar, który jest wyznaczony i zarządzany w celu realizacji specjalnych celów ochrony”. Taka definicja została użyta w protokole o ochronie i zrównoważonym użytkowaniu różnorodności biologicznej i krajobrazowej, ramowej konwencji o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat,

sporządzonej w Kijowie dnia 22 maja 2003 r. (Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 591), którą Polska przyjęła z dniem 1 maja 2004 r. wraz z całym dorobkiem prawnym Unii.

5.8.2. Rodzaje obszarów chronionych

Dokonując przeglądu krajowych aktów prawnych, zasadniczo można dokonać podziału na obszary chronione wyznaczane w trybie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody oraz obszary chronione wyznaczane w oparciu o inne akty prawa. Zarówno jedno, jak i drugie obszary chronione, po ich wyznaczeniu, z mocy samego prawa (*ex lege*) mogą stać się całkowicie niedostępne dla odkrywkowej eksploatacji górniczej, lub ją w określony sposób ograniczać. To jak w praktyce będzie realizowany reżim ochrony danego obszaru w odniesieniu do wydobywania kopaliny, w dużej mierze zależy od uchwalonych ogólnych norm prawnych dla danego obszaru. Jednakże oprócz powszechnie znanych zakazów i nakazów wynikających z przepisów prawa istotne dla możliwości eksploatacji danego złoża jest jego „umieszczenie w czasie”. Inaczej bowiem może wyglądać ochrona obszaru, gdzie eksploatacja kruszywa była prowadzona przed powstawaniem różnych obszarów ochrony, a inaczej jeżeli eksploatacja wchodzi w reżim obszarów chronionych. Przykładami obrazującym ten szczególny przypadek może być Świętokrzyski Park Narodowy i Wielkopolski Park Narodowy. Co do zasady wydobywanie kopaliny w obszarze parków narodowych jest zabronione. Jednakże w szczególnych przypadkach może być realizowane np.:

- 1) zgodnie z §5 ust. 2 Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 3 stycznia 1996 r. (Dz. U. Nr 4, poz. 29) w sprawie utworzenia Świętokrzyskiego Parku Narodowego, zakaz prowadzenia działalności w zakresie poszukiwania, rozpoznawania i wydobywania kopaliny nie dotyczy, jeżeli jest prowadzona na podstawie koncesji uzyskanej w określonym czasie,
- 2) zgodnie z §5 ust. 2 Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 22 października 1996 r. (Dz. U. Nr 130, poz. 613) w sprawie utworzenia Wielkopolskiego Parku Narodowego, zakaz wydobywania skał, minerałów i torfu, nie dotyczy pozyskiwania surowca na potrzeby przemysłu ceramicznego na terenie obecnie eksploatowanym.

5.8.3. Możliwość eksploatacji kruszyw naturalnych a obszary chronione na podstawie przepisów innych niż ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r o ochronie przyrody

Oprócz obszarów chronionych uchwalonych na podstawie ustawy o ochronie przyrody, które będą przedmiotem późniejszej analizy, istnieje liczna grupa obszarów

chronionych, gdzie powierzchniowa eksploatacja nie może być prowadzona lub musi być ograniczana do ram określonych warunkami wynikającymi z ochrony tych obszarów. Do tych obszarów można zaliczyć między innymi: obszary terenów ochrony uzdrowiskowej, tereny zabudowy mieszkaniowej, tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, obszary występowania głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP), obszary wód powierzchniowych stojących i płynących, obszary stref ochronnych ujęć wód, tereny o wysokiej bonitacji gleb czy też obszary występowania lasów ochronnych. Tabela 29 zestawia wybrane rodzaje obszarów chronionych wyznaczonych w trybie innym niż ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, wraz z podaniem podstawy prawnej i sygnalizacją skutków prawnych, jakie dana regulacja niesie dla powierzchniowej eksploatacji kopalin. Tabela 32 przedstawia obszary chronione poza reżimem ustawy UOOP.

Tabela 32. Rodzaje obszarów chronionych wynikające z innych przepisów niż ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – wybrane przykłady (opracowanie własne)

Lp.	Rodzaj obszaru chronionego	Podstawa prawna i skutek
1	2	3
1	Teren zamknięty i jego strefa ochrony	Podstawa prawna: art.2 pkt. 9 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2101) Skutek: z uwagi na bezpieczeństwo i obronność, na terenach zamkniętych oraz w granicy wyznaczonych stref ochronnych ustawodawca określił ograniczenia w zagospodarowywaniu i korzystaniu z tych terenów, w tym zakaz zabudowy. Jednocześnie dla tych terenów generalnie nie sporządza się miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, co wynika z art. 14 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, a określenie zagospodarowania przestrzennego musi odbywać się na podstawie decyzji o warunkach zabudowy wydanej przez wojewodę.
2	Inwestycje celu publicznego	Podstawa prawna: art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 2204). Skutek: z uwagi na określony cel publiczny w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (MPZP) uwzględnia się między innymi takie przedsięwzięcia jak: 1) wydzielanie gruntów pod drogi publiczne i drogi wodne, budowa, utrzymywanie oraz wykonywanie robót budowlanych tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i sygnalizacji; 2) wydzielenie gruntów pod linie kolejowe oraz ich budowa i utrzymanie;

1	2	3
2	Inwestycje celu publicznego	<p>3) budowa i utrzymywanie ciągów drenażowych, przewodów i urządzeń służących do przesyłania lub dystrybucji płynów, pary, gazów i energii elektrycznej, a także innych obiektów i urządzeń niezbędnych do korzystania z tych przewodów i urządzeń;</p> <p>4) budowa oraz utrzymywanie obiektów i urządzeń służących ochronie środowiska, zbiorników i innych urządzeń wodnych służących zaopatrzeniu w wodę, regulacji przepływów i ochronie przed powodzią, a także regulacja i utrzymywanie wód oraz urządzeń melioracji wodnych, będących własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego;</p> <p>5) ochrona zagrożonych wyginięciem gatunków roślin i zwierząt lub siedlisk przyrody;</p> <p>Katalog przedsięwzięć stanowiących cel publiczny nie jest zamknięty, natomiast w zakresie górnictwem dotyczy tj. poszukiwania, rozpoznawania, wydobywania i składowania kopalin stanowiących własność Skarbu Państwa oraz węgla brunatnego wydobywanego metodą odkrywkową. Skutek, jaki rodzi się dla powierzchniowej eksploatacji kruszyw naturalnych to, konieczność uwzględnienia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obszarów przeznaczonych na realizację tych celów publicznych, co wprost przekłada się na zmniejszenie powierzchni bezkonfliktowej dla eksploatacji odkrywkowej. W praktyce na obszarze gminy może brakować po uwzględnieniu wszystkich tych przedsięwzięć, terenów bezkonfliktowych dla powierzchniowej eksploatacji kruszyw.</p>
3	Obszary pomników zagłady i ich stref ochronnych	<p>Podstawa prawna: ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 2120)</p> <p>Skutek: ustawodawca określił zasady ochrony dla wyznaczonych obszarów Pomników Zagłady oraz wyznaczył do 100 m obszar strefy ochronnej od granic Pomnika Zagłady. W strefie ochronnej (100 m) działalność gospodarcza może być prowadzona jedynie w zakresie niezbędnym do zabezpieczenia Pomnika Zagłady. Ponadto na podstawie Art. 10. ust. 1 i 2 zabrania się budowy obiektów budowlanych, tymczasowych obiektów budowlanych i urządzeń budowlanych na terenie Pomnika Zagłady i jego strefy ochronnej, z wyjątkiem obiektów i urządzeń niezbędnych do zabezpieczenia Pomnika Zagłady. Wydanie przewidzianych w odrębnych przepisach pozwoleń na budowę obiektów budowlanych, tymczasowych obiektów budowlanych i urządzeń budowlanych, lub rozpoczęcie budowy takich obiektów, w przypadku gdy nie jest wymagane pozwolenie na budowę, wymaga zgody wojewody, udzielonej w drodze decyzji.</p>

1	2	3
4	Zabytki, a w szczególności park kulturowy oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, w tym w obszarach ochrony konserwatorskiej	Podstawa prawna: ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2067) Skutek: z uwagi na cele ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, handlowej i usługowej. Stąd też może dojść do ograniczenia działalności przemysłowej polegającej na eksploatacji górniczej. Te same ograniczenia mogą być określone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, gdzie ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.
5	Obszar ochrony uzdrowiskowej	Podstawa prawna : ustawa 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminy uzdrowiskowe (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1056). Skutek: Ustawa określa zasady tworzenia uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej, w świetle których są to obszary wydzielone w celu wykorzystania i ochrony znajdujących się na jego obszarze naturalnych surowców leczniczych, przy jednoczesnym dotrzymaniu warunków określonych standardów środowiska i jego walorów. Zgodnie z art. 38. 1. Na obszarze uzdrowiska lub obszarze ochrony uzdrowiskowej wydziela się trzy rodzaje stref ochronnych, „A”, „B” i „C”, którym odpowiednio ustawodawca określa warunki. I tak dla strefy A np. procentowy udział terenów zielonych ma wynosić nie mniej niż 75%; oraz w strefie ochronnej „A” zabrania się: a) lokalizacji zakładów przemysłowych, l) lokalizacji obiektów mogących znacząco oddziaływać na środowisko, Dla strefy „B”, procentowy udział terenów zielonych wynosi nie mniej niż 55%, w strefie ochronnej „B” zabrania się: a) lokalizacji nowych oraz rozbudowy istniejących zakładów przemysłowych, e) pozyskiwania surowców mineralnych innych niż naturalne surowce lecznicze

1	2	3
6	Lasy ochronne i leśne kompleksy promocyjne	<p>Przedstawione dwa rodzaje obszarów w aspekcie prowadzenia eksploatacji kruszyw ma istotne znaczenie, gdyż gro obszarów potencjalnych złóż zlokalizowanych jest na obszarach leśnych. W 2009 roku powierzchnia lasów ochronnych w Polsce ogółem wyniosła 3 405 427 ha, co stanowi aż 37,5 % całkowitej powierzchni lasów. Natomiast leśne kompleksy promocyjne w roku 2009 ogółem stanowiły 999 237 ha. Uruchomienie eksploatacji nie zawsze jest możliwe szczególnie, jeżeli są to lasy ochronne i leśne kompleksy promocyjne</p> <p>Lasy ochronne Podstawa prawna: ustawa z dnia 28 września 1991 o lasach (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2129) Skutek: ustawa określa szczególną kategorię lasów tzw. lasy ochronne, które stanowią odrębny przedmiot ochrony. Art. 15 za „<i>las ochronny</i>” między innymi może uznać lasy, które:</p> <ul style="list-style-type: none"> – chronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin; – chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów; – są położone: <ol style="list-style-type: none"> a) w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców, b) w strefach ochronnych uzdrowisk i obszarów ochrony uzdrowiskowej c) w strefie górnej granicy lasów. W lasach ochronnych zgodnie z art. 9. ust. 2 ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych mogą być wznoszone budynki i budowle służące gospodarce leśnej, obronności lub bezpieczeństwu państwa, oznakowaniu nawigacyjnemu, geodezyjnemu, ochronie zdrowia oraz urzędzenia służące turystyce. Nie ma wśród przedsięwzięć eksploatacji kruszyw. Ustawodawca przewidział jedna, że w przypadkach uzasadnionych ważnymi względami społecznymi i brakiem innych gruntów lasy ochronne mogą być przeznaczone na inne cele niż określone w ust. 2, po uzyskaniu zgody odpowiednio ministra właściwego ds. środowiska lub marszałka <p>Leśne kompleksy promocyjne Podstawa prawna: zarządzenie nr 5 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 24 stycznia 2001 r. w sprawie leśnych kompleksów promocyjnych, na podstawie art.13 b i 33 ustawy o lasach Skutki Celem ustanowienia i działania leśnych kompleksów promocyjnych jest promocja trwale zrównoważonej gospodarki leśnej oraz ochrony zasobów przyrody w lasach. LKP, jako to obszar funkcjonalny o znaczeniu ekologicznym, edukacyjnym i społecznym, prowadzi swoją działalność zgodnie z opracowanym przez właściwego dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych, jednolitym programem gospodarczo-ochronnym. Programy te powinny zawierać m.in. następujące zagadnienia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenę rozpoznania stanu lasu, zwłaszcza jego walorów przyrodniczych i zagrożeń; 2) ocenę dotychczasowych kierunków i metod zagospodarowania lasu pod kątem realizacji funkcji lasu: ekologicznych, produkcyjnych i społecznych oraz wskazanie ewentualnych zmian i korekt w tym zakresie; 3) określenie kierunków działań w celu udostępnienia lasu m.in. na potrzeby edukacyjne, turystyczne i rekreacyjne.

1	2	3
7	Strefy ochronne ujęć wody oraz obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych	Podstawa prawna: Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. t.j. z 2017 r., poz. 1566) Skutki: Ustawodawca dla ochrony ujęć wód w art. 52 określił, że strefy ochronny są obszarami, gdzie obowiązują nakazy, zakazy i ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów oraz korzystania z wody. W odniesieniu do wydobywania kopalin zakaz ten może być ustanowiony w obszarze ochrony pośredniej ujęcia wody podziemnej. Ponadto na terenie ochrony pośredniej ujęcia wód powierzchniowych może być wprowadzony zakaz wydobywanie kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów zgodnie z art. 54 ust. 3 pkt 6. Dla ochrony zbiorników wód śródlądowych ustawodawca wprowadził obszary ochronne, gdzie obowiązują zakazy, nakazy oraz ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów lub korzystania z wody w celu ochrony zasobów tych wód przed degradacją. Na tych obszarach ochronnych można zabronić wznoszenia obiektów budowlanych oraz wykonywania robót lub innych czynności, które mogą spowodować trwałe zanieczyszczenie gruntów lub wód, a w szczególności lokalizowania inwestycji zaliczonych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. W niektórych przypadkach, określonych na podstawie § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (Dz. U. Nr 213, poz. 1397) eksploatacja kruszyw naturalnych będzie takim przedsięwzięciem

Obszary ochrony wymienione w tabeli 32 stanowią tylko wybrany katalog tych obszarów, które wpływają na ograniczenie przestrzeni inwestycyjnej a w tym na możliwość prowadzenia eksploatacji kruszyw naturalnych.

MODUŁ 7.11. MINE-LIFE LINE w zakresie obszarów chronionych

Ochrona form ochrony przyrody i obszarów objętych ochroną na podstawie przepisów szczególnych:	
Ochrona obszarowa	Ochrona gatunkowa
Obszary innej ochrony	

5.8.4. Stan obszarów chronionych wyznaczonych w trybie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody bez obszarów Natura 2000

Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa w art. 6 następujące formy ochrony przyrody, jakie powodują ograniczenia w użytkowaniu terenu, w tym również działalności górniczej: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki

przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów. Tabela 33 syntetycznie ujmuje jakie prawne formy ochrony przyrody występują w innych państwach. Należy stwierdzić, że Polska ma najbardziej rozbudowany system prawnej ochrony przyrody, bo aż 10 różnych form ochrony.

Tabela 33. Prawne formy ochrony przyrody w wybranych krajach UE bez obszarów Natura 2000 (opracowanie własne)

Lp.	Wielka Brytania	Austria	Czechy	Niemcy	Francja	Słowenia
1	parki narodowe (13)	parki narodowe (6)	parki narodowe (4)	parki narodowe (15)	parki narodowe (9)	parki narodowe (1)
2	narodowe parki leśne	parki przyrody	chronione okręgi krajobrazowe	rezerwaty przyrody	regionalne parki natury	parki przyrody
3	chronione obszary krajobrazowe	rezerwaty biosfery	państwowe rezerwaty przyrody	obszary chronionego krajobrazu	rezerwaty	parki krajobrazowe
4	narodowe rezerwaty przyrody	–	–	parki przyrody	–	rezerwaty przyrody
5	ostoje ptaków wodnych	–	–	chronione elementy krajobrazu	–	pomniki przyrody
6	Pasy zieleni	–	–	–	–	–
7	miejsca o znaczeniu naukowym	–	–	–	–	–

W Polsce wśród prawnych form ochrony przyrody o szczególnych walorach przyrodniczych należy wymienić:

- 23 parki narodowe o łącznej powierzchni 314,5 tys. ha, co stanowi około 1% powierzchni kraju;
- 1441 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 173,6 tys. ha, co stanowi około 0,6% powierzchni kraju;
- 120 parków krajobrazowych o łącznej powierzchni 2513,7 tys. ha, co stanowi około 8,1% powierzchni kraju;
- 418 lub 284 (różnie się podaje) obszarów chronionego krajobrazu o powierzchni 6969 tys. ha, co stanowi około 22,3% powierzchni kraju;
- 164 stanowisk dokumentacyjnych o powierzchni 0,8 tys. ha, co stanowi około 0,003% powierzchni kraju;

- 6798 użytków ekologicznych o powierzchni 45,5 tys. ha, co stanowi około 0,15% powierzchni kraju;
- 214 zespołów przyrodniczo-krajobrazowe o powierzchni 84,6 tys. ha, co stanowi około 0,3% powierzchni kraju;
- 35 320 pomników przyrody.

5.8.5. Obszary ochrony wyznaczone w trybie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody a prawna możliwość eksploatacji

Tabela 34 przedstawia charakterystykę obszarów chronionych na podstawie ustawy UOOP wraz ze wskazaniem zakazów, nakazów i możliwością prowadzenia eksploatacji.

Tabela 34. Obszary chronione wg ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (opracowanie własne)

Forma	Opis	Cel i przedmiot ochrony
Park narodowy	<ul style="list-style-type: none"> – Cel publiczny – zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu; – zakaz pozyskiwania skał, w tym torfu oraz skamieniałości w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt – zmiana stosunków wodnych 	<p>Cała: przyroda i krajobraz; zachowanie bioróżnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych; -przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody;</p> <p>– odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin i zwierząt lub grzybów</p> <p>Przedmiot: obszar o szczególnych wartościach przyrodniczych, naukowych, kulturowych i edukacyjnych o powierzchni powyżej 1000 ha</p>
Rezerwat	<ul style="list-style-type: none"> – Cel publiczny – zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu; – zakaz pozyskiwania skał, w tym torfu oraz skamieniałości w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt; – zmiana stosunków wodnych 	<p>Przedmiot: obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje, siedliska przyrodnicze, roślin, zwierząt i grzybów, twory przyrody i składniki przyrody nieożywionej</p>

1	2	3
Park krajobrazowy	<ul style="list-style-type: none"> – fakultatywnie może być wprowadzony zakaz: realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko – pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu – wykonywanie prac ziemnych – zmiany stosunków wodnych 	<p>Przedmiot: obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe</p> <p>Cel: zachowanie wartości i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju</p>
Obszar chronionego krajobrazu	<ul style="list-style-type: none"> – fakultatywnie zakazy mogą być wprowadzone tak jak dla parku krajobrazowego 	<p>Przedmiot: tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych</p>
Pomnik przyrody	<ul style="list-style-type: none"> – fakultatywnie zakazy jak dla parku krajobrazowego 	<p>Przedmiot: pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczającej się indywidualnymi cechami</p>
Stanowisko dokumentacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – fakultatywnie jak dla parku krajobrazowego 	<p>Przedmiot: niewyodrębniające się na powierzchni lub możliwe do wyodrębnienia, ważne pod względem naukowym i dydaktycznym, miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych; miejsca występowania kopalnych szczątków roślin lub zwierząt</p>
Użytek ekologiczny	<ul style="list-style-type: none"> – fakultatywnie jak dla parku krajobrazowego 	<p>Przedmiot: zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków, ich ostoi oraz miejsc rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania</p>

1	2	3
Zespół przyrodniczo-krajobrazowy	– fakultatywnie jak dla parku krajobrazowego	Przedmiot: fragmenty krajobrazu naturalnego lub kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne
Forma Natury 2000	– fakultatywne, z zachowaniem celów ochrony	Cel i przedmiot ochrony
Siedlisko naturalne	76 typów siedlisk naturalnych w tym 15 typów siedlisk priorytetowych	Cel: ochrona bioróżnorodności poprzez zachowanie siedlisk naturalnych, w stanie dobrym lub możliwość odtworzenia takich siedlisk oraz zachowanie spójności
Siedlisko gatunku roślin lub zwierząt, w tym roślin i zwierząt o znaczeniu priorytetowym	44 typy siedlisk gatunków roślin w tym 11 typów o znaczeniu priorytetowym 40 typów siedlisk gatunków zwierząt w tym 12 typów o znaczeniu priorytetowym	Cel: ochrona bioróżnorodności poprzez ochronę gatunków poprzez zachowanie jego siedliska, w stanie dobrym
Obszar specjalnej ochrony ptaków	124 obszarów wyznaczonych rozporządzeniem MŚ	Cel: ochrona populacji dziko występujących ptaków – utrzymanie ich siedlisk w niepogorszonym stanie przedmiot: 267 gatunków ptaków

*Natura jest jak piękna księga
dla tych, którzy potrafią z niej czytać*

motto Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego

6. Uwarunkowania prawne i środowiskowe jako źródła konfliktów

Niniejsze zagadnienie z uwagi na wpływ, jaki wywiera na decyzje, w odniesieniu do działalności górniczej, wymaga komentarza. Przyjęto uważać, że działalność górnicza jest działalnością konfliktową lub działalnością obciążoną dużym ryzykiem zaistnienia konfliktu. Jeśli postawić pytanie – dlaczego? – to odpowiedzi z dużym prawdopodobieństwem, bez wskazania konkretnej lokalizacji projektu górniczego, będą miały charakter następujący:

- z uwagi na oddziaływanie zakładu górniczego na środowisko, w szczególności zapylenie, odwodnienie, hałas,
- ze względu na uciążliwości powodowane transportem urobku,
- ze względu na inne dobra chronione,
- z uwagi na wielkoprzestrzenne przekształcenia powierzchni ziemi,
- z uwagi na uciążliwości od prowadzenia robót strzałowych,
- ze względu na pozostawienie obszarów zdewastowanych i zdegradowanych działalnością górniczą.

Niewątpliwie wyżej wymienione odpowiedzi przedstawiają zagadnienia, które mogą stanowić zarzewie konfliktu. Niemniej jednak nie zawsze te wymienione uwarunkowania prawne i środowiskowe muszą być źródłem sytuacji konfliktowych. Znacząca liczba konfliktów, na co trzeba zwrócić uwagę, powstaje dlatego, że przepisy prawa, reżimy środowiskowej ochrony stanowią niejasną, trudną do jednoznacznej interpretacji, a przez to niewystarczającą płaszczyznę do rozwiązania problemów. Okolicznościami w tym przypadku bardzo istotnymi w mechanizmie powstania sytuacji konfliktowych, jest precyzyjne ustalenie norm prawnych i środowiskowych. Jeśli ten warunek nie jest spełniony, to siłą rzeczy prędzej czy póź-

niej, nastąpi konflikt „w przestrzeni niedookreślonej”. Niestety sytuacja taka w górnictwie odkrywkowym jest częsta, a jedynym słusznym rozwiązaniem są dobre regulacje, które w duchu zasady zrównoważonego rozwoju, pozwolą kształtować działalność górniczą w formie akceptowalnej przez społeczeństwo. Zaskakujący może być też fakt, że ten punkt widzenia, czyli utożsamianie sytuacji konfliktowej ze źródłem konfliktu zagnieźdżonym w niewystarczająco jasnych uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych, nie doczekał się jeszcze głębszej analizy. Analizy, która dotychczas w literaturze przedmiotu standardowo dotyka źródeł konfliktu generowanych w obszarach psychologii zachowań, socjologii, modelach systemu zarządzania. Tymczasem realne konflikty, jak i te potencjalne jak ziarno „niezgody” kiełkują w obszarach uwarunkowań prawnych i środowiskowych. Na potwierdzenie takich stanów rzeczy, są sytuacje dwóch wzajemnie wykluczających się norm prawnych, dedykowanych do jednej i tej samej sytuacji faktycznej i prawnej. Ilustracją tych okoliczności jest choćby zabezpieczenie złóż oraz ochrona obszarów na podstawie innych podstaw prawnych. Społeczeństwo otrzymuje informację o normie prawnej, że obszar, na którym występuje złożo, z jednej strony jest przeznaczony do powierzchniowej eksploatacji, a z drugiej strony zachodzą przesłanki do ochrony obszaru, z uwagi na występujące formy ochrony przyrody. Powstaje konflikt, które dobro jest dobrem wyżej chronionym?

6.1. Pojęcie konfliktu

Mimo różnych prób zdefiniowania pojęcia zjawiska konfliktu nie jest to łatwe, gdyż pojęcie to ewaluuje. Ma to związek z faktem, że konflikt jest zjawiskiem nieprzewidywalnym, wielowymiarowym. Świadczą o tym sytuacje, gdzie nie ma obiektywnych powodów do istnienia konfliktu, a on jest lub może powstać. Próbuując ująć definicyjnie czym jest konflikt można przyjąć, że jest to zjawisko nieprzewidywalne, choć możliwe do prognozowania. Teoretycznie powstaje tam, gdzie dwie lub więcej stron dąży do sprzecznych lub niezgodnych celów. Wystąpienie realnych problemów nie jest jednak konieczne do powstania konfliktu. Niejednokrotnie wystarczy już samo przekonanie zaangażowanych stron o wrogim nastawieniu adwersarza. Pojęcie konfliktu zmieniło swój charakter i zakres semantyczny na przestrzeni minionych lat. Na początku było to jednoznacznie stygmatyzowane zjawisko szkodliwe, negatywne, zbędne a przede wszystkim destrukcyjne. Dziś na konflikt patrzy się trochę inaczej, też jako impuls pozytywnych zmian, zwiększenia efektywności i zaangażowania. Przedstawiając pojęcie konfliktu w odniesieniu do działalności górniczej, można pokusić się o próbę jego zdefiniowania. Konflikt dla działalności górniczej oznacza taką sytuację, w której zachodzą łącznie następujące przesłanki:

- obecność dwóch lub większej ilości stron, wzajemnie zależnych od siebie poprzez podejmowanie lub zaniechanie działań,

- wystąpienie różnic interesów, zdań, postaw, celów w przedmiocie użytkowania przestrzeni, na której występuje złoże,
- istnienie sytuacji niemożności realizacji przez strony celów, zadań, postaw, interesów, w przedmiocie użytkowania przestrzeni występującego złoża, bez udziału pozostałych stron,
- podejmowane są przez strony aktywne działania blokujące realizację działań strony przeciwnej.

Przedstawiona definicja konfliktu określa zatem pewną trudną sytuację, której przejawem bezpośrednim jest aktywne działanie stron, ale o kierunku przeciwnym. Przyczyny konfliktów górniczych jak też sam mechanizm ich powstawania mogą być różne i dla każdego przypadku mogą mieć inne podłoże.

6.2. Przyczyny konfliktów w działalności górniczej

W literaturze przedmiotu (Bazyl 2017; Badera 2008; 2010; Pietrzyk-Sokulska 2017; Ptak 2008) najczęściej wymienia się rodzaje konfliktu ze względu na różne kategorie klasyfikacji:

- a) ze względu na przedmiot konfliktu:
 - konflikty rzeczowe,
 - konflikty emocjonalne;
- b) ze względu na zasięg konfliktu:
 - konflikt lokalny w grupie pracowniczej,
 - konflikt interpersonalny między osobami;
- c) ze względu na powód konfliktu:
 - konflikt interesu jest spowodowany współzawodnictwem o pewne dobra lub wynika z odmiennych potrzeb stron. Konflikt tego rodzaju powstaje wtedy, kiedy jedna lub więcej stron pragnie zaspokoić swoje potrzeby kosztem drugiej. Ten typ konfliktu dotyczy tzw. kwestii rzeczowych (np. pieniędzy, czasu, dóbr), spraw proceduralnych (np. sposobu, w jaki powinno przebiegać zebranie) czy potrzeb psychologicznych (np. zaufania, wzajemnego poszanowania, sprawiedliwości);
 - konflikt strukturalny może wynikać z pewnych zewnętrznych ograniczeń, które utrudniają dojście do porozumienia. Chodzi tu głównie o takie czynniki, jak: struktura organizacyjna, brak uprawnień do podjęcia decyzji, deficyt jakiegoś dobra, brak czasu, odległość;
 - konflikt wartości jest powodowany odmiennymi systemami wartości osób zaangażowanych w daną sytuację. Sama różnica w wartościach preferowanych nie musi oczywiście prowadzić do konfliktu. Czynnikiem, który uwalnia konflikt, jest silne eksponowanie własnych wartości bez postawy tolerancji wobec wartości cenionych przez drugą stronę;

- konflikt relacji pojawia się w wyniku działania silnych negatywnych emocji, stereotypów, błędnego spostrzegania lub niezrozumienia, wadliwej komunikacji lub odwetowych zachowań między ludźmi. Problemy tego rodzaju traktowane są często jako niepotrzebne, gdyż pojawiają się nawet bez obiektywnych powodów, a niejednokrotnie prowadzą do zbędnej eskalacji konfliktu;
- konflikt danych powstaje, kiedy strony nie dysponują niezbędnymi danymi, są niedoinformowane bądź informacje, które otrzymują są błędne, kiedy wyciągają odmiennie wnioski z tych samych przesłanek. Większość konfliktów w tym obszarze wynika głównie z nieumiejętności porozumiewania się. (Chełpa, Witkowski 1999).

Fotografia 47a i b przedstawia sytuację konfliktową w lokalizacji udokumentowanych złóż węgla brunatnego pole Legnica Północ, Legnica Południe, województwo dolnośląskie.

Fot. 47. Konflikt na ulicach: a) STOP ODKRYWCE, b) NIE ODKRYWCE
(zasoby: Z. Kasztelewicz)

Przedstawiona powyżej klasyfikacja pozwala każdą konfliktową okoliczność przypisać do diagramu koło Moore'a. Rysunek 48, który jest bardzo praktycznym narzędziem dla określenia charakteru konfliktu i obrazuje teorię wieloprzyczynowości konfliktów autorstwa Ch. Moore'a.

W celu określenia rodzaju konfliktu podstawiony do koła Moore'a konflikt zostaje przeanalizowany i wyznaczone są dla danej sytuacji konfliktowej etykiety mówiące o tym, z jakim konfliktem mamy do czynienia. W rzeczywistości rzadko kiedy mamy sytuacje, gdzie konflikt ma charakter konfliktu wyłącznie np. relacji. Zdecydowana większość konfliktów zbudowana jest z przewagą np. konfliktu interesu, ale w tle występuje również konflikt wartości czy danych. Dokonanie analizy i ustalenie charakteru konfliktów pozwala na przyjęcie właściwej strategii w jego rozwiązaniu, pomimo że mechanizmy tworzenia poszczególnego rodzaju konfliktów mogą być różne.

Rys. 48. Koło Moore'a do badania charakteru konfliktu

6.3. Mechanizm tworzenia konfliktów

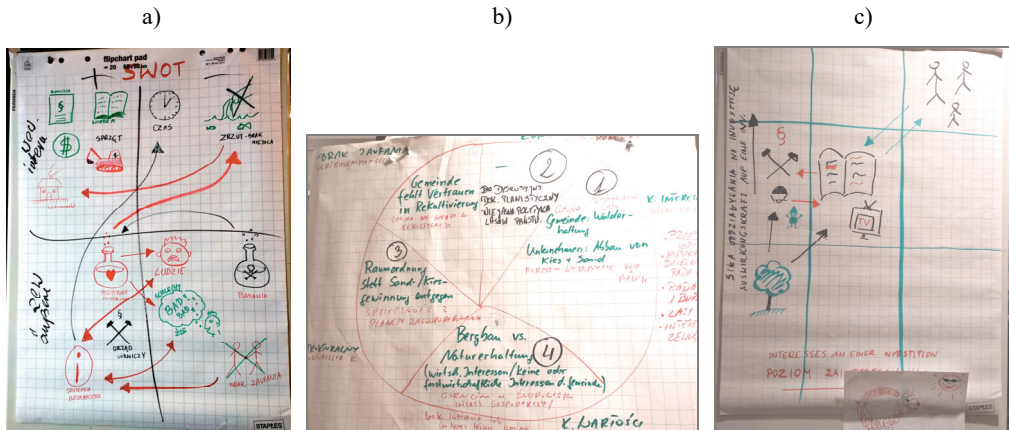
Znając charakter konfliktu, mając wiedzę, że może być to konflikt mieszany, łatwiej dokonać analizy mechanizmu tworzenia konfliktu a w konsekwencji zastosować skuteczne strategie rozwiązania. Mechanizm tworzenia konfliktów w działalności górniczej, powodowanych niedostatecznym określeniem przepisów i reżimów uwarunkowań prawnych i środowiskowych, jako źródło tych konfliktów, podlega regułom ogólnym. Zasadniczo taką sytuację, można zakwalifikować w przypadku nieprecyzyjnych regulacji prawnych i uwarunkowań środowiskowych, do konfliktu budowanego na podstawie błędnej komunikacji, konfliktu danych. To jest podstawowy czynnik inicjujący konflikt. Komunikacja to umiejętność przekazania informacji, danych w sposób, który jest zrozumiały i co więcej jest możliwy do zaakceptowania przez stronę, która jest odbiorcą. W tym przypadku komunikat w zakresie uwarunkowań prawnych i środowiskowych powinien być pełny, niesprzeczny wewnętrznie, jasny dla każdej grupy odbierającej informację. Jakość tej informacji, tego komunikatu, musi być bowiem zrozumiana – odkodowana. Jak wskazano wcześniej, jesteśmy cywilizacją informacji, ale niestety w parze nie idzie komunikacja. Wręcz przeciwnie, zatracamy umiejętności komunikowania, a ilość bodźców informacyjnych jest tak duża i często sprzeczna, że może to spowodować brak aktywnej formy jej odbioru. A przecież informacja jest czymś bardzo istotnym, po-

zwalającym podejmować słuszne decyzje. Powtarzając, (Gleick 2012) INFORMACJA – WIEDZA – MĄDROŚĆ, to związek przyczynowo skutkowy, który leży u podstaw rozwiązywania konfliktów. W procesie komunikacji może dochodzić do licznych zniekształceń informacji o podłożu psychospołecznym, gdyż proces komunikowania nierozzerwalnie wiąże się z człowiekiem, wraz z jego emocjonalnością, indywidualizmem, stosowanym kodem językowym, publikatorami i wieloma innymi specyficznymi uwarunkowaniami. Bardzo liczne są prace przedstawiające proces rozwiązywania kwestii spornych, odpowiadając na pytania jakie bariery komunikacyjne blokują rozwiązanie konfliktów oraz jakie są mechanizmy usuwania tych barier. Dla górnictwa odkrywkowego, w celu jego rozwoju, oznacza to (dla najbliższych lat), czas intensywnego dialogu i komunikacji ze społeczeństwem. Jednym ze skutecznych narzędzi coraz szerzej stosowanych jest transparentne przekazywanie informacji w sposób zestandaryzowanych raportów. Raportowanie w obszarze środowiskowym stało się również stałym elementem społecznej odpowiedzialności przedsiębiorcy (CRS).

6.4. Zarządzanie konfliktem w górnictwie, dobre praktyki i działania profilaktyczne

Analizując przykłady pozytywnego rozwiązania konfliktu w odniesieniu do działalności górniczej, a także świeże osiągnięcia wynikające z warsztatów branżowych, poświęconych eliminowaniu konfliktów w ramach programu INTRREG Polska–Saksonia 2014–2020, rysuje się kilka zasadniczych praktyk dotyczących ich rozwiązywania bądź unikania. Jako złotą zasadę należy wymienić oczywiste stwierdzenie, które dla działalności górniczej ma duże konsekwencje – nie doprowadzaj do konfliktu. Druga złota zasada w przypadku rysującego się konfliktu, należy wykonać plan – analizę obrazującą całą sytuację. Analiza ta musi sięgać pra-pra korzeni. Zakres takiej analizy dotyka sfery personalnej, finansowej, społecznej i każdej innej, która ten konflikt zakreśla. Kolejny etap to analiza zebranego materiału. Czasem dobrze, aby taką analizę wykonał ktoś z zewnątrz, kto nie ma emocji w ocenie (osoba kompetentna, niezależny ekspert, kancelaria prawnicza. Innym rozwiązaniem jest też zaproszenie mediatora, który ma legitymację od dwóch stron, zapewniając że wypracowane stanowiska będą przestrzegane i akceptowane w swoich rozstrzygnięciach. Następnym krokiem jest zastosowanie metod takich jak SWOT, macierz sił oddziaływania wg Johnsona i Scholesa (1971), albo metody analiz powiązań na podstawie diagramu Ishikawy.

Fotografia 48a–c przedstawia graf wykonany przez uczestników w trakcie dokonywania analizy przy pomocy SWOT, koła Moore’a oraz macierzy oddziaływań Johansona & Scholesa.

Fot. 48. Graf: a) z analizy SWOT, b) koła Moore'a, c) macierz Johansona & Scholesa; prace z warsztatów branżowych w ramach programu INTERREG Polska–Saksonia 2014–2020 (fot. M. Ptak)

Przedstawiając zasady zarządzania konfliktem i dobre praktyki w tym zakresie, należy podkreślić znaczenie wszechstronności analizy i konieczności ujęcia wszystkich elementów. Jako nie mniej istotne dla rozwiązania problemu, jest wskazanie właściwej osoby, które z racji posiadanych umiejętności osobowych lub też z racji decyzyjności powinny być negocjatorem warunków ze stronami przeciwnymi, w dążeniu do realizacji przyjętego planu. Dodatkowo analiza winna wskazać jakiego charakteru metody będą adekwatne do rozwiązania konfliktu, tym samym jest to czas do obrania odpowiedniej strategii postępowania. Sukces pozytywnego rozwiązania sytuacji kryzysowej leży w poziomie dokładności analizy, gdyż wszystko w przypadku już trwającego konfliktu zamienia się w kulę lodową powiększającą się wraz z każdym obrotem. Po wdrożeniu planu i po rzetelnym wywiązywaniu się ze wzajemnych zobowiązań powinniśmy oczekiwać dobrej i bezkonfliktowej współpracy. W ramach najbardziej sprawdzonych i doraźnych rozwiązań w konfliktowych sytuacjach dla działalności górniczej sprawdzały się działania:

- wysłuchania skarżącego,
- ustalenia stanu faktycznego w oparciu o osobistą wizję czy sytuacja mogła mieć miejsce,
- typowania do rozmów osób cieszących się zaufaniem,
- na rzecz dobrego wizerunku, dobrej prasy i mediów,
- angażowania się w życie społeczne,
- polegające na organizowaniu „Dni otwartych na kopalni”,
- informacyjne w języku zrozumiałym dla grupy odbiorców.

Fotografia 49 przedstawia jedno z wyżej wymienionych działań, tj. organizację „Dni otwartych na kopalni”, jako działania w ramach dobrych praktyk. Natomiast fotogra-

fia 50 przedstawia panoramę zakładu górniczego – Kopalnia Bazaltu Sulików, który wrasta w tkankę miejską Sulikowa i jest przykładem dobrych praktyk w rozwiązywaniu konfliktów.

Fot. 49. Dni otwarte dla uczniów szkół w zakładzie górniczym Sulików (z zasobów OUG)

Fot. 50. Kopalnia Bazaltu Sulików, która wrasta w tkankę miejską Sulikowa (z zasobów OUG)

Do pozostałych działań profilaktycznych zmierzających do zapobiegania konfliktom, które w praktyce doczekały się zastosowania, należy między innymi wymienić:

- doprecyzowanie regulacji prawnych i reżimów środowiskowych, które stoją u podstaw zdefiniowania praw i obowiązków stron, wzajemnych relacji,

- dbałość o wysoką jakość komunikacji, wraz z ustaleniem np. reguł informowania, procedowania lub wymiany informacji,
- ujawnienie interesów, zdań, celów w sposób jednoznaczny, przez strony,
- koncentrowanie się na sprawie, nie na osobach,
- patrzeć w przyszłość, nie w przeszłość, bez szukania winnych,
- unikanie podczas komunikacji zachowań blokujących, jak np. ocenianie, moralizowanie,
- prowadzenie transparentnej polityki informacji, w tym pełna informacja o działaniach i planach inwestora, raportowanie środowiskowe i realizacja zasad CSR – społecznej odpowiedzialności biznesu *Corporate Social Responsibility* (Kramer, Urbaniec, Kryński (red.) 2005).

6.5. Najczęściej stosowane techniki efektywnego zarządzania konfliktem

Zastosowanie odpowiedniej techniki efektywnego rozwiązywania konfliktu, zależy między innymi od charakteru konfliktu, jego etapu rozwoju oraz ilości stron. Nie są to oczywiście wszystkie przesłanki, jakie decydują o wyborze właściwej strategii, niemniej jednak pozwalają na wytypowanie odpowiednich narzędzi. Do najbardziej znanych i stosowanych w sytuacjach trudnych technik należą:

- partycypacja w podejmowaniu decyzji,
- technika przeciwnych reakcji,
- integratywne rozwiązywanie sporów,
- negocjacje oparte na zasadach,
- wymiana wizerunków,
- dlaczego nie?,
- burza mózgów (Chełpa, Witkowski 1999).

Nie są to absolutnie wszystkie znane psychologii techniki efektywnego rozwiązywania konfliktu. Ponadto należy mieć na uwadze fakt, że każda z wymienionych technik ma swoje lepsze i gorsze obszary zastosowania. Część z nich, jak np. „burza mózgów”, z powodzeniem wykorzystywana jest do prac projektowych, twórczego myślenia, poszukiwaniu pomysłów. Przedmiotem natomiast bliższej analizy będzie strategia integratywnego rozwiązywania sporów, która dla górnictwa, w ocenie autora ma i będzie mieć szerokie zastosowanie. Technika ta u podstaw przyjmuje tezę, że istnieje rozwiązanie sytuacji konfliktowej, które może być zaakceptowane przez obie strony (Chełpa, Witkowski 1999). W celu prawidłowego przeprowadzenia następujących po sobie kroków, sytuacja konfliktowa na wstępie musi zostać w obszarze wzajemnego porozumienia, sprowadzona do poziomu komunikacji na płaszczyźnie problemu. Po stworzeniu warunków do wzajemnego porozumiewania się następuje w 6 krokach rozwiązanie sytuacji konfliktowej:

- **Krok 1.** Przegląd i uzgodnienie wzajemnych stosunków, gdzie następuje współpraca nad problemem, w miejscu neutralnym, przy otwartej rozmowie i bez presji czasu.
- **Krok 2.** Przegląd i uzgodnienie punktów widzenia, gdzie następuje ustalenie przez strony, faktu o istnieniu korzystnego rozwiązania dla obu stron. Krok bardzo ważny dla konstruktywnej dalszej pracy.
- **Krok 3.** Przegląd i uzgodnienie postaw, gdzie przedmiotem uzgodnienia są odczucia i przekonania. Pozwala to na dokonanie tzw. depersonalizacji, czyli dotykamy problemu, a nie bezpośrednio osoby.
- **Krok 4.** Definiowanie problemu, gdzie po przejściu kroków 1, 2, 3 następuje precyzyjne ustalenie potrzeb i celów obu stron konfliktu.
- **Krok 5.** Poszukiwanie alternatyw, gdzie każda ze stron poszukuje aktywnie efektywnych innych rozwiązań np. przy pomocy „burzy mózgów”.
- **Krok 6.** Ocena i decyzja, gdzie na tym etapie dochodzi do oceny na podstawie wypracowanych wcześniej rozwiązań. Ostateczne rozwiązanie następuje poprzez podjęcie decyzji na TAK lub na NIE.

Takie kwantyfikowanie oznacza akceptowalność rozwiązań lub wręcz przeciwnie, z zachowaniem celów i potrzeb obu stron. Integratywne rozwiązywanie sporów jest metodą, która w sposób systematyczny, pełny i trwały, na podstawie znajomości zasad wpływu (Cialdini 2015) gwarantuje rozwiązanie konfliktu.

*Jeśli myślisz rok naprzód – sadź ryż
Jeśli myślisz 10 lat naprzód – sadź drzewo
Lecz jeśli myślisz 100 lat naprzód – ucz ludzi*

Przysłowie chińskie

7. Edukacja jako czynnik determinujący uwarunkowania prawne i środowiskowe odkrywckowej działalności górniczej

Z przytoczonym w nagłówku rozdziału cytatem należy się zgodzić. Jeżeli w Polsce ma się rozwijać górnictwo, to trzeba podjąć trud edukacji od dziecka po dorosłego. Przegląd programów kształcenia na różnych etapach edukacji szkolnej wskazuje, że górnictwo kojarzy się tylko z degradacją, zanieczyszczeniem i niekorzystnym przekształceniem terenu. Brak jest informacji o jego roli i znaczeniu. Brak również informacji o tym, że cokolwiek nas otacza, pochodzi z działalności wydobywczej. Przedmioty, takie jak geografia, chemia, biologia i fizyka mocno akcentują wyłącznie tematykę środowiskową bez szerszego komentarza w odniesieniu do konieczności sięgania po zasoby. Fotografia 51a i b przedstawia aktywne działania przedsiębiorcy górniczego na rzecz edukacji w zakresie roli i znaczenia górnictwa.

Istotne jest również w procesie edukacji nauczanie od najmłodszych lat. Ma to związek z faktem, budowania w tym okresie postaw. Edukacja w szkole średniej i na studiach jest natomiast czasem weryfikacji wartości oraz czasem budowania własnego światopoglądu, w dużej mierze na bazie wcześniej ugruntowanych postaw. Tym samym mówiąc o akceptacji społecznej, a nawet o licencji społecznej dla działalności górniczej, (termin popularyzowany przez Woźniak 2019) edukacja progórnicza staje się kluczowym zadaniem, jakie wszystkie środowiska branży powinny realizować. Realizacja ta oprócz najmłodszych i ludzi uczących się winna również być kierowana do ludzi starszych, ze szczególnym uwzględnieniem informacji na temat, co się zmieniło na przestrzeni minionych lat, jaki zrobiliśmy postęp technologiczny,

jakie wyzwania są przed nami. Informacje oprócz przystępnej formuły powinny być powszechnie dostępne w codziennych mediach, prasie, lokalnych źródłach informacji.

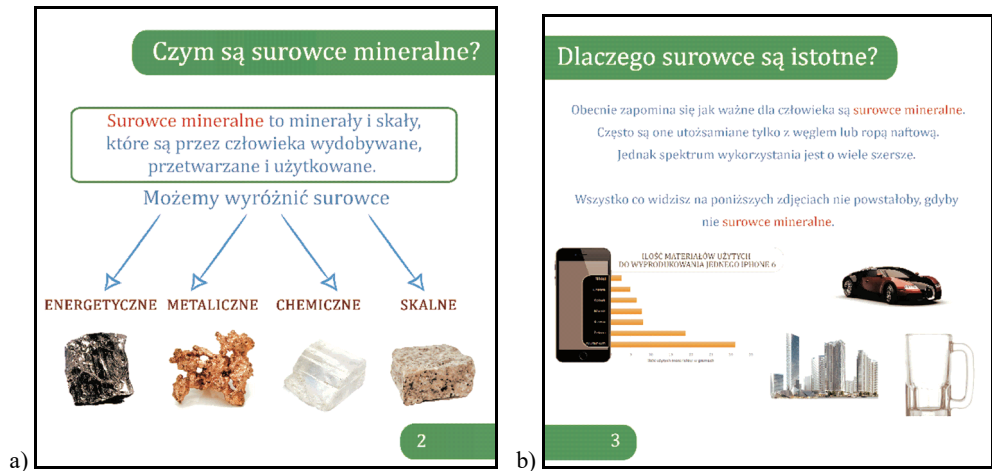

Fot. 51. Edukacja od podstaw: a) lekcje w szkole o znaczeniu górnictwa, b) prace konkursowe uczniów (z zasobów OUG)

Drugim aspektem dotyczącym edukacji jest podniesienie poziomu nauczania oraz pozyskiwanie studentów na kierunki studiów górniczych i geologicznych z wyboru. Zawód górnika choć trudny, wciąż daje możliwość dobrej gratyfikacji finansowej, co pozwala zatrudnionym w branży na wysoki poziom życia. Oczywiście zawód ten, w odróżnieniu od wielu innych, wymaga pokory, samodyscypliny i ustawicznego kształcenia się. Powoduje to, że nie wszyscy do tego zawodu się nadają. Studenci tego kierunku powinni również wiedzieć, że dana uczelnia kształcąca w kierunkach górniczych sprostą ich oczekiwaniom. Wprowadzi ich w świat przemysłu wydobywczego na poziomie kosmicznym dosłownie, bo tam są złoża, po które człowiek prędzej czy później sięgnie. Przemysł wydobywczy obok militarnego może poszczycić się największą ilością wynalazków i przełomowych odkryć. To powinno stanowić bacył,

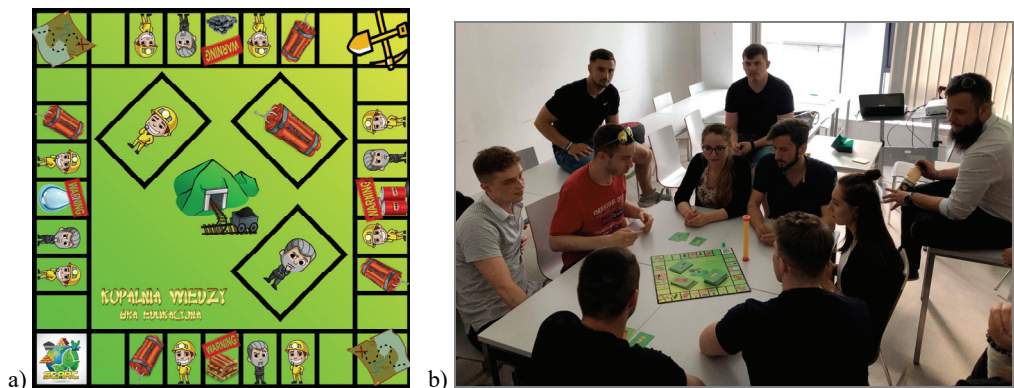

Fot. 52. Zewnętrzna okładka broszury SUROWCE MINERALNE dla szkół średnich (autor: W. Kaczan, opiekun: M. Ptak)

Fot. 53. Wybrane wewnętrzne strony broszury z tematem: a) czym są surowce mineralne, b) dlaczego surowce są istotne (autor: W. Kaczan, opiekun: M. Ptak)

dla studiowania tego kierunku. Zatem nie ma nic bardziej ciekawego jak zgłębianie nauki, jaką jest górnictwo oraz geologia. Stawiając sobie pytanie w jaki sposób to realizować, nasuwa się jednocześnie prosta odpowiedź – w sposób najbardziej atrakcyjny dla uczniów, studentów i wszystkich zainteresowanych, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom. Fotografie 52, 53a i b pokazują, jak w atrakcyjny sposób przekazać wiedzę oraz jak za pomocą gry edukacyjnej zainteresować wszystkie grupy wiekowe do nauki poprzez zabawę (fot. 54a, b).

Fot. 54. Plansza gry edukacyjnej KOPALNIA WIEDZY i pasjonująca rozgrywka autorstwa studentów Politechniki Wrocławskiej (N. Suchorab, Sz. Jurek, D. Bestrzyński; opiekun: M. Ptak)

Jak zostało to wcześniej podkreślone, edukować można na różne sposoby, ale najlepsze rezultaty są wtedy, gdy nauka jest przygodą. Taki też sposób dla najmłodszych przedstawia fotografia 55, gdzie do społeczności wrocławskich krasnali, w roku jubileuszowym 70-lecia nadzoru górniczego na Dolnym Śląsku i 50-lecia – SITG, dołączył krasnal „Gwaruś”. Mieszkańcy, turyści, zwiedzający, wyruszając w podróż w poszukiwaniu wrocławskich krasnali, w progach Okręgowego Urzędu Górniczego spotykają opiekuna braci górniczej. Gwaruś jest w historycznym ubraniu roboczym, ma kask, lampkę górniczą oraz kilof. W ręce dzierży bryłę urobku, symbol zasobności tego rejonu w różne kopaliny. Dzięki aplikacjom interaktywnym każdy może dowiedzieć się większej ilości informacji, co pozwala na propagowanie wiedzy o górnictwie Dolnego Śląska.

Fot. 55. Wrocławski Krasnal „GWARUŚ”
w progu Okręgowego Urzędu Górniczego we Wrocławiu

Consuetudo est optima legum interpretis
Praktyka daje najlepszą wykładnię przepisów

Paremia rzymska

8. Podsumowanie

Podstawowym celem rozważań podjętych w monografii było przedstawienie zagadnień uwarunkowań prawnych i środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej w Polsce. Jest to problematyka interdyscyplinarna, wieloaspektowa, złożona i bardzo obszerna. Należą do niej zarówno zagadnienia związane z górnictwem, w tym podstawowe procesy technologiczne, metody eksploatacji jak i zagadnienia związane z geologią, w tym dokumentowanie złóż, warunki ich zalegania, możliwości technicznej eksploatacji. Dodatkowo oprócz problematyki górniczej i geologicznej istotna jest warstwa zagadnień prawnych, od wymagań formalno-prawnych prowadzenia działalności, zasad koncesjonowania, po zagadnienia odpowiedzialności prawnej przedsiębiorcy. Kolejnym bardzo ważnym zagadnieniem jest tematyka związana z oddziaływaniem górnictwa odkrywkowego na środowisko, tj. całe spektrum zamierzeń dedykowanych ochronie środowiska na każdym etapie życia realizacji projektu górniczego. Zagadnienia te zostały przedstawione nie tylko poprzez wskazanie ich podstaw, funkcji i celów, ale również, poprzez wskazanie obszarów wymagających interwencji lub dokonania właściwych wyborów przez przedsiębiorcę górniczego. Przedstawienie w sposób łączny, syntetyczny oraz kompleksowy uwarunkowań prawnych i środowiskowych, stanowi problem, który wynika właśnie z wielopoziomowości tych zagadnień, wzajemnego ich przenikania oraz ich obszerności. Przedstawione w monografii podejście zintegrowane do problemu, stworzyło przesłanki do holistycznego opracowania tematu. W celu dochowania przejrzystości i pewnego uporządkowania metodycznego dokonano zasadniczego podziału monografii na kilka części, dzięki któremu łatwo przenikać po obszernym, specjalistycznym materiale. Z tego względu wprowadzone zostały istotne dla zrozumienia całości pracy definicje pojęć, omówiono w sposób szczegó-

łowy generalne zasady postępowania w ochronie środowiska, czerpiące z przymiotu uniwersalności, przedstawiono ogólną charakterystykę górnictwa odkrywkowego oraz schematy procedur i liczne wyciągi tabelaryczne, które są efektem syntetycznej analizy stanu legislacji w zakresie rozpatrywanego zagadnienia.

Rozważając zagadnienie uwarunkowań prawnych i środowiskowych odkrywkowej działalności górniczej w Polsce, trzeba brać pod uwagę przedstawiony w monografii cały stan prawny przepisów wspólnotowych oraz regulacji krajowych, w dalszej kolejności warunki geologiczno-górnictwa oraz charakter i siłę oddziaływania działalności górniczej na środowisko. Są to trzy kwestie poruszane w monografii, które pozwalają na wyłonienie pełnego obrazu i wskazanie odpowiedzi dla licznych pytań związanych z odkrywkową działalnością górniczą w Polsce. Obecnie brak jest w literaturze przedmiotu, takiego kompleksowego rozwiązania, które w sposób samodzielny i bezpośredni, stanowiłoby podstawę do rozstrzygnięcia o prawnych i środowiskowych uwarunkowaniach zamierzonej działalności górniczej, i co ważne, na każdym etapie życia projektu górniczego. Podejmowane w sposób wybiórczy poszczególne tematy, przez niektórych autorów, nie zapełniają luki, jaka jest w tym obszarze badań. Monografia stara się znaleźć wspólny mianownik, przedstawiając liczne modele procedur postępowania, tabele analizy regulacji prawnych oraz wskazuje na konieczne podejmowania działań praktycznych, niezbędnych dla danego etapu prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej.

Podstawą dla tezy pracy jest sklasyfikowanie i scharakteryzowanie poprzez przedstawienie stanu, analizy i oceny uwarunkowań prawnych i środowiskowych wieloaspektowego procesu, jakim jest odkrywkowa działalność górnicza. Tym samym teza, że wiedza o uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych, jak również znajomość ich wzajemnego przenikania w zdefiniowanej przestrzeni górniczo-geologicznej, pozwala na uruchomienie oraz na optymalne prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej, na każdym etapie projektu górniczego, jest jak najbardziej tezą prawdziwą. Dla uzyskania najlepszych wyników należy określić warunki brzegowe wszystkich uwarunkowań prawnych i środowiskowych. Szczególnie pomocne, w tym zakresie może być zastosowanie dla każdego projektu górniczego, opracowanej na podstawie monografii Linia Życia Projektu Górniczego – MINE-LIFE LINE. Model MINE-LIFE LINE pozwala bardzo szybko i prosto dokonać charakterystyki projektu górniczego, wraz z jego sklasyfikowaniem i ustaleniem krytycznych wartości, mających znaczenie dla jego uruchomienia, prowadzenia lub nawet w przypadku takich potrzeb, zmian takiego projektu. Model MINE-LIFE LINE cechuje: prostota, możliwość łącznego przedstawienia wzajemnie przenikających się uwarunkowań, transparentność, komunikatywność, możliwość bezpośredniego udostępnienia szerszemu zespołowi eksperckiemu. Gwarantuje również ujęcie ważnych informacji oraz wewnętrzne uporządkowanie. Schemat poniżej przedstawia model – Linia Życia Projektu Górniczego – MINE-LIFE LINE, sporządzony na podstawie monografii.

LINIA ŻYCIA PROJEKTU GÓRNICZEGO – MINE-LIFE LINE

1. Charakterystyka ogólna:				
Kopalina/ kopalina towarzysząca	Obszar górniczy w ha	Obszar udokumentowanego złoża w ha	Wielkość wydobycia w Mg	Technologia eksploatacji (np. MW, spod wody)
2. Dokumentacja planistyczna zagospodarowania przestrzennego:				
Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy SUKZPG		Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego MPZP/MPZP dla terenu górniczego		Decyzja ustalająca warunki budowy i zagospodarowania terenu
3. Klasyfikacja przedsięwzięcia wg OOS:				
I GRUPA	II GRUPA	I GRUPA + NATURA 2000	II GRUPA + NATURA 2000	INNE
Postępowanie transgraniczne			Kompensacja przyrodnicza	
4. Dokumentacja projektowa:				
Dokumentacja geologiczna/ /kategoria rozpoznania	Dokumentacja hydrogeologiczna	Projekt zagospodarowania złoża PZZ	Prognoza oddziaływania	Opracowanie ekofizjograficzne
5. Koncesja i jej warunki:				
Wielkość wydobycia	Okres koncesji/ termin rozpoczęcia	Wielkość obszaru górniczego ha	Masy ziemne i skalne	Przeróbka kopaliny i inne warunki
6. Dokumentacja ruchowa:				
Plan ruchu	Projekt eksploatacji	Dokument bezpieczeństwa	Projekt rekultywacji	Zarządzenia KRZG, regulaminy
7. Ochrona środowiska:				
7.1. Raport OOS:				
Obszar górniczy ↑ 25 ha, + przeróbka	– torf, kreda jeziorna wydobycie – na terenach powodzi – na terenach le- śnych lub 100 m od takich terenów	– na obszarach objętymi formami ochrony przyrody lub w otulinach – na terenach w odległości nie większej niż 250 m od obszarów ochrony od hałasu	– działalność z MW – jeżeli w odległości nie większej niż 0,5 km jest obszar górniczy eksploatacji odkrywkowej	Obszar górniczy ↑ 2 ha i wydobyciu ↑ 20 000 m ³
Obligatoryjnie	Fakultatywnie	Fakultatywnie	Fakultatywnie	Fakultatywnie

7.2. Wymagania decyzji środowiskowej		Etap planowania	Etap eksploatacji	Etap likwidacji
Gospodarka przestrzenią				
Gospodarka zasobami				
Ograniczenia ilościowe				
Ograniczenia czasowe				
Limity jakościowe				
Limity ilościowe				
Obowiązek monitoringu				
Obowiązek sprawozdawczy				
Przegląd ekologiczny				
Inne szczególne reżimy				
7.3. Racjonalna gospodarka złożem:				
Wskaźnik z koncesji:		Operat ewidencyjny:		Rozliczenie złoża:
7.4. Ochrona powierzchni ziemi:				
Zagrożenie osuwiskowe	Występowanie niecek/ zapadlisk	Zmiany pokrycia powierzchni terenu	Szkody w infrastrukturze/ uzbrojenie terenu	Szkody w obiektach kubaturowych
7.5. Ochrona gruntów:				
Grunty wyłączone z produkcji rolnej	Grunty wyłączone z produkcji leśnej	Grunty przekształcane działalnością górnictwem	Ilość chronionej warstwy próchnicznej	Skażenie gruntu
Decyzje rekultywacyjne	Utrata wartości użytkowej	Osoba obowiązana do rekultywacji	Kierunek rekultywacji	Termin zakończenia
7.6. Projekt rekultywacji:		Etap planowania	Etap eksploatacji	Etap likwidacji
Rekultywacja techniczna				
Rekultywacja biologiczna				
Rekultywacja poprzez odzysk odpadami własnymi				
Rekultywacja poprzez odzysk odpadami własnymi i innymi				
Zagospodarowanie terenu				
Rewitalizacja terenu				
7.7. Ochrona powietrza:				
Emisja zorganizowana pozwolenie emisyjne	Substancje emitowane i ich dopuszczalne poziomy		Monitoring	Sprawozdania i opłaty

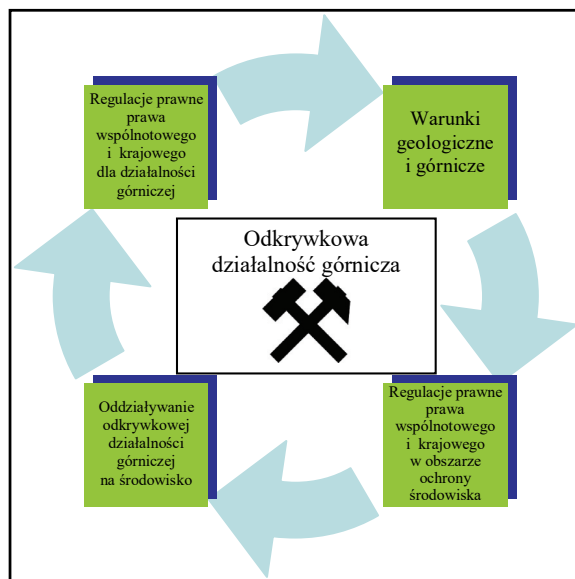
Emisja niezorganizowana	Działania minimalizujące: – zraszanie – plandekowanie – osłony		Monitoring	Sprawozdania i opłaty
Emisja ze środków transportu	Jakość stosowanych paliw i olejów		Organizacja czasu pracy maszyn	Stan techniczny maszyn i urządzeń
7.8. Ochrona przed hałasem:				
Obecność obszarów chronionych	Poziomy dopuszczalne z MPZP	Identyfikacja źródeł hałasu	Pomiary hałasu	Działania minimalizujące: – osłony – ekrany
7.9. Ochrona wód i gospodarka ściekowa:				
Złoże suche	Złoże zawadnione	Eksploracja poza obszarami zagrożenia powodzią	Eksploracja w obszarach zagrożonych powodzią	Układ odwadniania zakładu górniczego
Pobór wód na potrzeby zakładu górniczego	Odprowadzanie ścieków do ziemi i do wód	Urządzenia i instalacje	Przeróbka z wykorzystaniem wód zakładu górniczego	Działania minimalizujące oddziaływanie
Pozwolenie wodno-prawne	Dotrzymanie standardów jakościowych i ilościowych wód i ścieków		Monitoring	Sprawozdania i opłaty
7.10. Gospodarka odpadami:				
Odpady wydobywcze			Odpady inne niż wydobywcze	
Program gospodarowania odpadami wydobywczymi PGOW,			Zezwolenia na prowadzenie działalności w zakresie przetwarzania odpadów	
Wytwarzanie	Zbieranie	Magazynowanie	Odzysk	Unieszkodliwianie
Pozwolenia/ zezwolenia	Dotrzymanie standardów ilościowych i jakościowych		Monitoring	Sprawozdania i opłaty
Masy ziemne i skalne				
MPZP dla terenu górniczego		Koncesja		Plan ruchu

7.11. Ochrona form ochrony przyrody i obszarów objętych ochroną na podstawie przepisów szczególnych:

Ochrona obszarowa	Ochrona gatunkowa
Obszary innej ochrony	

Opracowany model MINE-LIFE LINE umożliwia określenie na podstawie siedmiu modułów dla każdego projektu górniczego, brzegowych warunków. Każdy moduł modelu MINE-LIFE LINE może być jeszcze bardziej rozbudowany. Jednakże wyniki wprowadzonych odpowiedzi już tych zaproponowanych w modelu, pozwalają na ocenę uwarunkowań prawnych i środowiskowych, każdego odkrywkowego zamierzenia górniczego. Model MINE-LIFE LINE został sporządzony w sposób, jaki przedstawia monografia, a który niejako wymusza sam charakter procesu, tj. kolejność postępowania. Nie eliminuje to jednak działań wybiórczych, tylko w obszarze wybranym, czyli na poziomie na przykład modułu *ochrona środowiska*. Zgodnie z istotą uwarunkowań, za najistotniejsze kryterium uznano sam fakt występowania złoża. Ma to swoje odniesienie w *charakterystyce ogólnej*, dodatkowo wspartej o dane wielkości obszaru górniczego, który implikuje dalsze zasady postępowania. Następnie dokonano analizy danych dotyczących, z jakim przedsięwzięciem mamy do czynienia, by móc określić dalsze wymagania stawiane takiemu zamierzeniu. W zależności od rozpatrywanej sytuacji możemy mieć kilka możliwości dalszego postępowania. Jeśli analiza danych uzyskanych w oparciu o podstawowe informacje, wskaże na przedsięwzięcie wymagające raportu, to w następstwie będzie przeprowadzona analiza danych dotycząca decyzji środowiskowej. W pozostałych, analizowanych przypadkach, może też dojść do stwierdzenia o braku przesłanek do przeprowadzenia oś. Duży wpływ na wynik, będą miały dalsze ustalenia w zakresie warunków wynikających z SUIZPG, MPZP. Spośród analizowanych dalszych etapów, konieczne będzie przejście przez wymagania wynikające z wszystkich rodzajów dokumentacji, na każdym etapie działalności górniczej. W modelu MINE-LIFE LINE przedstawione zostały nie tylko procesy związane z geologią i górnictwem, ale również procesy planowania przestrzennego oraz aspekt ochrony środowiska w odkrywkowej działalności górniczej. Chcąc w pełni zobrazować złożoność prezentowanych zagadnień, należało zidentyfikować procesy i etapy, pozwalając na przygotowanie, a w konsekwencji na wdrożenie właściwych działań w oparciu o dokonane dobre wybory, wynikające z pełnej wiedzy o uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych. Opracowany w publikacji model – MINE-LIFE LINE, jest syntetycznym, kompaktowym ujęciem przedstawionych i poruszanych w monografii uwarunkowań prawnych i środowiskowych dla odkrywkowej działalności górniczej w Polsce. Model ten opracowano na podstawie schematu, w którym są cztery podstawowe obszary: regulacje prawne prawa wspólnotowego i krajowego, warunki geologiczne i górnicze, regulacje prawne prawa wspólnotowego i krajowego w obszarze ochrony środowiska, w tym planowanie przestrzenne i procedury ocenowe

oraz obszar poświęcony oddziaływaniu górnictwa odkrywkowego na środowisko. Poniższy schemat przedstawia wymienione obszary wraz z zaznaczeniem, że są one wzajemnie ze sobą powiązane.

Z uwagi na fakt, że w monografii starano się ująć w sposób kompletny wszystkie uwarunkowania prawne i środowiskowe, konieczne było przedstawienie różnych aspektów prowadzenia działalności odkrywkowej. W ten sposób nakreślono również główny cel pracy, jakim było:

- przedstawienie stanu uwarunkowań prawnych i środowiskowych w Polsce dla odkrywkowej działalności, na każdym etapie życia projektu górniczego
- dokonanie analizy tych uwarunkowań z szerokim wyjaśnieniem ich istoty, historii i tendencji, w tym licznych instytucji prawnych zawartych w Prawie górnicy i geologicznym oraz Prawie ochrony środowiska,
- ocenianie uwarunkowań prawnych i środowiskowych w aspekcie posiadanych doświadczeń, dobrych praktyk i światowych rozwiązań.

Cel naukowy, jaki towarzyszył monografii to przedstawienie oraz wyjaśnienie, jak i jakie uwarunkowania prawne i środowiskowe, wpływają na cały proces odkrywkowej działalności górniczej, na każdym etapie życia projektu górniczego, wraz ze złożonością tych procesów wynikającą ze wzajemnego ich przenikania. W trakcie realizacji tego celu przyjęto założenia oraz opracowano model bazujący na czterech głównych obszarach (regulacje prawne, warunki górniczo-geologiczne, planowanie przestrzenne, ochrona środowiska w górnictwie). Realizując dążenie do przedstawienia najpełniejszych informacji dotyczących danych instytucji prawnych bądź danych

aspektów środowiskowych, przedstawiono pełną specyfikę uwarunkowań, wraz z ich wewnętrznym zróżnicowaniem, poziomem ich występowania czy też dynamiką. Można stwierdzić, że wszelkie rozważania zawarte w monografii zmierzały do wzbogacenia wiedzy o istocie i funkcjonowaniu badanego procesu, jakim jest odkrywkowa działalność górnicza.

Cel o wymiarze praktycznym – utylitarnym a zarazem cel metodologiczny, jaki został osiągnięty to prosty i wygodny do aplikacji model MINE-LIFE LINE, który może być stosowany dla każdego zamierzenia górniczego, zarówno pilotażowego jak już prowadzonego, pozwalający określić uwarunkowania prawne i środowiskowe w bardzo szybki sposób. Zastosowanie modelu MINE-LIFE LINE pozwala wskazać jednocześnie obszary, które dla analizowanej sytuacji będą mieć kluczowe znaczenie, bez pominięcia aspektów środowiskowych. Dodatkową zaletą jest możliwość jego używania przez przedsiębiorcę, pracowników nauki, projektantów, KRZG, administrację oraz możliwość pracy tylko na wybranych modułach. Model MINE-LIFE LINE może też być modyfikowany i rozbudowywany, w zależności od potrzeb. Ponadto monografia w wielu miejscach wykorzystuje i posługuje się metodą komparatystyczną, dokonując analizy aktów prawnych w różnym ujęciu. Jednakowo w ramach porównania prawa krajowego do regulacji zagranicznych albo porównań regulacji danej gałęzi prawa do innego systemu prawa. Istotne znaczenie dla realizacji postawionych celów badawczych miało zagadnienie relacji między poszczególnymi obszarami, co w wielu miejscach publikacji znalazło odwołanie do konkretnej lokalizacji. Jednocześnie realizacja zamierzonych celów badawczych wymagała oparcia się nie tylko o materiały legislacyjne, interpretacje doktryny prawa, ale również o różne źródła literaturowe i doświadczenia praktyczne.

Podsumowując, można stwierdzić, że złożony charakter zjawisk zachodzących w trakcie całego wieloaspektowego procesu, jakim jest działalność górnicza wymaga dużej wiedzy w zakresie uwarunkowań prawnych i środowiskowych, by móc uruchomić projekt górniczny i zarządzać nim w sposób optymalny. W niniejszej monografii, analiza badań wykazała jednoznacznie, że są obszary wymagające zmian, w celu usprawnienia poszczególnych procesów. Możliwość zastosowania modelu MINE-LIFE LINE, opracowanego na podstawie monografii, pozwala w sposób pragmatyczny dla każdego przedsięwzięcia górniczego przedstawić uwarunkowania prawne i środowiskowe na każdym etapie życia projektu górniczego.

Piśmiennictwo

- Adamiak B., Borkowski J., 2005, *Kodeks postępowania administracyjnego, Komentarz*, wyd. 7, Wyd. C.H.Beck, Warszawa 2005.
- Agopszewicz A., 1974, *Zarys systemu prawnego górnictwa*, Warszawa, s. 77.
- Agricola J., 2000, *O górnictwie i hutnictwie XII ksiąg*, tłum. K. Kurkowa, wyd. Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze, Jelenia Góra.
- Badera J., 2008, *Opinie i postawy społeczności lokalnej wobec projektu górniczego na przykładzie Zawiercia*, *Gospodarka Surowcami Mineralnymi*, T. 24, z. 4/4, s. 23–40.
- Badera J., 2010, *Konflikty społeczne na tle środowiskowym związane z udostępnieniem złóż w Polsce*, *Gospodarka Surowcami Mineralnymi*, 26, s. 105–125.
- Bar M., Jędrońska J., Tarnacka K., 2002, *Prawo do sądu w ochronie środowiska*, Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław.
- Bar M., Jędrońska J., 2004, *Odpowiedzialność prawna za szkody ekologiczne w Unii Europejskiej*, red. B. Koszela, cz. II, Poznań.
- Bednarczyk J., Nowak A., 2010, *Strategie i scenariusze perspektywicznego rozwoju produkcji energii elektrycznej z węgla brunatnego w świetle występujących uwarunkowań*, *Górnictwo i Geoinżynieria*, R. 34, z. 4.
- Bednarczyk J. i in., 2014, *Scenariusz krajowy pozyskiwania i zagospodarowywania surowców skalnych*, wyd. Poltegor-Institut, Wrocław.
- Bernaciak A., 2004, *Ochrona środowiska w praktyce, aspekty ekonomiczno-prawne*, wyd. Sorus Sc & Ecoprofil, Poznań.
- Bezbyt J.I., 2017, *Obcy/Inny a konflikt – fenomen wzajemnych zależności*, Seminarium „Konflikty w gospodarowaniu przestrzenią i zasobami Ziemi”, 28–29 września 2017 r., Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec.
- Bęben A., 2008, *Maszyny i urządzenia do wydobywania kopalin pospolitych bez użycia materiałów wybuchowych*, AGH, Kraków.
- Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12 2017. Państwowy Instytut Geologiczny – PIB, Warszawa 2018.
- Bnaś H. i in., 1971, *Poradnik pracownika służby geologicznej*, Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- Boarska-Dahlig H., 1958, *Polscy badacze przyrody*, wyd. PW Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Boć J. i in., 2002, *Prawo europejskie*, wyd. Kolonia Limited, Wrocław.
- Boć J. i in., 2005, *Prawo administracyjne*, wyd. Kolonia Limited, Wrocław.
- Boć J. i in., 2005a, *Prawniczy słownik wyrazów trudnych*, wyd. Kolonia Limited, Wrocław.
- Boć J. i in., 2008, *Ochrona środowiska*, wyd. Kolonia Limited, Wrocław.
- Bogdański J., Praszquier T., Siuda R., 2009, *Agaty z Płuczek Górnych*, Lwówek Śląski.
- Borkowski A. i in., 2005, *Administracyjne prawo gospodarcze*, wyd. Kolonia Limited, Wrocław.
- Burnat B., Korzeniowski J.I., 2003, *Kopaliny pospolite Prowadzenie ruchu zakładu górniczego*, Wydawnictwa i szkolenia górnictwa Burnat & Korzeniowski, Wrocław.

- Cała M. (red), 2014, *Geotechniczne i środowiskowe aspekty rekultywacji i rewitalizacji obszarów pogórniczych w Polsce i w Niemczech*, wyd. AGH Kraków.
- Chełpa S., Witkowski T., 1995, *Psychologia Konfliktów*, wyd. Biblioteka Moderadora.
- Cialdini R.B., 2016, *Influence: Science and Practice. Wywieranie wpływu: Teoria i praktyka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Ciechanowicz-McLean J., Bukowski Z., Rakoczy B., 2008, *Prawo ochrony środowiska, Komentarz*, wyd. 1 Lexis Nexis, Warszawa.
- Czech E.K. i in., 2006, *Uwarunkowania ochrony środowiska, aspekty krajowe, unijne, między narodowe*, wyd. Difin, Warszawa.
- Dawidowicz W., 1989, *Zarys procesu administracyjnego*, wyd. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Dobrzański G. (red.), 2009, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Dziekoński T., 1972, *Wydobywanie i metalurgia kruszców na Dolnym Śląsku*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- Dziewański J. (red.), 1993, *Encyklopedyczny słownik zoologiczny (ochrony środowiska)*, Wydawnictwo CPPGSMiE PAN.
- Eliasz M., 2018, *Wymagania środowiskowe przy pracy z palnikami wrębowymi*, promotor pracy M. Ptak, praca w ramach Studium podyplomowego górnictwa odkrywkowego, AGH Kraków.
- Engel J., 2009, *Natura 2000 w ocenach oddziaływania przedsięwzięć na środowisko*. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- European Commission, 2005, Impact Assessment Unit, Oxford Brookes University. Studium wytycznych do działań kompensujących, o których mowa w art. 6 (4) Dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG, Komisja Europejska.
- European Commission 2000, Managing Natura 2000 sites – The provisions of Article 6 of the Habitats Directive 92/43 EEC. – Office for official publications of the European Communities, DG Environment, Luxembourg.
- European Commission 1999, Interpretation Manual of European Union Habitats. European Commission DG Environment. EUR 15/2, 121 pp, 1999.
- Fencenloben D., 2011, *Granice nieruchomości i sposób ich ustalania*, Warszawa, s. 235 i in.
- Galos K., 2013, *Strategie surowcowe wybranych krajów Unii Europejskiej*, zeszyt 85, IGSMiE PAN Kraków.
- Galos K., Glapa W., 2008, *Wystarczalność zasobów dolnośląskich złóż kamieni lamanych w świetle rozwoju eksploatacji i uwarunkowań geośrodowiskowych*, Gospodarka Surowcami Mineralnymi 24 (2), 4, Kraków.
- Galos K., Smakowski T., 2015, *Trendy rozwoju podaży kruszyw naturalnych w Polsce i poszczególnych regionach w XXI wieku*, Górnictwo Odkrywkowe nr 56, wyd. Poltegor-Instytut, Wrocław.
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, 2009, *Postępowania administracyjne*, wyd. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Gisman S., 1949, *Słownik górnicy*, wyd. Instytut Węglowy, Katowice.
- Glapa W., Korzeniowski J.I., 2005, *Mały leksykon górnictwa odkrywkowego*, Wydawnictwa i Szkolenia Górnicze Burnat & Korzeniowski, Wrocław.
- Gleick J., 2012, *Informacja*, Wyd. Znak, Kraków, s. 12.
- Główny Urząd Statystyczny, 2017, *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2017*, Warszawa.
- Górniak-Zimroz J., Pactwa K., 2015, *Rola systemów GIS w gospodarce złożem*, Górnictwo Odkrywkowe.
- Górski M. i in., 2019, *Prawo ochrony środowiska, Komentarz, Duże Komentarze*, C.H. Beck, Warszawa.
- Grimmett R.F.A., Jonhes T.A., 1989, *Important Bird Areas In Europe*, International Waterfowl and Wetlands Research Bureau.

- Gruszczyk H., 1975, *Metodyka Poszukiwań złóż kopalni stałych*, Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- Gruszecki K., 2011, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa.
- Heath M.F., Evans M.I., 2000, *Important birds areas in Europe: priority sites for conservation*, 2 vols. Cambridge.
- Herbich J. (red.), 2004, *Ściany, piargi, rumowiska skalne i jaskinie. Poradnik ochrony siedlisk i gatunków – poradnik metodyczny*, tom. 4, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Herbich J. (red.), 2004a, *Poradnik ochrony siedlisk Natura 2000 – podręcznik metodyczny*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Holtzer M., Grabowska B., 2010, *Podstawy Ochrony Środowiska z elementami zarządzania środowiskowego*, wyd. AGH, Kraków.
- Johnson G., Scholes K., 1999, *Exploring Corporate Strategy. Text and Cases*, Prentice Hall, London.
- Jędrońska J., Bar M., 2005, *Prawo ochrony środowiska Podręcznik*, wyd. Centrum Prawa Ekologicznego, Wrocław.
- Kabziński A., 2012, *Prognoza zapotrzebowania i produkcji kruszyw w Polsce w latach 2012–2020 (+2)*, Nowoczesne Budownictwo Inżynieryjne, listopad–grudzień 2012, Kraków, s. 84–89.
- Kabziński A., 2018, *Prognozy dla kruszyw do i po 2020 roku*, *Kruszywa Naturalne*, t. 2, wyd. Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii, Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- Kalina-Prasznic U. (red.), 2005, *Mała Encyklopedia Prawa*, wyd. C.H. Beck.
- Kaliny-Prasznic U. i in., 2007, *Encyklopedia prawa*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.
- Kasztelewicz Z., Uberman R., Ostręga A., Ptak M., 2008, *Wykonanie optymalizacji ścieżki dojścia do uzyskania koncesji dla złoża węgla brunatnego „Legnica” wraz z opisem procedury postępowania w kontekście przepisów o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, Kraków (niepublik.).
- Kasztelewicz Z., Ptak M., 2009, *Procedury przedkoncesyjne dla wielkoprzestrzennej odkrywkowej kopalni węgla brunatnego w świetle uwarunkowań polskich – część I*, *Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie*, nr 9.
- Kasztelewicz Z., Ptak M., 2009a, *Procedury przedkoncesyjne dla wielkoprzestrzennej odkrywkowej kopalni węgla brunatnego w świetle uwarunkowań polskich – część II*, *Bezpieczeństwo pracy i ochrona środowisk w górnictwie*, Nr 9(181), Katowice.
- Kasztelewicz Z., Ptak M., 2013, *Obowiązki przedsiębiorcy i kierownika ruchu zakładu górniczego w świetle nowych uregulowań prawnych – wybrane zagadnienia*, *Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN*, nr 85, s. 155–169.
- Kasztelewicz Z., Ptak M., 2014, *Daniny i podatki płacone przez górnictwo w Polsce*, *Zeszyty Naukowe IGSMiE PAN*, nr 88, Kraków.
- Kasztelewicz Z., Sikora M., Zajączkowski M.T., 2014, *Klasyfikacja systemów eksploatacji odkrywkowej z uwzględnieniem aktualnego stanu technologii górniczych*, *Przegląd Górniczy*, Nr 10,
- Kasztelewicz Z., Ptak M., 2014, *Procedura oceny oddziaływania na środowisko w górnictwie odkrywkowym, w świetle nowych regulacji ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki obszarów Natura 2000*, XVI Warsztaty Górnicze, Materiały Sympozjum, Wieliczka 16–18.06.2014 r., s. 60–76.
- Kasztelewicz Z., Zajączkowski M., Ptak M., 2015, *Strategiczne determinanty rozwoju górnictwa i energetyki węgla brunatnego w Polsce*, *Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN*, nr 91, s. 101–110.
- Kasztelewicz Z., Bodziony P., Patyk M., Zajączkowski M., 2017, *Koparki jednonaczyniowe – budowa i technologia pracy – monografia*, Agencja Wydawniczo-Poligraficzna ART-TEKST: Fundacja Nauka i Tradycje Górnicze z siedzibą Wydział Górnictwa i Geoinżynierii Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica.
- Kasztelewicz Z., Ptak M., Sikora M., 2016, *Zadanie rządowe jako instrument formalno-prawny w procedurze uzyskiwania koncesji na wydobywanie węgla brunatnego*, *Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN*, nr 96, s. 119–132.

- Kasztelwicz Z., Ptak M., Sikora M., 2016, *Zadanie rządowe jako instrument formalno-prawny w procedurze uzyskiwania koncesji na wydobywanie węgla brunatnego*, Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, nr 96, s. 119–132.
- Kasztelwicz Z., Ptak M., Sikora M., 2017, *Blaski i cienie wydobywania węgla brunatnego*, *Przestrzenne, środowiskowe i techniczne uwarunkowania zagospodarowania złoża węgla brunatnego „Legnica”*, materiały pokonferencyjne z Konferencji Naukowo-Technicznej, Legnica, Towarzystwo Konsultantów Polskich o/Lubin.
- Kasztelwicz Z., Ptak M., Sikora M., 2018, *Węgiel brunatny optymalnym surowcem energetycznym dla Polski*, Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, nr 106, s. 61–84.
- Kasztelwicz Z., Tajduś A., Cała M., Ptak M., Sikora M., 2018, *Strategic conditions for the future of brown coal mining in Poland*, Energy Policy; ISSN 1429-6675, Vol. 21, Iss. 4, s. 155–177.
- Kasztelwicz Z., 2010, *Rekultywacja terenów pogórnich w polskich kopalniach odkrywkowych. Monografia*, Nauka i Tradycje Górnicze, AGH, Kraków.
- Kasztelwicz Z., 2013, *Transport bloków skalnych*, Kruszywa: produkcja, transport, zastosowanie, nr 2, s. 60–63, ISSN 2082-6605
- Kasztelwicz Z. i in., 2018, *Diamantowy raport osiągnięć branży węgla brunatnego – stan na 2017*, *Węgiel brunatny – dziś i w przyszłości*, wyd. Art – Tekst, s. 171–189.
- Kasztelwicz Z., Ptak M., 2011, *Uwarunkowania formalnoprawne eksploatacji kruszyw naturalnych w obszarach chronionych*, Mat. konf. „Eksploatacja kruszyw naturalnych w obszarach chronionych”, AGH, Kraków.
- Kaźmierczak U., Malewski J., 2001, *Koncepcja systematyki kierunków rekultywacji*, Kopaliny pospolite, nr 7, s. 9–10.
- Kaźmierczak U., 2002, *Kierunki rekultywacji – analiza terminologiczna i próba systematyki*, Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej, Oficyna Wydawnicza PWR., s. 101–110.
- Kenig-Witkowska M.M., 2009, *Międzynarodowe prawo środowiska, przepisy z wprowadzeniem*, Wyd. Wolter Kulwer Buisness, Warszawa.
- Kenig-Witkowska M.M., 2006, *Prawo środowiska Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, LexisNexis, wyd. 2, Warszawa, s. 29.
- Kopaliński W., 1978, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, wyd. X, Wyd. Wiedza Powszechna, Warszawa.
- Korzeniowski J.I., 2006, *Szkody górnicze. Restytucja in natura a wartość handlowa rzeczy*, Kopaliny podstawowe i pospolite górnictwa skalnego, 3(38), Wydawnictwo Burnat & Korzeniowski.
- Korzeniowski J.I., Onderka Z., 2006, *Roboty strzelnicze w górnictwie odkrywkowym*, Wydawnictwa i Szkolenia Górnicze, Burnat & Korzeniowski, Wrocław.
- Korzeniowski J.I., 2010, *Górnictwo odkrywkowe, Ruch zakładów eksploatujących złoża kopalni*, Wydawnictwo Wikbest, Wrocław.
- Kosikowski C., 2002, *Koncesje i zezwolenia na działalność gospodarczą*, Warszawa, s. 47.
- Kosikowski C., 1996, *Koncesje w prawie polskim*, Kraków, s. 26.
- Kosikowski C. i in., 2006, *Finanse publiczne i prawo finansowe*, wyd. Dom wydawniczy ABC, Warszawa.
- Kozioł W., Machniak Ł., Borcz A., Baic I., 2016, *Górnictwo kruszyw w Polsce – szanse i zagrożenia*, Inżynieria Mineralna 2(38).
- Kozioł W., 2018, *Wydobycie i produkcja drobnych frakcji kruszyw naturalnych oraz technologia ich zagospodarowania*, Instytut Mechanizacji Budownictwa i Górnictwa Skalnego, Warszawa.
- Kramer M., Braweiler J., Nowak Z. (red.), 2005, *Międzynarodowe zarządzanie środowiskiem*, Tom II: *Instrumenty i systemy zarządzania*, C.H. Beck, Studia Ekonomiczne, Warszawa.

- Kramer M., Urbaniec M., Kryński A. (red.), 2005, *Międzynarodowe zarządzanie środowiskiem*, Tom I: *Interdyscyplinarne założenia proekologicznego zarządzania przedsiębiorstwem*, C.H. Beck, Studia Ekonomiczne, Warszawa.
- Krystek J. i in., 2018, *Ochrona Środowiska dla inżynierów*, wyd. PWN, Warszawa.
- Kudelko J., Łuszczkiewicz A., 2018, *Odpady górnicze i przeróbce w zrównoważonej gospodarce surowcowej kraju, w aktualia i perspektywy górnictwa*, Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii, Politechniki Wrocławskiej, Wrocław.
- Kulczycka J., 2001, *Podatki w światowym górnictwie*, International Mining Forum 2001 Proceedings of the School of Underground Mining, s. 53–64.
- Kulczycka J., Uberman R., 2016, *Podatki i opłaty w polskim górnictwie*, Przegląd Górniczy, nr 5, Kraków.
- Lang W., 1968, *Struktura odpowiedzialności prawnej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, z. 31, Prawo VIII, Toruń, s. 12.
- Lipiński A., 2005, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Wyd. III seria akademicka Zakamycze.
- Lipiński A., Mikosz R., 1990, *Odpowiedzialność za szkody górnicze* (w związku z reformą prawa górniczego), Nowe Prawo, nr 4–6, s. 44 i n.
- Lipiński A., Mikosz R., 2003, *Ustawa Prawo geologiczne i górnicze. Komentarz*, wyd. II, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
- Lipiński A., Mikosz R., 1995, *Komentarz do ustawy prawo geologiczne i górnicze*, Warszawa.
- Lipiński A., 2010, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Warszawa.
- Łuniewski S., 2015, *Gospodarka odpadami na obszarach przyrodniczo cennych w Polsce*, Ekonomia i Środowisko, 3(54).
- Machniak Ł., Koziół W., Borcz A., 2013, *Wytyczne wyboru efektywnych układów wydobywczych do produkcji kruszyw lamanych*, Górnictwo Odkrywkowe, R. 54, nr 5–6.
- Machniak Ł., 2015, *Górnictwo odkrywkowe w liczbach – złoża kopalin okruchowych*, Kruszywa nr 1.
- Machniak Ł., 2015a, *Górnictwo odkrywkowe w liczbach – złoża kopalin zwięzłych*, Kruszywa nr 2.
- Machniak Ł., 2015b, *Górnictwo odkrywkowe w liczbach – złoża kopalin ilastych*, Kruszywa nr 3.
- Machniak Ł., 2017c, *Żużycie kruszyw drogowych według aktualnego stanu realizacji dróg ekspresowych i autostrad*, Kruszywa Mineralne, t. 1, Politechnika Wroclawska, Wrocław.
- Macias A., Bródka S., 2014, *Przyrodnicze Podstawy gospodarowania przestrzenią*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Madziar M., 2016, *De Re Minariorum, czyli o znaczeniu i dziedzictwie górnictwa słów kilka*, materiały Konferencji Jubileuszowej „70-lecie Nadzoru Górniczego na Dolnym Śląsku”, Wrocław.
- Małysa-Sulińska K., 2008, *Normy kształtujące ład przestrzenny*, seria Monografie, Wyd. Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Maranda A. i in., 2008, *Materiały wybuchowe emulsyjne*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa.
- Medyńska-Gulij B., 2012, *Kartografia i geowizualizacja*, wyd. PWN, Warszawa.
- Mikoś T., 2008, *Górnictwo Skarby Przeszłości. Od kruszcu do wyrobu i zabytkowej kopalni*, Wydawnictwa AGH, Kraków.
- Mikosz R., 2012, *Plan zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego*, Stud. Iurid. Agraria T. 10, s. 157–169.
- Mikosz R., 2006, *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone ruchem zakładu górniczego*, Kraków.
- Ministerstwo Środowiska, 2018, *Polityka surowcowa państwa*, projekt, wyd. PIG, PIB, Warszawa.
- Ministerstwo Środowiska, 1999, Departament Geologii i Komisji Zasobów Kopaliny, *Zasady Dokumentowania Złóż Kopaliny Stałych*, Warszawa.
- Morawa R., Onderka Z., 2013, *Górnictwo środki strzałowe i sprzęt strzałowy*, wyd. Art-text, Kraków.
- Najwyższa Izba Kontroli, 2015, *Raport z kontroli w województwa wielkopolskiego/ nielegalna eksploatacja*, styczeń 2015.

- Ney R. (red), 2007, *Surowce mineralne Polski*, Wyd. Instytutu GSMiE PAN, Kraków.
- Nieć M., Galos K., Szamałek K., 2014, *Main challenges of mineral resources policy of Poland*, *Resources Policy* 42, 93–103.
- Nieć M., 1999, *Złoża antropogeniczne*, *Przegląd Górniczy*, Vol. 47, s. 93–98, Katowice.
- Nieć M., Radwanek-Bąk B., 2014, *Ochrona i racjonalne wykorzystanie złóż kopalni*, wyd. IGSMiE PAN, Kraków.
- Niewiadomski Z., 2006, *Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne. Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa.
- Paczulski R., 2008, *Ochrona środowiska. Zarys wykładu*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz.
- Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, 2018, *Mapa rozmieszczenia złóż kamieni łamanych i blocznych w Polsce południowo-zachodniej, Bilans zasobów 2017*.
- Pasendorfena E. i in., 1968, *Zarys nauk geologicznych*, Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- Pawłowski L. i in., 2004, *Ochrona i inżynieria środowiska, zrównoważony rozwój*, monografie, wyd. PAN, Kraków.
- Piątek E., 1989, *Historia dolnośląskiego górnictwa węgla kamiennego od XV do połowy XVIII w.*, *Prace Naukowe Instytutu Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław 1989.
- Piątek E., Piątek Z., 2004, *Srebrna Góra – dawny ośrodek górnictwa srebra i ołowiu w Górach Sowich*, *Przegląd Górniczy*, nr 3, Katowice.
- Pietrzyk-Sokulska E., 2017, *Rewitalizacja terenów pogórnicznych sposobem na łagodzenie konfliktów społeczno-środowiskowych*, IGSMiE PAN, materiały konferencyjne Seminarium „Konflikty w gospodarowaniu przestrzenią i zasobami Ziemi”, 28–29 września 2017 r., Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec.
- Płodowski T., 1974, *Górnictwo przepisami BHP*, Wydawnictwa Geologiczne, Warszawa.
- Pogajniak T. i in., 2003, *Wybrane aspekty oddziaływań środowiskowych, pozwolenia zintegrowane, analiza ryzyka, przeglądy ekologiczne, programy dostosowawcze*, wyd. Ecoconsult, Gdańsk.
- Popiołek E., 2009, *Ochrona terenów górniczych*, wyd. AGH, Kraków.
- Poskrobko B., Poskrobko T., 2012, *Zarządzanie środowiskiem w Polsce*, wyd. Polskie Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa.
- Ptak M., 2007b, *Sieć obszarów Natura 2000 w aspekcie działalności odkrywkowych zakładów górniczych*, *Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie*, nr 6 (154).
- Ptak M., 2006, *Zadania ochrony środowiska w górnictwie – dawniej i dziś*, *Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie*, nr 5(141), Katowice.
- Ptak M., 2007, *Natura 2000 i zasada zrównoważonego rozwoju w działalności zakładów górniczych województwa dolnośląskiego*, Materiały prezentowane na VII Konferencji „Kruszywa Mineralne, Kruszczywa”, kwiecień 2007.
- Ptak M., 2007a, *Ochrona środowiska jako prawny, techniczny i ekonomiczny czynnik procesu projektowania odkrywkowego zakładu górniczego. Zarys problemu*, *Kopaliny Podstawowe i Pospolite Górnictwa Skalnego*, 1(44), Materiały obrad X Jubileuszowego Forum Górnictwa Kopalni Pospolitych, Wrocław.
- Ptak M., 2007b, *Kompensacja przyrodnicza w działalności górniczej ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000*, *Kopaliny Podstawowe i Pospolite Górnictwa Skalnego*, 5(48), ISSN 1428-4715.
- Ptak M., 2008, *The usefulness of selected scientific methods to solves the conflicts of face mining and regions Nature 2000*, Kraków, Materiały Konferencyjne, Międzynarodowego Kongresu Górniczego.
- Ptak M., 2009, *Wybrane problemy odpowiedzialności prawnej w obronie środowiska*, praca magisterska, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Wrocław.
- Ptak M., 2011, *Metoda oceny możliwości prowadzenia odkrywkowej działalności górniczej oddziałującej na obszary Natura 2000*, rozprawa doktorska, Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Górnictwa i Geoinżynierii, Katedra Górnictwa Odkrywkowego, Kraków.

- Ptak M., 2011a, *Uwarunkowania środowiskowe*, [w:] *Uwarunkowania zagospodarowania perspektywicznych złóż węgla brunatnego na przykładzie planowanej wieloodkrywkowej kopalni Gubin – Brody*, AGH, Kraków.
- Ptak M., 2013, *Analiza przepisów dotyczących likwidacji zakładu górniczego w świetle nowej ustawy – Prawo geologiczne i górnicze*, Przegląd Górniczy, nr 3, s. 173–177.
- Ptak M., 2014, *Publiczne bazy danych wykorzystywane w działalności Okręgowego Urzędu Górniczego we Wrocławiu*, 2014, nr 2, s. 29–37.
- Ptak M., Kasztelewicz Z., 2014a, *Rekultywacja w prawie geologicznym i górniczym jako element planowania działalności*, Mining Science, Vol. 21, spec. iss. 1, s. 171–179.
- Ptak M., 2015, *Dawne kamieniołomy dolnośląskie dzisiejszą atrakcją geoturystyczną*, Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie, nr 9, s. 26–32.
- Ptak M., Kasztelewicz Z., 2017, *Likwidacja odkrywkowego zakładu górniczego, Kruszywa mineralne*, T. 1, Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, s. 133–144.
- Ptak M., Kasztelewicz Z., 2012, *Procedury koncesyjne w świetle nowego prawa geologicznego*, Górnictwo i Geologia XVII, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 2012, Prace Naukowe Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, s. 131–141.
- Ptak M., Merenda B., 2016, *Emisja zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego w odkrywkowej działalności wydobywczej*, Mining Science, Vol. 23, nr spec. 1, s. 127–136.
- Ptak M., Kasztelewicz Z., Sikora M., 2018, *Jak postawić kropkę nad „i”, czyli rzecz o zadaniu rządowym jako instrumencie formalno-prawnym w procedurze uzyskiwania koncesji na wydobywanie węgla brunatnego*, Węgiel brunatny – dziś i w przyszłości, Agencja Wydawniczo-Poligraficzna Art-Tekst, Kraków, s. 311–321.
- Ptak M., Kaźmierczak W., Kaźmierczak U., 2018, *Konzessionsverfahren im polnischen Bergbau*, Bergbau, Jg 69, H. 11, s. 510–516.
- Ptak M., Kaźmierczak U., 2018, *Formal and legal regulations governing the award of concession contracts in Polish open cast mining*, [w:] *World Multidisciplinary Earth Sciences Symposium*, WMESS Czech Republic, Prague.
- Ptak M., Kasztelewicz Z., 2018, *Zabezpieczenie złóż kopalni a Polityka Surowcowa Państwa*, Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, nr 106, s. 53–59, Kraków.
- Ptak M., Kasztelewicz Z., 2014, *Jak rozpocząć odkrywkową działalność górniczą – droga od koncesji do planu ruchu*, Przegląd Górniczy, Nr (10)1103, t.70, Katowice.
- Radecki W., 2009a, *Oplaty i kary pieniężne w ochronie środowiska*, Komentarz do przepisów ustaw: prawo ochrony środowiska, o odpadach, o międzynarodowym obrocie odpadami, o ochronie przyrody. Wyd. Difin, Warszawa.
- Radecki W., 1995, *Ochrona środowiska w prawie budowlanym*, przepisy z komentarzem, wyd. Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Zielonej Górze, Zielona Góra.
- Radecki W., 2008, *Ustawa o ochronie przyrody*, wyd. Difin, Warszawa.
- Radecki W., 2001, *Przestępstwa przeciwko środowisku*, rozdział 22 Kodeksu Karnego, komentarz, wyd. C.H Beck, Warszawa.
- Radecki W., 2002, *Odpowiedzialność prawna w ochronie środowiska*, Difin, Warszawa.
- Radecki W., 2007, *Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie*, Komentarz, Warszawa.
- Radecki W., 1994, *Ochrona środowiska w prawie geologicznym i górniczym*, Przepisy z komentarzem, ARR w Zielonej Górze.
- Radecki W., 2009, *Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, Wyd. Difin, Warszawa.
- Radwański Z., A. Olejniczak., 2007, *Zobowiązania – część ogólna*, wyd. 7, C.H. Beck, Podręczniki prawnicze, Warszawa 2006.
- Rakoczy B., Wierzbowski B., 2012, *Prawo ochrony środowiska. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa.

- Rakoczy B. i in., 2015, *Prawo geologiczne i górnicze. Komentarz Lex*, wyd. Wolters Kluwer SA, Warszawa.
- Richert M., 2002, *Ochrona środowiska w działalności inwestycyjnej i gospodarczej, wymagania procedury wdrożenia*, wyd. ODDK, Gdańsk.
- Rogulski M., 2014, *System opłat za korzystanie ze środowiska w Polsce*, Ekonomia, nr 39.
- Rosik-Dulewska Cz., 2015, *Podstawy gospodarki odpadami*, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Schwarz H., 2012, *Prawo geologiczne i górnicze. Komentarz*, tom I, wyd. Salome sp. z o.o., Wrocław.
- Sobczyk W., 2013, *Rolnictwo i środowisko*, wyd. AGH, Kraków.
- Sołtyś A., 2015, *Analiza oddziaływania na otoczenie drgań wzbudzanych przez roboty strzałowe z zastosowaniem metody Matching-Pursuit*, wyd. AGH, Kraków.
- Sommer J., 2005, *Efektywność prawa ochrony środowiska i jej uwarunkowania – problemy udatności jego struktury*, Wrocław.
- Sommer J., 2007, *Obszary Natury 2000 a planowanie przestrzenne*, „Wybrane problemy Planistyczne 2007 roku” seminarium szkoleniowe, Wrocław 15–16 października 2007, Oficyna wyd. ZOIP Wrocław.
- Stahl M. i in., 2005, *Materialne prawo administracyjne, pojęcia, instytucje, zasady*, wyd. Difin, Warszawa.
- Stelmasiak J. (red.), 2010, *Prawo ochrony środowiska*, Warszawa.
- Stryzewski M. i in., 2006, *Programowanie eksploatacji i zagospodarowania terenów pogórnich złóż kruszywa naturalnego w dolinach rzek karpaccich na przykładzie Karpat zachodnich*, wyd. AGH, Kraków.
- Stryzewski M. i in., 2012, *Innowacyjne technologie wydobywania i obróbki skał blokowych*, wyd. Art-text, Kraków.
- Szalewska M., 2015, *Prawo geologiczne i górnicze, Komentarz Lex*, s. 526.
- Szpunar A., 1975, *Ustalenie odszkodowania w prawie cywilnym*, Warszawa, s. 165.
- Śleszyński i in. 2014, *Analiza stanu i uwarunkowań prac planistycznych w gminach w 2012 r.*
- Świerkosz K., 2003, *Wyznaczanie ostoi Natura 2000*, WWF Polska, Warszawa 2003.
- Tarabuła M., 2012, *Historia Wyższego Urzędu Górniczego*, WUG, 2012.
- Tyszewski A. i in., 2006, *Poradnik ochrony środowiska dla małych i średnich przedsiębiorstw*, wyd. Ecoconsult, Gdańsk.
- Uberman R., Ostręga A., 2007, *Skutki wprowadzenia obszarów Natura 2000 dla działalności Górniczej*, Polski Kongres Górniczy, Sesja Eksploatacji Odkrywkowej. Kraków wrzesień 2007, Górnictwo Odkrywkowe 5/7.
- Uberman R., 2012, *Złoża antropogeniczne*, Górnictwo Odkrywkowe 1–2, 5–8, wyd. Poltegor-Institut, Wrocław.
- Uberman R., Uberman R., 2015, *Podatki, opłaty i zabezpieczenia finansowe w polskim górnictwie, w tym górnictwie surowców energetycznych*, Polityka Energetyczna, t. 18, z. 2, s. 99–110.
- Uberman R., Ostręga A., 2007, *Uregulowania prawne w zakresie rekultywacji i rewitalizacji przedsiębiorstwa górniczego w odniesieniu do KWB „Konin”; Rekultywacja terenów pogórnich i waloryzacji krajobrazu w konińskim okręgu wydobywania węgla brunatnego*, wyd. AGH, Kraków.
- Waksmańska M., 2003, *Projekt nowej dyrektywy środowiskowej Odpowiedzialność za szkody*, Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie, nr 10(110).
- Widera M., Kasztelewicz Z., Ptak M., 2016, *Lignite mining and electricity generation in Poland: the current state and future prospects*, Energy Policy, ISSN 0301-4215, 2016, Vol. 92, s. 151–157.
- Wiland M., 2012, *Nowe Prawo geologiczne i górnicze a planowanie przestrzenne*, Zeszyty Naukowe IGSMiE PAN, nr 83.
- Winter M., Długajczyk E., 2003, *Zasady postępowania organów nadzoru górniczego w sprawach o naprawienie szkody spowodowanej ruchem zakładu górniczego*, Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska, nr 6(106), Katowice.

- Winzer J. i in., 2016, *Oddziaływanie na otoczenie robót z użyciem materiałów wybuchowych*, wyd. AGH, Kraków.
- Woźniak H., Nieć M., 2009, *Zasad dokumentowania warunków geologiczno-inżynierskich dla celów likwidacji kopalń*.
- WWF Polska, 2007, Zarządzanie obszarami Natura 2000; Postanowienia artykułu 6 dyrektywy siedliskowej 92/43/EWG, wyd. polskie, Warszawa.
- Wyższy Urząd Górniczy, 2017 Sprawozdanie z działalności urzędów górniczych, Katowice.
- Zajączkowski M., Sikora M., Kasztelewicz Z., Będkowski T., 2014, *Klasyfikacja systemów eksploatacji odkrywkowej z uwzględnieniem aktualnego stanu technologii górniczych*, Przegląd Górniczy, ISSN 0033-216X, t. 70, nr 10, s. 79–84.
- Zimmerman J., 2018, *Prawo administracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa.

Strony internetowe

www.geoportal.dolnyslask.pl
<http://ekw.ms.gov.pl>
<http://geoportal.pgi.gov.pl>
<http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>
<https://ems.ms.gov.pl>
ec.europa.eu
<http://www.gridw.pl>

Wykaz aktów prawnych

Ustawy

1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 73, poz. 483)
2. Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018, poz. 1025)
3. Kodeks karny (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018, poz. 1600)
4. Kodeks postępowania administracyjnego z dnia 14 czerwca 1960 r. (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018, poz. 2096)
5. Kodeks postępowania cywilnego z dnia 17 listopada 1964 r. (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018, poz. 1360)
6. Kodeks wykroczeń z 20 maja 1971 r. (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018, poz. 618)
7. Kodeks Pracy z dnia 27 czerwca 1974 r. (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz. 917)
8. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2018, poz. 646),
9. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (t.j. z 2017 r. Dz. U. z 2017 r., poz. 2126, z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz. 799)
11. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2018 r. poz. 2268)
12. ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018, poz. 1202)
13. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2101)
14. Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 235)
15. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz.2204)
16. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r., poz. 1945)
17. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2018 r., poz. 2081)
18. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 113, poz. 954)
19. Ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. o odpadach wydobywczych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1849)
20. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. t.j. z 2017 r., poz. 1161)
21. Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. t.j. z 2018 r., poz.992)
22. Ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o żegludze śródlądowej (Dz. U. z 2006 r. Nr 123, poz. 857, z późn. zm.)
23. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (Dz. U. Nr 228, poz. 1368, z 2012 r. poz. 1068 oraz z 2013 r. poz. 852).
24. Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz. U. z 2016 r., poz. 1505).

25. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz. U. z 2017 r. poz. 1226 z późn. zm.)
26. Ustawy z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach oceny zgodności i nadzoru rynku (t.j. z 2017 r. Dz. U. z 2017 r., poz. 1398 z późn.zm.)
27. Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 994)
28. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492)
29. Ustawa z dnia 7 maja 1999 o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120)
30. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o wprowadzeniu ustawy – Prawo ochrony środowiska
31. Ustawa o odpadach oraz o zmianie niektórych innych Ustawa (Dz. U. z 2001 r. Nr 100, poz. 1085),
32. Ustawa z dnia 18 maja 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 113, poz. 945 ze zm.)
33. Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 954) (USZ)
34. Ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120)
35. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2067)
36. Ustawa 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz gminy uzdrowiskowe. (t.j. z 2017 r. Dz. U. z 2017 r. poz. 1056)
37. Ustawa z dnia 28 września 1991 o lasach (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r. poz. 2129)
38. Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1472)
39. Ustawa z 5 października 1868 roku uchwalona przez Sejm Autonomiczny we Lwowie „Względem zakazu łupania, wytępienia i sprzedawania zwierząt alpejskich właściwych Tatrom, świstaka i dzikich kóz”
40. Ustawa z 10 marca 1934 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 31, poz. 274)
41. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 25, poz. 180)
42. Ustawa z 31 stycznia 1961 r. o ochronie wód przed zanieczyszczeniami (Dz. U. Nr 5, poz. 33)
43. Ustawa z 30 maja 1962 r. Prawo wodne (Dz. U. Nr 34, poz. 158)
44. Konstytucji PRL z 1952 roku (Dz. U. Nr 33, poz. 232)
45. Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 roku o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz. U. Nr 3, poz. 6) – tekst pierwotny
46. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. – o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2010 r. Nr 220, poz. 1447 z późn. zm.)
47. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. – Prawo górnicze i geologiczne (t.j. Dz. U. z 2005 r., Nr 228, poz. 1947 z późn. zm.)
48. Ustawa z dnia 6 maja 1953 r. – Prawo górnicze (tekst pierwotny w Dz. U. Nr 29, poz. 113 wielokrotnie zmieniany) – dekret górniczy
49. Ustawa z dnia 16 listopada 1960 r. o zmianie prawa górniczego (Dz. U. Nr 52, poz. 302)
50. Ustawa z dnia 26 listopada 1977 r. – o zmianie Prawa geologicznego (Dz. U. Nr 35, poz. 151),
51. Ustawa z dnia 12 lipca 1984 r. o planowaniu przestrzennym Dz. U. Nr 35, poz.185)

Traktaty, Konwencje, Dyrektywy

1. Traktat ustanawiający Unię Europejską (Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2 z późn. zm.)
2. Konwencja z 14 listopada 1950 r. o ochronie praw człowieka i podstawowych wolnościach, oświadczenie Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 286)

3. Konwencja z Aarhus z 24 czerwca 1998 r. w sprawie metali ciężkich, transgranicznego zanieczyszczenia powietrza na dalekie odległości (Dz. Urz. WE L 134 z 17.05.2001 – protokół)
4. Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym (Dz. U. z 1999 r. Nr 96, poz. 1110) sporządzonej w Espoo dnia 25 lutego 1991 r.
5. Konwencja z dnia 22 maja 2003 r. o ochronie i zrównoważonym rozwoju Karpat, sporządzonej w Kijowie (Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 591)
6. Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z 22.12.2000, str. 1, z późn. zm. – Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 5, str. 275)
7. Dyrektywa 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. Parlamentu i Rady ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) (Dz. U.U.E 25.4.2007 PL L. 108),
8. Dyrektywa 2002/49/WE z dnia 25 czerwca 2002 r. odnoszącej się do oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dz. Urz. L WE z 2002 r., Nr 189)
9. Dyrektywa Nr 2006/21/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 marca 2006 r. w sprawie gospodarowania odpadami pochodzącymi z przemysłu wydobywczego, która zmieniła dyrektywę 2004/35/WE (Dz. Urz. UE L 102 z 11.04.2006 r. zmieniony Dz. Urz. UE L 2009.188.14)
10. Dyrektywa 2004/35/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym w środowisku naturalnym (Dz. Urz. UE L 143 z 30.04.04)
11. Dyrektywa z dnia 2 kwietnia 1979 r. dotycząca ochrony dzikich ptaków (79/409/EWG) (Dz. U. WE L 103 z 25.04.1979r. ze zm.)
12. Dyrektywa z dnia 21 maja 1992 r. dotycząca ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (92/43/EWG) (Dz. U. WE L 206 z 22.07.1992 ze zm.)

Rozporządzenia, Obwieszczenia, Zarządzenia, Uchwały

1. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Dz. U. z 2011 r. Nr 288, poz. 1696)
2. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2015 r. – w sprawie dokumentacji geologicznej dla złoża kopaliny, z wyłączeniem złoża węglowodorów (Dz. U. z 2015, poz. 987)
3. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Dz. U. z 2011 r. Nr 288, poz. 1696)
4. rozporządzenie Ministra Środowiska z 18 listopada 2016 r. w sprawie dokumentacji hydrogeologicznej i dokumentacji geologiczno-inżynierskiej (Dz. U. z 2016 r., poz. 2033)
5. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie korzystania z informacji geologicznej za wynagrodzeniem (Dz. U. 2011 Nr 292, poz. 1724)
6. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektu zagospodarowania złóż (Dz. U. z 2012, poz.)
7. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla (Dz. U. z 2014 r. poz. 1469)
8. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz. U. Nr 85, poz. 654 z późn. zm.)
9. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 lutego 2012 r. w sprawie planów ruchu zakładu górniczego (Dz. U. z 2012 r., poz 372),

10. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2293).
11. rozporządzenie Ministra Gospodarki z 28 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu w odkrywkowych zakładach górniczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1008)
12. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 października 2015 r. w sprawie dokumentacji mierniczo-geologicznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1941)
13. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 września 1997 r. w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. nr 109, poz. 704)
14. rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 17 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny podstawowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 96, poz. 858)
15. rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych wydobywających kopaliny pospolite (Dz. U. z 2002 r. Nr 109, poz. 962)
16. rozporządzenie Ministra Energii z dnia 9 listopada 2016 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących przechowywania i używania środków strzałowych i sprzętu strzałowego w ruchu zakładu górniczego (Dz. U. z 2017 r., poz. 321)
17. rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1229)
18. rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie kwalifikacji w zakresie górnictwa i ratownictwa górniczego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1229)
19. w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118, poz. 1233),
20. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164, poz. 1587)
21. rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych (Dz. U. Nr 155, poz. 1298)
22. rozporządzenia Ministra Środowiska z 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i terenów górniczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 1469).
23. rozporządzenie Ministra Środowiska z 1 września 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia oceny zanieczyszczenia powierzchni ziemi (Dz. U. z 2016 r. poz. 1395)
24. rozporządzenie Ministra Środowiska z 20 czerwca 2007 r. w sprawie informacji dotyczących ruchów masowych ziemi (Dz. U. 2007 r., nr 121, poz. 840)
25. rozporządzenie Ministra Środowiska z 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu (Dz. U. z 2007 r., Nr 120, poz. 826) – t.j. (Dz. U. z 2014 r. poz. 112)
26. rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1031)
27. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2014 r. w sprawie wymagań w zakresie prowadzenia pomiarów wielkości emisji oraz pomiarów ilości pobieranej wody (Dz. U. z 2014 r., poz. 1542)
28. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 marca 2018 r. w sprawie standardów emisyjnych dla niektórych rodzajów instalacji, źródeł spalania paliw oraz urządzeń spalania lub współspalania odpadów (Dz. U. z 2018 r., poz. 680)
29. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie rodzajów wyników pomiarów prowadzonych w związku z eksploatacją instalacji lub urządzenia i innych danych oraz terminów i sposobów ich prezentacji (Dz. U. z 2008 r. Nr 215, poz. 1366)

30. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2010 r. w sprawie rodzajów instalacji, których eksploatacja wymaga zgłoszenia (Dz. U. z 2010 Nr 130, poz. 880)
31. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska (Dz. U. z 2003 r. Nr 217, poz. 2141)
32. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 lipca 2010 r. w sprawie przypadków, w których wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza z instalacji nie wymaga pozwolenia (Dz. U. 2010 Nr 130, poz. 881)
33. rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 29 stycznia 2016 r. w sprawie rodzajów i ilości znajdujących się w zakładzie substancji niebezpiecznych, decydujących o zaliczeniu zakładu do zakładu o zwiększonym lub dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowej (Dz. U. z 2016 r., poz. 138)
34. rozporządzenie Ministra Rozwoju z dnia 23 lutego 2016 r. w sprawie raportu o bezpieczeństwie zakładu o dużym ryzyku (Dz. U. z 2016 r., poz. 287)
35. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 grudnia 2018 r. w sprawie wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska oraz o wysokości należnych opłat (Dz. U. z 2018 r., poz. 2527)
36. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za korzystanie ze środowiska (Dz. U. z 2017 r., poz. 2490)
37. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących projektów robót geologicznych, w tym robót, których wykonywanie wymaga uzyskania koncesji (Dz. U. z 2011 r. Nr 288, poz. 1696)
38. rozporządzenie Ministra Środowiska z 9 czerwca 2015 r. w sprawie przekazywania informacji z bieżącego dokumentowania przebiegu prac geologicznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 903)
39. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2017 r. w sprawie gromadzenia i udostępniania informacji geologicznej (Dz. U. z 2017 r. poz. 2075)
40. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie korzystania z informacji geologicznej za wynagrodzeniem (Dz. U. z 2011 r. Nr 292, poz. 1724)
41. rozporządzenie Ministra Środowiska z 15 listopada 2011 r. w sprawie operatu ewidencyjnego oraz wzorów informacji o zmianach zasobów złoża kopaliny (Dz. U. z 2011 r. Nr 262, poz. 1568)
42. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie zagrożeń naturalnych (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1702)
43. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 25 lutego 2015 r. w sprawie wzorów druków informacji dotyczących opłat z zakresu przepisów Prawa geologicznego i górniczego (Dz. U. z 2015 r., poz. 406)
44. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 października 2014 r. w sprawie rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla (Dz. U. z 2014 r., poz. 1469)
45. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 września 2010 r. w sprawie wzoru oraz zawartości i układu publicznie dostępnego wykazu danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie (Dz. U. z 2010 r. Nr 186, poz. 1249)
46. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 listopada 2010 r. w sprawie sposobu i częstotliwości aktualizacji informacji o środowisku (Dz. U. z 2010 r. Nr 227, poz. 1485)
47. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2010 r. w sprawie opłat za udostępnianie informacji o środowisku (Dz. U. z 2010 r. Nr 215, poz. 1415)
48. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (tj. Dz. U. z 2016 r., poz. 71)
49. rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 4 października 2018 r. w sprawie opracowywania map zagrożenia powodziowego oraz map ryzyka powodziowego (Dz. U. z 2018 r., poz. 2031)
50. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2017 r. w sprawie zlewni (Dz. U. z 2017 r., poz. 2509)

51. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 grudnia 2017 r. w sprawie sposobu ustalenia i ewidencjonowania przebiegu granic obszarów dorzeczy, regionów wodnych oraz zlewni (Dz. U. z 2017 r., poz. 2505)
52. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za usługi wodne (Dz. U. z 2017 r., poz. 2502)
53. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 2017 r. w sprawie ustalania opłat podwyższonych za przekroczenie warunków wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi (Dz. U. z 2017 r., poz. 2501)
54. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 lipca 2016 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych oraz środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz. U. z 2016 r., poz. 1187)
55. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 21 grudnia 2015 r. w sprawie kryteriów i sposobu oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 85)
56. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 maja 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz. U. 2005 Nr 60, poz. 533)
57. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005r. Nr 94, poz. 794)
58. rozporządzenie Ministra Środowiska z 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszar Natura 2000 (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1713)
59. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 (Dz. U. z 2010 r. Nr 64, poz. 401)
60. rozporządzenie Ministra Środowiska 30 marca 2010 r. w sprawie szczegółowych sposobów i form składania informacji o kompensacji przyrodniczej (Dz. U. z 2010 r. Nr 64, poz. 402)
61. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r., poz. 1409)
62. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2016 r. poz. 2183)
63. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. z 2014 r., poz. 1408)
64. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie wysokości stawek opłat za usunięcie drzew i krzewów (Dz. U. z 2017 r., poz. 1330)
65. rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 1 lipca 2016 r. w sprawie zakresu projektu miejscowego planu rewitalizacji w części tekstowej oraz zakresu i formy wizualizacji ustaleń miejscowego planu rewitalizacji (Dz. U. z 2016 r., poz. 1032)
66. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 lipca 2011 r. w sprawie kryteriów zaliczania odpadów wydobywczych do odpadów obojętnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 175, poz. 1048)
67. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie szczegółowych kryteriów klasyfikacji obiektów unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (Dz. U. z 2011 r. Nr 86, poz. 477)
68. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 czerwca 2013 r. w sprawie charakterystyki odpadów wydobywczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 759)
69. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 29 maja 2014 r. w sprawie prowadzenia monitoringu obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 875)
70. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie jednorazowego odszkodowania za przedwczesny wyrąb drzewostanu (Dz. U. z 2002 r. Nr 99, poz. 905)
71. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 17 lipca 2015 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (t.j. 2015 r. Dz. U. z 2015 r., poz. 1422)

72. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 19 listopada 2001r. w sprawie rodzajów obiektów budowlanych, przy których realizacji jest wymagane ustanowienie inspektora nadzoru inwestorskiego (Dz. U. z 2001 r. Nr 138, poz. 1554)
73. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 czerwca 2003 r. w sprawie informacji dotyczącej bezpieczeństwa i ochrony zdrowia oraz planu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia (Dz. U. z 2003 r. Nr 120, poz. 1126)
74. rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 24 sierpnia 2016 r. w sprawie wzorów: wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę, zgłoszenia budowy i przebudowy budynku mieszkalnego jednorodzinnego, oświadczenia o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością na cele budowlane, oraz decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę (Dz. U. z 2016 r., poz. 1493)
75. rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie szczegółowego zakresu i formy projektu budowlanego (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1935)
76. rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie ustalania geotechnicznych warunków posadawiania obiektów budowlanych (Dz. U. z 2012 r., poz. 463)
77. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie dziennika budowy, montażu i rozbiórki, tablicy informacyjnej oraz ogłoszenia zawierającego dane dotyczące bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 963)
78. rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie książki obiektu budowlanego (Dz. U. 2003 r. Nr 120, poz. 1134)
79. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 września 2016 r. w sprawie działań naprawczych (Dz. U. z 2016 r., poz. 1396)
80. rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. z 2014 r., poz. 1923)
81. rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1963 r. w sprawie górniczych filarów ochronnych (Dz. U. Nr 18, poz. 98)
82. zarządzenie Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z dnia 3 maja 1978 r. w sprawie zasad sporządzania i trybu zatwierdzania oraz zmian programu ochrony terenów górniczych (M.P. Nr 17, poz. 60)
83. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 czerwca 1978 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony terenów górniczych (Dz. U. Nr 15, poz. 64)
84. Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 3 października 2018 r. w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2019 (M.P. z 2018 r., poz. 1038)
85. Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 16 lipca 2018 r. w sprawie stawek opłat na rok 2019 z zakresu przepisów Prawa geologicznego i górniczego (M.P. z 2018 r., poz. 725)
86. Zarządzenie Nr 39 Prezesa Wyższego Urzędu Górniczego z 29 listopada 2017 r. w sprawie Archiwum Dokumentacji Mierniczo-Geologicznej (Dz. Urz. WUG z 2017 r., poz. 67)
87. Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011r. w sprawie przyjęcia Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, M.P. z 2012 r., poz. 252

Polska Norma

- PN-G-02400;2010 – Górnictwo odkrywkowe. Wyrobisko i zwałowisko. Podział, nazwy i określenia.
PN-G-01210;2013 – Górnictwo odkrywkowe. Zwałowanie. Zwałowanie. Podział, nazwy i określenia.
PN-G-02100;2013 – Górnictwo odkrywkowe. Szerokość pasów ochronnych wyrobisk.
PN-G-07800;2002 – Górnictwo odkrywkowe. Rekultywacja. Ogólne wytyczne projektowania.
PN-B-02170; 1985 – Ocena szkodliwości wpływów drgań i wstrząsów w budynkach.

Wykaz skrótów

PGG	– Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze
UOOP	– Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. – o ochronie przyrody
UOO	– Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. – o odpadach
UOOW	– Ustawa z dnia 10 lipca 2008 r. – o odpadach wydobywczych
UPW	– Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo wodne
UPB	– Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
POŚ	– Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
UOOŚ	– Ustawa z dnia 3 października 2008 r. – o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko
UOPIZP	– Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. – o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r. poz. 1945)
RP	– Rzeczpospolita Polska
PZZ	– projekt zagospodarowania złoża
KIP	– karta informacji przedsięwzięcia
KC	– Kodeks cywilny
KPA	– Kodeks postępowania administracyjnego
MPZP	– miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
SUIKZPG	– studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy
KPZK	– koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju
rozp. BHP	– rozporządzeniu Ministra Gospodarki z 28 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących prowadzenia ruchu w odkrywkowych zakładach górniczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1008)
KRZG	– kierownik ruchu zakładu górniczego
BAT	– najlepsze dostępne techniki
OUG	– Okręgowy Urząd Górniczy we Wrocławiu
zg	– zakład górniczy
rooś	– rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 71)
WUG	– Wyższy Urząd Górniczy w Katowicach
SOO	– Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk Przyrodniczych (SOO) (<i>Special Areas of Conservation – SACs</i>)
OSO	– Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków OSO (<i>Special Protection Areas – SPAs</i>)
PGOW	– Program Gospodarowania Odpadami Wydobywczymi
ooś	– ocena oddziaływania na środowisko
PSP 2018	– Projekt Polityki Surowcowej Państwa 2018 r.
GDOŚ	– Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska

RDOŚ	– Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska
SUG	– Specjalistyczny Urząd Górniczy
MW	– materiały wybuchowe
rozp. odp.	– rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 11 maja 2015 r. w sprawie odzysku odpadów poza instalacjami i urządzeniami (Dz. U. z 2015 r. poz. 796).
rozp. ko	– rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 grudnia 2014 r. w sprawie katalogu odpadów (Dz. U. z 2014 r. poz. 1923)
CRS	– społeczna odpowiedzialność biznesu (<i>Corporate Social Responsibility</i>)

Wykaz tabel, rysunków i fotografii

Wykaz tabel

Tabela 1.	Kopalnie węgla brunatnego – rozpoczęcie zdejmowania nadkładu i wydobycia (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017)	16
Tabela 2.	Parametry charakteryzujące polskie kopalnie węgla brunatnego za 2017 rok (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017)	16
Tabela 3.	Podstawowe parametry polskich kopalń węgla brunatnego od 1945 do 2017 roku włącznie (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz i in. 2017)	17
Tabela 4.	Rejony złożowe wraz z najbardziej zasobnymi złożami węgla brunatnego w Polsce (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2018)	18
Tabela 5.	Ilość nabytych gruntów, stan posiadania i ilość gruntów zbytych od początku działalności do końca 2017 roku (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz, Ptak, Sikora 2017)	19
Tabela 6.	Gospodarka gruntami w poszczególnych kopalniach od początku ich działalności do końca 2017 roku (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz i in. 2017)	20
Tabela 7.	Charakterystyka ilości złóż, zasobów i wydobycia w roku 2017 dla poszczególnych rodzajów kopalni (PIG-PIB Bilans 2017)	21
Tabela 8.	Graniczne wartości parametrów definiujących złoża i jego granice dla węgla brunatnego (na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2015 r. w sprawie dokumentacji geologicznej złoża kopalni, z wyłączeniem złoża węglowodorów)	32
Tabela 9.	Graniczne wartości parametrów definiujących złoża i jego granice dla kopalni skalnych budowlanych blocznych (na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 1 lipca 2015 r. w sprawie dokumentacji geologicznej złoża kopalni, z wyłączeniem złoża węglowodorów)	32
Tabela 10.	Rodzaje koncesji i kompetencje organów administracyjnych (Ptak, Kasztelewicz 2012)	50
Tabela 11.	Inwentaryzacja gruntów przekształconych w wyniku prowadzenia ruchu zakładu górniczego oraz przewidywany kierunek, sposób i termin rozpoczęcia i zakończenia rekultywacji wg wzoru tabeli nr 6, załącznika nr 10 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 8 grudnia 2017 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych (Dz. U. z 2017 r., poz. 2293)	71
Tabela 12.	Klasyfikacja systemów eksploatacji odkrywkowej (Ptak; na podstawie: Kasztelewicz, Zajączkowski, Sikora 2014)	73
Tabela 13.	Metody urabiania kopalni w górnictwie odkrywkowym w zależności od rodzaju kopalni (Ptak; na podstawie: Kasztelewicz i in. 2017; Machniak, Koziół, Borcz 2013; Stryzewski i in. 2012)	74
Tabela 14.	Rola i zadania KRZG w ruchu odkrywkowego zakładu górniczego	96
Tabela 15.	Obowiązki przedsiębiorcy prowadzącego odkrywkowy zakład górniczy	99

Tabela 16. Hierarchia dokumentów planistycznych w Polsce	130
Tabela 17. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo Ochrony Środowiska, kształtujące warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (t.j. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz.799) – POŚ (opracowanie: M. Ptak)	172
Tabela 18. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2017 r., poz. 2126) – PGG, kształtujące warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (opracowanie: M. Ptak)	175
Tabela 19. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. t.j. z 2018 r., poz. 2081), kształtujące warunki środowiskowe dla odkrywkowej działalności górniczej (opracowanie własne)	178
Tabela 20. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2268), kształtujące warunki środowiskowe odkrywkowej działalności górniczej (opracowanie: M. Ptak)	180
Tabela 21. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r., poz. 1614) (opracowanie: M. Ptak)	182
Tabela 22. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. – ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. z 2018 r. Dz. U. z 2018 r., poz. 1945) – UOPIZP (opracowanie: M. Ptak)	184
Tabela 23. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. – o odpadach wydobywczych (Dz. U. t.j. z 2017 r. , poz. 1849) – UOOW (opracowanie własne)	187
Tabela 24. Akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. z 2017 r. Dz. U. z 2017 r., poz. 1161) (opracowanie: M. Ptak)	188
Tabela 25. Wybrane akty wykonawcze wydane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1161) (opracowanie: M. Ptak)	190
Tabela 26. Przedsięwzięcia i ich charakterystyka ze względu na ocenę oddziaływania na środowisko	208
Tabela 27. Stawki opłat eksploatacyjnych wybranych kopalni na rok 2019 (opracowanie własne na podstawie rozporządzenia)	238
Tabela 28. Rozdział kompetencji między organami ochrony środowiska na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (opracowanie własne)	242
Tabela 29. Cele wybranych polityk surowcowych innych krajów (PSP 2018 Projekt)	251
Tabela 30. Opłaty podwyższone naliczone przez organy nadzoru górniczego w 2018 r. za nielegalną eksploatację (opracowanie własne na podstawie danych WUG)	254
Tabela 31. Dopuszczalne poziomy hałasu na terenach ochrony akustycznej w okolicy kopalń odkrywkowych granitu w rejonie Strzegomia (wg rozporządzenia)	266
Tabela 32. Rodzaje obszarów chronionych wynikające z innych przepisów niż ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – wybrane przykłady (opracowanie własne)	295
Tabela 33. Prawne formy ochrony przyrody w wybranych krajach UE bez obszarów Natura 2000 (opracowanie własne)	300
Tabela 34. Obszary chronione wg ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (opracowanie własne)	301

Wykaz rysunków

Rys. 1.	Sumaryczna ilość wydobytego węgla w Polsce od początku działalności do 2017 roku włącznie (opracowanie własne na podstawie danych z kopalń) (Kasztelewicz i in. 2017)	17
Rys. 2.	Lokalizacja złóż węgla brunatnego w Polsce (Bednarczyk 2008)	19
Rys. 3.	Mapa rozmieszczenia złóż kamieni łamanych i blocznych w Polsce południowo-zachodniej (Bilans zasobów 2017)	22
Rys. 4.	Wydobycie i produkcja kruszyw naturalnych w Polsce w latach 1990–2017 (Kozioł 2018)	23
Rys. 5.	Prognoza produkcji kruszyw naturalnych w Polsce do 2020 roku (wg: Kozioł 2018)	24
Rys. 6.	Źródła prawa powszechnie obowiązującego	28
Rys. 7.	Etapy życia projektu górniczego – MINE-LIFE LINE	29
Rys. 8.	Przekrój geologiczny przez złożę kopalni Turów (PIG)	34
Rys. 9.	Wycinek z rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze (Dz. U. Nr 85, poz. 654 z późn. zm.)	44
Rys. 10.	Rodzaje koncesji wg ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawa geologicznego i górniczego (PGG) (Ptak, Kasztelewicz 2012)	49
Rys. 11.	Ramowy schemat dla koncesji wydobywczej np. węgla brunatnego (opracowanie: M. Ptak)	53
Rys. 12.	Wymagane dokumenty i opracowania do wniosku koncesyjnego	53
Rys. 13.	Kolejność zmian w dokumentach planistycznych (Ptak, Kasztelewicz 2016)	54
Rys. 14.	Schemat elementów oceny oddziaływania na środowisko (Ptak, Kasztelewicz 2014)	56
Rys. 15.	Procedura postępowania dla uzyskania koncesji na wydobywanie węgla brunatnego (opracowanie: M. Ptak)	59
Rys. 16.	Orientacyjny czas uzyskania koncesji wydobywczej	59
Rys. 17.	Schemat procedury koncesyjnej dla koncesji wydobywczej, marszałkowskiej (opracowanie: M. Ptak)	64
Rys. 18.	Postępowanie koncesyjne dla koncesji starościańskich (opracowanie: M. Ptak)	67
Rys. 19.	Postępowanie w sprawie o zatwierdzenie decyzji planu ruchu (opracowanie: M. Ptak)	72
Rys. 20.	Podstawowe systemy eksploatacji odkrywkowej (Bęben 2008)	73
Rys. 21.	Dobór metod urabiania w zależności od zwięzłości skał (Kasztelewicz; mat. niepublikowane)	75
Rys. 22.	Metody urabiania skał z podziałem na metodę podstawową i mechanicznie – alternatywną (Zajączkowski, Sikora, Kasztelewicz 2014)	76
Rys. 23.	Metody urabiania skał nadkładowych (trudno urabialnych) w górnictwie węgla brunatnego (Kasztelewicz, Zajączkowski, Sikora 2014)	77
Rys. 24.	Metody urabiania skał na bloki (Kasztelewicz 2013)	78
Rys. 25.	Rodzaje transportu bloków skalnych (Kasztelewicz 2013)	78
Rys. 26.	Procesy technologiczne w górnictwie odkrywkowym (Kasztelewicz, Sikora, Zajączkowski 2014)	79
Rys. 27.	Przykładowy schemat organizacyjny zakładu górniczego (opracowanie: M. Ptak)	84
Rys. 28.	Procedura likwidacji odkrywkowego zakładu górniczego pracującego na koncesji marszałkowskiej (opracowanie: M. Ptak)	123
Rys. 29.	Pokrycie obowiązującymi planami miejscowymi w powiatach w końcu 2012 roku (Śleszyński i in. 2014)	134
Rys. 30.	Przykładowy wycinek załącznika mapowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego – kolor fioletowy tereny przemysłowe (z zasobów OUG)	140
Rys. 31.	Przykładowy wycinek miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego z terenem przeznaczonym pod powierzchnią eksploatację (zasoby OUG)	147

Rys. 32. Przykładowa mapa Planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego – oddziaływanie na środowisko (geoportel)	152
Rys. 33. Procedura wprowadzenia do MPZP inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym polegającej na eksploatacji węgla brunatnego poprzez KPZK i zadanie rządowe (opracowanie: M. Ptak)	153
Rys. 34. Przykładowy projekt MPZP do uzgodnienia w przedmiocie zagospodarowania terenów górniczych: a) wyrys SUIKZPG, b) załącznik graficzny projektu MPZP, c) prognoza oddziaływania (zasoby OUG)	158
Rys. 35. Hierarchia źródeł prawa (opracowanie: M. Ptak)	168
Rys. 36. Relacja niektórych ustaw do Prawa Ochrony Środowiska	171
Rys. 37. Ewolucja sposobu ochrony przyrody na wybranych przykładach form ochrony przyrody (Kasztelewicz, Ptak 2011)	182
Rys. 38. Zasięg oddziaływania górnictwa: (a) wielko- i (b) małoobszarowego na lokalny krajobraz społeczno-gospodarczy i przyrodniczy (Ptak, Kaźmierczak 2018)	205
Rys. 39. Procedura oceny oddziaływania na środowisko (ooś) dla przedsięwzięć GRUPA I na przykładzie uzyskania koncesji wydobywczej (Ptak, Kasztelewicz 2009; zmodyfikowany)	215
Rys. 40. Procedura oceny oddziaływania na środowisko (ooś) dla przedsięwzięć mogących potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000 w ramach wniosku o decyzję koncesyjną na wydobywanie kopalin (Ptak, Kasztelewicz 2009, zmodyfikowany)	220
Rys. 41. Kompensacja przyrodnicza – graf ideowy (opracowanie własne)	224
Rys. 42. Drabina hierarchii organów administracji publicznej ochrony środowiska (opracowanie własne)	240
Rys. 43. Struktura organizacji organów szczebla rządowego z rozdziałem na organy centralne i regionalne (Ptak na podstawie: Poskrobko, Poskrobko 2012)	241
Rys. 44. Elementy niezbędne konstrukcji odpowiedzialności prawnej w ochronie środowiska (Ptak 2009)	245
Rys. 45. Cztery elementy budujące fundament ochrony środowiska	257
Rys. 46. Procedura rekultywacji na planie ruchu likwidowanego zakładu górniczego (opracowanie własne)	270
Rys. 47. Zasady kwalifikacji odpadów w 6-cyfrowym kodzie odpadu (opracowanie własne)	282
Rys. 48. Koło Moore’a do badania charakteru konfliktu	309

Wykaz fotografii

Fot. 1. KWB Turów – skarpa eksploatacyjna pokładu węgla brunatnego (fot. M. Ptak)	18
Fot. 2. ZG Stanisław, najwyższy położony kamieniołom w Polsce, eksploatacja kwarcu żyłowego, województwo dolnośląskie (fot. J. Gromada)	23
Fot. 3. Słupy nefilitowego bazaltu – tzw. skalne talerze w ZG Księginki, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)	24
Fot. 4. Agaty z Płóczek Górnych, okolice Lwówka Śląskiego, województwo dolnośląskie (kolekcja K. Poloński, fot. T. Praszki)	35
Fot. 5. Monumentalna ściana piaskowca – stary kamieniołom Jerzmanice Zdrój, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)	37
Fot. 6. Wielkie Organy Wielisławskie (ok. 80 m) – widoczne słupy porfiru ryolitowego pięcio-, sześć- i czworobocznego (fot. M. Ptak)	41
Fot. 7. Wzrost kamieniołomu granitu eksploatowanego na bloki, Zakład Górniczy Borów 14, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)	45

Fot. 8.	Statut Kazimierza Wielkiego z 21 kwietnia 1368 r. dla Żup Krakowskich (http://www.mowiawieki.pl/templates/site_pic/files/PPPW_3.pdf)	46
Fot. 9.	KWB Turów – Panorama (zasoby OUG)	61
Fot. 10.	Zakład Górniczy Zimnik – (fot. J. Piątek; z zasobów OUG Wrocław)	65
Fot. 11.	Zakład Górniczy Krzeniów, woj. dolnośląskie – eksploatacja bazaltu na kruszywa (fot. z zasobów OUG)	70
Fot. 12.	Panorama zakładu górniczego Księginki (fot. R. Gruza)	81
Fot. 13.	Zakład górniczy Jaro, kopalnia iłów, woj. dolnośląskie (fot. z zasobów OUG)	89
Fot. 14.	Układ odpylania Berger Surowce Sp. z o.o. – Zakład Górniczy Wieśnica, woj. Dolnośląskie (fot. T. Wojtaszek)	92
Fot. 15.	Zrekultywowane zwałowisko zewnętrzne KWB Turów, woj. dolnośląskie (fot. z zasobów OUG)	93
Fot. 16.	Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych – Zakład górniczy „Pilce”, pogłębiarka wielonaczyniowa PK-300 (fot. z zasobów OUG)	103
Fot. 17.	Borowskie Kopalnie Granitu – urabianie termiczne (fot. z zasobów OUG)	104
Fot. 18.	Zrekultywowany w kierunku wodnym były zakład górniczy Świerki, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)	120
Fot. 19.	Zrekultywowany w kierunku wodnym były zakład górniczy Pierwoszów, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)	121
Fot. 20.	Obszar rekultywacji terenów pogórnich prowadzony przez spółkę celową LMBV – Ostufer Silbersee (materiały OUG)	126
Fot. 21.	Park gładów narzutowych Fildingspark po zlikwidowanej odkrywce węgla brunatnego w Nochten, odtworzona mapa Szwecji (fot. M. Ptak)	126
Fot. 22.	Park gładów narzutowych Folingspark po zlikwidowanej odkrywce węgla brunatnego w Nochten, kolekcjonerskie nasadzenia na tle elektrowni (fot. M. Ptak)	127
Fot. 23.	Przedsięwzięcie z Grupy I, Kopalnia Bazaltu Krzeniów woj. dolnośląskie (zasoby OUG)	210
Fot. 24.	Dyskusja nad alternatywnymi wariantami (Ptak 2011)	213
Fot. 25.	Wyrobisko węglne kopalni bazaltu Lubień w sąsiedztwie obszarów Natura 2000, woj. dolnośląskie (fot. M. Ptak)	219
Fot. 26.	Kopalnia Węgla Brunatnego Turów jako przedsięwzięcie wymagające w procesie uzyskania decyzji środowiskowej przeprowadzenia postępowania transgranicznego (z zasobów OUG)	221
Fot. 27.	Zrekultywowany zakład górniczy ZKSM Stary Łom, woj. dolnośląskie (zasoby OUG)	227
Fot. 28.	Interfejs bazy danych publicznej Krajowy Rejestr Sądowy	230
Fot. 29.	Interfejs Geoportal	231
Fot. 30.	Interfejs Centralnej Bazy Danych Geologicznych oraz MIDAS i Infogeoskarp	232
Fot. 31.	Mapa z Geoportalu w formacie WMS zamieszczona w bazie MIDAS z granicami złoża, obszaru i terenu górniczego	233
Fot. 32.	Interfejs – GEOSERWIS mapy	235
Fot. 33.	Poziomy eksploatacyjne kopalni odkrywkowej rud żelaza Schaubergwer Austria (fot. Z. Kasztelewicz)	253
Fot. 34.	Nielegalna eksploatacja w powiecie bolesławieckim w nadzorze OUG we Wrocławiu (z zasobów OUG)	255
Fot. 35.	Panorama Zakładu Górniczego Sulików eksploatującego bazalt na kruszywo, woj. dolnośląskie (z zasobów OUG)	259
Fot. 36.	Eksploatacja granitu w Zakładzie Górniczym Strzelin i niezorganizowana emisja zanieczyszczeń pyłowych do powietrza: a) mobilny zestaw do kruszenia b) załadunek na wozidła (z zasobów OUG)	261

Fot. 37. Zakład Górniczy Wieśnica hermetyzacji magazynów gotowego produktu (fot. T. Wojtaszek)	263
Fot. 38. Źródła emisji hałasu od maszyn urabiających i transportu kołowego: a) kombajn Wirdgen, b) wozidło technologiczne, c) młot hydrauliczny, d) zrywak hydrauliczny (z zasobów OUG)	267
Fot. 39. Ciekawe przykłady rekultywacji odkrywkowych zakładów górniczych: a) rezerwat przyrody Kadzielnia w Kielcach, b) rekultywacja rolna w KWB Konin, c) rekultywacja leśna w KWB Turów, d) Rekultywacja w kierunku rekreacyjnym – Góra Kamieński; tor saneczkowy w KWB Bełchatów (z zasobów OUG)	273
Fot. 40. Zakład Górniczy Szczytniki, woj. dolnośląskie (z zasobów OUG)	276
Fot. 41. a) wiercenie b) ładowanie otworów strzałowych – BLASTEXPOL (z zasobów OUG)	280
Fot. 42. Usyp po odstrzale (z zasobów OUG)	281
Fot. 43. Wypełnianie wyrobiska górniczego odpadami obcymi w ramach procesu odzysku: a) wyrobisko suche, b) wyrobisko zawodnione (fot. M. Eliaasz)	283
Fot. 44. Kopalnia serpentynitu Nasławice – przykład prowadzenia procesu odzysku poprzez wypełnienie części wyrobiska odpadami obcymi (fot. M. Eliaasz)	286
Fot. 45. Zdeponowane w wyrobisku kopalni piasków odpady z tworzyw sztucznych i odpady budowlane, woj. dolnośląskie (fot. M. Eliaasz)	287
Fot. 46. a), b), c), d) Dostosowanie się pleszki do nowych warunków życia w zakładzie górniczym (z zasobów OUG)	292
Fot. 47. Konflikt na ulicach: a) STOP ODKRYWCE, b) NIE ODKRYWCE (zasoby: Z. Kasztelewicz)	308
Fot. 48. Graf: a) z analizy SWOT, b) koła Moore’a, c) macierz Johansona & Scholesa; prace z warsztatów branżowych w ramach programu INTERREG Polska–Saksonia 2014–2020 (fot. M. Ptak)	311
Fot. 49. Dni otwarte dla uczniów szkół w zakładzie górniczym Sulików (z zasobów OUG)	312
Fot. 50. Kopalnia Bazaltu Sulików, która wrasta w tkankę miejską Sulikowa (z zasobów OUG)	312
Fot. 51. Edukacja od podstaw: a) lekcje w szkole o znaczeniu górnictwa, b) prace konkursowe uczniów (z zasobów OUG)	316
Fot. 52. Zewnętrzna okładka broszury SUROWCE MINERALNE dla szkół średnich (autor: W. Kaczan, opiekun: M. Ptak)	316
Fot. 53. Wybrane wewnętrzne strony broszury z tematem: a) czym są surowce mineralne, b) dlaczego surowce są istotne (autor W. Kaczan, opiekun: M. Ptak)	317
Fot. 54. Plansza gry edukacyjnej KOPALNIA WIEDZY i pasjonująca rozgrywka autorstwa studentów Politechniki Wrocławskiej (N. Suchorab, Sz. Jurek, D. Bestrzyński; opiekun: M. Ptak)	317
Fot. 55. Wrocławski Krasnal „GWARUŚ” w progu Okręgowego Urzędu Górniczego we Wrocławiu	318

Mapa

Mapa 1. Podział właściwości miejscowej 11 okręgowych urzędów górniczych (źródło: www.wug.gov.pl)	110
---	-----

POLISH OPENCAST MINING

Legal and environmental conditions

STATE – ANALYSIS – ASSESSMENT

Opencast mining in Poland is determined by the knowledge of legal and environmental conditions. It has always had a great influence on the implementation of all mining projects. Today, with rising social and environmental awareness, as well as, with geological and mining challenges like depth and quality of deposits, it can be observed that next to the economic factors, legal and environmental issues, are being, the most relevant in the decision-making process.

This monography is trying to answer all important question like: how the mining concession for a brown coal exploitation is granted? Who has the right to get access to the geological information? How the decommission process of the mine which has been granted concession by the staroste look like? If documented resources were sufficient secured by planning instruments? If spatial planning dedicated to the mining area protects against housing development in the areas which are influenced by blasting works? How the Polish legal system in regard to mining activities look like? Which mining project does not need an environmental impact assessment to be undertaken? What kind of procedure is required in the areas of NATURE 2000? Who and for what is responsible in subject of the environment protection? If waste recovery requires: open-pit mining operation plan and a mine closure and restoration plan. What kind of steps are being taken by the mining plant in order to limit the pollution? Why the opencast mining has a higher risk to lead to an intensification of conflict with local communities?

POLISH OPENCAST MINING

Legal and environmental conditions

STATE – ANALYSIS – ASSESSMENT

This research makes an attempt to give a coherent description of Polish legal and environmental conditions which are introduce during the whole open-pit life cycle. In order to realize the aim of the research all sets of requirements in subject of Polish, as well as, international and UE law provisions have been presented. Moreover the MINE-LIFE LINE (*Linia Życia Projektu Górniczego*) model has been presented in this research. It enables a swift analysis of Polish legal and environmental conditions in each mining project which is based on the logically ordered modules.

This book may aspire to become a comprehensive description of the Polish opencast mining industry with regard to procedures, legal and environmental conditions, as well as the impact of mining on the environment. Numerous tables allow to make a synthetic and comprehensive analysis of legal and environmental conditions. The author hopes that a clear division (into chapters), interesting quotations, numerous photos and figures, as well as easy, approachable language create a whole picture of Polish mining activity. In the end the author is certain that this book finds a wide readership of people who are interested in mining.

Miranda Ptak – doktor nauk technicznych w zakresie górnictwa i geologii inżynierskiej (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie 2011), nauczyciel akademicki, adiunkt badawczo-dydaktyczny na Wydziale Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii Politechniki Wrocławskiej. Wieloletni pracownik nadzoru górniczego, który przeszedł wszystkie szczeble zawodowe od inspektora do zastępcy Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego we Wrocławiu. Absolwentka Uniwersytetu Wrocławskiego na kierunku prawo oraz Uniwersytetu Szczecińskiego – specjalizacja biologia i ochrona środowiska.

Autor kilkudziesięciu publikacji poświęconych zagadnieniom górnictwa odkrywkowego, problematyce prawa geologicznego i górniczego, technicznych i prawnych aspektów górnictwa, ochrony środowiska – w szczególności oddziaływania działalności górniczej na środowisko. Autor i współautor ekspertyz prawnych.

Członek Komisji Nauk Górniczych PAN o/Wrocław, członek Komitetu Zrównoważonej Gospodarki Surowcami Mineralnymi PAN Kraków, członek Komisji ds. nielegalnej eksploatacji przy Prezesie WUG w Katowicach, członek Sekcji Technologii Górniczych Komitetu Górnictwa PAN, członek Komitetu Naukowego przy Instytucie Górnictwa Odkrywkowego „Poltegor-Instytut” we Wrocławiu. Konsultant programów nauczania – Komisja przy Dziekanie Wydziału Górniczego Politechniki Wrocławskiej, członek Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa (SITG).

Aktywny prelegent i współorganizator konferencji poświęconych górnictwu, w tym autor i współorganizator szkoleń dla geologii samorządowej „Warsztaty geologiczne i górnicze”. Moderator wielu wydarzeń branżowych, jak również inicjator działań na rzecz wizerunkowej poprawy działalności górniczej. Współinicjator realizacji projektu wrocławskiego krasnała „Gwarusia”, popularyzującego wiedzę o tradycjach, historii, roli i znaczeniu górnictwa.

Obszar zainteresowań badawczych i dydaktycznych: prawo geologiczne i górnicze, zarządzanie środowiskiem, bezpieczeństwo pracy w górnictwie, ochrona środowiska w górnictwie, w tym oddziaływanie na środowisko.

